

Rolf

Hochhuth

Náměstek

Hra

Přeložila

Marie Liehmová

OSOBY

PAPEŽ PIUS XII.

BARON RUTTA z Říšského zbrojního sdružení

PÁTER RICCARDO FONTANA, SJ

KURT GERSTEIN, SS-Obersturmführer

DOKTOR

KARDINÁL

PROF. HIRT z „Říšské university“ ve Štrasburku

APOŠTOLSKÝ NUNCIUS v Berlíně

LUCCANI STARŠÍ, katolický žid

SLUHA u Fontany

HRABĚ FONTANA, syndikus u Svaté stolice

PLUKOVNÍK SERGE, při vrchním velitelství branné moci

GENERÁL ŘÁDU

MÜLLER-SAALE z Kruppových závodů v Essenu

EICHMANN, Obersturmbannführer

TOVÁRNÍK, zatčený gestapem

Dr. LOTHAR LUCCANI

Dr. FRITSCHÉ, Sturmbannführer

SALZER, šéf německé policie v Římě

DŮSTOJNÍK ŠVÝCARSKÉ GARDY (ve Fontanově domě)

JULIE LUCCANIOVÁ

Její děti CHLAPEC devítiletý

DĚVČÁTKO pětileté

VLÁDNÍ RADA Dr. PRYZILLA

ŘÍMSKÝ OBCHODNÍK S OBUVÍ

FOTOGRAF
BRATR IRENEUS

HELGA

CARLOTTA

PANÍ SIMONETTA

PÁTER na nunciatuře
WITZEL, šikovatel SS
ŽIDOVSKÝ KÁPO

JACOBSON
„KOREKTNÍ“ z fašistické milice
SLUŽBUKONAJÍCÍ DŮSTOJNÍK v Osvětímí

PORUČÍK letectva VON RUTTA
KATITZKY, voják SS
PÍSAŘ u papeže

Dr. LITTKE, armádní šéflékař
„POBERTA“ z fašistické milice
SLUŽBUKONAJÍCÍ ŠVÝCAR v papežském paláci

PŘEDNAŠEČI monologů

Dvě, tři či čtyři osoby zařazené do jedné skupiny by měl brát jeden herec, protože – jak nás učí zkušenost – není vždy zásluhou nebo proviněním ani dokonce otázkou charakteru, oblékne-li si člověk tu nebo onu uniformu a stojí-li na straně katů nebo obětí v době, kdy podléhá všeobecné branné povinnosti.

Kromě papeže, nuncia, Gersteina, Hirta a Eichmanna jsou všechna jména a postavy vymyšleny.

PRVNÍ JEDNÁNÍ

PŘÍKAZ

Střez se člověka,
jehož Bůh je na nebesích.

Bernard Shaw

1. OBRAZ

Berlín, srpen 1942, pozdní odpoledne.

Přijímací pokoj na apoštolské nunciatuře, Rauchstrasse.

Několik kusů empírového nábytku. Přísnost pokoje zpřijemňuje jen velká, téměř pestrá kopie Rubensova Snímání z kříže.

Dvoje dvojité dveře: v pozadí vlevo do nunciovy pracovny, vpravo na chodby a schodiště.

APOŠTOLSKÉMU NUNCIOVI EXCELENCI CESARE ORSENIGOVI je v r. 1942 69 let. Tisk nám přináší fotografie velice svěžího muže střední postavy. Úzký kostnatý obličej nemá žádnou prázdnou plochu, jeho výraz určují neobyčejně velká ústa, nos a brada. V jeho otevřeném pohledu se zračí rezervovaná ochota k dorozumění. Zdá se, že jeho obličej není formován duchem, nýbrž jen vůlí a vědomou vnitřní kázní. Ernst svobodný pán von Weizsäcker, do jara 1943 státní tajemník ministerstva zabránil, později Hitlerův velvyslanec u Svaté stolice, nazývá nuncia reálně myslícím Miláňanem, který byl rád, když se mohl vyhnout „vybrocování beznadějných sporů Kurie s Třetí říší ve spory zásadní“. Potvrzuje také, že Orsenigo dokázal přednést své stížnosti – týkalo se to například polských duchovních v Hitlerových koncentračních táborech – německé říšské vládě „klidně, přátelským způsobem“.

Ať je tomu jakkoli: nunciův sympatický obličej nedává odpověď na otázku, jak si tento duchovní, který během celé Hitlerovy vlády žil v Berlíně a byl 8. listopadu 1938 naposled očitým svědkem teroru vůči židovským občanům, srovnal se svým svědomím, že byl udržován konkordát mezi Kurií a říšskou vládou i pak, když byli deportováni katoličtí židé.

Zřejmě každý, kdo má za vlády autokratů – ať už je jim Hitler nebo Pius XII. – delší dobu zodpovědnost, ztrácí svou tvář, protože smí stěží projevit své pocity a v úředním styku je omezen do postavení příjemce rozkazů; používání nezávazně suverénní diplomatické hantýrky mu to asi usnadňuje.

Když necháme znovu ožít historické postavy, nezáleží tedy vůbec na tom, aby jim byly podobny jako portrét. A protože ani na takových partnerech nunciových rozhovorů, jako byl Adolf Hitler a Hermann Göring, nelze na fotografiích ani při nejnešetrnějším způsobu pozorování a post festum vůbec poznat, jakých činů byli schopni, zdá se, že pro výklad charakteru neříká fotografie skoro nic. Podstatné tedy je, aby dost starý berec, který hraje nuncia, vystoupil v obvyklém oděvu titulárního arcibiskupa, to znamená s pektorálem, černou sutanou, fialovou čepičkou, kolárkem a pláštěnkou.

Příběh RICCARDA FONTANY, který za pronásledování dal v sázku život, a jeho kalvárie za církev, je volně zpracován podle skutečných činů a záměrů berlínského probošta dómu Bernarda Lichtenberga, který se za židy veřejně modlil, byl uvězněn a prosil Hitlerovy biřice, aby směl se židy sdílet jejich úděl na východě. Lichtenbergovi, kterého mimo jiné také trápila otázka, jak se k tomuto úmyslu zachová papež, bylo splnění této žádosti přislíbeno. Ale Lichtenberg potom nebyl dopraven do ghetta na východě, nýbrž odsunut do Dachau. V r. 1943 cestou zemřel, pravděpodobně přirozenou smrtí. Kati respektující autoritu tohoto duchovního u veřejnosti pokládali za vhodné vydat jeho mrtvolu a dovolit, aby se několik tisíc Berličanů zúčastnilo jeho pohřbu.

KURT GERSTEIN, SS-Obersturmführer, jehož jméno zapsala židovská náboženská obec v Paříži na pomník obětí fašismu, měl, jak říká anglický historik Gerald Reitlinger, v druhé světové válce snad to nejpodivuhodnější poslání. Je to postava tak záhadná, tak rozpolcená a plná propastných rozporů, že ji lze spíše básnicky ztvárnit než popsat. Není zde možno shrnout všechny údaje z vlastního životopisu, který v r. 1945 předal Spojencům, dřív než zmizela jeho stopa v jednom pařížském vězení, ani jednoznačně kladné výpovědi významných duchovních obou vyznání a tajemníka švédského vyslanectví barona von Ottera. Zdá se, že Gerstein byl – a je to patrné už na jed-

né fotografii z roku 1931 – člověk poznamenaný, typ tak „moderního“ křesťana, že k tomu, abychom mu porozuměli, je nutno číst Kierkegaard. V r. 1942, kdy se objevil na nunciatuře a byl odtud vyhozen, mu bylo 37 let. Má na sobě šedou polní uniformu důstojníka zbraní SS.
PÁTER, který podává čaj, má mnišskou kutnu.

Nuncius drží v ruce plán Berlína a říká Riccardovi –

NUNCIUS: A tady – vidíte – chrám svaté Hedviky.

Je tomu deset let, co v Berlíně jsme
měli jen čtyřiačtyřicet kostelů,
klášterní kaple v to nepočítám.

A židé měli právě tolik synagóg.

A zatímco našich kostelů

čím dál víc přibývalo,

nenajdete dnes synagógu ani jednu.

RICCARDO: (*nadhodí*): Nemohla by v tom snad Excelence
něco udělat?

NUNCIUS (*mávne odmitavě rukou, nedá se vyrušit z klidu*):

To není v nunciově pravomoci.

Stačí, když podám exempli causa intervenci
proti bezpráví v rozděleném Polsku,

– a to omezím své stížnosti jen na pronásledování
kněží –, pan von Weizsäcker

mě hned zdvořile vypoklonkuje: nepadá v úvahu.

Dřív prý je třeba uznat nové hranice.

A za židy bych mohl mluvit jen v tom případě,
že jsou pokřtěni.

Pan Hitler si však dává dobrý pozor,

aby nedeportoval pokřtěné. – Á, páter sám

nám nese čaj. Tak pěkně děkuju.

Nebyl by ještě kousek moučnicku?

Páter vstoupil, prostře stůl a odpovídá dialektem.

PÁTER: Už běžím, Excelence. A dyby

náhodou byl zas moc silnej,

tož tu je voda, pěkně prosím.

NUNCIUS (*sbalí plán, s úsměvnou pedanterií*): ,

Díky, díky. – Ten plán

vám věnuji; každý z mých spolupracovníků,
co v Berlíně se ještě nevyzná,
dostane u mne s prvním zákuskem
plán říšské metropole . . .

Abyste se tu neztratil.

RICCARDO (*ukloní se, schová plán, páter odejde*):

Děkuji za laskavost, Excellence.

NUNCIUS (*u stolu, srdečněji*):

Nebál jste se jet do Berlína právě teď?

V Římě jste byl před bombardováním v bezpečí,
tady je poplach každou noc.

RICCARDO: Já a kněží v mém věku, Excellence, žijí až v příliš
velkém bezpečí. Bratranec padl v Africe.

Jsem rád, že jsem se dostal z Říma.

NUNCIUS (*rozveselen*): Jakýpak věk: sedmadvacet roků
a už minutant! Dotáhnete to daleko, mladý příteli.

To když se kdysi Jeho Svatost stala minutantem
v šestadvaceti – bylo to zcela mimořádné.

RICCARDO: Uvažte ovšem, Excellence,
že jsem si uměl vybrat otce.

NUNCIUS (*srdečně*): Načpak ta skromnost: kdybyste byl
jen synem svého váženého otce,
kardinál by vás přece nezaměstnal
ve státním sekretariátu.

(*Důvěrně*) Jestlipak o mně má náš šéf
stále tak špatné mínění?

RICCARDO (*rozpačitě*): Ne, Excellence . . . nikdo se ani
slovem . . .

NUNCIUS (*položí mu ruku na rameno, potom se zvedne,
v ruce šálek čaje*): Je vám snad známo, že jsem v Římě
už hezky dlouho persona non grata . . .

RICCARDO (*váhavě, vyběhavě*): Možná, že celá věc se jeví
Vatikánu snazší, nežli je,
Svatou stolicí tady v Berlíně . . .

NUNCIUS (*prudce se ospravedlňuje, chodí sem a tam*):
Papež už jednou musí vědět, oč mu jde:
Buď à tout prix mír s Hitlerem – anebo
mi má povolit, abych rozhodně vystoupil

a zabránil těm zločincům, tak jak můj bratr,
nuncius slovenský,
před čtrnácti dny ostře vystoupil
proti těm vraždám bratislavských židů
v okrese Lublin . . .

Nač vlastně, milý příteli, Řím ještě čeká?
Už dávno bych byl podal demisi,
ale mám strach, že po mně přijde
nějaký nonvalér.

RICCARDO: Excelence však nepokládá za nutné
zrušit konkordát s Hitlerem?

NUNCIUS: Ó ne, naopak! Tomu byl, zdá se, nakloněn zvěčnělý
Pius XI. Ale když zemřel

starý papež,

zrušil pan Hitler různá opatření,

jež chtěli jeho často hloupí podomci

proti nám použít. On sám

se staví k církvi navenek

neutrálně a korektně, tak jako maršál Göring.

V Polsku se ovšem pokoušel nás vydírat.

Pan Goebbels, Hitlerův šéf propagandy,

je dosti přístupný a jde nám takříkajíc na ruku.

Je podivné, že na biskupa Galena

se nikdo neodváží sáhnout, i když

tak otevřeně z kazatelny pranýřoval

vraždění choromyslných.

Pan Hitler jeho požadavkům vyhověl!

RICCARDO (*temperamentně*):

To ovšem, Excelence, církev žádat mohla

– a právě teď, kdy biskupové

málem v půl Evropě verbují vojsko proti Moskvě

pro Hitlerovu kruciádu. Četl jsem ve vlaku,

že na východní frontě jeden polní biskup . . .

NUNCIUS (*živě, rozzlobeně*):

Vidíte, hrabě, a právě *to je to*,

co se mi *nelíbí*: *neměli* bychom

pro něj verbovat, dokud se v jeho zázemí

bezuzdně vraždí . . . Londýn mluví

o sedmi stech tisících židech, a to jen v Polsku!

Známe to samozřejmě z historie:

Křížácké výpravy se vždycky začínaly
vražděním židů.

Ale ta čísla – to je strašlivé.

A bezpochyby nejsou přehnaná.

Že v Polsku vraždí dokonce i kněze, jistě víte.

Měli bychom se držet hodně zpátky.

Prosím vás: to *musel* episkopát

Čech a Moravy – prosit nedávno

pana Hitlera, aby za toho Heydricha,

policejního šéfa Berlína a Prahy...

RICCARDO: Vždyť toho zastřelili – patrně atentát?

NUNCIUS: A přímo na ulici – celá vesnice

to odpykala, s ženami a dětmi...

což *musí* český episkopát prosit pana Hitlera,

a ještě se vši zdvořilostí,

o povolení vyzvánět

a sloužit za mrtvého rekviem?

(*Velice rozbořčeně*) Rekviem za Heydricha, to je přespříliš,
to je přehnané...

Tak – tady máme něco k zakousnutí,

děkuji, příteli, pěkně děkuji.

*Páter přinese koláč. Nechá otevřené dveře, je slyšet pom-
pězní úvod k zvláštnímu blášení z Vůdcova hlavního stanu:
motiv hrdinů, trumpety, pozouny a víření bubnů z Lisztových
Preludií.*

PÁTER: Tož prosím, Excellence – kousek koláče

a zrovna k tomu zvláštní hlášení...

NUNCIUS: Ó prosím, jen si, pane minutante, poslužte... Tak!

Nu, poslechněme si, oč běží.

(*Usmívá se, vysvětluje Riccardovi*)

Hudební doprovod! – to je rituál. Světový názor
hitlerovců nás strašit nemusí.

Leč nacistický rituál – to je zlá konkurence:

širokým masám znamenitě nahrává.

*Páter ustoupí ke dveřím, ale zůstane v pokoji. Fanfáry do-
znívají, blas z rádia oznamuje:*

„Pozor, pozor, Velkoněmecký rozhlas vysílá zvláštní zprávu.

Z Vůdcova hlavního stanu, 25. srpna 1942. Vrchní velitelství
branné moci oznamuje: Dnes v poledne dosáhli němečtí
horští myslivci po rozhořčeném odporu sovětských vojsk vrcho-
lu Elbrusu, vysokého 5600 metrů, a vztyčili tam říšskou váleč-
nou vlajku. Tím je Kavkaz pevně v německých rukou.“

*Znovu motiv brdinů, pak melodie písně: „Von Finnland bis
zum Schwarzen Meer.“*

PÁTER (*brdě*): Pět a půl tisíc: vyšší nežli Montblanc!

Můj synovec je taky zrovna u těch horských střelců. Už s nima
byl i v Narviku – a teď ho šoupli na východ.

NUNCIUS (*zdvořile a nezainteresovaně*):

Tak – váš synovec. Nu, Bůh ho opatruj.

PÁTER: Děkuju pěkně, Excellence, co nám zbejvá – doufat.

Odejde, zavře dveře, budba je slabší, konečně zmlkne.

RICCARDO: Není se třeba obávat, Excellence,

že Hitler bude respektovat církev
jen po dobu války?

NUNCIUS: Už to tak vypadalo, milý hrabě.

Protože vítěz vždycky jedná nemorálně.

Ale od chvíle, co se Hitler jenom s nechutí
dal veštvat Japonskem a také Mr Rooseveltem
do války proti Americe – po tomto bláznovství
(nebo to byla dura necessitas?)

se aspoň církev Kristova
nepotřebuje před ním třást.

Anglii *ani* USA nesrazí na kolena,
i kdyby stokrát seděl v Kremlu.

RICCARDO (*velmi nedůvěřivě*): Když porazil teď Rusko,

Excellence,

je přece hospodářsky neotřesitelný!

Kdo by ho kdy moh ještě porazit?

Má tanky v Egyptě

a málem v Stalingradu;

a v Atlantiku, jeho ponorky . . .

NUNCIUS (*vpadne mu do řeči, laskavě, ironicky, suverénně*):

Pomalu, příteli, jen ne tak zhurta!

V jedné z těch mnoha krásných knih,

(*přistoupí ke knihovně, vyhledá knihu, listuje*)

které jsme dali na index, v Rankových Papežích,

jsem našel před nedávnem slovo velké útěchy.

– Tady je, už to mám:

Ve chvíli, říká Ranke,

kdy *nějaký* princip,

ať už jakýkoli,

chce na Západě získat absolutní moc,

vyvolá proti sobě vždycky silný odpor,

jenž vyvře

z mocných zdrojů života: to je génius

staré Evropy! I Filip našel svého mistra

v Británii. Napoleon pak v Anglii a

v carovi. Pročpak ne Hitler?

Baron von Weizsäcker mi řekl důvěrně,

že ani s Ruskem není ještě vyhráno.

Co teprv s USA? I kdyby z toho vyvázl,

to vítězství vždy bude Pyrrhovo.

RICCARDO: Excellence se domnívá, že Hitler
bude *muset* svolit k jednání?

NUNCIUS: Ó ano! Svolí. A jak *rád!*

Už u Dunkerque to přece bylo vidět.

Tam nechal Angličany utéci, jak zřejmě podle principu
modération dans la force.

Pan Churchill se mu za to ovšem

neodvděčil – berte si, pane minutante, prosím.

Vždy ani Hitler nemůže Francouzům ani Španělům,
národům na Balkáně ani Italům,

Belgičanům a především svým vlastním

katolíkům tady v Německu, kteří ho

chtě nechtě všichni podporují

v tažení na Moskvu, zkrátka, nemůže přece

půlce Evropy přinést – církevní rozkol.

Nás kdyby prohlásil za nepřátele státu – rozbije

osu Řím–Berlín–Tokio; je znamenité,

že Japonsko se houževnatě snaží

o uzavření konkordátu.

Že tomu chtějí v Bílém domě zamezit,

jen potvrzuje, nakolik

o nás obě strany stojí.

Já viděl v neděli u Sv. Hedviky,

když biskup dával kněžím svěcení,
i poručíka SS. Zpovídal se,
šel k přijímání – ne, řek bych, že
co se týče církve, je Hitler realista.
Národy, jež mu pomáhaly v Rusku,
ať pomohou i pak,
až bude muset vyjednávat s Anglií a Amerikou.
Jen uvažte, jak v Americe denně vzrůstá
moc katolíků:

pan Hitler musí počítat i s tím.
Pak pochopí, nač jeho druzi, Mussolini
a Franco přišli dávno:
jen s námi, s církví, nikdy bez ní,
fašismus nelze porazit. Pan Molotov
to také pochopil: už v roce třicet čtyři
přiznal,
že ve chvíli, kdy v Německu by došlo k smíru
církve s hitlerovci –
a tehdy to tak věru vypadalo,
a byl to požehnaný začátek –,
pak bude konec s komunismem
v Evropě . . . Co je?
Co je to za hluk!?! – Tady – v tuhle dobu?
Co je? Co se stalo?

Nuncius se zvedne, zůstane okamžik stát, poslouchá, něco zamumlá a přistoupí ke dveřím, které vedou do předsíně. Za scénou vzrušená hádka, která se stupňuje až do křiku. Je slyšet páterův hlas, v němž přibývá bavorského dialektu, čím více jeho hlas sílí. Mezi jeho slovními zkomoleninami, které jsou nyní sotva srozumitelné, jsou slyšet naléhavá, žadonící slova muže, jehož hlas prozrazuje, že se násilím snaží zůstat zdvořilý.

OBA (za scénou): Ste v uniformě!

Vy mě – *musíte* ohlásit!

Nunciatura je exteritoriální – zmizte,
nebo zavolám kriminálku.

Pět minut, prosím! Nuncius . . .

Ten tu má hosta z Říma.

Musí mě vyslechnout!

Tož říkám vám, do toho, co vy zde chcete,
nám nic není.

*Riccardo se postaví ke stěně, mlčky se baví, když tu nuncius
otevře dveře k předsíni. SS důstojník Kurt Gerstein, s če-
picí v ruce, rychle vstoupí. Páter se ještě stále pokouší ho
zarazit nebo ho znovu vystrčit ven.*

GERSTEIN a PÁTER (*zároveň*): Není to drzost, Excellence!

Jen dvě minuty, Excellence,
chci, musím s vámi mluvit – snažně o to prosím!

Mám jít pro kriminálku . . . ?

To sou mi manýry.

NUNCIUS: Co je? Co vás to napadá!

GERSTEIN: Jsem Gerstein, Excellence – prosím,
já s vámi musím mluvit, nesu zprávu
pro Vatikán, která . . .

NUNCIUS: Jsem velmi překvapený, pane,
že jste se vetřel do tohoto domu jako . . .

Váš úřad je snad
na ulici Prince Albrechta . . .

*Páter proběhne místností k telefonu, zvedne sluchátko, Ger-
stein k němu rychle přistoupí a řekne –*

GERSTEIN: Prosím vás, Excellence – nikam nevolejte!

Kdyby se o návštěvě doslechli v mém úřadě . . .

NUNCIUS (*který pokyne páterovi, aby nechal telefonování*):

Vy nazýváte tenhle výstup návštěvou?

PÁTER (*rychle*): No tak, tak děte, bude to?

GERSTEIN (*stejně rychle*): Excellence, má zpráva pro Vatikán
nedá se ani o den, ani o hodinu
odkládat: přicházím totiž právě
z Polska – z městečka Belzecu a
z Treblinky, severovýchodně od Varšavy.
Excellence – v obou těch místech *denně*,
slyšíte, *den co den*
vraždí a spalují

desítky tisíc židů, ne, ne, *víc* nežli
desítky! Excellence . . .

NUNCIUS: Proboha, mlčte!

S tímhle si běžte na Hitlera!

Německá říšská vláda

mi totiž jednoznačně zapovídá

zakročit proti komukoli . . . zvlášt pak v Polsku.

GERSTEIN (*vykřikne*): Excellence!

NUNCIUS: Kdo vlastně jste? Slyšíte?

Já *nemám právo* jakkoli se stýkat

s vojáky říšské branné moci.

Jste katolík? Ať jste či ne, já žádám,

abyste odsud okamžitě . . . Jděte, jděte.

Excellence není nijak ochotna dát si potvrdit tyto brozné věci. Neboť nuncius je velmi hodný člověk, takže úřední přijetí této zprávy by mu přece jen znesnadnilo, aby i nadále, jako doposud, vyřizoval své žádosti s panem von Weizsäckerem „pečlivě, slušně, klidně a přátelským způsobem“.

PÁTER (*jde ke dveřím, otevře je a řekne velmi mírně*):

No tak, tak děte, mladej, děte.

GERSTEIN (*bez sebe, zavře násilím dveře a řekne nesouvisle, zmučeně, těsně u nuncia*):

Excellence, já vidím každou hodinu

jak v celé Evropě . . . jde transport za transportem

do těchto fabrik smrti . . . ne, já nejsem

katolík. Však farář Buchholz,

co utěšuje odsouzence v Plötzensee,

je můj přítel. Reference vám může o mně podat

i superintendant Otto Dibelius a

konzistorní rada Herrmann Ehlers, Před svým zatčením

dahlemský pastor Niemöller . . .

NUNCIUS (*zdvořile, ale velmi určitě*):

Nu dobře, věřím vám, bohužel musím

náš rozhovor teď ihned –

Lituji, ale jděte už.

GERSTEIN: Promluvte s panem von Otterem

na švédském vyslanectví, Excellence!
Setkali jsme se v spacím voze
Varšava – Berlín, ví už vše.
Vatikán musí pomoci, Excellence!
Teď může pomoci už jenom on, pomozte!
NUNCIUS (*rozhořčeně, protože je bezradný*):
Pročpak s tím jdete na mě? Vy sám
nosíte uniformu vrahů!
Už jsem vám přece řekl, nejsem oprávněn.
GERSTEIN (*křičí*): Oprávněn! Zastupujete v Berlíně –
Kristova náměstka a –
zavíráte oči před tím nejhorším –
co člověk člověku kdy mohl udělat.
Vy mlčíte, a zatím každou hodinu . . .
NUNCIUS: Nekřičte tady – ovládejte se,
přeruším nyní rozhovor . . .
GERSTEIN (*téměř úpěnlivě*): Ne, prosím vás – ne – odpusťte.
Vím, Excellence, že ne vy,
v tom *musí* pomoci Svátý otec sám,
on musí do svědomí světa . . .
Nuncius couvne, ještě docela nezmizel za dveřmi své pracov-
ny jen proto, že Riccardo ho nechce následovat a jako fasci-
nován naslouchá Gersteinovi.
Prosím vás – Excellence, vyslechněte mě:
(*velice sugestivně*): já už dál nemohu, já to viděl –
a mám to pořád před očima –
i zde!
Poslyšte – oni – musím
vám to říct . . .

Gerstein klesl do křesla, zakrývá si rukou oči. Znovu se rychle zvedne, na nikoho se nedívá, je zableděn do sebe a jeho oči mají, jak o tom například podala zprávu Ústavu současných dějin v Mnichově svědkyně paní Bälzová, neklidně těkavý, pomatený výraz. Noční rozhovor s paní Bälzovou se konal přibližně ve stejnou dobu jako Gersteinova zbytečná návštěva u nuncia. Tajemník švédského vyslanectví baron von Otter uvádí, že ho Gerstein informoval v uličce spacího vozu „se slzami v očích a zlomeným hlasem“.

Výpověď tu není stále stejně věcná. Gerstein často končí větu mumlavými, neartikulovanými slovy, pak opět mluví hlasitě a jakoby uštvane, jindy ji vystupňuje do krátkých výkřiků jako někdo, kdo křičí ze sna.

Po proních větách popojde nuncius zase několik kroků k němu, páter tiše zavře dveře a zůstane v pokoji. Přitom se Riccardo dívá na nuncia tak důtklivě a vyčítavě, až je to urážlivé.

GERSTEIN (*bez přechodu*): Komory zatím pracují s kyslíčnickem uhelnatým, s výfukovým plynem, však motory v nich často nenaskočí.

Viděl jsem třeba v Belzecu, jak jednou lidé –

20. srpna – museli čekat dvě hodiny devětačtyřicet minut, než šel plyn.

Čtyřikrát sedm set padesát lidí ve čtyřech komorách po pětačtyřiceti kubících.

Jeden se modlí, druhý pláče, křičí, většina mlčí.

Trvá to pětadvacet minut, než se zadusí, teď prý to půjde rychleji, proto mne k tomu přitáhli . . .

Jsem inženýr a doktor medicíny.

(*Křičí*) Neudělám to. Neudělám . . .

Jak čedičové sloupy stojí nazí mrtví, a ještě v smrti poznáš rodiny.

Spleteny v objetí a v křečích – musí je roztrhávat háky.

To musí dělat židé. Ukrajinci je mlátí bičem.

Už není schopen se soustředit, utápí se v detailech, jeho pohled je prázdný.

Byl tam i bývalý ředitel – z místního obchodního domu, a houslista, vyznamenaný ve světové válce . . . bojoval za Německo na frontě.

A dětské mrtvolky. Nebo mladé děvče, nahé jak všechny, šlo v čele průvodu.

A matky, všechny nahé, s kojenci u prsu.

Většinou vědí, co je čeká, cítí plyn . . .

NUNCIUS (*chce odejít*): Prosím vás! Nemohu to – už poslouchat.

Proč, proboha, vy Němci! – proč . . .

Já, milý pane, jsem svým srdcem s oběťmi.

GERSTEIN: Excellence, Vatikán drží s Hitlerem!

Vidíte to přec na ulici, zde v Berlíně,
v Oslo, v Paříži, a v Kyjevě – už víc než rok
vidíte, a spolu s vámi vidí *každý* kněz,
jak deportují židy! Rozhlas Spojenců
hlásí, že už se vraždí hromadně.

Kdy už konečně, Excellence, zrušíte
konkordát?

RICCARDO (*zdrčeně*): Excellence – to plně odpovídá všemu,
co bylo oznámeno mému řádu,
čemu však nikdo nechtěl věřit.

NUNCIUS (*pln opravdové účasti, velice pobnutě, ale bezmocně*):

Prosím vás, hrabě – mlčte, nemíchejte se
do toho . . . Proč nejde
ten muž k panu Hitlerovi!

Gerstein se zle zasměje.

RICCARDO (*úspěšlivě*): Není to přece agent provokatér,
Excellence . . . hrabě Ledechowsky má
velmi podobné zprávy z Polska . . .

NUNCIUS (*vyveden z rovnováhy, je to nad jeho síly*):

Proč chodí ke *mně*? Kurie

zde přec není k tomu,
aby revoltu světa ještě násobila,
je pověřena Bohem, aby za mír . . .

GERSTEIN: Mír, třeba s vrahy? Excellence!

(*Ukazuje na obraz Ukřižovaného a volá*)

Ať Bůh potrestá tyhle milovníky míru!

*Ten na kříži se cítil příslušný, Excellence –
a jeho náměstek zde mezi námi ne?*

NUNCIUS (*velice pobnutě a otcovsky*):

Vzpamatujte se, pane Ger – stensteinere!

Já sdílím vaši bolest nad mrtvými.

GERSTEIN (*vykřikne*): Každou *hodinu*, Excellence,
každou hodinu

nové oběti – to jsou továrny,
kde se vraždí. Továrny na smrt.

Pochopte to!

NUNCIUS: Můj milý – prosím vás, osobní pocity
sem nesmím zatahovat.

Soukromě jsem už zakročil
v devětatřicátém.

Můj úřad mi však ukládá
co nejpečlivěji se vyhnout
konfliktům Říma s vaší říšskou vládou. Neměl bych
s vámi vlastně ani mluvit – prosím,
musíte jít, jděte, prosím vás.

Žehnej vám Bůh, Bůh vám pomáhej.

Budu se za oběti modlit.

*Nuncius pokyne Riccardovi, aby ho následoval, přistoupí
ke dveřím v pozadí a otevře je.*

Rozkazují vám, hrabě – prosím,
račte!

RICCARDO: Gerstein se jmenujete – najdu vás.

*Gerstein tato slova nevnímá, jen vidí, že nic nepořídil. Nun-
cius, který se zase vrátil, uchopí Riccarda kolem ramen a
téměř ho vleče s sebou do pracovny. Dříve než nuncius může
zavřít dveře, přistoupí k němu Gerstein znovu a řekne váš-
nivě, rozčilením téměř bez sebe:*

GERSTEIN: Excellence – poslouchejte, musíte slyšet
poslední slova staré židovky –

volala, když ji hnali

bičem do plynu:

„Krev, co tam bude prolita,

na hlavu vrahů.“ Excellence!,

ta kletba stihne také nás,

když budeme dál mlčet.

NUNCIUS (*se ještě jednou obrátí, tiše*):

Vzpamatujte se, modlete se!

Odchází, páter za ním zavírá dveře a řekne jemně –

PÁTER: Človče, rozum do hrsti, jak to mluvíte

tuhle s Excelencí – copak

von za to může? Prosím vás, teďka děte,

my tady přece houby svedeme.

Gerstein pochopil, že probrál. Ještě jeden nesmyslný pokus: sáhne do kapsy svého kabátu, vytáhne papíry a snaží se, aby o ně vzbudil páterův zájem.

GERSTEIN: Tady – doklady, podívejte se!

Rozkazy táborových velitelů

Belzecu, Treblinky

k dodávce kyanovodíku.

Mám poslat kyselinu kyanovodíkovou, patřím

k zdravotnickému úřadu SS ... vidíte ...

Zůstane v místnosti sám. Ještě jednou se otočí kolem vlastní osy s papíry v ruce. Páter, který vyšel ven a teď přichází s podnosem odklidit čajový přístroj, řekne s brozbou a zároveň se snahou pomoci –

PÁTER: Copak nevíte ...

že nunciaturu

hlídá kriminálka?

Esli vás tady načapají

v uniformě – už radši děte, děte už!

To sou mi věci, marjá Josef.

Když je někdo žid ...

Ještě než dozní poslední věta, Gerstein odejde.

OPONA

Protože mají nohy, není vidět,
že jsou to automaty.

Otto Flake

Koruna tvorstva,
svině, člověk.

Gottfried Benn

2. O B R A Z

Večer téhož dne, 21.00 hodin.

„Lovecká pivnice“ ve Falkensee u Berlína. Malý hotel, který „služebně zabralo“ před několika týdny, když začaly pravidelné

nálety Spojenců na říšské hlavní město, říšské vedení SS a německá policie jako svůj „dům pro hosty“.

Prostranný sklep, po němž pojmenovali dům. Prostor je rozpuhlen pobodlým visutým schodištěm, pod nímž může projít vzpřímený muž a jež zasahuje dosti daleko dopředu sklepa. Pozadí vpravo od schodiště, kde sedí asi osm pijáků, už není vidět. Vlevo od schodiště, také v pozadí, je dobře vidět na startovací plochu a rozběh pro kuželkáře, který posílá koule vlevo, „gotickým“ obloukem za kulisy – do kuželníku. Vedle stojí velká tabule, na níž se zaznamenává každý hod. Je slyšet tlumený hluk valících se koulí a padajících kuželek. Na zadní stěně vlevo sběh, po němž se zpátky vracejí koule z kuželníku na startovací plochu.

Vpravo, asi uprostřed mezi rampou a koutkem k posezení, který je vzadu a není ho vidět, je studený bufet, kde obsluhuje Helga, mladičká blondýna, napůl servírka, napůl hostitelka.

Veliký obraz Hitlera, rytiny s loveckými výjevy od Riedingera, dva zkřížené kordy s buršáckými čapkami ze starých časů – a to nejnovější – velká fotografie posmrtné masky zavražděného říšského protektora Heydricha, snatá před dvěma měsíci v Praze.

I když se kuželkáři této cesty nemusí přesně držet, pohybují se většinou takto: Když ten, který zapisuje, vyvolá jejich jméno – ani to se však nestane pokaždé – objeví se v pozadí vpravo, projdou pod schodištěm, hází, pak přistoupí dole u schodů k zapisovateli, který zapíše výsledek na tabuli, a oni mezitím přejdou přes jeviště vpředu až k bufetu a pak se vracejí zase dozadu ke svým židlím.

Často pozorují své kolegy při hře, vykřikují a smějí se. Ještě častěji, ale zřídka kdy jednotlivě, zmizí ve dveřích vpředu vpravo, na nichž je napsáno „páni“, a vracejí se, očividně posílení v pocitu sounáležitosti, hlučně a s typickým kontrolujícím pohybem ruky, k bufetu.

Během občůzky se navazují rozhovory – přítomní buďto rozmlouvají se zapisovatelem, nebo se na okamžik posadí s kamarádem na schodiště, nebo flirtují s Helgou anebo jedí šunkový závitok a náznaky přitom vyřizují vpředu něco služebního, co nemusí slyšet celá skupina.

Hostitelem je ADOLF EICHMANN, přívětivý pedant, z něhož tak málo vyzařovaly strašlivé činy nejvyššího inkvizitora, že se v roce 1945 po něm ani nepátralo. Teprve studium spisů ho odhalilo jako nejpilnějšího speditéra, který kdy stál ve službách smrti; i zde je stejně bezbarvý jako kterýkoli současník, jenž rád studuje jízdní řády a chce za každou cenu v povolání dělat kariéru. Ostatní přítomní: ŘEDITEL SVOBODNÝ PÁN VON RUTTA, velice distingovaný civilista z rubrské aristokracie, chladný až odměřený, snaží se přiblížit se „k lidu“, a čím víc nálada stoupá, tím častěji užívá rýnského dialektu. Zástupce oněch kruhů, o nichž poznamenal U. v. Hassell v r. 1941, po absolvování cesty Rubrskou pávní:

„Slušná nálada, mnoho heilování... typické pro průmyslníky, vždy stejně politicky negramotné, jejichž jediným skutečným měřítkem je výše příjmu.“

Jeho syn, PORUČÍK LETECTVA, jemuž je sotva přes dvacet, sympatický mladík s dobrými způsoby, právě dostal rytířský kříž. Vyplašený, že se stal tak náhle středem pozornosti, poslušně přejímá hrubý žargon kuželkářů v pivnici, ačkoliv z něho fronta ještě nestačila udělat cynika. Ač statečný voják, chová se k Helze a jejímu snubnímu prstenu s větší nesmělostí a rytířskostí, než je jí milé.

Všechno se točí kolem iniciátora zábavy, pětadesátiletého profesora AUGUSTA HIRTA, silného, vysokého doktora v šedé polní uniformě zbrani SS, anatoma a sběratele lebek na „říšské universitě ve Štrasburku“. Hirt je gargantuovský, blučný pijan s hrudním košem zápasníka, který své cynicky bodré saské nářečí na večírcích u piva ještě rozvíjí, protože správně odhaduje jeho humorný dopad. Nebyl nikdy nalezen a pravděpodobně ani hledán, i když jeho vědecky pěstované idiotství a krutost daleko předčily v této branži obvyklou míru mnoha prominentních lékařů SS. Ale protože dnes provozuje své lékařské umění pod cizím jménem, ponecháváme mu zde jeho rodné jméno. (Historický Hirt byl odpuzující cynik, s blavou supa a s rozstřelenou čelistí.)

Jeho pomocník MUDr. LITCKE, toho času ještě mladý šéflékař ve štábu jedné armádní skupiny, je nudný kariérista, jednostran-

ně specializovaný, úplně tupý ve všech ostatních životních a vědních oborech: brzy to dotáhne na ordinaria.

A další armádní důstojník. Plukovník SERGE z vrchního velitelství německé branné moci, oddělení válečných zajatců. Serge byl v první světové válce c. a k. rytmistr. Teď, když se dostal na berlínskou Bendlerstrasse, se marně pokouší uplatňovat ve prospěch mučených válečných zajatců svou lidskost, která se pozvolna opotřebovává a mění v cynickou rezignaci a bezmála sebevražedné spontánní činy. Přemohl se a vyhledal tento dům, neboť věděl, že svobodný pán von Rutta se zde zdržoval poslední dobou při svých cestách do bombardovaného Berlína, aby se tu mohl v klidu vyspat. Sergova mrzutá nervozita se projevuje v komicky zadržující výslovnosti. Je z Kremže, mluví wachauským dialektem, jehož fonetika tak jako rozdíl mezi rakouským a bavorským přízvukem se dá písemně těžko vyjádřit; může tedy mluvit jako Videňák.

Vládní rada DR. PRYZILLA z říšského ministerstva pro obsazená východní území se objeví ve žlutém kabátci funkcionáře nacistické strany, s černými kalhotami, na rukávu má červenou pásku s hákovým křížem v bílém kruhu. Zabraněný Němec neboli „polská kořist“ se silným polským přízvukem, s hitlerovským knirkem, plešatý a ublazený, a tak malý a podsaditý jako špalek. Člověk, který by se raději udusil, než by svému představenému odporoval – a i zde otevře ústa, samozřejmě agresivně, aby jako honící pes šel po stopě, která vede do jeho rezortu. Do r. 1955, kdy „působil“ v Bonnu jako vysoký ministerský úředník, naučil se již plynule německy...

DOKTOR, který i zde drží dandyovsky v ruce malou rákosku, již používá při selekcích v Osvětimi, kuželky nikdy nehraje. A právě proto, že se zábavy skoro nezúčastní, působí i v tomto klubu šosáků jako skrytý režisér. Ve vztahu k ostatním působí jako vodič loutek vůči svým figurkám. Nevypadá tak záhadně jako Gerstein. Je chladný a veselý – totiž pokud není neviditelný. Je prototyp absolutního zla, mnohem jednoznačnější než Hitler, kterým už ani neopovrhne – právě tak jako každým jiným člověkem. Tvor, jehož nezajímá nic a nikdo: nestojí mu ani za to, aby si s homo sapiens pohrával – momentálně s jedinou výjimkou: Helgou. Přitom nevypadá arogantně, naopak, působí jako

velice okouzlující muž. Ihned si získává přízeň. Jsme si vědomi, že představujeme tohoto tajemného „šéfa“ odlišně od historické skutečnosti. Je charakteristické, že nebyl nikdy dopaden – asi díky své sugestivní srdečnosti, s níž sliboval dětem před tím, než šly do plynu, „dobrý pudink“ (historicky doloženo!), nebo když se na rampě dotazoval lidí, vyčerpaných cestou, jsou-li nemocni. Kdo mu s pocitem úlevy přisvědčil, vida tak nečekanou účast tohoto roztomilého muže, šel ihned do plynu. Tak to stojí ve zprávě vdovy po lékaři, paní Gerty Salusové, která jediná z celé rodiny přežila Osvětim. Ptal se jí se „sugestivní srdečností“.

Když jsme se téměř rok po prvním náčrtu dialogu mezi Riccardem a osvětimským selektorem, kterého jsme si nikdy nedovedli představit jako člověka, seznámili se zprávou paní Salusové a našli tam, že skoro všichni vězňové nazývali tohoto „krásného a sympatického“ muže ďáblem – a to i pak, když už znali jeho jméno, zapůsobilo to na nás zvláštním dojmem.

„Stál tu před námi ten, jenž rozhodoval o životě a smrti, krásný ďábel... Byl jako roztomilý, elegantní taneční mistr, který řídí polonézu. Vlevo a vpravo a vpravo a vlevo ukazovaly jeho ruce nedbalým gestem. Atmosféra kolem něho byla lebká a graciézní. Blahodárně se odlišovala od surového okolí; uklidňovala naše vybičované nervy a všechno zbavovala důležitosti. Dobrý herec? Šílenec? Studený automat? Mistr svého oboru, ďábel, který pracoval s rozkoší... Nic, nic, co by člověka varovalo, nestál za ním žádný anděl. Docela lhostejně – jako nástroj svého mistra – šli lidé napravo a nalevo. Často nechtěla dcera opustit matku, ale slova: »Vždyť se zítra uvidíte«, ji úplně uklidnila...“

Jsou to surrealistické scény. Stěží lze věřit, že se odebrávaly v našem světě, přece však stručné úryvky z nich máme i oфотографované, např. v díle „Žlutá hvězda“ od Gerharda Schoenbernera.

A protože se tento „šéflékař“ tak naprosto lišil nejen od svých SS druhů, ale vůbec od všech lidí, a protože se vymykal všem zkušenostem, které se až dosud, pokud je nám známo, s lidmi udělaly, myslíme, že si můžeme dovolit při zobrazení tohoto tvora přinejmenším naznačit možnost, aby se na jevišti znovu objevila figura prastarého divadla a křesťanských mystérií.

Protože tento hrůzný zjev z jiného světa si na člověka zřejmě jen brál, vzdáváme se dalších pokusů hledat v něm lidské rysy – nemohou přece přinést nic k pochopení této nepochopitelné postavy a jejich činů. Jen zdánlivě člověk, nedá se tento fenomén fakticky s nikým srovnat, ani s Heydrichem, kterého Carl J. Burckhart popisuje také stylizovaně, zveličeně, jako mladého zlého boha smrti.

Když se zvedá opona, je slyšet hlasitý smích. Shromáždění mají v rukou sklenice a pozorují, jak mladý Rutta sundává s krku svůj rytířský kříž a pak ho podává Hirtovi, který jej vítězoslavně ukazuje kolem dokola. Hirt už dávno přišel na to, nač si někdy připevňují elegantní důstojníci Hermanna Göringera, kteří si odjakživa dovolovali se svými uniformami nezávadné výstřednosti, své vysoké řády.

HIRT (žoviálně): No – copak jsem to neříkal, podvazek od ženské, na mou duši!

EICHMANN (směje se): Rytířský kříž a na podvazku – no to je nemožné!

RUTTA ml. (nyní ještě bezmocně, později kompenzuje svou rozpačitost různými odpověďmi, jimž se on sám i jeho hrdý otec nestačí divit):

To se už dávno vžilo: prostě proto, že je to pevnější a praktičtější než trojbarevná stužka s patentkou.

HIRT: A teď vám, milej zlatej, šáhnu na zoubek.

Předně: ukořistil jste v boji s nepřítelem jen ten ritrkroj anebo taky podvazek?

Smích, výkřiky jako: „Fuj! V boji zblízka! Indiskrétnost“!

RUTTA ml.: Oboje, pane profesore. A pokaždé při nočních srážkách.

Všeobecné veselí. Pijí. Výkřiky jako: „Na zdraví! Lovu zdar! Toi-Toil“

HIRT: Druhá otázka: K čemu jste potřeboval víc kuráže – k získání řádu nebo podvazku?

RUTTA ml.: Kuráž? Měl jsem v obou případech strach – ačkoli

v boji o podvazek už opravdu
nemohla téct krev.

Řehot. Rutta, v rozpacích nad vlastní buršikózností, si navlékne zase řád.

EICHMANN: V každém případě to chce celého muže, co?

RUTTA ml.: Když to tak vezmu, obersturmbannführere, ano.

RUTTA st. (*křechovitě, nutí se do veselosti*):

Jen ať si neodneseš něco na památku, Hansi Bogislave!

RUTTA ml.: Já si dám pozor, tatínku.

HIRT: A do třetice: Nepomohl vám k podvazku
hlavně rytířský kříž?

RUTTA ml.: Dovolte, pane profesore, také otázku:

Nosí pan profesor svoje řády
pokaždé, když útočí
na podvazek?

Smích.

HIRT: Saperlot – ten mi dává. Váš syn, barone,
má za ušima. No, je hezké,
pane poručíku, že od takové vysloužilé herky, jako jsem já,
čekáte ještě tyhle kousky.

EICHMANN: Tak tedy, našemu čestnému hostu
a kuželkáři, poručíkovi von Ruttovi – a prosím,
taky jeho panu otci, našemu
milému baronu Ruttovi, třikrát
hurá –

VŠICHNI: Hip, hip!

EICHMANN: Hurá –

VŠICHNI: Hip, hip!

EICHMANN: Hurá –

VŠICHNI: Hip, hip!

RUTTA st.: Srdečné díky, pánové –

*Obrátí se spolu s ostatními ke schodišti, na němž se objevila
Helga s podnosem – je si vědoma, jako jediná žena v této
společnosti, své přitažlivosti.*

EICHMANN: Slečno Helgo – jestlipak věnujete poručíkovi
tanec na počest rytířského kříže?

*Helga souhlasí. Mladý Rutta k ní přistoupí a ukloní se.
Fritsche běží k židlím a obslubuje gramofon. Eichmann vezme
Helze podnos a tancuje s ním za zvuku valčíku k bufetu, jako*

by měl v náruči ženu. Rutta začne s Helgou poněkud strnule tancovat, kruh se rozšíří a pak se vzadu ztrácí. Někteří tleskají do taktu.

HIRT (*k starému Ruttovi*): Tohlencto mládí – nemá to větší vert,

barone, než všechny naše hodnosti?

RUTTA: Vážně – apartní kus! Vykládala, když mi přinesla snídani . . .

HIRT: Tady bych taky s gustem přenocoval!

To vám ji servírovala do postele, barone?

RUTTA (*směje se*): Vy toho ale vážně chcete vědět moc!

Říkala, že je zasnoubena s nějakým poručíkem SS z Osvětimi.

Znáte ho, Doktore?

DOKTOR (*nedbale*): Ovšem – je to můj dobrý přítel.

Odcházejí k židlím, tanec končí, mladý Rutta nabídne Helze toporně rámě a chce ji také zavést k židlím. Helga ho však táhne k bufetu.

HELGA: Já musím *dělat*, pane poručíku, co si myslíte! Děkuju mockrát.

RUTTA ml. (*rozpačitě*): Měli bychom si zatancovat častěji.

U bufetu se s ní rozloučí. Eichmann, který spolu s Fritschem připravili tabuli, vytáhne z kapsy karty.

EICHMANN: Prosím vás, Helgo, nabízejte karty.

Každý si jednu vytáhne.

DOKTOR (*s výsměchem v očích, sedí na schodišti a žívá*):

Správný Němec hraje kuželky nebo střílí!

Kuželky rodinná rada

německým šosákům dopřává jako náhražku.

Poručík se směje, je stejně unuděný, ale rychle vytáhne proní kartu. Když Helga podrží karty před Doktorem, odstrčí ji vlídně ruku, aniž vytáhne kartu, a řekne –

DOKTOR (*tiše*): Potom zavolám Osvětim, můžeš se Güntera zrovna zeptat.

HELGA (*krátce, bázlivě, nezastaví se*):

Prosím vás, už s tím přestaňte . . .

HIRT (*blasitě, až od židlí, k nimž se teď Helga blíží*):

A co si hodíme?

FRITSCHÉ (*u tabule, volá*):

Co byste řekl „Válečné“, pane profesore?

HIRT: Já jsem pro „Velkou rakev“, to jsou jen čárky a nemusí se pořád počítat . . .

FRITSCHÉ: Myslím, že Válečná je jednodušší.

Každý tři hody do plných. Všech devět platí dvanáct, za věnec patnáct bodů.

V Osvětlení to hrajem často.

HIRT: To se po každém hodu znova staví?

EICHMANN (*k oběma*): Po každém hodu, ano. Ale Velká rakev se mi zdá přec jen zábavnější, pane Fritsche.

Při ní můžeme vždycky s každým dalším nebožtíkem zazpívat refrén písně „Na nejkrásnější lučině . . .“

(*Laskavě, ironicky*)

Když už máme čest v našem středu slyšet skvělý baryton profesora Hirta . . . že, profesore?

Smích. Hirt hned začne zpívat, ostatní vpadnou.

Nesli k bráně nebožtíka.

Pozdravuju nastokrát

údolí, co měl jsem rád,

protože nesli k bráně nebožtíka.

EICHMANN (*volá*): Tak prosím, zdvihnout karty! Helgo – vy jste si nenechala nic?

Měla byste si s námi taky zahrát.

HELGA: Jen jestli bych to vůbec uměla?

DOKTOR (*sedí stále sám na schodišti, blízko ní, tiše*):

Budeš se ještě divit, co dovedeš.

Helga se otočí a jde k bufetu vpředu vpravo. Eichmann napsal naboru „Helga“. Teď zavolá směrem k židlím –

EICHMANN: Má někdo eso? Eso začíná . . .

RUTTA ml.: Zde, obersturmbannführere, já mám eso.

EICHMANN: Aha, poručík . . . Rutta mladší.

Tak všichni sem a karty s sebou!

Píše na tabuli „Rutta ml.“, Fritsche nasazuje novou desku, hudba je tlumená. Někteří postávají u židlí, pijí a kouří, zvedají karty a blásí se v pořadí, které si vytáhli. Většina z nich

udělala kolem Eichmanna u tabule kruh. Všechno probíhá s německým pořádkem, téměř důstojně. Eichmann píše za sebou: Helga, Rutta ml., Hirt, Fritsche atd.

DOKTOR (*se pomalu zvedne ze schodiště, přistoupí k Helze, která se mu už nemůže vyhnout*):

Tak ty se vážně bojíš, kočičko, být blízko svému snoubenci? Nech se přeložit do Osvětimi.

HELGA (*urovnává přibory a papírové ubrousky*):

Přestaňte, už mě nechte. Nesmím se s vámi víckrát setkat, Doktore.

Vždyť vy jste ďábel – jak jste to jenom ráno dokázal, jsem zoufalá . . .

Nebyla jsem mu nikdy nevěrná . . .

DOKTOR (*srdečně, chce ji získat, a tak úplně potlačí ironii*):

Potřebujeme sekretářky.

Mohla bys obsluhovat dálnopis a být nablízku Günterovi.

HELGA (*brozí, ale sama tomu nevěří*):

Ale ten bude dávat pozor, to vám říkám.

Ten mě bude chránit.

DOKTOR (*ležérně*): Doufejme! A když to bude příliš nudné – jsem tady ještě já a nezamykám dveře.

Vzal si talíř a vybírá si naoko s největší pozorností několik chlebiček.

HELGA: Já – vždycky. Já si zamknu.

Nikdy nepůjdu tam, kde jste vy, nikdy!

Proč zrovna já, je tolik jiných děvčat . . .

DOKTOR (*s okouzující zlomyslností*):

To proto, že se umíš ještě tak krásně vylekat.

Jak sis zakryla oči rukama,

když jsem tě zvedl do sedla – ohromně dráždivé.

HELGA: Byla jsem hrozně zděšená, že jsem ho podvedla . . .

On je tak slušný. A mě by nikdy neklamal.

A vás znám sotva dvanáct hodin . . .

EICHMANN: Tak, všichni zapsáni – kromě vás,

Doktore. – Nemáte kartu?

DOKTOR (*potom stoupá po schodišti a odchází*):

Mám ještě něco služebního – přijdu hned . . .

EICHMANN: Pojdte sem, Helgo, zahájíte hru . . .

HELGA (*když jí Eichmann podal kouli*):

Oh, ta je těžká . . .

HIRT (*podá jí menší kouli*):

Tahle je, slečno, zrovna vaše ráže:

malá, lehká a přitom tvrdá.

S tou byste mohla vyhrát první cenu.

FRITSCHÉ: A teď – do toho.

Když se koule kutáčí, je ticho. Při zásahu propukne jásot,

HIRT: Už stojí jenom král – poslední,

co v Evropě zbývá.

EICHMANN: Nezapomeňte na Dána, profesore.

To je filuta, dává nám co proto.

RUTTA st. (*s vážným zájmem*)

Opravdu? A co by nám Dán mohl udělat?

EICHMANN: V Dánsku nenosí židé hvězdy.

Král je odmítá a dost se mu to daří.

FRITSCHÉ (*volá od tabule*): Obersturmbannführere, jste na řadě.

EICHMANN: Už jdu. Barone, pojdte taky.

Ti, co už házeli, stojí teď u Helgy u bufetu, pak odcházejí k židlím. Všechno se odebrává automaticky. Pozornost je obrácena blavně k střídavě hovořícím osobám vpředu. Na bráče kuželek, kteří právě nemluví, upozorňují tu a tam výkřiky na startovací ploše a za scénou:

„Tak Fritsche, začni.“

„Hnedka vás pochováme.“

„Vy jste na řadě. Ne, ještě ne, vy.“

„Ještě dva hody, a je po mně.“

„Hop, hop, nehrát si na unavenýho.“

„No zatraceně, zase nic.“

„Jednu ven – jednu ven.“

„Dneska to padá pořád nějak vedle.“

„Trestný bod.“

„Čestné kolo.“

Tyto a podobné výkřiky se ozývají po celé scéně. Všechno je v pohybu, bez přílišného přerušování hovorů, které se vedou tu a tam mezi stoly a bufetem, i na startovací ploše, když se hovořící chystá házet nebo potěžkává koule.

Salzer, bezvýznamný důstojník, jde dolů po schodišti. Eichmann ho vidí první, přistoupí k němu a řekne srdečně –
EICHMANN: Heil Hitler, milý Salzere, co je?

SALZER: Heil Hitler, obersturmbannführere, nic dobrého.

Podají si ruce, Eichmann ho táhne dopředu, bra stále pokračuje.

EICHMANN: Prosim vás, panstvo, na pár minut mě omluvte. Pojdte, Salzere.

Vy se vracíte přímo ze Slovenska?

Nejdřív jsem myslel, že jde Gerstein, čekám ho . . .

SALZER: Ano a vaše sekretářka říkala, abych jel rovnou do Falkensee . . . máte to tady pěkné!

EICHMANN: Nejvyšší čas, že jsme ten barák dostali.

Sem žádná bomba nepadne.

Tak, co se děje v Bratislavě, jak to vypadá?

SALZER: Zle, obersturmbannführere.

Církev nám dělá velké potíže.

EICHMAN: *Církev!* No to je vyloučeno!

Vždyť právě bratislavská vláda

pohlížela na pokřtěné a nepokřtěné židy stejně.

Jen proto, připouštím,

je tam v čele vlády kněz. Monsignore Tiso

je přece velmi rozumný.

SALZER: Víím, obersturmbannführere. Vždyť první vlak do Osvětimi, v březnu, přijel z Bratislavy.

EICHMANN (*temperamentně*):

No tak, Hlinkova garda, lidová

katolická strana nám přece zatýkala židy.

Musíte se těch lidí držet, Salzere . . .

SALZER: No právě ti se lekli, protože *nuncius*, papežský *nuncius*, jim zakázal, aby podporovali deportace.

HIRT (*volá, když bere kouli*):

Neouřadujte porád – Eichmanne.

Koulet je taky služba lidu . . .

EICHMANN: Okamžik, pane profesore . . . Přijdu hned.

SALZER: *Nuncius* řekl Tisovi, že u Lublinu spalujeme židy.

Tiso teď žádá prošetření. Proto
mě poslal za vámi. Co budem dělat?

EICHMANN (*vzrušeně, chodí sem a tam*):

Prošetřit! A co prošetřit? – Popel?

K čertu! – Rumunský nuncius

začíná totiž taky štvát.

To *biskupové* v zahraničí nejsou tak nebezpeční.

Ale *nuncius*, zástupce Vatikánu . . .

No to nám tedy nezbývá než nechat

Slovensko zatím na pokoji! – Do prčic.

Ještě by scházelo, aby i biskupové v Říši . . .

Jestli i oni začnou fňukat nad židy

jako nad těmi idioty tenkrát . . . a

když k tomu spustí křik berlínský nuncius,

pak vidím všechno černě. No, Salzere,

napřed se najezte – Helgo!

Kdepak je Helga – Pojdte . . .

*Vede Salzera k startovací ploše. Představuje ho, jde to ve-
lice rychle, s obvyklými frázemi: „Heil Salzere“, „Těší mě“,
„Heil Hitler“.*

Pánové – dovolte, já vás představím,

sturmführer Salzer –

profesor Hirt – z říšské university ve Štrasburku,

svobodný pán von Rutta – ředitel Říšského zbrojního sdru-
žení

a poručík von Rutta – blahopřejte mu, Salzere,

k rytířskému kříži.

SALZER: Srdečně blahopřeji, pane poručíku, gratuluji!

RUTTA ml.: Děkuji, sturmführere.

EICHMANN: Doktora Fritsche z Osvětimi znáte?

FRITSCHÉ: Brý den, Salzere, dobře, že jste zas jednou zde.

EICHMANN: Plukovník Serge z vrchního velitelství
a vládní rada doktor Pryzilla – z říšského ministerstva
pro obsazená východní území.

Tak – a doktor Littke – na dovolené z Ruska,

ze štábu armádní skupiny Střed.

EICHMANN (*k Fritschovi u tabule*):

No, Fritsche, připište taky Salzera –

Nehrajem ještě dlouho, Salzere,

napřed se najezte,
lehce nás dohoníte.

Prosím vás, Helgo, pečujte trochu o Salzera.

HELGA: Kdepak to vážne – dobrý večer.

SALZER: Dobrý den – neznáme se?

HELGA: Už jsme se někde viděli, no samozřejmě –
poručík Wagner je můj snoubenec.

Setkali jsme se přece kdysi v Praze...

SALZER: Už vím! No jistě, na Hradčanech.

*Stojí u bufetu. Plukovník Serge, který zrovna brál, osloví
Ruttu st., jenž také právě hodil kouli a zase přijde dopředu.*

SERGE: Slyšel jsem, že tu ppřespíte, bbarone?

Rád bych vám něco řekl, ppane řediteli,

proto jsem vlastně přišel –

takhle to už dál nejde, tto

s vváženou firmou Krupp,

co ttam se ddělá

s válečnými zzajatci...

Snad jste to taky sslyšel,

na vrchním velitelství dostávají teď

od lidí anonymní ddopisy

kvůli těm ssvinstvům u Kruppa.

RUTTA (*dotčeně*): S tím přece nebudete chodit *na mne*,
plukovníku!

Na ředitelství u Kruppa je přece...

SERGE (*mrzutě, nervózně, téměř nahlas*):

Tten – ten pan von Bülow tam nikdy není.

Tak bude asi muset sám ggenerál

von Schulenberg jet do Essenu,

a zzakázat si, aby... aby...

u Kruppů zajatci dostávali vvejprask, ano – vejprask

místo brambor... No! – No!

Když Rutta chce odporovat:

Bbarone – to – to je ze spolehlivých pramenů:

šest neděl neměli už tihle lidi u Kruppů

ani bramboru!

RUTTA (*mrazivě a určitě*):

Bijí je jenom ve výchovných táborech!

A jinak pouze notorické – notorické

zloděje, které dopadnou in flagranti v kuchyni.
Ti pacholci jsou nenažraní, to byste nevěřil!

A pan von Büllow nařídil . . .

SERGE (*který je tak podrážděn, že to už nemůže poslouchat*):

Tohle mi tu moc nneříkejte, barone.

K-k-když nedám svému kkonu nažrat,
tak potom taky nnetáhne!

A cco je ještě jináč o Kruppovi slyšet:

že Ukrajinky, co jjistě neskákaly nadšením,
když je vyvezli

do Porúří –

RUTTA: Já se vám divím, pane plukovníku – vždyť jsou to
přece často praví bolševici! Firma
dokonce plánuje, že zvýší dobrovolníkům
chuť k práci prémiemi a postupně i kulturními středisky . . .

SERGE (*se žlučovitou ironií*):

Nno, to je ale dobré: Kkrupp
bude oblažovat Rusy kulturou!!

RUTTA: Mohou chtít, pane plukovníku,
východní dělníci něco lepšího? Jsme ve válce!
Ještě se v Essenu dál množí, ačkoliv je tam
lékař, jeden Rus, jen kvůli potratům,
protože tyhle ženské mají neustále
styky, které . . .

SERGE (*dá se strhnout, neopatrně*):

Ah, styky – styky, bbarone, tto já
jsem na – na mou věru nevěděl,
že když taková mladá Ruska má tu čest,
prosím – že smí u Kruppa dělat denodenně
ddeset hodin zbraně,
že pak už nemá zapotřebí,
spát ještě s Rusem! No na mou duši –
vy jste mi ale sspolek moralistů . . .

EICHMANN (*který poslouchal a teď k nim přistoupí*):

Pánové, ne tak agresívně – pojďme
si raději zahrát, vždyť jsme se přišli pobavit!

RUTTA (*se zabořklou ironií, strojeně*):

Plukovník Serge je totiž velmi znepokojen tím,
co tropí hormony Rusek u Kruppů.

(Vážně, přísně, téměř výbružně)

Dá se to přivést do jiného stavu, plukovníku,
aby se to pak pokaždé šest týdnů
slejvalo z práce; to je skandál . . .

Krupp dává jejich děti do domova ve Voerde,
kde mají vzorné zaopatření, máslo, mléko,
ovoce . . .

SERGE: Tak, mléko, ovoce. – No, to já bych tam
vnuky taky poslal na prázdniny,
kkdyby mi býval jeden lhář a ggauner
nneříkal, že tam ve Voerde
ze stodvaatřiceti dětí
osmadevadesát zemřelo.

Asi ti Rusi nnesnášejí naše klima,
či myslíte, že jim snad ublížilo mmáslo?

*(Násilně se směje, protože má oprávněný strach, že zašel
příliš daleko)*

Jen to mi bylo divné, že je ttam spousta světlovlasých,
ddejte tedy tty děti . . .

EICHMANN: No, ty starosti, pane řediteli, Krupp už mít
nemusí, když se zřizuje právě v Osvětimi
filiálka, tam už si
žádný nestěžuje – nikdy jsem
(směje se velmi zasvěceně, Rutta přizvukuje)
taky neslyšel, že by tam někdo otěhotněl.

FRITSCHÉ *(volá dopředu)*:

Pánové, prosím, jste zas na řadě –
pojďte sem, pane plukovníku.

SERGE *(vděčně, rychle)*: Ano, už jdu, už běžím . . .

RUTTA st. *(volá na svého syna u bufetu)*:

Chlapče, prosím tě, vem to za mě.

EICHMANN: A za mě Helga, ano prosím?

HELGA: Na vaši zodpovědnost, pane Eichmann.

EICHMANN: Však vy mně přinesete štěstí.

(Ruttovi st., s pokynem k Sergeovi, který si vybírá kouli)

Barone, jen se nevzrušujte

těmihle humanitářskými karikaturami.

Neváhám říct, že už i u wehrmachtu

pomalou vymírají.

HIRT (*křičí na Serge*): Nasaďte faleš – na štorc, plukovníku,
nebo jste rovnou pod drnem.

(*Smějí se Sergovi, který vypadá komicky*)

RUTTA (*Eichmannovi, u bufetu*):

Už jsem se vás chtěl zeptat, obersturmbannführere,
jakpak naše generalita přijímá
ta vaše opatření v Rusku?
Šéf mého syna, ovšem u letectva,
pomáhá na Balkáně
ze všech sil . . .

EICHMANN: Hleďte, barone, to potvrzuje,
co říkám každou chvíli kolegům:

Nepřeceňujte rivalitu
wehrmachtu a SS!

Jistě, ten nebo onen generál
udělá čelem vzad – tváří se,
že nic nevidí, když pracujeme
v obvodu jejich divize.

Jiní však pomáhají, jak jste právě říkal.

I tak jsme mohli v Rusku zpracovat
loni, než se to v Osvětimi rozjelo,
sotva za čtyři měsíce

tři sta padesát tisíc ruských dětí Izraele.

Konec konců je nutno přiznat,
že nám to umožnila
wehrmacht . . .

Vždyť mezi námi: Je to směšné,
když Himmler říká o maršálu Mansteinovi,
že má slovanský původ, protože
se prý vlastně jmenuje Liwinsky nebo tak nějak.

RUTTA: Ach, pravda, na to by bylo času dost až po vítězství!

EICHMANN: Že ano! Manstein určitě není
národní socialista: tím spíše, myslím,
musíme na něm hodnotit.
že prostě bez obalu poručil svým vojákům,
bojovat na Východě podle pravidel
starého válečného kumštu, ale mít také
pochopení pro tvrdé potrestání
židovstva.

RUTTA (*usmívá se*): Jen abyste se neunáhlil, Eichmanne,
nebo nebude dost pracovních sil,
až zahájí Krupp v Osvětimi výrobu.

(*Chtějí odejít, ale zůstanou stát, protože se na schodišti
objevil Doktor a Hirt na něho zavolal*)

HIRT: Rychle, Doktore – zazpívejte šanson!
Panstvo tady jen plácá a moc ouřaduje,
Tak koukejte nás povyrazit – nejste přece
tak nafoukaný,
abyste se dal dvakrát prosit!

EICHMANN (*vytáhne z kapsy kabátu foukací harmoniku*):
Prosím, Doktore, zazpívejte –
já tu mám harmoniku.

DOKTOR (*ukáže na Pryzillu ve žlutém kabátci*):
Ať zpívá jednou tenhle kanárek!

PRYZILLA (*velice ustrašeně*):
Nemožny, Doktore – už ve škole
ja nemoh zpívat. Zlí lidi, ha, ha,
řika basnik, žádná píseň . . .

DOKTOR: Správně – to já ze zpěvu nevyjdu . . .
(*Většimu kroužku, který se pozvolna vytvořil kolem scho-
diště; Serge tam není*)

Mám z vás už topofobii, děti – co mě
tak obléháte? Nedávno jsem byl v Paříži,
(*ironicky*) v tom lunaparku Velkoněmecké říše, jak říká
Vůdce.

Kámen tam není křesťanský. – Eichmanne, znáte
tu melodii k hodné Lence pod zeleným stromkem?
Úchvatné! Hodí se na vánoční svátky
pro naše důvěrná a krásná nočňátka.
Mám zde písničku – která bohužel
byla upravena knězi obojího pohlaví,
chtěl jsem říct, obou vyznání,
pro pubertální mládež . . .

*Sprostý smích. Doktor pobroukává melodii, Eichman se přidá,
pak improvizuje. Doktor začne s nestydatou nevinností . . .
Charakterizuje ho, že se mu daří svými rýmy šokovat i tyto
otrlé pány – odborníky, kteří byli přece tak chladnokrevní, že*

během jídla přetřásali v úřadech plány na stavbu plynových komor, jak o nich říká Reitlinger. „Strašlivě cynický tón, který vládl při těchto poradách, dodělal Nebeho tak, že musel pro nervové zhroucení dvakrát nastoupit zdravotní dovolenou“ – a tento pan Nebe nebyl žádná „třasořitka“. Než se přidal k spiklencům z 20. července, řádl jako vedoucí vyhlazovací skupiny v Rusku.

Doktor s hůlčičkou v ruce střídavě recituje a zpívá, podle obsahu první řádky ďábelsky zbožně; další cynicky a tak nedbale, jako by je teprve teď skládal. Přitom pomalu sestupuje po schodišti.

Neměla kvartýr,
neměla ani stan,
hotely plné –
i u Seiny vše obsazeno
a v parcích světla nestydatě ze všech stran . . .
Povídám:
Kam se vrátím, Madeléno?

Tak trošku obcházel ji strach a děs,
to se ví,
oba zakolaborovat jsme si chtěli –
ale pak řekla:
Jde se na hřbitov,
na Père Lachaise,
aby mě naši lidé přitom neviděli.

Tak jsme si na hřbitově našli kout,
kde leží velcí Francouzi,
a bez fraků
moh jsem tam tu Madelénu obtáhnout
uprostřed Molièrů, Abélardů, Héloïs a Balzaců.

Na sochu Krista od slavného Thorwaldsena
kalhotky,
punčošky si hodila,
no ale pro jistotu
ta má Madeléna
mu košílí tvář zakryla.

V křesťanském manželství se někdy dějí kusy,
nejedno prase kříž má nad postelí,
a Spasitel tu leccos zhlédnout musí,
a Madeléna řekla, že se jí to hnusí,
že se aspoň před Ježíšem nestyděli.

Zulíbal jsem jí za to srdce,
které má níž než ústa,
výš než kolena.
Jak ale líbám,
stále líp,
najednou koukám:
za zády mám umrlého Prousta.
No to mě nadzdvihlo!
Byl to dost hloupý vtip.

I Wilde a Chopin špehovali zdáli
a drze pomáhali,
Brit tu, Polák tu,
jak zde ty nahé vnady po mně rajtovaly.
Při aktu tleskali nám do taktu.

Génus těch tří národností
mě rozpálil
a vášeň má jak rtuť
vylétla do vidin,
kde čiselo to mrazivosti,
a Madeléna klesla na mou hruď.

Sebevědomí, s nímž teď provokuje shromáždění způsobem, jaký si může dovolit jen on, svědčí o tom, že je mýtickou postavou – nekontrolovatelnou žádným pozemským představeným. Přistupuje k jednotlivcům a „přišívá“ jim každému několik slov jako ortel. „Posera“ baron Rutta je mu zvlášť protivný. Jen „z lásky“ k Ruttovi si také vymyslel to zběsilé rouhání Kristu – jinak by pro něho bylo každé rouhání „bezpředmětné“. Jeho nedbalé zacházení s písní, zvláště v osmém řádku od konce: „prahl vlastně prahnul“, odpovídá jeho vztahu k přítomným zločincům, jichž je mistrem.

Končím už svoji báseň.
Neptejte se,
jaké mi ti tři opatřili vidění.
Namísto poučení přijde mlčení.
Jsem milosrdný.
Kassandra též
neměla hrozivější vzezření.

Nad vámi ještě visí nebe plné houslí
a mně už z toho visí duše u huby
a jazyk dělá totéž,
nedrží mi za zuby,
jako bych prahl – vlastně prahnul
po dobrém chladném pivu.
Už abych si nahnul
a nalil pupek německý,
jenž houpá se jak sak.
Kéž už se tak houpá
v oprátce i má hlava hloupá
a vaše zrovna tak.

K potlesku nedojde. Po posledních slovech Doktor rychle zmizel, Eichmann ho ani nedoprovodil. Trapné ticho.
EICHMANN (*rozpačitě*): To on rád: zvedne člověku náladu,
jen

aby mu ji potom mohl lépe zkazit. – Tak, hrajem dál.
RUTTA st. (*velice dotčeně*):

Ví bůh, já v tom neshledal pranic vtipného –
Ten nevkus, vyvolávat zde génia
třech nepřátelských států – *moc* rád bych věděl,
co mínil těmi vizemi.

HIRT (*mírně*): No, barone, jen ne tak akorátně!

To byl jen špás, písnička,
kterou nic nemyslel – no tak...

(*Hodil kouli, a když Fritsche značí jeho hod na tabuli, volá*)
Dvě čárky? Vážně dvě?

Tak už jen jednu, a jsem nebožtík.

(*Přistoupí zase dopředu, kde stojí Rutta st. sám*)

Vy máte pořád ještě v hlavě ty Doktorovy fantazie?

RUTTA st. (*velmi rozhodně, chladně*):
Profesore, je tady vůbec možno mluvit otevřeně,
když je u toho ten Doktor . . . není to
vlastně agent provokatér . . .
Takble se přece Němec nechová,
dokud mu jeho národní čest . . .

HIRT: Jo, milej zlatej – dovnitř nikdo nikomu nevidí,
když se to tak vezme. Ať za něj mluví činy.
(*Důvěrně*) Vybírá na nádražní rampě
v Osvětimi židy,

co povandrujou komínem – víme?
RUTTA st.: Co? – a to pak zpívá tenhle rozvratnický šanson?
Ten muž je pro mě hádankou, hádankou, profesore . . .
Littke, Serge, Pryzilla a ostatní házejí.

HIRT (*Ruttovi*): Tak, barone – starosti stranou.
Proč, pane Fritsche, je tak ticho? Kde to vázne?
(*Profesor vezme Littkeho, který házel po Hirtovi, kolem
ramen*)
Hej, Littke – vystřídejte zas jednou Fritsche
u tabule . . .

FRITSCHÉ: No, rád bych si dal jeden chlebiček.

LITTKÉ: Ovšemže, pane profesore, samozřejmě, Fritsche.

HIRT (*přejde s Fritschem dopředu, pak k bufetu*):
No a co vy? *Nikdy* moc řeči neděláte,
ale dnes – co se s vámi děje?

FRITSCHÉ: Nic zvláštního. Jen musím zase
zpět – po té nádherné dovolené
s rodinou na Tegernsee.

Přemýšlel jsem, jestli se nemám raději
hlásit na východní frontu, mám Osvětimi plné zuby.

HIRT (*chlácholivě*): Máte zkrátka své dny, Fritsche.

I mužský mají svoje dny. Co to pomůže
vaší rodině, když se necháte v Rusku
odbouchnout – nic, zůstaňte pěkně
v Osvětimi, kamaráde. Anebo ještě líp:
přijďte jednou na osm dní do Štrasburku
prohlédnout si můj ústav.

Tak, naplánuju vám služební cestu.

Určitě se tam u vás najde

pár zajímavých lebek.

Privezte mi ty chlapy *v živém stavu*
pro mou sbírku, a budete mít důvod
k cestě. Protože musím provést
měření a snímky, zlikviduju
je až ve Štrasburku.

*(Ukáže na Littkeho, který zrovna hodil kouli a zase přistoupil
k tabuli)*

Littke, ten mi má sehnat u své armádní skupiny
nějakou lebku komisaře.

FRITSCHÉ: Přijel bych ovšem do Štrasburku
milerád, pane profesore,

když k tomu dostanu vhodný rozkaz.

HIRT: Aby ne! Tam už povyražení najdem.

No třeba *Münster!* – To se může jít
celý Berlín schovat! Jste přece muzikální, Fritsche,
jak jsem slyšel?

FRITSCHÉ: To se ví. Heydrich hrál na cello –

(ukazuje na posmrtnou masku, stoupnou si před fotografií)
já na violu. Krátce před jeho zavražděním,
v březnu, jsme hráli na Hradčanech
kvarteta.

HIRT *(v tichém rozjímání, poblížeje na masku, potom tiše):*

Jo, Heydrich – ten měl, mezi námi,
židovský čuch pro uměleckou kvalitu.

Jenomže čistší, ztužený kapkou
své *árijské* krve.

Jo, to byl chlap. Já jsem ho jednou slyšel
přednášet Kleista – *primissima*.

(Teď blasitěji) Tak – to je něco: Navštívíte mě.

Snad bude zrovna v Münsteru koncert,
aspoň tam jednou uslyšíte Mši h-moll,
to vám je blaho. Text je
taková srágora, ale srágora v latině,
ta nejde na nervy.

Ale Gloria Dei – milej zlatej,

to je to vůbec nejvznešenější! Tím bych chtěl
v tichosti, jak mám ve zvyku, slavit konečné vítězství.
Jenom Mši h-moll – ale ve Štrasburku.

Ne, nikde jinde než ve Štrasburku.

A žádný projev po těch obětech, žádný projev.

A pak aspoň jednou ukázat

Vůdci sbírku lebek – Litke!

LITTKÉ (*horlivě*): Co račte, pane profesore?

(*Ruttovi ml., který právě hodil*)

Psal byste zase chvilku vy, poručíku?

RUTTA ml.: Ovšem, dejte mi křídu, rád.

LITTKÉ (*Fritschovi, když hovoří s Hirtem*):

Teď jste na řadě vy, pane Fritsche –

a vy, pane profesore, taky.

HIRT: Příklad koule – to je má smrt – já

dneska nemám šťastnou ruku.

Fritsche šel brát, pak přijde zase dopředu za Hirtem a Littkem.

HIRT (*přísně*): Jste stejně muzikální, Littke, jak tuhle pan Fritsche?

LITTKÉ (*polekaně, rád by udělal ten nejlepší dojem*):

Ne, pane profesore, bohužel nejsem, těžko.

HIRT (*přísně*): Doufám, že nemáte jak vaši kolegové,

klapky na očích –

snad máte ještě jiné zájmy, ne?

LITTKÉ (*nepřesvědčivě*):

Kdysi jsem dosti slušně

kreslival, pane profesore. Měl jsem . . .

HIRT (*smířlivě*): Dobře, náramně důležité. Jenom ať nevyjdete ze cviku.

I chirurg musí umět kreslit, musí mít . . .

(*otevře si láhev piva*) nebo by, tak říkajíc, měl mít

jistou ruku, smrtelně jistou ruku. Můžete kreslit

moje lebky, Münster

a ty malebné střechy – co kreslival

Goethe – nejdřív mi ale přivezete

(*s hrabivostí filatelisty*).

lebku! Je to ohromná příležitost,

poslední příležitost, Littke.

Věda patrně ještě nemá

pořádnou komisařskou lebku.

Nač je pak rozkaz o komisařích?

(Naleje taky Littkemu, žvýká a mluví)

Vy dostanete rozkaz přímo
od reichsführera Himmlera, toho
vaše armádní skupina respektuje.

Příště mi všechno, co se tam dá sehnat,
každý ten židobolševický komisař . . .

LITCKE: Ale *nemusí* to být jenom židi,
pane profesore?

HIRT: Ne, kdepak! No komisaři vůbec,
úplně jedno, Rus anebo žid – židi
jsou teda zajímavější, že jo,
ale hlavní věc: příště ani jednoho komisaře
nelikvidovat *hned*, ale předat ho v živém stavu
štábu polní policie při vrchním velitelství
vaší skupiny. Máte svůj vůz, řidiče
a jste osobně odpovědný za
bezpečnost materiálu. –

A hlavně,

(až bázkivě, velice obezkřetně a důrazně)
hlavně neporouchat lebku – pro páníčka,
neporouchat lebku! Ode mě dostanete
formuláře, do kterých zapíšete,
samozřejmě když to bude *možné*,
původ a datum narození
a ostatní personálie. Pak
provedete měření, fotografické a
antropologické – a teprve *pak*
se Rus zlikviduje. Hlavu
od trupu odříznout a . . .

LITCKE *(potí se strachem)*:

A, pane profesore, smím se co nejuctivěji
zeptat, jest . . . jestli musím já sám, osobně,
(váhá, protože se zase bojí, že udělá špatný dojem)
provádět po měření exekuci . . .

EICHMANN: Profesore! Služba je služba, jděte hrát.

HIRT *(Littkemu, když jde k startovací ploše)*:

Kdepak – to už zařídí polní policie.

Nedělejte si hlavu, Littke. – Jo, už jdu,

už jdu – jen se bojím,

že tohle bude poslední hřebík
do rakve.

*Hodí kouli, velký jásos, protože Hirt je „nebožtík“. Zezadu
výkřiky.*

„Profesore – čestná runda! –“

„Pozdravuju nastokrát,
údolí, co měl jsem rád.“

„Ne tuhle válečnou břechku, co
se hned vyklopí do nočníku . . .“

HIRT: No pravda! Helgo, co je k mání?

Je tam pro každého velká žitná?

HELGA: A pro vás taky – když jste nebožtík?

Nalévá, Eichmann zanotuje, většina ostatních vpadne.

Pozdravuju nastokrát,
údolí, co měl jsem rád,
protože nesli k bráně
nebožtíka . . .

RUTTA st. (*chce se „odvázat“ a přednáší ještě další
pivní moudrosti*): Tvůj život buď vždy sama čest,
ať se ti děje co chce,
když dobrý vítr zavane,
nesmíš být jako ovce . . .

*Hraje se dále se zvýšenou intenzitou. Rutta st. je u bufetu
s Hirtem.*

. . . já jsem rád, profesore Hirte, že jsme se tady
zase jednou sešli, už mám dost toho,
býti stále jen specialistou.

Studium generale – to je v podstatě pořád,
i dnes, ve válce, můj cíl.

My, muži průmyslu, jsme příliš
v zajetí materiálních věcí a známe ještě
tak výrobní údaje.

Řekněte mi, proč zakládáte
ve Štrasburku sbírku lebek?

Co si slibuje věda . . .

HIRT: Jsme idealisti, barone, a neptáme se
nikdy předem, jaký to má cíl –
ani dnes nesmí pravý vědec podléhat
utilitaristickým hlediskům.

Víte, my podle fotografií,
rozměrů hlavy a pak lebky
můžeme provést u nás ve Štrasburku
navlásek přesné anatomické srovnání.

V rasové příslušnosti, patologických úkazech
tvaru a velikosti mozku – *stručně* řečeno:

Ať naši potomci jednou poznají,
proč bylo konečné řešení

aky z hlediska vědy *nesporně dané* přírodou a nutné.

RUTTA st.: To je mi, samozřejmě, zcela jasné.

HIRT: Vy jezdíte do Osvětimi častějč, barone?

RUTTA st.: Sem tam za pány z IG Farben.

Zatím jsou na *Kruppovu* halu jenom plány.

HIRT: Prima, prima, těší mě ten váš zájem:

až zas budete v Osvětimi,

vyřídíte pozdrav hauptsturmführerovi Dr. Begerovi – Bruno
Begerovi,

ano, zapište si to – pozdravujte ho,

ať vám taky on jednou ukáže

své kostry – náramně zajímavé.

I ty osoby, co má ještě v práci –

79 židů, 30 židovek, 2 Poláky a dokonce

i 4 nefalšované Středoasiaty, v karanténě –

Ať vám je ukáže. – Hele, támhle

náš kolegáček, co se mi chechtá,

že jsem jako patolog . . .

Co je nového, kolego? – porád se šklebí a

motá kolem stolu s takovým ksichtem,

jako by ještě dávno nevyklopil,

co ví – co vlastně víte,

zarytej zlosyne?

DOKTOR (*velice mile, „defétisticky“*):

Vůbec nic – než to, že moje práce

je jako každý heroismus zbytečná.

HIRT (*mravně rozhořčen, protože je už pořádně opilý*):

Jakpak to? – Věda, ta není –

nikdy, nikdy zbytečná!

LITTKE: Barone Rutto – račte na prkno.

HIRT: Jen račte – já už to mám za sebou,
blahoslavení mrtví, barone, zlomte vaz.

RUTTA st. (*když jde na startovací plochu, s braným
rozhořčením*):

Copak tu ještě nikdo nesrazil všech devět?

Co *jsme* to dneska za hrdiny?

HIRT: Ten váš rejpvavý šlágr mu leží v žaludku . . .

DOKTOR (*pobaveně*): Posera! – To byl účel hry.

Tohohle bych chtěl jednou zaživa

pitvat jeho nůžkami na kupóny . . . Kolik tak
cirka denně na válce vydělá?

HIRT: Na to se krajc vajc, na to neutrum. No jasně,
urazil jste v něm katolíka – rýnskou šlechtu!

DOKTOR: Od tisícího osmnáctého prokázaně nakaženou, co?

Ten ještě pořád píše v hlavní knize: S pomocí boží!

S pomocí boží za Vůdce, za národ a za dividendy . . .

HIRT (*směje se*): Vy máte dneska nějak nabroušino, a stejně,
syna udělal skvostného. Vy, milej zlatej,
máte v dětech co dohánět . . .

DOKTOR: Já jako pravý idealista jsem se
nedávno sterilizoval. Chtěl jsem vyzkoušet, jaké je to.

HIRT: Teď vážně: *jak* jste *daleko*?

DOKTOR (*věcně, ale bez zájmu*):

Pro mě za mě, může to začít u žen
bez bolesti a v sériích . . . bylo to

vymyšleno pro židovky, provdané za árijce.

Moh bych je sterilizovat na běžícím pásu.

HIRT: Vážně – no to vám gratuluju!

DOKTOR: Pogratulujte dámám – zatím si na ně totiž

netroufají.

Na ministerstvu propagandy

6. března zaváhali, jestli se mají

tato manželství vůbec násilím rozvádět,

protože hrozí protest Vatikánu . . .

HIRT: Co, protest Vatikánu? – Jak to?

Rutta st. se vrátil.

DOKTOR: Uvědomte si, těmto manželstvím požehnali
nejednou kněží církve Kristovy.

HIRT: A Goebbels má strach z Vatikánu?

DOKTOR: Ten starý jezuita nezapomněl, jak velkou moc má Řím ...

Všichni tři se smějí, potom řekne kysele Rutta st., který toto posmívání nesnáší.

RUTTA: To říšské zbrojní sdružení má jiné problémy ...

Mohu však jako rýnský rodák být i dnes dobrý katolík, protože právě papež mě svým moudrým stanoviskem chrání, že proto nemusím být ještě špatným Němcem ...

Však on se, myslím, ani slovem neplete do vnitroněmeckých záležitostí.

Eichmann přistoupí, Doktor jde naproti Helze, která hovořila s mladým Ruttou, a táhne ji k startovací ploše. Helga hází.

HIRT: Pacelli, barone, je přece šlechtic.

To, že uzavřel konkordát,
bylo po uchopení moci k nezaplacení.
Jen si vzpomeňte na Galena, toho tlučhubu:
Já jsem se hrozně dožral, že Vůdce
euthanasii odtroubil ... jen
kvůli tomu *prašivému* štváči z kazatelny ...

EICHMANN: Když jsme ho chtěli odvést k výslechu,
vzal si ten lišák, velký jako pomník,
berlu, ornát a mitru na hlavu –
a říká úředníkům: „Půjdu pěšky –
do auta dobrovolně nevstoupím.“
Tak gestapo se zase stáhlo.
Právem se bálo věřících – že z toho bude
pozdvížení.

Myslím, že od Vůdce je velkorysý,
když během války šetří city věřících –
tak třeba otec, presbyter evangelické obce
v Linci: ani on nepochopil,
že chtěli blázny vlastně vysvobodit z utrpení.

Ve válce provokovat lidi – proč?

My máme čas – a nic to nestojí.

RUTTA (*směje se*): Ó, Eichmanne, národní hospodářství
na to krmení bláznů draze doplácí.

Řekl bych, že je výhodnější
krmit spíš *žida*,

když je schopen práce . . .
Protože, panstvo, máme zkušenosti,
žid se ve zbrojním průmyslu víc vyplatí
nežli dva Ukrajinci, už proto, že se domluví!
Hovoří přece naší řečí a chraň bůh sabotovat.
A je i lacinější, nemusíme ho
napřed dopravovat přes
tři tisíce kilometrů . . .

EICHMANN: Copak sem ještě pořád vozí Ukrajince? – Já
slyšel,

že dnes nejdou

Ukrajinci ke Kruppovi – ale naopak, na Ukrajinu Krupp!

RUTTA (*mazaně, napůl zděšeně, napůl polichocně, ukazuje
na ostatní*):

Pánové, prosím – přísně diskrétní!

Jistě víte, že ani mladý Bohlen,

Flick a Röchling, ani Unie

se na podniky v Rusku

nijak nehnali.

Vždyť patronát je drahá věc,

těch investic – no, to vám řeknu!

HIRT (*blasitě se směje, pak, když Rutta položí prst na rty,
tlumeněji*): Co, Eichmanne? Že bychom my dva taky

nepohrdli,

kdyby nám uváz za nehtem kousíček Donské pánve –

*Smích. Pryzilla, který právě házel, se přikradl zezadu k Rut-
tovi a zůstane stát u bufetu.*

HIRT (*tak silně opilý, že zapomněl na „diskrétnost“ a
teď sem Pryzillu přímo přitábně*):

Hele *tenhleten*, jen se domákne, že se rozdává,

už natahuje uši – Eichmanne, na nás stejně

nic nezbude . . . pojděte, ještě si loknem . . .

PRYZILLA (*turdě, trhaně, nesouvisle*):

Barrone, i vy jste s Alfriedem von Bohlen

a obchodním radou Röchlingem

letěli na Ukrajinu?

RUTTA (*chládně, ironicky*):

Kdepak, doktore, ne, ne. Prosím vás,

nepřeceňujte mé vztahy

k těmto velkým pánům – já přece přímo s Kruppem
nemám teď co dělat . . .

PRYZILLA: (*agresivně*):

Pak mi dovoluňte říct, že Alfried von Bohlen
osobně představuje své zmocněnce všude
u německých úřadů na Ukrajině.

Osobně! Vim to určitě.

Víte, barone, co to znamená.

Slovo Krupp stačí. Říkám stačí!

Celý svět dělá hon na nejlepší podniky,
aby je jaksi měli v rukou jako hotové,
až se pak bude dělit.

RUTTA (*ledově, blabosklonně*):

No, milý doktore, nevím, co
vás tak rozzlobilo – pan von Bohlen . . .

PRYZILLA (*třese se „spravedlivým hněvem“ a ještě zajímavěji
vyráží*):

Víte, kde právě sídlí Unie?

Unn-je, ta se etablovala ve Stalinu!

Krupp si vyhlíží – a to v Dněpropetrovsku,
Molotovovy závody – Ideální – ideální!

RUTTA (*s nesmírnou nadutostí*):

Ano, ano – a proč ne? Nevidím . . .

PRYZILLA: Nam v ministerstvu – promiňte,

leží na srdci *taky* dobro Říše.

Dobro státu! *Narod* je ten,

kdo platí za valku svou krví.

Lid má z toho mít zisk – ne jen soukromé firmy!

Kdyby už dneska

došlo k dělení, co zbyde, řekněme, pro Göringovy říšské

zavody?

Co zbyde, řekněme, pro závody Volkswagen?

Co zbyde, řekněme, pro . . .

EICHMANN (*blasitě*): Moment! Klid, pánové – prosím vás
ticho – poplach!

*Z dálky je slyšet sirény. Všichni poslouchají, pak se někteří
vrhají o překot pryč. Teď začnou sirény ve Falkensee
blasitě ječet. Eichmann přešel dopředu.*

SERGE (*k němu přistoupí*): Obersturmbannführere, díky za pohostinství – jsem rád, že jsem – že jsem si taky jednou moh promluvit s baronem, Aale teď – mám rodinu ve Wilmersdorfské ulici. Ssmím – chtěl bych se rozloučit . . .

EICHMANN (*mu podá ruku*): Těšilo mě – a to tam chcete jet i za náletu, plukovníku?

PRYZILLA (*rychle k Sergovi*):

Můžu jet s vami, pane plukovníku? Byvam v Charlottenburku – chci stůj co stůj . . . Heil Hitler. Pane Eichmanne! – Barone, vy jistě nocujete tady ve Falkensee: mohu vas rano zavolat, tak po devaté?

RUTTA (*ledově*): Ó prosím, doktore. Ale jak říkám, já nemám žádné informace. Heil Hitler.

Heil Hitler, plukovníku Serge – a na shledanou v Essenu.

PRYZILLA (*dvakrát se otočí kolem své vývrtkovité postavy a vyrazí několikrát za sebou*): Heil Hitlrr, Heil Hitlrr, Heil Hitlrr . . .

SERGE: Dobrou noc – panstvo . . .

Oba odejdou. Littke a Salzer se už neobjeví. Jakmile se ozvala siréna, Doktor s Helgou zmizeli.

RUTTA ml.: Dnes večer přiletěli sakra přesně.

Máme tu pěkně nakouřeno, tati. Jdu s panem Fritschem před dům. Zajímá mě, jak nalétají na Berlín. Jdeš taky?

RUTTA st.: Jo, jen si vezmu svrchník.

Všichni tři odejdou.

HIRT (*silně opilý, volá za nimi*):

Hele, jak si to Doktor žene za Helgou – jenom aby si neuhnali rýmu!

(Sprostě se směje, pak plácne Eichmanna po rameni)

Půjdu si ještě hodit – žádný bombardér stejně nesundáme.

Tak mě to nerozhází – já jdu hrát.

EICHMANN: Já také, profesore.

Obrátil se ke Gersteinovi, který už při Hirtově poznámce o Helze tiše vstoupil do místnosti a teď blásí:

GERSTEIN: Sturmbannführere – zvláštní úkol.

Treblinka, Belzec, Majdanek.

Po návratu se hlásím.

Přál jste si se mnou

ihned mluvit . . .

EICHMANN: Člověče, Gersteine – co je?

Já hořím zvědavostí! Klaplo to?

(k Hirtovi, který k nim přistoupil s koulí v ruce)

Sturmführer Gerstein – pan profesor Hirt

z říšské university ve Štrasburku.

Gerstein je lékař, inženýr,

vedoucí technické dezinfekční služby.

V minulém roce potřel u nás v kasárnách

epidemii skvrnitého tyfu.

HIRT: Slyšel jsem o tom; můj milý, vy jste

technický génius. Jsem rád,

že jsem se s vámi setkal – Heil!

GERSTEIN *(chytrácky)*:

Heil Hitler, profesore – kdy už

dáte pro odborné kruhy do tisku

něco o svojí sbírce lebek?

HIRT: Co vás napadá – no pěkné by to bylo,

je to dávno můj sen! Jenže co dělat,

když je to zatím tajné.

GERSTEIN: Á, to je přehnané – Měl byste klidně
vydat brožuru pro profesory na vysokých školách.

HIRT: Těší mě ten váš zájem: za pokus by to stálo . . .

EICHMANN: Teď k věci, panstvo!

Gerstein byl v Belzecu, aby vyzkoušel,

dá-li se s cyklónem B hladčeji –

a hlavně rychleji

pohnout *konečným řešením*.

HIRT: Já myslel, že na to berete kysličník uhelnatý?

GERSTEIN: Doposud ano, ale ten výfukový plyn z dieslů
se nedá použít. Generátory stále selhávají,

(velmi ostře, očividně pobouřen)

zažil jsem, obersturmbannführere,

že lidé v komorách

čekali až tři hodiny,

než začly diesly
pracovat. A pak – prostě nepředstavitelné:
až za půl hodiny byli lidé mrtvi!

Eichmann je zděšen, neschopen slova.

HIRT (*láteři*): No to je hrůza, děti! Musíte na to humánně!
Proč je nepostřílíte jako v Rusku,
jediným vrzem?

EICHMANN (*vzrušeně, teď bez sebemenší pedanterie*):

Postřílet! – To se lehce řekne, profesore,
ale jen zkuste naráz
postřílet čtyřicet vagónů
naložených křikem!
No, křičí málokdy. Většinou odevzdaně
stojí před jámou,
s očima dokořán,
protože vědí, co je čeká . . .

A to je horší. Jejich chování je
en masse prostě – árijské. Tak třeba
babka s vnukem
v náručí; žabec, který člověku
připomene první děvče, co jako školák
svlíkl. Nebo těhotné! –

Na tom vám nechá nervy za chvíli
každý starý mazák,
i když má v sobě devadesát procent
rumu. Ne: *postřílet*,
to je nemožné.

To připravuje o spánek a o potenci; profesore,
vždyť my musíme v Evropě zpracovat
takových dobrých osm miliónů – až do konce války.

HIRT (*naříkavě*): Jo, to se zkrátka *musí*
něco vyzkoušet. *Takhle* to zřejmě nejde,
jak to líčí Gerstein! Hrůza!

Měli byste to všechno přehrát na nás, *medikusy*, Eichmanne.

EICHMANN: Však právě proto dělal Gerstein
ten pokus s kyanovodíkem.

Jak to dopadlo, Gersteine?

GERSTEIN: Nijak, obersturmbannführere, nemoh jsem
pokus provést.

EICHMANN (*vzrušeně*): Človče, a co rozkaz!

To jste to ani *nezkusil*?

GERSTEIN: Nešlo to, obersturmbannführere. Předně hejtman Wirth v Belzecu mi nechtěl vyhovět. Naléhal na mě, abych v Berlíně nedával návrh na nějakou změnu.

EICHMANN: To je nesmysl!

Už před *rokem*,
tak někdy v říjnu,
jsem Hösse v Osvětimi přived na ten nápad,
vyzkoušet cyklón B
na šesti stech Rusech. Utěsnili jsme jílem
hermeticky okna u trestního bloku
a krystaly jsme nasypali dovnitř dveřmi . . .

GERSTEIN (*který se násilím vzchopí*):

Při tom . . . tenkrát, prý ale, obersturmbannführere,
jak mi to včera říkal hejtman Wirth,
ještě i druhý den odpoledne
mnozí z těch Rusů žili.

EICHMANN: Človče, Gersteine! Zkoušeli jsme to *poprvé!*

A práce kvapná málo platná – ostatně
komora byla přečpaná
jako sud na slanečky.

(*Zmlkne, ukáže dozadu na amplión, který blásí*)

„Pozor, pozor, zpráva o náletové situaci: anglický lehký bojový svaz, který přiletěl do prostoru Osnabrück, kurs jihovýchod, blíží se ke krajskému městu Hannoveru. Těžký bojový svaz nalétávající z jihozápadu na Berlín dosáhl pásma protiletecké obrany říšského hlavního města.“

EICHMANN: To bude pěkný ohňostroj!

Jak se jen mohli ti dva pustit v tomhle
do Berlína – blbost! A co je s Helgou?

HIRT (*vesele*): To se musíte zeptat Doktora . . .

Chtěl jí vzít
kufry dolů do sklepa . . .

teď asi teprv sortýrujou prádlo.

(*Zívá, div je nespokne, rozepne si kabát a lehne si do křesla, s nohama na stoličce. Řekne velmi ospale, spíš k sobě*)

Tak začne to už práskat?

Kdy už přiletí další várka?

EICHMANN (*ke Gersteinovi, velmi vyčítavě*):

Tak tedy byla vaše cesta marná?

GERSTEIN (*pevně*): Ne, obersturmbannführere. Kyanovodík se už rozložil, a tak

bych stejně nemoh pokus provést.

Zakopali to pod mým dohledem . . .

Ale v oboru, kde jsem doma, totiž

v dezinfekci, jsem mohl . . .

Hukot svazu bombardovacích letadel, mířících na Berlín, přejde v dunění; pokud to jde, má být slyšet, jak náhle spustí střelba protiletdecké obrany, obklopující říšské hlavní město. Světlo bliká, najednou zhasne, ale hned se zase rozsvítí. Eichmann v napětí ukáže na strop, nikdo neřekne ani slovo.

EICHMANN (*nedůvěřivě, dokonce trochu ironicky*):

Že by se čerstvý kyanovodík, který jste převzal před týdnem, mohl *tak* rychle rozložit – divné, Gersteine!

GERSTEIN (*odolává jeho pohledu a začne rozvláčně*):

Víte, obersturmbannführere, když kyselina

z toho vedra, za jízdy –

na pustých polských silnicích . . .

už jednou . . .

EICHMANN (*položí mu ruku na rameno*):

Ne, ne, já tomu všemu věřím,

vždyť *vy* jste chemik, ne já – ale nemějte mi to za zlé,

Gersteine, starý koncentráčníku, *nezlobil* jste se,

(*směje se*) *nezlobil*, že . . . no,

že jste tuhle věc nemoh vyzkoušet!

GERSTEIN (*s naprosto přesvědčivým rozbořčením, přísně*

úředně):

Obersturmbannführere! Kdybych měl brát

tu vaši připomínku

k mému pobytu v koncentráku

za nový projev nedůvěry,

pak prosím o disciplinární řízení.

(*Velmi rychle, protože Eichmann to zděšeně odmítá,*

a naoko hluboce uraženě)

Myslel jsem, že na základě své práce
v dezinfekci je má zkušební doba . . .

EICHMANN (*bez podezření*):

No, Gersteine, vy nerozumíte legraci!
Vždyť já vám důvěřuju. – Helgo!
Vysvobodte nás!

Gersteine, jezte – Helga bude tak hodná . . .

Helga se objevila na schodišti v letním plášti, s kufrům, který jí Eichmann ihned vezme.

HELGA: Vy jste mě hledal? Měla jsem hovor se svým
snoubencem,
z Osvětimi. – Doktor tam stejně musel volat,
tak jsem hned přitom mohla mluvit
s Günterem.

(Usměje se, ukáže na Hirta, který rozkošnický chrápe)

EICHMANN: To mu závidím – spí jak Napoleon.

GERSTEIN: Dobrý den, slečno, jak se máte?

HELGA: Ach, pane Gerstein – dobře, až na ten strach,
*(ukáže ke stropu, pak dá rychle Gersteinovi na talíř chle-
bičky)*

že budou padat bomby . . .

to hučení je dneska k zbláznění!

Můj snoubenec říká, pane Eichmann,

že mám nastoupit v Osvětimi jako telefonistka.

Mám prý z Berlína odjet kvůli poplachům . . .

EICHMANN: Co! – No, přání ženicha je rozkazem.

Nám tady ale bude smutno . . . Kde jsou,
(nervózně se otočí), kdepak jsou . . .

GERSTEIN (*k Helze*):

Zůstaňte tady! Osvětím . . . není pro vás.

Zde ve Falkensee bomby padat nebudou.

Rozhovor vážně, ozve se broživé dunění.

EICHMANN (*zase pokračuje*): Kde jsou Ruttové a ti ostatní?

Radši by měli . . . Hrome,
to bude eskadra, stovka . . .

*Světlo krátce a velmi ostře blikne a všichni kromě Doktora
se brnou dolů po schodišti. Nedaleko padá vzdušná mina. Je
slyšet charakteristický hvizd, který vzroste na vichřici.*

EICHMANN (křičí): Pozor!
Zároveň s výbuchem světlo definitivně zhasne.

OPONA

3. OBRAZ

Příští dopoledne. Gersteinův byt, Berlín W 35.

Gerstein ve staré uniformě SS stojí na štaflích a čerstvě omítá dlouhou trblinu ve zdi. Pracuje se zednickou lžicí a nabírá maltu ze starého hrnce na marmeládu. Přitom kouří. Pod žebříkem jsou rozprostřeny noviny.

V pokoji je mnoho stop po těžkém leteckém náletu z minulé noci. Spadlá lampa leží ještě na zemi, roztržený obraz je opřen přední stranou ke zdi; okno v pozadí jeviště, které vede na ulici, je zatlučeno lepenkou, teď je otevřeno a jsou odtud vidět trosky na protější straně ulice, které vznikly před časem. Okno na druhé, vnější stěně místnosti vpravo od dveří je úplně nepoškozeno, i se záclonami. Napříč místnosti leží srolovaný velký koberec. Jednoduchý nábytek pánského pokoje je posunut do prostřed místnosti tak, aby se dala podlaha, plná úlomků skla, blíny, vápna a cárů z tapet, vyčistit. Tento úklid dělá asi třicetiletý civilista, který vypadá starší, než je. Žid Jacobson, kterého Gerstein skrývá. Mluví opatrně, polekaně, jeho pohyby jsou neobratné – je vidět, že mu chybí svoboda a že už nebyl dlouho na čerstvém vzduchu. Oba pracují mlčky, Jacobson rovněž kouří. Doléhá sem tlumený velkoměstský ruch, potom, nejdřív z dálky, se ozvou fanfáry blížícího se průvodu Hitlerjugend.

GERSTEIN: Už bychom mohli zavřít okno?

JACOBSON: Za chvíli, je tu plno prachu.

(Jde do vedlejší místnosti a přinese dva kbelíky se smetím, pak lopatu)

Teď zas je všechno jakž takž čisté.

Pusťte mě k tomu, pane Gersteine,

já to omítnu, vždyť stejně nemám žádnou práci.
Když je teď okno zatlučené,
na žebříku mě nikdo neuvidí.

GERSTEIN: No když se vám chce, rád. Děkuji.

Já zatím odnesu to smetí na dvůr.

*(Sleze se žebříku a zavře okno, podá Jacobsonovi, který vy-
leze na žebřík a začne pracovat, zednickou lžící)*

Ach, Jacobsoně, vy jste mně dneska v noci dal.

Takový hrozný nálet
a nemůžete ani do sklepa.

JACOBSON *(s úsměvem)*: Dobře, že tam mohou jít
aspoň ve svém domě moji rodiče.

Zajel byste se potom
kouknout, jestli dům ještě stojí?

GERSTEIN *(odvrácen)*: Rád, pane Jacobsoně.

JACOBSON: Díky. Ne, nebylo mi do smíchu,
když lítala mi okna kolem hlavy.

Ale ať mě to radši práskne zde
než v Osvětimi.

Promiňte, já jsem hrozný sobec, ale
jak dlouho to zde ještě půjde?

*Gerstein mu zase dá cigaretu. Nemohou spolu mluvit, pro-
tože řev fanfár velice zesílil. Ale pochod už končí, a když
je průvod skoro u domu, začne zpěv, který je slyšet i zavřeným
oknem.*

Es zittern die morschen Knochen
der Welt von dem grossen Krieg.
Wir haben die Ketten zerbrochen,
für uns wars ein grosser Sieg.
Wir werden weiter marschieren,
wenn alles in Scherben fällt,
denn heute hört uns Deutschland
und morgen die ganze Welt.

GERSTEIN *(zbuseně, po letmém pohledu na ulici)*:

Ta pakáž bez muziky ani ránu – i v Osvětimi
je teď kapela. Židovky z Vídně
musí hrát valčíky,

když vybírají lidi do plynu.

(Oba mlčí. Po chvíli řekne Gerstein chlácholivě)

Nežli tenhle dům rozbijí,

seženu pro vás pas.

Že by vás hledali zde, v mém bytě,

je nepravděpodobné. Leda,

že bych se sám stal podezřelým

jako bývalý vězeň.

(S úsměvem)

Škoda, na průměrného Švéda jste

moc černý –

a k Italům a Španělům

jsem se zatím nedostal.

JACOBSON *(omítá zed'*):

Až půjdete na vyslanectví

ke Švédům,

ať vám vystaví pas.

Odjeďte do Švédska.

Jen vaše žena bude vědět, kam jste tak beze stopy zmizel.

Pro úřady budete pak prostě nezvěstný.

GERSTEIN *(přestane mést)*:

Zkrátka a dobře emigrovat? Můj bože, každou hodinu vidím umírat lidi v plynu.

Dokud budu mít sebemenší naději,

že třeba jednoho z vás zachráním,

musím riskovat, že jednou budu sám

vypadat jako vrah.

JACOBSON: Návštěva u nuncia je to poslední,

co jste směl ještě riskovat. Odjeďte ihned

do Anglie přes Švédsko. Třeba vás

tady dávno prokoukli.

GERSTEIN *(záhadně se usmívá)*: Mě a prokouknout? – Ne,
mě ne.

To se nepodařilo ještě nikomu.

Je možné, že mě hlídají.

Mám z toho často strach – především

kvůli vám a rodině.

JACOBSON: Musíte zavolat své ženě,
než budou hlásit zprávy wehrmachtu,

že byl na Berlín nálet.

A neříkejte, co je
s bytem.

Má s vámi tak dost starostí.

GERSTEIN: Zavolám do Thübingen z úřadu,
tam mám spojení hned.

Snad budu moci koncem týdne
odjet domů. – Ale nemáte hlad?

JACOBSON: Děkuji, ne.

GERNSTEIN: Když budete mít hlad,
tak řekněte. Vždyť víte,
že mi neubude.

V úřadě máme jídla dost.

JACOBSON: Děkuji, pane Gersteine. Ale
mohl byste mi opatřit dvě knihy?

Zde jsou peníze . . .

(vytáhne peněženku)

kdybyste se snad znovu pokusil
sehnat mi ruskou gramatiku.

GERSTEIN: Ne, peníze si nechte,
až budu vědět, kolik stojí.

Třeba se najde něco v antikvariátu.

Tak – a teď do práce.

Jacobson uchopí lžici, Gerstein kbelíky a chce je odnést dolů. Zrovna když hodlá Gerstein opustit pokoj, zvoní někdo u dveří předsíně. Oba zřetelně znervózní. Jacobson skočí beze slova se žebříku a zmizí ve vedlejším pokoji. Gerstein za ním zavře dveře. Zvonek se ozve ještě jednou. Gerstein vyjde, je slyšet, jak otvírá dveře a říká:

Heil Hitler – to jste vy, Doktore.

DOKTOR: Dobrý den, Gersteine – slyšel jste! Strašné . . .

GERSTEIN: No co se stalo?

Vpustil ho dovnitř, dveře zavřel, je slyšet rychlé kroky v předsíni. Doktor ve velmi elegantní, dlouhé černé pláštěnce se stříbrnými sponami a řetězem vpadl do pokoje před Gersteinem a teď mu udýchaně říká:

DOKTOR: To vám rozbili i rádio?

Což nevíte . . .

GERSTEIN: Tak mluvte, Doktore, já nemám poněťí.

DOKTOR: O atentátu na Hitlera? – Göring i Himmler byli v letadle – havarovalo.

GERSTEIN (*zaražen touto změnou situace, opravdu otřesen*):

Proboha – všichni tři?

To nemůže být pravda, Doktore!

Žádný se nezachránil?

DOKTOR (*ďábelsky se šklebí*): Co, zachránil? – ale jo!

Hádejte kdo . . .

GERSTEIN: Kdo . . .?

DOKTOR: NĚMECKO!

Jebo ďábelský smích skřípe, jako když se nakládá vlnitý plech. Gerstein se posadil, jednak poděšen Doktorovým přepadením, jednak nervově vyčerpán zklamáním nad vyvrácením zprávy.

GERSTEIN (*pomalou*): To jsou mi vtipy, Doktore – na tom není nic k smíchu.

DOKTOR: A je snad k smíchu, že vám takovým stylem zřídili byt?

Dům mojí přítelkyně zmizel do základů.

GERSTEIN (*nese od stolu druhou židli*):

Doktore, posaďte se, a dobře, že jste přišel.

DOKTOR (*stále ještě obě ruce pod pláštěnkou*):

Ne, díky, nemám čas. Nesednu si.

Pokoušel jsem se zavolat.

Váš telefon to asi taky dostal.

Odjíždím ráno do Thübingen

a nabízím vám místo ve voze.

Dostanete se aspoň rychle domů

a můžem si zas jednou nerušeně promluvit . . .

Jste jediný, kdo za to stojí.

GERSTEIN (*s úsměvem, aby zakryl svůj strach*):

Proč jediný . . . no, díky za poklonu.

DOKTOR: Jediný. Jinak jsou naši kolegové šmahem

pivní, němečtí tahouni,

ještě tak technická inteligence. –

Chtěl bych jet v sedm, hodí se to?

GERSTEIN: Ano, budu stát dole u dveří.

Jestli ty dveře ovšem zítra budou stát.

A proč jedete do Thübingen?

Chcete se snad stát profesorem?

DOKTOR (*usedl, hned zase vstane*):

Jen zvolna, zvolna, napřed habilitace.

GERSTEIN: A smíte k tomu použít pokusů z Osvětimi?

Či je to tajemství?

DOKTOR (*zamyšleně, prohlédl si roztržený obraz*):

Ach tak – nejedu do Thübingen jako lékař,
spíš jako filosof.

Medicína je pro mě řemeslo, nikoli potěšení.

A pak: Humánní pokusy na vězních

tak tajné nejsou. Nedávno v květnu

na to pozvali – v Berlíně všechno,

co zde má prebendy a řády, i armádu a letectvo.

A neobešlo se to bez poznámek profesora Sauerbrucha.

A propos, místo květin! – Můžu si k vám dát do úschovy
(*náhle vystrčil z pláštěnky prudce levou ruku se skleněnou nádobkou, kterou měl pod paží a která připomíná zmrzlinový pohár, a ukazuje vyděšenému Gersteinovi, který se netají odporem, bílošedý preparát, organický „materiál“, mozky židovských dvojčat. Prohodí*)

tyhle mozky? Je to preparát mozků dvojčat

z Calais, ztužený formalínem,

jsou na něm zajímavé srovnávací řezy.

Přinesl jsem je jedné přítelkyni,

studuje právě preparování.

Teď rozbombardovali její barák a nemám šajnu,
kam se ten první ročník ztratil.

Nedávno jsem jí jednu lebku sehnal,

ta bude jistě někde v sutinách . . .

GERSTEIN: Ach tak, váš dárek z cesty . . . mozky dvojčat . . .

DOKTOR: Jen co se dozvím, jestli žije,

a pak si může pro ten krám sem přijít, ne?

GERSTEIN (*uchopí váhavě skleněnou nádobku a stejně váhavě ji postaví místo na stůl na židli*):

K dostání v Osvětimi spíš než květiny, co?

DOKTOR (*jen zdánlivě posměšně*):

To vás tak pobuřuje, učedníku Krista?

GERSTEIN (*utrápeně*): Vždyť vím, co provádíte – hrůza.

DOKTOR: Tak mi pro zajímavost řekněte,

jak to jde ještě dneska dohromady,
mít zdravý rozum – a být křesťanem?

GERSTEIN (*stále opatrně, pomalu*):

Na to se hodí Bismarckova slova,
ten asi také po divokém, byronovském mládí
dospěl oklikou intelektuála přes nicotu

k Bohu. Řekl,

a nic víc nevím ani já,

a myslím, že je to už ta poslední moudrost:

Já jsem vědomě zůstal stát

na jistém stupni vývoje.

DOKTOR: A *to*, myslíte, pomohlo,

že s klidnou myslí zosnoval tři války? – ne,

ten věděl, že si něco namlouvá.

Ti všichni, dokonce i Hegel, už znali moment iluze
v svých myšlenkových schématech.

A vy – a dnes, to jistě víte také:

kdo říká, co si myslí, ztrácí život,

a kdo si myslí to, co říká, nemá rozum.

GERSTEIN (*směje se*): Tak já ho nemám. Myslí jsem si to,
co jsem řekl, a říkám vždycky, co si myslím . . .

DOKTOR (*blízko něho, ďábelsky*):

Jen někdy, Gersteine, jen někdy . . . stará podšívko!

Mě balamutit nebudete.

Koho vy vlastně klamete –

církev a sama sebe

anebo nás – SS?

GERSTEIN (*tuší, že na takový výslech nestačí; proto dělá,
jako by důvěrně odkrýval všechny karty, jako by byl trochu
nepraktický idealista*):

Proč bych vás *klamal*! Já říkám, co si myslím.

Křesťana nechte; ano, Doktore, jsem

křesťan, – a s Himmlerovým požehnáním.

Copak má ale člověk pochybnosti,

jen když je křesťan?

(Odvádí pozornost)

Hledíte, především mi došlo zpráva:
bratranec zabit partyzány.

Když jsme vpochoďovali do Ruska,
tak žádní partyzáni *nebyli*.

Kdo je opravdu věrný Vůdci ...

DOKTOR *(snaží se ho zmást)*:

Jak vy! – tak věrný jak vy, Gersteine.

GERSTEIN *(ještě se drží)*:

Co? – Ano, *já* mu však říci nemohu:

Rasová politika vylučuje – dobytelskou.

Tohle jsem se už učil v sextě.

Buďto – anebo: sloučit to nejde nikdy.

Alexandr *ženil* své Makedonské
s dcerami poražených.

My poražené zabíjíme.

Vy *věříte*, že to má budoucnost?

DOKTOR *(směje se, už s rukou na klíce)*:

Věřit! Kdo ještě věří ve víru

a v budoucnost – člověče!

Co se tak na mě díváte? – Já vím,

že pro vás ztělesňuji princip zla.

GERSTEIN *(se pokouší se smíchem vyklouznout nástraze)*:

Princip zla! A to je – od koho?

DOKTOR *(pobaveně cituje)*:

Od Otty Weiningerera: „Zlo je
zoufalství nad snahou životu dát smysl.“

GERSTEIN *(směje se)*: To musím hlásit Eichmannovi,
že čtete židy z Vídně.

DOKTOR *(s jistou dávkou ješitnosti)*:

No, ale *já* je taky *spalují*.

Teď v úterý jsem protáh komínem
sestru Sigmunda Freuda.

(Charakteristický smích. Už je ze dveří venku a ještě volá)

Tak tedy – v sedm. Těším se ...

GERSTEIN *(venku)*: Jsem rád, že budeme zas

(Vrátí se pomalu do pokoje, opře se o dveře, těžce vydechne,

potom chce jít za Jacobsonem, vidí skleněnou nádobku, vezme ji, neví, kam s ní, a opakuje)

To místo květin –

Teď znovu zvoní, Gerstein sebou prudce trhne, není schopen pohybu, řekne:

Co ještě chce?

(Chce otevřít, nedokáže to, a otevře teprve, když znovu zvoní. Je slyšet, jak venku říká)

Heil Hitler – prosím?

RICCARDO: Dobrý den, pane Gersteine . . .

Gerstein ho zřejmě vpustil, je slyšet, jak se dveře zavřou, pak kroky v předsíni. Riccardo vstoupí do pokoje před Gersteinem a řekne trochu rozpačitě, protože Gerstein je velice rezervovaný.

Oh, vás to řádně zasáhlo.

GERSTEIN *(chladně)*: Kdo jste a co si přejete?

RICCARDO *(ještě nejistěji)*:

Setkali jsme se včera u nuncia,
pane Gersteine.

GERSTEIN *(mu vpadne do řeči, naprosto odmitavě)*:

Kde? – Kde, řekněte!

Vás neznám, v životě jsem vás
neviděl. Co chcete?

RICCARD *(živě)*: Řek jsem vám včera u nuncia,
že asi přijdu.

Byl bych vás raději doprovodil hned.

Jsem hrabě Fontana a pracuji
v státním sekretariátu Svaté stolice.

GERSTEIN *(stejně opatrně, na Riccarda se ani pořádně nepodívá)*:

A co mi chcete říct?

RICCARDO: Že vám pomůže Vatikán.

Jak vám, tak Hitlerovým obětem.

Věřte, to nunciovo jednání –
bylo mi zrovna hanba.

On jistě ale jinak mluvit nemoh
než takhle neutrálně.

GERSTEIN *(neosobně)*: Jak mám po tom všem ještě věřit,
že utrpení židů Vatikánem pohne?

Od chvíle, co to hlásil Londýn,
uplynuly už dva měsíce –
a papež nezasáh –
(*Náble*)

Na schodech jste se s někým nesetkal?
Viděl jste důstojníka v černé pláštěnce?

RICCARDO: Ach ovšem, všiml jsem si. *Před domem.*
Nasedal do auta.

GERSTEIN (*vzrušeně*):

No dobře, dobře, na schodech vás už neviděl.

A víte, *koho* jste to potkal?

RICCARDO: Měl jsem takový pocit, že se za mnou dívá.

GERSTEIN (*musí se nutit do klidu*):

No, je to velký činžák.

Klidně jste moh jít ke dvaceti jiným.

Teď k věci, hrabě Fontano.

Zaručeně i polská emigrantská vláda
osobně papežovi předložila zprávu.

A generála řádu jezuitů v Římě

polští agenti už léta – léta

dopodrobna a přesně informují.

RICCARDO (*rozpačitě*): Ještě dnes pošlu svému otci
po kurýrovi dopis. Otec je jedním
z nejvyš postavených laiků Svaté stolice.

Já *ručím* za to, pane Gersteine,

že Jeho Svatost bude protestovat.

Mám tu čest papeže osobně

dobře znát.

GERSTEIN (*skoro cynicky*): Opatrně s tou zárukou!
Mohlo by vás to mrzet.

Proč z toho nevysekal Lichtenberga,
probošta chrámu sv. Hedviky? Ta sebranka

ho uvěznila jenom proto,
že zahrnul i židy do svých modliteb.

U vás se přece kněží taky modlí za Vůdce –
jak tedy může papež přihlížet,

že pokaždé je odvlékají,

když se modlí za židy?

Od osmatřicátého k tomu přihlíží až dodnes.

Když Lichtenberg si odbyl trest,
požádal gestapo,
aby směl sdílet s židy jejich osud na východě –
slyšel jste o tom, ne?

RICCARDO: O Lichtenbergovi vím,
pane Gersteine – musíte ovšem, prosím,
pochopit, že všechny ty
bolestné věci slyším prvně . . .
Věřte však,
papež pomůže, sám příkaz
lásky k bližnímu . . .

GERSTEIN (*teď srdečně, chytí Riccarda kolem ramen*):

Pokud jde o mou víru v církev,
stal jsem se strašně, strašně opatrný.
Sám patřím k vyznavačské církvi,
mým přítelem je pastor Niemöller,
je skoro pět let v koncentráku . . . říkával,
že jsem zapřisáhlý sabotér,
a jistě také porozuměl tomu,
proč jsem se vloudil do SS . . .
protože s brožurami, což jsem dělal dřív,
nacisty nelze porazit.

RICCARDO: Vy jste si tuhle uniformu oblék *dobrovolně*?

GERSTEIN: Ano – z nutnosti – posaďte se,
někde . . . tady, prosím.

*(Vezme se stolu dvě židle, opráší je, oba si sednou, Gerstein
však brzy zase vstane, je neklidný jako vlk v kleci)*

V minulém roce přišli na to,
že jsem byl dvakrát zavřen
za šíření křesťanských letáků.
Seděl jsem ve vězení, potom v koncentráku.
Zatajil jsem to, když jsem
šel k SS. Nastala hrozná štvance,
a přesto mě na nejvyšší rozkaz
ušetřili. Bylo mi odpuštěno.
V čtyřicátém jsem likvidoval
v kasárnách a v zajateckých lágrech
epidemii skvrnitého tyfu,
jsem inženýr a lékař

a v tomto oboru se vyznám.

A to mě zachránilo. Považují mě za blázna – jsem v jejich očích směsí technického génia

a nepraktického idealisty. Nepraktický – protože jsem křesťan: smějí se mi a nechají mě klidně chodit do kostela.

Vědí, že mými důvěrnými přáteli jsou protestantští hodnostáři. – A přesto!

(Náhle velmi neklidně přeskočí bez souvislosti na jiné téma)

Proč, hrabě... jak se jmenujete?

RICCARDO: Hrabě Fontana...

GERSTEIN: Fontana! – Hrabě, proč jste zde?

Musíme najít téma rozhovoru, kdyby snad přišel někdo z kolegů – panečku, pěkní kolegové, sami vrahouni s doktorskými tituly.

(Přemýšlí, potom uchopí Riccarda za ruku)

Poslyšte – mluvíte dobře německy?

RICCARDO: V mládí jsem býval občas v Královci, nebožka matka byla Němka, protestantka.

GERSTEIN *((chladně, skoro drze, ale ihned klidně))*:

Výborně. Jste tedy agentem SS, zpravodajské oddělení dvě, Itálie.

RICCARDO *(polkne, v bloubi duše dotčen, potom chladně)*:

Ale – to nevypadá pravděpodobně.

Jsem páter – jezuita – vy myslíte, že...

že by vám *toble* někdo věřil?

GERSTEIN *(záhadně, snad se zadostiučiněním, že to jednou může říci)*:

To je *nejpravděpodobnější* vysvětlení, pane pátere.

Vždyť byste nebyl první kněz, co slouží jako špicl katům.

Ve Vatikánu sedí také jeden z nich.

Blízký spolupracovník Heydricha vykládal,

že jeden – ano, jeden jezuitský kněz ho

zkoušel získat pro gestapo,

když prý studoval v Bonnu.

Himmler je velký ctitel jezuitů,

sám vybudoval esesácký řád
na Loyolových zásadách
a prostudoval jejich knihovnu
pedantsky, jako dělá všechno . . .

RICCARDO (*dotčeně*): Nemohl byste zjistit, který kněz
z Vatikánu dělá špicla SS?

GERSTEIN: Vyloučeno, já nepracuji u gestapa.

Tam stejně nejsou jména, jenom čísla.

(*Najednou zase velice znepokojeně*)

Ne, ne, to nemá smysl,
jestli se vrátí *ten*, který vás potkal.

RICCARDO: Důstojník v černé pláštěnce?

GERSTEIN: Ano – toho se ani přelstít
nepokusím, na něj nestačím.

RICCARDO: Kdo vlastně byl ten člověk?

GERSTEIN (*nervově vyčerpán*): Ach – to není člověk, není, ne.
Vás potkal anděl smrti z Osvětimi.

Vyzvídá na mě a
chce mě stůj co stůj vydat katům.

No, nechme toho. Prosím vás,

kdyby teď zazvonilo –
hned jděte do druhého pokoje.

A nepromluvte slovo. Tam nebudete sám.

(*Jen zdánlivě klidně*)

To bylo třeba nejdřív vyřešit. – Jak
se to na mě díváte? Má hra se vám zdá
strašně nepoctivá, co?

Jo, kdo chce s vlky býti,
ten s nimi musí výtí.

RICCARDO: Ale – proč, pane Gersteine,
proč vlastně *chcete býti s vlky*?

GERSTEIN: Jen ten, kdo sedí u páky, jen ten s ní může
pohnout.

A diktatury možno rozbít jenom zevnitř.

Teď *in medias res*: Má návštěva tam u nuncia
a u syndika pana biskupa

je vlastizrada . . .

(*s úsměvem*) to vás děsí.

RICCARDO (*aniž porozuměl, rezervovaně*):

Jak bych vás mohl soudit! – to bylo
jistě hrozné, rozhodnout se,
totiž pro velezradu.

Složil jste Hitlerovi přísahu, pravda?

GERSTEIN: Musím vás zklamat, pane pátere:

žádné rozhodování nebylo,
ani výčitky svědomí, vůbec nic.

Sám Hitler napsal: Lidská práva
ruší státní právo. *Tak*

jaká přísaha! Muž, který staví továrny
jen k tomu jedinému účelu,
aby v nich dusil lidi plynem –
musí být zrazen – *musí*
být zničen, *musí* stůj co stůj.

Jeho vrah by byl pouze jeho soudcem.

RICCARDO: Nehledě k tomu, co Hitler
dělá se židy a s Rusy

GERSTEIN (*pobouřeně*): Ach ne, ne, to se *nesmí* přehlížet!
Jak můžete vy, jako kněz . . .

RICCARDO: Promiňte . . . to jsem nemyslel.

Jen jedno, pane Gersteine, mi leží v hlavě
právě tak jako hrozný osud obětí:

Je možné, že to dělá *tentýž* muž,
který poslední v Evropě a s Evropou
jde nepochybně ve šlépějích Napoleona?

Kdo by tomuto muži, který u Kyjeva
svedl největší bitvu v dějinách –
měl přece šest set tisíc zajatců –
který porazil v šesti týdnech Francii –
kdo by mu mohl upřít velikost!

GERSTEIN: Pane pátere, mluvíte stejně jak budoucí
dějepisci, co se s oběťmi Hitlera
vypořádají asi ve dvou větách –
neumím ani říci, *jak* se toho děším,
jak se mi to hnusí . . .

RICCARDO: Otec se dívá na německá vítězství
také s velkými obavami, samozřejmě . . .
byl u nás ale ministr zahraničí ze Španělska,
jel právě od Hitlera, nedávno,

a celý večer líčil dojmy z kancléřství.
Snaží se rozličnými triky
uchránit svou vlast od konfliktu – patriot.
Zkrátka: Hitlera nemá rád.
Ale *jak* o něm mluvil!
Sugestivně: Muž, jenž
s nedotknutelností vyvolených
jde za svým určením, mesiáš –
a jestli ztroskotá,
strhne celý kontinent s sebou.
To už dokázal, stal se mýtem . . .

GERSTEIN (*nemůže ho už dál poslouchat*):

Proboha, takhle nemluvte!
To jméno legendární nebude,
věřte.

(*Dosti nejistě*) Střezte se dělat démona z lotra
prvního řádu proto – že jeho
bláhoví a nerozhodní současníci,
ministři, poslanci, generálové, kněží
vydali tomuto padouchovi na chvíli
celou Evropu.

(*Postupně přesvědčivěji, důtklivěji*)

Držme se věci: Nezapomeňte,
každá hodina stojí tisíc – prosím vás,
představte si:

každá hodina tisíc obětí,
lidí, kteří po hrůzyplném umírání
hromadně hoří v pecích . . .

Jednejte, jedte do Říma –
když se vám ještě nepovede
přesvědčit *nuncia*.

RICCARDO: No samozřejmě . . . jenom chápejte:
jak mám vysvětlit, kdo jste?
Kdo je můj informátor?

GERSTEIN: Rozumím; vlastizrádce je v očích Říma
příliš podezřelý – než aby . . .

RICCARDO: Promiňte, ne, já jsem myslel . . .

GERSTEIN: Prosím – na to já nejsem citlivý,
naprosto ne, bůh ví!

Jen zrádci jsou to, kteří mohou
dnes Německu zachránit čest.

Vždyť Hitler ještě není Německo,
ten je spíš jeho zhouba – *nás*
osvobodí soud dějin.

Své poslání já nepřeziji.

Vždyť křesťan této doby
nemůže přežít, je-li důsledný.

Nemám na mysli pobožnůstkáře,
těm pilným návštěvníkům chrámů je třeba se vyhnout –
míním křesťany, o kterých mluvil
Kierkegaard, špióny boží – jsem tím
špiónem u SS.

A je mi jasné, že je jednou popraví.

RICCARDO: Ne, prosím vás, ne, vy hleďte zůstat naživu!

Vynechám vaše jméno v rozhovoru.

GERSTEIN: Nešetřte mne. A bez ohledu na mě:

je lepší, když se odvoláte

na zprávy z Londýna a z Polska.

Tak jak tak Římu nepovíte *novinku*.

Rozdmýchávejte vzpouru proti vrahům.

Jde přec o duše těch, kteří věděli.

RICCARDO: V tom se můžete na mne spolehnout.

Teď půjdu, abych vás snad neohrozil.

GERSTEIN: Ne, prosím, zůstaňte,

mám ještě jednu otázku . . .

RICCARDO (*živě*): Já také, pane Gersteine, mne také

zneklidňuje jedna otázka . . .

GERSTEIN: Prosím . . .

RICCARDO: Jak to, že německý národ,

lid Goetha, Mozarta a Menzela . . .

Jak to, že Němci mohli takhle zesurovět.

GERSTEIN: My Němci nejsme o nic horší

nežli druzí Evropané, pane pátere.

Zpočátku mnoho lidí nevědělo

nic přesného o všech těch vraždách. – Jistě,

spousta vojáků na východě mlčky přihlížela

k masakrům a celý národ jenom přihlížel,

když odváželi židy z měst

jak dobytek. I kdyby však chtěl někdo pomoci, co by zmohl?
Kdo by moh soudit člověka, jenž
nechce zemřít za druhé?

Tuhle měli být odsunuti
židovští dělníci z městských fabrik.

Policie hned
nezasáhla, předtím to oznámila podnikům.

A výsledek: čtyři tisíce židů mohlo zmizet,
Berlíňané jich schovávali, živili –

čtyři tisíce: a každý Berlíňan,
co pomáhá, riskuje přitom život!,
ba život celé rodiny.

Vidíte, ne každý Němec zapomněl,
co povinen je německému jménu.

A svině, ty jsou všude: holandská policie
pomáhá zatýkat židy svědomitě;

francouzská ne tak horlivě,
přec však pomáhá.

I v Maďarsku, a nejvíc na Ukrajině . . .

Tam střílejí své židy sami.

Když před nedávnem v Majdanku
zabili sedmnáct tisíc židů,

mnoho Poláků se na oslavu toho dne
úplně opilo. Na polském venkově se

stěží může nějaký žid skrýt;

dobrák soused ho za peníze

zradí německým vrahům. – Ach, už to nechme, hrabě.

Největší vina je na Němcích,

to jejich Vůdce vyhlásil ten program.

Lepší však než ten *národ*

nejsou ani ostatní národy.

RICCARDO: Jsem dojat, pane Gersteine – přesto vám musím
jako Ital i jako kněz

odporovat: toto by u nás v *Římě*

(*s brdostí, téměř pateticky*)

možné nebylo. Už Svatým otcem

počínaje a prodavačem na piazze konče,

celý *národ* by povstal

proti teroru, kdyby tam došlo k zatýkání

spoluobčanů-židů; navíc
od policistů cizích států.

GERSTEIN: Pane pátere, to je dojemné,
a *záviděníhodné*, že si můžete
být svým národem tak jist.

Věřím vám! – Tím trpčí je,
(*teď cynicky*) že postoj církve
je tak pochybný: Onehdy v Osvětimi
zplynovali doktorku Edith Steinovou,
tu nejznámější jeptišku v Evropě, jak se domnívám.
Ta slavná katolická autorka
konvertovala před mnoha léty.

Ptám se vás:

Jak mohou na gestapu vědět,
že *zrovna* tato jeptiška má židovskou krev!
Vzali ji z holandského kláštera –
a nelze pochopit,
že její řád by někde do kláštera
nemohl schovat jednu jeptišku. Chudák žena!
Sama to asi také nechápala.

RICCARDO: Snad bylo přepadení příliš náhlé.

GERSTEIN (*sarkasticky*): Vida, co může očekávat žid,
přestoupí-li na katolickou víru?
Z těch nizozemských klášterů
poslali tucet řeholníků!

RICCARDO: Jen pod nátlakem! Holandští biskupové
a dělníci se postavili proti tomu.

Tím situaci ovšem jenom zostřili.

GERSTEIN (*podrážděně, velice prudce*):

Zostřili? – Nebyli důslední,
Řím nechal své biskupy na holičkách!
Holandanům to nemám za zlé!
Jak mohou ale v Římě mlčet k tomu,
že deportují jeptišky a mnichy.
A tak se to svět ani nedozvěděl!
(*Odmlčí se*)

Mě mučí neustále jedna otázka
a tu mi může zodpovědět jenom kněz.
Oč jde: Zde v Berlíně

mám příští měsíc uskladnit
v jedné kůlně,
pro mě neznámý účel
přes dva tisíce kilo jedovatého plynu,
cyklónu B, co se jím vraždí židé.
Jaké s tím mají plány, nevím;
myslím, že sami ještě nevědí.
Jen aby byl jed k dispozici.
Snad s tím, až se to bude hodit,
odstraní cizí dělníky a zajatce.

Pauza – Riccardo nenalézá slov.

Teď stojím před problémem, pane pátere:
Smím si dát poslat účty dodavatelských firem
na své jméno,
na svou adresu?

RICCARDO: Ať vás to ani nenapadne. Proč?

GERSTEIN: Protože jen tak budu moci
dohlížet na jed po dodávce.
Pak, zanedlouho, bych ho
snad – *snad* mohl nechat zmizet
někde na neutrálních místech, k dezinfekci,
či popřípadě říct, že část té dodávky
se rozložila.

Dosáhl jsem již toho, že se
v Berlíně *neskladuje* – kvůli
náletům.

RICCARDO: Účty za *tenhle* jed na vaše jméno!

Což není jiná možnost než . . .

GERSTEIN: Jistě, snadno bych mohl prchnout do Švédska,
budu mít brzy práci v Helsinkách.

Co ale když se zakázky
zmocní nějaký fanatik?

RICCARDO: To nelze domyslet, že.

A svědomí vám říká, pane Gersteine?

GERSTEIN: Svědomí? – Kdo by moh na ně spoléhat?

Ať svědomí či Bůh.

Nikdy se člověk tolik nepotázal se zlou,
než když se dovolával Boha – nebo
ideje: Svědomí jako rozhodující instance

je hrozně pochybné. Jsem přesvědčen,
že Hitler rovněž poslouchá své svědomí.

Ne, odpověď na to hledám mimo sebe.

My protestanti jsme až příliš odkázáni sami
na sebe; to taky pořád nejde.

Vždyť máme mnoho příčin k pochybnostem –
odpovězte mi objektivně

jako kněz: *musím* to udělat?

RICCARDO (*po chvíli ticha*):

Propůjčíte své jméno k něčemu příšernému . . .

GERSTEIN (*zděšeně a proto pobouřeně*):

Své jméno! – Co je jméno?

Záleží na *jménu*? Jen vražní,
kteří nejsou o nic lepší nežli vrazi,

jen pro vražné je lehké

přestát tuto dobu

s dobrým jménem a

– promiňte mi, hrabě –

s papežsky nedotčenou čistotou.

RICCARDO (*snaží se zastřít, že je dotčen*):

Pane Gersteine, ptal jste se – nebo

raději utečte do Anglie a mluvte

(*živě*) v rozhlasu, vy, sturmführer Gerstein

ze zdravotnického úřadu SS, který ex officio,

místopřísežně dá přesnou zprávu

s čísly, daty, účty za jed a podrobnostmi

o tom všem, co se děje.

(*Nadšeně, naivně*) Musíte říci otevřeně, *kdo* jste

a co jste dělal, čemu zabránil . . .

a v čem zabránit *nešlo*.

GERSTEIN (*vášnivě*):

Proboha – *máte* tušení, co chcete!

Udělám všechno – tohle *nemohu*.

Jen *jeden* projev do rozhlasu v Londýně –

a mou rodinu tady vyhladí.

RICCARDO: Ó Bože, to – to jsem netušil!

GERSTEIN (*klidněji*): A nejen že by zavraždili ženu,

děti – i moje bratry by tam v lágru

umučili k smrti.

RICCARDO: Odpusťte . . .

GERSTEIN (*postupně stále chladněji*): Nebylo by to ani
zapotřebí,

pátere – opravdu, to by nutné nebylo!
Londýnský rozhlas dávno hlásil,
co se dnes děje v Polsku. Vždyť to se ví!
Přinejmenším to každý, kdo má rozum, musí *tušit*.
I Thomas Mann ta čísla tuhle opakoval.

A copak také neoznámil,
že zplynovali židy z Paříže a z Nizozemska?
Mohl bych říci jenom totéž, s detaily,
jimž by nikdo nevěřil.

Vždyť kdo jsem já? *Mne* nikdo nezná.

Pochybný dezertér, nic víc.

Pročpak se k tomu nevyjádří *onen* muž,
jehož dnes jediného v Evropě
nemohou obviňovat z propagandy:

papež . . .

(*Hystericky se směje*)

Ó Bůh – ten spravedlivý Bůh! Hádám se s ním
jak kdysi za studií. Což když se stal

jen proto křesťanem,
aby si jako jeho náměstek
uklidňoval své svědomí,

že není kompetentní k tomu, aby mluvil za židy?

RICCARDO (*s pochopením, ale rozhodně*):

Přestaňte, pane Gersteine – a nezříkejte
se teď ještě Boha.

GERSTEIN: Oh, to mi musí odpustit, když mi dal
v Polsku *tak názornou* lekci . . . a když
mě berlínský nuncius vyhnal . . .

RICCARDO (*velice jistě, slavnostně*):

Vatikán bude jednat – ví Bůh,
že bude, to vám slibuji.

GERSTEIN (*bez dojetí*): Jakkak bych vám to mohl ještě
věřit!

RICCARDO (*rozhořčeně*):

Prosím vás, pane Gersteine – čím jsem si tohle zasloužil.

GERSTEIN: Odpusťte – já ve vás viděl

zástupce vaší instance,
O vás jsem neměl pochybnosti.
Má otevřenost o tom svědčí . . .

(Bez přechodu) Dal byste mi teď k dispozici svůj pas
a svou sutanu?

RICCARDO *(polekaně)*: Pas a sutanu – a nač?

GERSTEIN *(záhadně)*: Na důkaz vaší dobré vůle.

RICCARDO *(s rostoucím odporem, pak rozbořčeně)*:

Důkaz – ne, pane Gersteine.

Při svěcení jsem složil slib, že
sutanu už nesvléknu – co to žádáte?

GERSTEIN: Teď už vám věřím – řeknu
pravdu: Váš pas a oblek mohou pomoci
jednomu židu přes Brenner.

Vy, diplomat, si lehce
opatříte z Říma nový pas, vidíte?

RICCARDO *(velmi váhavě, nerad)*:

Ach tak. – Nu. – Musí to být hned?

GERSTEIN *(otevřel dveře do vedlejší místnosti)*:

Jacobson?

JACOBSON: Ano, Gersteine?

*(Rychle se objeví, instinktivně couvne, vzchopí se a vstoupí
do pokoje)*

RICCARDO: Dobrý den.

GERSTEIN *(velmi rutinovaně, velmi rychle)*:

Hrabě Fontana – pan Jacobson.

Nebudem si nic namlouvat.

Černé vlasy a téměř stejné stáří
jsou malé předpoklady pro výměnu pasu.

Na druhé straně: Pane Jacobson – sutana
s diplomatickým pasem stolce Petrova
se naskytne jen jednou v životě.

Pokusíte se přejít takhle přes Brenner?

JACOBSON *(neschopen tak rychle pochopit, oč jde)*:

Co – měl bych možnost, jestli dobře chápu . . .

(Teď srdečně k Riccardovi) Nabízíte mi záchranu?

RICCARDO *(se snaží, aby na sobě nedal znát, že s tím ne-
soubhlasí)*:

Nu, samozřejmě – ano. Kdy byste chtěl . . .

GERSTEIN (*rychle*): Navrhuji, dnes večer –
když dostanete spací vůz, Jacobsone.

Jízdenku mohu opatřit, až dovezu
hraběte k nunciatuře.

Lepší, když nepůjdete městem bez pasu
a v šatech pana Jacobsona –

(*Usmívá se*)

Teď uvažuji, Jacobsone, můžete-li být
cestou bez brýlí – nebo alespoň během
kontroly? Kolárek vám snad

bude dost. Můžem ho tedy –

člověče Jacobsone, co je vám –
teď už je přece konec klášterního života!

*Jacobson se posadil na židli, je „vyřízen“. Vytáhne kapes-
ník, usměje se, potom si z rozpaků čistí brýle.*

JACOBSON (*zajímavě*): To z toho překvapení, odpusťte.

Tam vedle, v pokoji, když

jsem vás zde slyšel – a pak

to rozčilení po včerejší noci, nálet;

co když tu začne hořet, napadlo mi,

když přijdou lidé hasit

a najdou mě zde u vás . . . u důstojníka SS

– že by – že by vás *roztrhali* . . .

GERSTEIN: To už je přece pryč, Jacobsone.

JACOBSON: Já vím – pryč. To se lehce řekne.

Ještě před pěti minutami jsem si myslel,

že budu muset při náletu

ten úkryt opustit,

abych vás ne . . . do . . .

GERSTEIN (*Riccardovi*): Vida – už ztratil nervy, je nejvyšší
čas . . .

JACOBSON: Jak vám to jenom oplatím . . . a vám . . .

(*Riccardovi*) Teď ohrožuji zase *vás*, snad jste si toho vědom!

RICCARDO (*už přesvědčen, srdečně*):

Jsem rád, že mohu aspoň trochu pomoci!

Na nunciatuře, kde bydlím, mi ani sám pan Hitler
nemůže nic udělat.

A pošlete mi pohlednici z Říma, ano?

GERSTEIN (*přátelsky, ale uštvane, podívá se na hodinky*):

Jacobson musí aspoň něco vědět o tom, hrabě,
co dělá váš pan otec a vy u papeže . . . důležité,
aby moh mluvit s německými celníky.

A ostatní je už jen riziko. Převlékněte se.

(Ukáže na dveře vedlejšího pokoje)

JACOBSON *(se vzchopil)*:

Spací vůz, panstvo – což to musí být?

GERSTEIN *(s úsměvem, netrpělivě)*:

Bude to lepší – jste přec diplomat.

RICCARDO: A kontrola tam chodí jenom jednou,
a bude, myslím, velmi zdvořilá.

JACOBSON: No dobře! Pane Gersteine, to ovšem
mohu jet až zítra.

Dnes večer půjdu za tmy domů,
a rozloučím se s rodiči.

(Téměř šťasten, nepozoruje Gersteinovy rozpaky, rozhodně)

Pak zmáčknu v Římě všechny páky

a dostanu je oba pod ochranu

některé neutrální mocnosti.

Odjezd . . . odjezd snad může . . .

GERSTEIN *(dosti přesvědčivě)*:

Nevydávejte v nebezpečí ještě rodiče –

odjeďte ihned – dnes,

a já vás vezmu na nádraží.

(Náhle v rozpacích)

Domů už předtím nechodte.

JACOBSON *(zaraženě, nedůvěřivě)*:

Nemám se ani rozloučit?

Tak úzkostlivý jindy nebýváte – Gersteine.

(Prokoukne ho, zděšeně)

Či . . . řekněte . . . nebo snad, pravdu, prosím!

Mé rodiče už odvlekli?

Teď musíte – prosím vás . . .

GERSTEIN *(tíše)*: Ano – v úterý – už jsem dopis nemoh
doručit – A že je pečeť na dveřích,

*(vytáhne z kabátu dopis, s úlevou, že může oznámit něco
konkrétního. Mluví chvatně, a přece zajímavě)*

to jsem vám také říci nemohl!

Málem bych to byl přehlédl

a hodil dopis do schránky,
dnes už by po vás pátrali.
Ti lidé, co teď mají krám, mě viděli,
jak odcházím. Chtěli mi asi něco vyřídit –
ta paní na mě
za výlohou kývala . . .

JACOBSON (*zápasí se slzami*):

Ach, paní Schulzová – ta byla vždycky slušná.
Bez ní by byli naši hladem umřeli.
Mohla – mohla s rodiči ještě mluvit?

GERSTEIN (*zprvu nemůže odpovědět, pak*):

Já spěchal pryč.

To ze strachu. A nedíval se vpravo ani vlevo –
a měl jsem se co držet, abych neběžel.

(*Uchopí Jacobsona za ruku, je rozčilením bez sebe*)

Je mi to líto – já – myslel jsem,
že bych pak jednou mohl zajít
k té paní do obchodu . . . zeptat se . . .

Co nejdřív se tam podívám . . .

*Jacobson obrací dopis sem a tam. Aby přerušil mlčení, řekne
Riccardo:*

RICCARDO: Mám já to zkusit vypátrat, kam
je zavlekli? Náš nuncius to zjistí.

JACOBSON: Radš ne. Jsou jistě jako všichni v Osvětimi.

Úterý . . . tři dny . . . pane Gersteine, myslíte,
že to bylo v úterý, nebo . . . dřív?

Jak dlouho trvá transport – hloupá otázka!

(*K Riccardovi, snaží se vší silou ovládnout hlas*)

A proč se vlastně ptát. Starci –

jdou rovnou . . . do plynu – že, Gersteine.

GERSTEIN: N-ne vždycky, ne. Někdy . . .

váš otec je přec invalida ze světové války
a jistě šel do Terezína . . .

JACOBSON (*jako proměněn, vzchopí se*):

Německo – tak tohle je tvůj dík! – Gersteine!

Zachránil jste mi život. A nemusíte mi nic

nalhávat – já – rozumíte,

já – já nemám *zapotřebí* útěchy.

Já věděl, že to *musí* přijít – dávno jsem to věděl.

(*Prudce, utrápeně, ale pevně*)

Mě to však nezlomí – tu radost
vrahům neudělám. Budu . . . teď . . .
teď musím . . . odtud . . . pryč . . . pryč.

(*Zmuchlá dopis, pak ho dvakrát přetrhne, jeho pohyby jsou
křečovité rozhodné, úplně se změní, je nepřírozeně klidný a
řekne s takřka starozákonní přísností, když se na jeho dobro-
myslném bledém obličejí knihovníka objeví rys krutosti*)

A rozmyslete si to, Gersteine,
jestli mi chcete pomoci přes Brenner,
já teď – po téhle zprávě –
už přestávám být Němcem. Od nynějška je každý,
a myslíte si o tom, co chcete –
každý Němec můj nepřítel.
Teď už to není útěk – chci jít,
abych se přišel pomstít. Pomstít.
Jak budu jednou v Itálii – dostanu se i do Anglie.

(*Divoce, až to budí úzkost*)

A nikdo nesmí říct, že jsme se my,
židé, dali hnát na jatka jak zvěř.

Vrátím se – jako vrah,
v bombardovacím letadle. Za vraždu vražda.
Fosfor za plyn, a oheň za oheň.

Gersteine, já vás varuji. – To je můj dík
za tenhle úkryt: říkám vám otevřeně,
že pomáháte prchnout *nepříteli*.

Tak vyžeňte mě prostě, jak tu stojím,
na ulici – já totiž . . . *nikdy Němcům,*
žádnému Němci neodpustím,
že mi tu zavraždili rodiče –
dobré Němce.

(*Položil útržky dopisu na kbelík od smetí, Gerstein přistoupí
beze slov ke kbelíku a zase je vezme, zapálí jeden po dru-
hém svým zapalovačem a nechá je hořící padat do nádoby.*)

RICCARDO (*k Jacobsonovi, teoreticky, ale upřímně*):

Nesmíte se tak zatvrdit. Zjednodušujete.

(*Ukáže na Gersteina*)

Vždyť spousta Němců vašim bratrům pomáhá!

To chcete bombardovat jejich děti?
Poslední slovo není nikdy nenávist.

JACOBSON (*odmítavě, věčně*):

Nenávist napřimuje. A já teď nesmím padnout.

GERSTEIN (*zastřeným hlasem, chraptivě, na Jacobsona se ani nepodívá*):

A každý na své místo, válku nepřežijem
oba dva.

Převlékněte se, už je čas . . .

Vezme oba kbelíky a odnáší je na chodbu. Když se vrátí, dá Jacobson Riccardovi svůj pas, na jehož stránkách je uvnitř vyraženo tučné J, a žlutou hvězdu, ústřížek látky, velký jako dlaň.

JACOBSON (*usmívá se*):

Děláte špatný obchod, pane pátere:

Vy mi dáváte sutanu – a já . . .

já – prosím – to je vše, co –

nic víc nemohu nabídnout,

jen znamení psance.

Všichni tři mlčí. Riccardo si vzal žlutou hvězdu a podrobně ji zkoumá. Dívá se na ni, pak na Gersteina, na Jacobsona. Potřese hlavou. Chvilí si přidrží hvězdu na své sutaně, tam, kde má srdce, pak se zeptá – a opona rychle padá –

RICCARDO: Sem?

OPONA

DRUHÉ JEDNÁNÍ

ZVONY SV. PETRA.

Řím, 2. února 1943. Ve Fontanově domě na Monte Gianicolo. Velký salón. Pod konvenčním obrazem Madony úzké renesanční klekátko. Vpravo a vlevo rodinné portréty. Ženy z různých dob, vojáci, jeden kardinál. A uprostřed květin, vpředu, velká fotografie ženy ve středních letech: nedávno zemřelá matka Riccardova.

Téměř celou šířku pozadí jeviště zabírají až k zemi sahající okna a dveře na verandu: je vidět příkře se svažující zbradu s piniemi a cypřiši a nedaleko, přes její zeď, křidově šedou, velikou kopuli Sv. Petra, jasně se rýsující pod chladně modrým nebem. Dveře na verandu jsou otevřeny. Zvony petrského chrámu se hlasitě rozeznějí.

Hrabě FONTANA, šedesátiletý, s brýlemi bez obrouček, s hustým knírem nad horním rtem, patří s ostatními vybranými evropskými aristokraty, jako třeba Hitlerovým vicekancléřem panem von Papenem, k apoštolským tajným komořím di spada e cappa a má tu čest, že smí stát při slavnostních příležitostech ve španělském dvorním kostýmu hned vedle Jeho Svatosti.

Ač je jedním z nejvyšších laiků ve službách Svaté stolice, cítí se přesto Fontana v tomto kostýmu jako odsouzenec, protože to je pouze jedna z těch mnoha malebných atrap a muzeálních jevů, které tak podstatně spoluurčují obraz Vatikánu. Fontana je manažer. Je přepracovaný, chytrý, vzdělaný, je schopen být dobrý i trpět, o má dokonce i dosti pochopení pro sociální požadavky 20. století. Jeho nechut k tomu, že ho chtějí fotografovat v tom chmurně krásném dvorním kostýmu Jindřicha II., je nefalšovaná. Je to rozvážný, sebevědomý finančník, který dobře ví, že vykonal pro kurii něco výjimečného, a proto vůbec nestojí o to, aby chodil v uniformě jako ostatní komoři, kteří často smějí nosit své střevíce s přezkami, hedvábné punčochy, kalhoty pod kolena, krejzlíky, nabírané rukávy, krajkové man-

žety, barety, kordy, řetězy a řády jen proto, poněvadž pocházejí z kdysi významných rodin. Fontanové mají ještě svěží krev. Byli, stejně jako Pacelliové, teprve v polovině 19. století povýšeni do šlechtického stavu, ještě skutečně pracují, a nejsou proto ve svých kruzích považováni za rovnocenné.

Přesto Jeho Veličenstvo Viktor Emanuel II. musel Fontanu na prosbu Jeho Svatosti Pia XI., který tohoto „vzorného katolického podnikatele“ záhy jmenoval rytířem řádu Svatého hrobu, povýšit v roce 1939 i s jeho potomstvem do hraběcího stavu.

Když se zvedne opona, zaměřuje staromódní fotograf s vouskem a v sametovém sáčku, zpola schován pod černým sukнем, svou nepohodlnou portrétní kameru na otevřené dveře na verandu. Pak si sám stoupne na práh verandy, kde má později zaujmout pózu jeho objekt, a „důležitě“ se dívá do čočky aparátu. Jak tam tak stojí, snaže se, aby vypadal jako Garibaldi, přistihne ho starý sluha, který tiše vstoupil. Dívá se na něho a potřásá hlavou tak opovržlivě, až se fotograf zase začne zabývat svým aparátem.

SLUHA (*zalévaje květiny*): Dlouho pana hraběte nezdržujte, nebo vás brzy vyžene.

On ještě neví, že se mladý pán před chvílí vrátil z Německa.

Ten pro vás nebude mít čas, to říkám rovnou. –

FOTOGRAF (*směšně agresivně, pateticky*):

A kdo by mi moh zabránit, abych nepopřál svému příznivci, panu hraběti,

všechno nejlepší k udělení řádu!

A kromě toho – jeho portrét má být na první stránce! Mimoto . . .

SLUHA: Tak dobře, ale zavřu dveře.

Zahradu nevytápím, a ten hluk –

(*Zavře dveře na verandu, zvony znějí mnohem tišeji*)

FOTOGRAF: Ty dveře musíte hned otevřít,

pan hrabě má stát venku,

aby měl kromě toho za zády

svatopetrskou bář.

SLUHA: Nic nemusím. – Pan hrabě . . .

(Rychle odejde)

Fotograf si utře vous a ústa, a když jsou slyšet za jevištěm kroky, sahá nervózně na mušku a ustoupí za aparát, u něhož „zaujme svou pózu“.

FONTANA *(s radostnou nervozitou, rychle vstoupí):*

Výborně, to je překvapení! Kdy přijel, Vittorio? Nech ho spát.

SLUHA *(jde za ním):* Tak před hodinou, pane hrabě. Mám prý ho vzbudit hned, jak otec přijde.

Náš mladý pán má velkou radost, spát ještě jistě nebude . . .

FONTANA *(který objevil fotografa, roztržitě):*

Ano, tak dobře, řekni mu, že jsem zde.

Sluha odejde.

(K fotografovi)

Musí to být? Dobrý den!

Což nemáte mých obrázků až dost?

FOTOGRAF: To jistě, ale ani jeden, na kterém je pan hrabě s řádem Kristovým. Dovolte, pane hrabě, abych vám co nejuctivěji blahopřál. Zítřejší list má mít na první stránce kromě toho . . . za všech okolností . . .

FONTANA *(který si lačně zapálil cigaretu, řekne téměř vlídně):*

No dobře . . . Kam? Zde? Prosím!

FOTOGRAF *(který rychle otevřel dveře na verandu – zvony zase velice hlasitě vyzvánějí):*

Sem, kdybych vás směl prosit, na práh,

ať má pan hrabě ještě kromě toho

za zády za všech okolností svatopetrskou báň.

(Bezmocně čeká)

FONTANA: Vždyť už jste zaostřil, ne?

Nač čekáte?

FOTOGRAF: Promiňte, pane hrabě, že se osměluji . . . ta cigareta ke dvornímu kostýmu . . .

FONTANA: Jak to – vy chcete mít i ruce na obrázku – celý kostým?

Já myslil, že jen portrét?

(Odloží cigaretu)

No dobře, dobře, jen ať to jde rychle.

FOTOGRAF: Snad s rukou na kordu
a hlavu trošku výš – tak, trochu vlevo.

(Stiskne gumový balónek)

Nejuctivější dík. Snad ještě jeden snímek
u psacího stolu, co pana hraběte
zachová potomkům v plné tvůrčí síle . . .

FONTANA *(přemáhá se, aby se nesmál)*:

Tak, konzervován pro potomky. Jen aby
ještě nemysleli, že jsem v téhleté maškarádě
otvíral šavlí
dopisy.

*(Ukazuje na sluhu, který zase vstoupil, vezme si cigaretu a
živě řekne)*

Prosím vás, ještě obrázek zde
pana Luigiho. Bude mu brzy sedmdesát, a tak
ho dá své ženě – rychle, rychle!

SLUHA: Ne, pane hrabě, prosím vás, to přece nejde!
(Popuzeně k fotografovi, zatímco zavírá dveře)

Copak vytápím zahradu? Zavřít.

FONTANA: Tak dělej, Vittorio, ať má žena radost.
Stůj tam! – A tvař se příjemně. –

No to je překvapení, chlapče!

RICCARDO *(vstoupil, obejmě otce, který ho políbí)*:
Tatínku, gratuluji! – A ve slavnostním!

(Nervózně) Proč už ty zvony nepřestanou zvonit?

FONTANA: Jsem rád, žeš přijel.

Jak dlouho můžeš zůstat?

RICCARDO *(jehož teď stejně jako jeho otce upoutá scéna
s fotografem a sluhou v pozadí)*:

To bude pěkné, Vittorio.

SLUHA: Takové vydání. A zuby
zrovna ve správce . . .

FOTOGRAF: Ráz, dva, tři . . . Ještě snímček
Riccarda hraběte Fontany? Doporučuji . . .

RICCARDO *(vlídně)*: Děkuji, nejsem oholen . . .
až jindy.

FONTANA: Děkuji, děkuji, složte to už, prosím –

FOTOGRAF (*když už sluha skládá náčiní*):

Já mockrát děkuji, pane hrabě.

FONTANA: Nestůněš, chlapče? Vypadáš mizerně,
a to mi dělá starost, vážně.

RICCARDO: V spacím voze jsem nezamhouřil oka.

To cesta mě tak unavila, otče,
jinak mi není nic – proč

(*nervózně a podrážděně*) pořád *zvoni*?

FONTANA: To papež ráno zasvětil svět
nejčistšímu srdci Matky boží.

Únavný ceremoniál. Pak následovala
má audience – a pak mi připnul řád,
já neměl tušení.

RICCARDO: Matka by měla radost – však nám v domě
chybí ...

Oba se podívají na fotografii; fotograf sbalil a řekne:

FOTOGRAF: Nejuctivější dík, pane hrabě.

Pane hrabě!

A poroučím se – poroučím se!

FONTANA: Děkuji také, na shledanou.

RICCARDO: Na shledanou.

Fotograf odejde.

SLUHA: Zaplať vám Pánbůh, pane hrabě.

FONTANA: A ženě ani slovo.

Sluha odejde.

(*Když Fontana připravuje koktail, skepticky, ironicky*):

Nu chlapče – koncem války

nás očekává, teď už vážně,

dogma o nanebevzetí Panny Marie.

Papežské dějiny mu navždy

budou muset věnovat důležitou kapitolu ...

RICCARDO (*s trpkou ironií, vezme od otce sklenici*):

O čem se taky v Římě nepřemýšlí – !

Tak třeba: Bída – to v praxi znamená,

že počet prostitutek roste v zemích

zároveň s počtem kostelů – Neapol, Sicílie.

Neřest pod okny Vatikánu –

a místo činů diskutujem, jak často

manželé smí spolu spát, má-li se vdova

znovu vdát.

A teď ještě mariánské dogma –

Což nemá papež *jiné* starosti?

FONTANA: Nebuď tak agresivní, chlapče! Před hodinou mi řekl papež, který se pořád ptá, co děláš, že bys dnes v Berlíně moh získat zkušenosti jako na žádné jiné nunciatuře . . . Neseš zas odtud špatné zprávy?

RICCARDO: Nic nenesu, odjel jsem bez příkazu.

Už jsem to nevydržel. – Vy všichni dávno víte, (*velmi vyčítavě*) že podle seznamu se vyhlazují židé z celé Evropy.

Prosím tě, otče, představ si to – denně, šest tisíc *denně* . . .

FONTANA: I já jsem o tom četl – to však musí být strašně přehnané!

RICCARDO: A *i když* je to přehnané!

(*Zoufale*) Dal jsem své slovo, že papežský hlas zazní tak silně, až vyburcuje soucit světa k činu!

FONTANA (*vzrušeně*): Tos neměl dělat, Riccardo! Jak ses moh opovážit?

RICCARDO: Ty říkáš opovážit? – ano, cožpak jsem mohl *vědět*, že papež *k tomu* bude mlčet? Děti celého národa se v Evropě, od Narviku až k Donu, od Kréty k Pyrenejím – rodí dnes jenom proto, aby je v Polsku zavraždili. A Hitler žene život podle plánu ad absurdum. Přečti si, jaké hrozné detaily vyšly najevo před čtrnácti dny v Rumunsku a Polsku. Čím jednou omluvíme svoje mlčení! A tyhle zvony! (*Skoro křičí, rukama si zacpává uši*) Zvoní, zvoní, jak by byl

ráj na světě: ta *tupost*
tento svět ještě klást na srdce
Matce boží! Což není papež,
jenž má v rukou
půl miliardy katolíků – a dvacet procent z nich
jsou Hitlerovi poddaní – spoluzodpovědný
za morální stav světa?

Jak ten se opovážil . . .

FONTANA (*blasitě, odmítavě*): Riccardo, přestaň s těmi řečmi!
To je dík za to, že tě papež . . .
všemožně protežuje!

RICCARDO: Prosím tě, otče, zde nejde o soukromou věc!

FONTANA (*varovně*): Jsi hrozně pyšný. Miláček
svého pána, Lucifer, byl také pro svou pýchu svržen.

RICCARDO (*se smutným úsměvem*): Pýchu? Ne, to zklamání
mě žene do řad odpůrců. Otče,
(*zapřísahaje, tak důtklivě, jak jen možno*):
je to ten největší hon na člověka v historii.
Vše, co Bůh stvořil, ztroskotalo. Víra se střetá
s novým světovým názorem,
s objevy vědy. Trosečníci jsou
na všech mořích, v každé zemi. Obětování
na všech frontách, v ohni, pod oprátkou,
v plynu – a boží vyslanec si myslí,
že bez odvahy *zvítězí*?
Cožpak teď, v této hodině,
jež v historii nemá obdoby,
určil Bůh také *jemu*, že má ztroskotat?
Což neodporuje *to* všemu dění?
Což ve Vatikánu to nikdo
nechápe? Tady se kdekdo
spoléhá, že *vše* je předurčeno.
Největší hranice však,
co kdy byly zapáleny,
považují za rozmar dočasného
diktátora. Přiznejme si už jednou:
ty plameny jsou *také naše*
zkouška ohněm! *Kdo* nás bude
kdy ještě ctít jako morální instanci,

když dnes tak trpce selháváme?

(Oba znaveni sporem zmlknou, velký zvon petrského dómu stále ještě slabě zvoní. Fontana se vší silou snaží ovládnout vzrušení, odhodí svůj směšný kord, pak zapálí dvě cigarety, dá jednu Riccardovi a řekne mírněji)

FONTANA: Mluvme reálně: Ptám se tě jako

pracovníka státního sekretariátu:

Jak by moh papež bez revize

své neutrální politiky

zamezit Hitlerovi v deportacích židů?

RICCARDO: Když využije Hitlerova strachu

ze svého vlivu.

Vždyť Hitler nezakázal

všechna opatření proti církvi

během války jen ze zbožnosti.

FONTANA: No to se může ze dne na den změnit. Těch

kněží, co už zavraždil!

RICCARDO *(velmi vášnivě)*: Ano – a přesto mu Řím neodřekl přátelství! Proč?

Že se cítí bezpečný?

Ne, takhle je to: papež

odvrací tvář, když mu v Německu vraždí

bratry. Kněží, co se tam

obětují, na příkaz

Vatikánu nejednají – spíš přestupují

jeho princip do ničeho se nemíchat.

A protože je opustil,

nelze počítat ani

jejich smrt jako trest za zločin Říma.

Pokud Řím povolí svým kněžím

modlitby za Hitlera . . .

za takového vraha ještě modlitby! – pak . . .

FONTANA: Prosím tě, drž se věci. Proč nepromluvíš o tom, jak protestoval biskup z Münsteru!

RICCARDO: Otče, Galenův vzor

mi dává za pravdu! On protestoval proti

vrahům v jednačtyřicátém v létě přímo v Německu.

Hitler byl na vrcholu slávy a přesto mu,

jak vidíš, nezakázal mluvit.

Nebyl *ani* hodinu ve vězení!

A jeho protest způsobil, že vraždy
na nemocných *přestaly*.

Jediný biskup vystoupil –

a už se Hitler zalek.

Proč? – Má strach z papeže,

z toho papeže, jenž Galenovy projevy
dokonce ani nepodpořil!

Hitler se bojí už jen papeže, otče.

V Postupimi jsem potkal pana z Hassellu,

pozdravuje tě. Jedna z prvních

otázek byla: Proč nechal

Galena Řím v jeho boji o samotě?

A já se ptám: Pročpak se Galen

nezastal i židů?

Proto, že choromyslní jsou *pokřtěni*?

Hrozná otázka, otče,

připusťme to.

FONTANA: Riccardo! – Nesuď!

Troufáš si biskupovi předhazovat,

že nedával svůj život všanc stejně

za židy jak za křesťany? Riccardo,

víš, co je to riskovat

život? *Já* jsem to poznal za války.

RICCARDO: Obdivuji se Galenovi, vážím si ho.

Ale my z Říma, otče, z Vatikánu,

který je mimo nebezpečí, my se nesmíme

spokojit Galenovou odvahou,

zatímco v Polsku ...

FONTANA (*odmítavě*): Chlapče, tvá domýšlivost

překvapuje.

Papež, který je v každodenním styku

se světem, i s Bohem – *ví*, co dělá.

Ví, proč *musí* mlčet.

Nebude mlčet *stále*.

Válečné štěstí Hitlera se obrací. Čas

pracuje pro Velkou Británii. Až jednou

papežovi státní zájem dovolí

vystoupit proti Hitlerovi a
neohrozit církev, pak ...

RICCARDO: Nebude živý ani jeden žid
v Polsku, v Německu, ve Francii, v Holandsku!
Pochopte to už přece!

Běží o každý den! Dal jsem slovo,
tomu důstojníkovi *ručím* ...

FONTANA (*rozčileně*): Proč ještě tohle?

RICCARDO (*vzplane, neovládá se*):
Protože – víš, nebyl jsem tak cynický,
abych při *této* zprávě hovořil o státním zájmu.

FONTANA: Jak zjednodušuješ – můj bože,
copak myslíš, že by se papež
mohl dívat třeba na *jediného*
hladového a trpícího?
Srdce ho stále bolí pro oběti.

RICCARDO: A jeho hlas? *Kde* je jeho hlas!
To jeho srdce, otče – není vůbec zajímavé.
To Himmler, Hitlerův šéf policie,
prý také, jak mě ujistili,
nesnese pohled na své oběti.
A tak se to už vžilo:
papež nevidí oběti,
Hitler je nevidí ...

FONTANA (*přistoupí k Riccardovi, výbružně*):
Dost už – přeruším okamžitě rozhovor,
když budeš jedním dechem vyslovovat jméno Pia XII.
s Hitlerem.

RICCARDO (*opovržlivě*):
To už tak u spojenců bývá, otče –
Copak si ti dva nejdou na ruku?
To Pius Jedenáctý by už dávno
zrušil konkordát.

FONTANA: O tomhle rozhodovat není tvoje věc ...

RICCARDO (*po pomlce, tiše, skoro potouchle*):

Otče? – myslíš, že papež –
Jsi *přesvědčen*, že si je papež vůbec
vědom konfliktu:
Státní zájem – láska k bližnímu?

FONTANA: Riccardo, co tím myslíš?

RICCARDO (*musí se přemáhat*):

Co myslím, vždyť on se vznáší hrozně vysoko nad světovým a lidským osudem. Čtyřicet let je pouze diplomatem, právníkem. A nepůsobil nikdy – nebo jen dva roky, koncem století, jako duchovní pastýř mezi lidmi, jako kněz. Nikdy nedopřál Švýcarovi u svých dveří slova.

Ani u stolu, ani v parku

nesnese pohled bližního . . . zahradníkovi

je nařízeno stát v jeho přítomnosti vždycky zády.

Ach otče – copak on vůbec něco *miluje*

kromě svých slovníků a mariánského kultu?

(*Najednou pln záští, se sršícím římským sarkasmem*)

Vidím ho před sebou, jak s maximální precizností

čistí pero – a tento rituál

pak ještě *vysvětluje* – a ptám se tě –

ach, *už* se neptám, zda někdy mohl

v jedné Hitlerově oběti

spatřovat bratra, *sobě* rovného.

FONTANA: Riccardo, prosím – to už není fér,

to už je demagogie. Při vší chladnosti

pořád usiluje pochopit, pomoci,

a třebaže je egocentrik, přece oběti . . .

RICCARDO: Oběti – a vážně je má stále před očima,

věříš tomu? Světový tisk,

vyslanci, agenti – říkají

strašné podrobnosti. Věříš,

že nestuduje pouze statistiky,

abstraktní čísla,

sedm set tisíc mrtvých – hlad,

zplynování, deportace . . .

Ale že se alespoň *jednou*

na to díval s účastí,

s vnitřním zaujetím – a viděl:

transport z Paříže,

tři sta sebevražd ještě před odjezdem.

Děti pod pět let odtrhnou od rodičů –

a potom Konin u Varšavy:

jedenáct tisíc Poláků v pojízdných plynových komorách,
jejich křik, jejich modlitby – a řehot
esesáků. Jedenáct tisíc – ale představ si,
že bys tam byl ty, já – oba.

FONTANA: Prosím tě, Ricardo – vím, ty se trápíš . . .

RICCARDO (*ultimativně*): Já se ptám! – Otče, prosím tě,
odpověz

na otázku: uvědomuje si papež –
takovéhle scény?

FONTANA (*rozpačitě*): Jistě, určitě. A *co* z toho!

Vždyť on nesmí dbát na své city!

RICCARDO (*rozčileně*): Otče! – to, co teď říkáš, *nemůže*
být – to přece *nesmíš* říkat.

Vždyť vy tady nic nechápete! – otče,
alespoň ty to *musíš* chápat . . .

*Zvony umlknou. Je úplné ticho. Oba mlčí. Pak Riccardo,
velice rozrušen, a přece s důrazem na každé slovo, napřed
velmi tiše, potom stále hlasitěji říká:*

Náměstek Kristův, který má
toble na očích, a přesto mlčí, v státním zájmu mlčí,
který se jen *den* rozmýšlí,
jen *hodinu* váhá
pozvednout hlas své bolesti
k prokletí, jež by otrásl
ještě posledním člověkem
v tomto světě – takový papež
je . . . zločinec.

*Riccardo klesne do křesla a zmocní se ho záchvat pláče.
Fontana k němu po krátkém zaváhání přistoupí. Rozhoř-
čení, které ho napřed zbavilo slov, mizí, když se podívá na
svého „ztraceného“ syna.*

FONTANA: To jsou ty konce
těchhle řečí. Jak můžeš, chlapče . . .

*Starý sluha rychle, ale tiše vstoupí, ukáže na desky s akty
a řekne –*

SLUHA: Konečně, pane hrabě, jde sem . . .

FONTANA (*se neovládne a rozkřikne se tak hlasitě, že by
to od něho nikdo nečekal*): Dej pokoj!

(*Když vyděšený sluha pomalu ustupuje ke dveřím, dokáže*

Fontana přece jen řici)

Ted' ne – Vittorio, promiň.

Ted' nejsem pro nikoho ...

Sluha odejde. Fontana s násilným klidem řekne poté, co se dlouze podívá na Riccarda:

Ty strašné urážky, co vrháš na papeže
i na ty, co mu slouží ...

RICCARDO (*ještě stále rozbáraně*):

Mě opravňuje vlastní spoluvina –
vždyť *jsem* už také vinen ...

FONTANA: Ty nejsi vinen ...

RICCARDO: Jsem, jsem, jak každý divák –
a jako kněz ...

FONTANA: I sebetřýzeň bývá pýchou.

Poslouchat musíš.

Jsi příliš – příliš bezvýznamný,
abys bral tuto vinu na sebe ... což nechápeš,
i když to pro tebe je sebetěžší,
že na to hledíš povrchně,
z hlediska člověka, soucitu a této chvíle.

*Tak nikdy nepochopíš
smysl toho navštívení.*

RICCARDO: Smysl! – To bych musel být
drtič kostí,
abych v tom viděl smysl.

(Vyskočí)

Což mám tím proslaveným skelným okem
pojmu ... suverénně ... a s klidem
i do těchto vražd *vbehelovat* rozum?

FONTANA: Žádná z obětí není marná, i když je
historie nezaznamenaná. Bůh to učiní.

Jak můžeš ty, kněz, o tom pochybovat!

V této naději žije také papež.

Může jednat jen tehdy, má-li
tuto víru. Jen tak se může také bránit,
a slepě neposlouchat hlasu svého srdce.

Ohrozit Petrův stolec

přece nesmí!

(Po pomlce) A jedno nezapomeň, Riccardo:

Ať Hitler jedná s židy sebehůř,
jen on je s to
zachránit Evropu před Rusy.

RICCARDO (*téměř divoce*):

Vrah není žádný zachránce! Ty řeči o Západě,
o křesťanství! – Ať nás čert vezme,
když mnohonásobný vrah
znamená pro papeže křížáckého rytíře.
Vždyť Rusové jsou dávno poraženi,
Hitler na Volze.

FONTANA (*velmi určitě*):

Dějiny světa ještě neskončily,
a obsazení Ruska není vítězství.
Papež jistě ví, že jeho protest by byl
bez účinku, že by německou církev
těžce poškodil.

RICCARDO (*prudce*): To *právě* neví, *nemůže* to vědět!

Galenův úspěch svědčí o tom, že teprv protest
papežův ukáže
Hitlerovi jeho meze.

Mučil by zřejmě židy dál, jako otroky
ve svém průmyslu – ale vraždit?

To je otázka. Nehledě ani na
účelnost...

FONTANA (*rychle*): K tomu však *nelze* nehledět,
když někdo odpovídá za pět set miliónů
věřících na tomto světě.

RICCARDO: Nikde nestojí psáno, že Petrův nástupce
bude, jak největší akcionář světa,
svědčit u posledního soudu.

Kdyby Vatikán, otče, ztratil
teď bojem s Hitlerem svou moc
nad ministerstvy, průmyslem a bankami –
jistě by mohl

čestněji plnit příkaz *boží*.

Což nemyslíš, že papežovi sluší více
muka a nemohoucnost rybáře,
jenž jako první držel klíč?

Však jednou, otče, přijde den, kdy
Kristův náměstek zas bude mučedníkem.

FONTANA: Riccardo, ty jsi fantasta! Mocí
pohrdáš – a proti Hitlerovi povstat
máme? Papež a chudý rybář –
jak by s ním býval zatočil
takový Napoleon, o Hitlerovi
ani nemluvě. – Ne, on své poslání
může naplnit jen pak,
je-li na straně vítěze.

RICCARDO (*vášnivě*): Na straně pravdy!

FONTANA (*usmívá se, odmítavě, pak suše*):

A tu má vítěz – jenž
přece také vede pero dějepisců.
Ale že naše dějiny – jak stará
moudrost učí – dostanou smysl teprve,
když jim jej dají historici,
můžeš si snadno spočítat,
kolik poznámek pod čarou,
by asi určil Hitler jako vítěz židům ...
Riccardo, to všechno se dá snést,
jen když má člověk víru,
že Bůh oběti odškodní.

RICCARDO: Pěkná útěcha!

Kristus by se svým povinností také vyhýbal?

FONTANA: Já nejsem kněz – ale vím,
že papež není stejný člověk jako ty a já,
který smí prostě poslouchat své svědomí, svůj cit!
Je zosobněním církve!

RICCARDO: Vždyť je to právě *tento* papež,
tento Pius Dvanáctý,
jehož se Hitler bojí. A Pacelliho autorita
v Německu je větší než kde jinde.
Snad po staletí papež
v Německu této pověsti nepožíval. Je ...

Sluha vstoupil, ještě očividně zstrašen. Hlásí –

SLUHA: Jeho Eminence, vysoce urozený pan kardinál ...

*Jménu už není rozumět, protože Fontana velmi rychle a
poněkud polekaně řekne –*

FONTANA: Oh – prosím. Že ho prosím.

(K Riccardovi) Ukážeš se mu?

RICCARDO (rychle): Vždyť on se stejně dozví, že nemám příkaz k odjezdu.

Pozvi ho na oběd.

Za jevištěm je slyšet sympatický sonorní smích tlustého muže. Eminence si zřejmě ráčila blabosklonně zažertovat s personálem. Církevní kníže, kulatý, červený, a přece nervózní, dokonce při práci a v rozhovoru lehce iritabilní, je velký pěstitel květin, kromě toho se stále zajímá o všechny nemoci v širokém okruhu svých známých.

Na první pohled, ale jen na první, působí jako stará modlilka, protože s přibývajícimi lety (není však o moc starší než Fontana) se stává vůčibledě „zženštilým“. To klame. Kardinál je mazaný, dokonce bezohledný diplomat a jeho modré oči, studené jako oči Göringovy nebo Churchillovy, mohou najednou jeho boubelatý obličej zbavit tetkovské prostomyslnosti. Pak se stává jeho péče o květiny tak nepravděpodobnou jako Göringova radost z dětských vláček. Pak dokonce dokáže i mlčet a svým přitažlivým způsobem poslouchat partnery tak dlouho, až řeknou víc, než zač mohou odpovídat.

Kardinál se vypracoval z malých poměrů – když byl ještě mladý a štíhlý a když jeho velké světlé oči, které se vždycky smály, vytvářely podivuhodný protiklad k černým kučerám, musel se asi velice snažit, aby unikl nástrahám žen. Připisovaly se mu různé aféry, snad neprávem, ale určitě ze závisti. V době, kdy ho znepokojoval eros, byl obáván pro svůj sžíravý vtip. Nyní ta zlomyslná ironie zmizela a nahradila ji jiskřivá veselost.

Ale kardinálova neobyčejná inteligence kontrolovala už vždycky sama jeho sarkasmy a teď je ještě navíc příliš ve střehu, než aby se v přítomnosti Jeho Svatosti rozvinula v celé své brilantnosti. Kníže se vždycky ostentativně drží zpátky za papežem, kterého nazývá „šéfem“ a jehož nemá moc rád. Spíše tu a tam předstírá nechápavost, než by se jednou projevil jako příliš schopný. Ví proč. Jednu slabost však ani jeho rozum ještě nikdy nepřekonal – a ta jako všechny vybraněné zvláštnosti roste s léty: kardinál tak rád šíří drby. Novinky

ho povznášejí samy o sobě, bez ohledu na to, jsou-li dobré nebo špatné. A dnes ho srbí jazyk zprávou, která je velkou senzací, i když se s ní bobužel už večer seznámí celý svět... Jako tak mnozí tlouštíci je kníže velmi pohyblivý, dokonce čilý a objeví se nyní s nakažlivým smíchem a jako vždy spěchá. Mohutnou hlavu nakloněnou doprava, na čepičce klobouk a stále ještě v lehkém hedvábném plášti, rozpřáhne kníže obě ruce, aby jimi srdečně objal hraběte Fontanu, který mu šel vstříc. K oslavě tohoto dne má na hlavě červený klobouk. V pravé ruce nese vzácnou orchideu. Kníže se nepřestal smát a směje se i při tom, když říká Fontanovi, kterého lebce objal, nedokončené věty. Směje se dokonce ještě mezi jednotlivými slovy i pak, když je Riccardovou přítomností ne sice vysloveně nepříjemně, ale přece jen rušivě překvapen. Kardinálova blučná žoviálnost ihned každého získá, protože je úplně nefalšovaná: Eminence je občas velmi hodná a dnes, ve slavnostní den Matky boží a hraběte Fontany, se docela prostě raduje z toho, že ji neobtěžuje vysoký krevní tlak.

KARDINÁL: Milý hrabě – že ano, Bůh vám zehnej! – Ano – kdo by si to byl...

To jste si věru zasloužil! Ano, vždyť

když jste dostal Kristův řád, musím vám přece – ano.

Ne, to je vskutku – z plna srdce – ano.

Já neměl tušení, ne vskutku.

Ze srdce, že. Zde je –

má Bletia verecunda, ano.

FONTANA: Děkuji, Eminence – za pozornost.

Vřelý dík – ó, tyhle květy,

ty jsou nádherné – jak že říkáte té orchideji?

KARDINÁL: Riccardo! – No ne, to je radost! Ano,

že. A překvapení: V Římě a v pravou chvíli;

aby se mohlo tatínkovi gratulovat, že?

RICCARDO (který se sklonil k prstenu):

Dobrý den, Eminence. Po obědě

jsem se chtěl Vaší Eminenci hlásit...

FONTANA: Zůstanete tu na oběd, Eminence.

KARDINÁL: Jak? – Ano – ó ano, rád. Vidíte, hrabě,

ten hoch má zas už vyšší tlak –

Riccardo, vážně, úplně jste rudý.

Jak říkám. Copak v Berlíně není žádný doktor?

(Rychle se obrací v hovoru z otce na syna, aniž čeká odpověď na nakousnuté otázky; přitom podává slubovi klobouk a pláštěnku)

Jak krásné, že ano, jak překvapivé.

A právě dnes, ano – a vůbec;

co otec je teď pořád sám –

A to mi nuncius váš příjezd ani neohlásil?

– Tak orchidea se vám líbí, hrabě,

ano, ano, má milovaná

Bletia verecunda – oh, ne do průvanu

a na vítr a hodně světla, že!

Ta kvete málokdy, vždycky jen,

jaksi, k udílení řádu Kristova.

Už ji tu máme dlouho, v roce 1732

jsme ji prvně vypěstovali v Anglii, že.

FONTANA *(který zřejmě neví, co si má s tím ušlechtilým stonkem počít, velmi zdvořile)*:

Jste velmi pozorný a laskavý,

Eminence. Zajímavé. A není vám jí pro mě líto?

Ach prosím... posadme se... prosím,

Eminence – prosím.

Všichni ještě stojí, Fontana podá slubovi orchideu a zároveň mu dá příkaz. Sluba odejde. Fontana nabídne kardinálovi doutník, Eminence seřízne s požítkem a obřadně špičku, Riccardo mu zapálí – to vše se děje během rozhovoru.

KARDINÁL: Riccardo špatně vypadá, že ano?

A přece Berlín má tak skvostně čistý vzduch.

Když u nás – v září, ano, že,

až každý sotva vleče nohy, já vždycky

toužím po berlínské nunciatuře...

Jaký má krevní tlak?

RICCARDO *(s velmi opatrnou ironií)*:

Ach, Eminence, jsem zdrav, zcela zdrav,

už dobře rok jsem nebyl u doktora.

FONTANA: Tos měl! – To víte, Berlín, Eminence, tam Riccarda jen všechno dráždí.

KARDINÁL: Na to je příliš mladý! Jinak potíže žádné, srdce, žaludek – ne?

RICCARDO: Zdráv jako buk, Eminence.

KARDINÁL: Pak je to dneska změnou tlaku, výškový rozdíl – a cestou žádný krevní nával?

RICCARDO (*zdvořile*): To ano, trochu. Jistě z toho, že jsem ve vlaku ležel.

KARDINÁL (*uklidněn*): Hned jsem to poznal, že ano – No – to se srovná.

A co váš žlučník, hrabě?

FONTANA: Ach, nestojí to za řeč –

Eminence, oběd bude až za chvíli, tak posadme se, prosím.

KARDINÁL (*s dlouhým doutníkem, zavěsí se do hraběte*):

No posadíme, posadíme – vzpomínám

často na soaré v Paříži, já tenkrát byl

tak mlád jak Riccardo a stál jsem

v koutě, nikdo si mě nevším. Nemáte na čem sedět, zavolá potom paní domu.

Sedět mám na čem, madam,

křik jsem po salónu, sedět mám na čem,

ale křeslo nemám – ano, že . . .

Eminence se dlouho baví svým bonmotem, kterému se také Fontanové zdvořile smějí. Zatímco Riccardoův neklid vzrůstá a staří pánové se už hodlají posadit, přinese sluha sekt a drahocennou benátskou vázu na orchideu.

Váš neklid, Riccardo, ano, ovšem,

ten svědčí také o vysokém krevním tlaku. Tak se posadte sem k nám . . . ach, ano,

to se dá pít i dopoledne,

ano, že, tak tedy, hrabě,

ještě jednou: Abyste dlouho, dlouho nosil rád!

FONTANA (*když si připíjejí*):

Potěšil jste mě, Eminence,

že jste tak brzy přišel . . .

RICCARDO (*když se ukloní*):

Eminence! – Na zdraví, otče, na zdraví!

FONTANA: Děkuji, chlapče.

KARDINÁL: Prosit, Riccardo.

Sotva kardinál postaví sklenici vypitého sektu na stůl, slouba mu opět nalije – a Jeho Eminence přednese nyní s efektní nonšalanci svou novinku.

Právě potvrdil Londýn, co včera večer už hlásila Moskva, ano, ovšem: Ve *Stalingradě* skončil boj. Německý polní maršál je v Stalinově zajetí! Volhu už nepřekročí...

Ano, to je...

RICCARDO (*prudce, překvapeně, s radostí*):

Kapitulace? Tak přece! A to v Berlíně věřili, že vše půjde tak, jak chtěla propaganda, že se tam nevzdá ani jeden Němec!

FONTANA: A co měli dělat!

KARDINÁL: Že prý se vzdalo

devadesát tisíc Němců, hlásí Moskva – ano, Hitlerův maršál a zbytek jeho dvaadvaceti divizí.

Zlá rána, a nejen pro Hitlera.

FONTANA: Vojensky pro Hitlera žádná katastrofa, Eminence, jen psychologicky...

RICCARDO: Pro nás psychologicky báječné!

KARDINÁL (*rozzlobeně*): Riccardo! – Děláte unáhlené závěry, ano.

Kdopak dnes může vědět, jestli nedošlo v *Stalingradě* k vítězství, jež nás, křesťany, krutě ohrozí! (*Emfaticky*) Že ano, Západ, ano...

Celá německá jižní fronta se tím otřeše.

Vždyť Hitler potřebuje olej na Kavkaze.

No, snad tu situaci zvládne.

RICCARDO (*opatrně, aby neztratil všechny šance*):

Eminence si přece také přeje, aby přilezl ke křížku.

KARDINÁL (*žoviálně, snaží se neprojevit svou netrpělivost*):

Ale ne k *Rusům*, Riccardo – to ne.

Ať ho porazí Anglie s USA, ano,

až pochopí, že nemůže sám

řídít svět, že ano.

Rány, to ano, každopádně! Aby už dále nemoh

týrat a vraždit Poláky a židy,
Čechy a kněze, ano . . .

Bez toho nelze mluvit o míru.

Fontana pokyne slubovi, aby se vzdálil.

RICCARDO: Eminence, o míru s Hitlerem se nedá mluvit
nikdy.

KARDINÁL (*zprvu se směje, pobaven Riccardovou pochybnou opovážlivostí, pak, jako by mu bylo od hněvu do pláče*):

Nikdy? V politice se nikdy nesmí říkat nikdy!

Poslyšte svého syna, hrabě –

tak chytrý hoch a najednou, že ano, i on
nakažen tou zpozdilostí z Casablancy.

Svatá Madono, kdopak kdy Hitlera chtěl
přimět k tomu, aby bezpodmínečně kapituloval!

A copak musíme to všechno, že ano, –

dnes – v tak krásné ráno, že!

Přišel jsem tatínkovi *gratulovat*, Riccardo!

Nesmíme kardinála podezírat, že se vymlouvá z pohodlnosti; prostě se mu zdá nevhodné, že ho chce jeho nejmladší spolupracovník poučovat. Otec, sám starý pán, to cítí lépe než Riccardo.

FONTANA (*smířlivě*):

Tak, Eminence, připijme ještě jednou –

nač – nu, aby Stalingrad teď

pana Hitlera poučil . . .

KARDINÁL: Ano, že – Prosit a na zdraví.

RICCARDO: Na zdraví.

KARDINÁL (*bezstarostněji*): Šéf – šéf dal velmi jasně

vzkázat panu Rooseveltovi,

že považuje americký požadavek

bezpodmínečné kapitulace

za absolutně nekřesťanský, že ano.

FONTANA: A hlavně *směšný*, Eminence.

USA skoro vykrvácí v boji s Japonskem.

A v Evropě? – tady se ani

neukáže! Zatímco Hitler může proti svému krachu

v Stalingradu postavit púl tuctu

vítězství à la Cannae. S tímto mužem
se *bude* vyjednávat, určitě.

KARDINÁL: V to doufám, že ano,
i když se právě v Cannae jasně dokázalo,
že vítězná bitva ještě
nevyhrává válku, že.

I dneska by se Němci mohli
uvítězit k smrti, když
zakládají požár všude, místo aby se soustředili
na *jedinou* frontu.

Německé velikášství, kdysi postrach,
je dneska naše nejsilnější naděje, ano:
už teď je stojí přece tolik krve,
že se proto i Hitler stane mírnějším.

Nesnáze diktátorům svědčí, pravda,
i Kreml uzavřel, žel Bohu,
v listopadu, když začla bitva o Stalingrad,
mír s církví, ano.

Hitler věděl už na *začátku* války, že
bez církve se nelze obejít,
když umírají vojáci.

FONTANA (*který se chopí příležitosti*):

A můžem doufat, Eminence,
že papež využije Hitlerovy tísně,
a pohrozí zrušením konkordátu,
když bude Hitler dále vraždit židy?
Slyšel jsem včera z New Yorku zlé zprávy
o Rumunsku a Polsku...

KARDINÁL (*usmívá se, náhle znervózní, zvedne se*):

Tak Riccardo i vás už zalarmoval, milý hrabě?

Hleďme, Fontana syn a otec v jedné frontě!

FONTANA: Ne zcela, Eminence. Až Hitlerova prohra
na Volze mně dala sílu k prosbě,
aby se jeho ničemnosti zveřejnily.

KARDINÁL: Nu... ovšem, Riccardo, vždyť už jsem říkal,
v létě, když jste nám hlásil vy a nuncius
v Bratislavě, a v Bukurešti, a pak Poláci
z Londýna, že ano, jak hrozné věci
se tam dějí, ano

Konkordát chrání naše bratry v Kristu –
za židy se šéf exponovat nebude.

FONTANA: Ani teď, Eminence, kdy si to
Hitler musí nechat líbit?

KARDINÁL (*s rostoucí vážností a velmi temperamentně;*
tlustý doutník silně dýmá): Potají samozřejmě pomáháme,

ano.

Rafaelův spolek přec financoval
tisícům uprchlíků útěk do ciziny, že.
Ale tři události za poslední týdny
by měly zalarmovat každického křesťana, ano.
Za prvé ochota Ameriky hodit
Evropu Stalinovým divizím,
za druhé porážka Hitlerova na Volze,
a za třetí Stalinův smír s pravoslavnou
církví, což dokazuje, že ano,
což jednoznačně dokazuje, ano, že ten Stalinův
komunismus je jen hraný
ideál vykoupení, ano: ať komunista nebo ne,
je to car, pravoslavná duše
všech Rusů, Slovan, jenž chce dovršit
Petrův a Kateřinin sen o absolutní moci
s nacionální věrností.

Proto se napřed *musel* smířit s těmi, ano,
co odpadli od římské církve,
se schizmatiky, antilantinci a Panslávy, že.
Duch východu je přec latincům zcela cizí.

Jestliže touto válkou, že ano,
se nepřiblíží starý kontinent
k uskutečnění snu o Svaté říši římské,
pak mohou zbylí křesťané, že ano,
opět sestoupit
do katakomb, že.

RICCARDO: Eminence, žhář jako Hitler,
který už prohrál vládu nad Evropou,
který se zcela zbytečně dal
zlákat Mussolinim k dobrodružství
v Africe, v Řecku – nemůže přece
Západ sjednotit.

KARDINÁL: A vy myslíte, že by k tomu měly ty domýšlivé parlamenty a debatní kluby à la Ženeva – ještě sílu? Copak nezašla Společnost národů na neupřímnost? Ach, ti zástupci zájmů od Varšavy k Paříži, z Říma po Londýn – ti *užvanili* Evropu až k smrti. Jen se zeptejte otce, že ano! Ne, ne, náš kontinent je příliš starý, příliš rozeštvaný, rozjitřen předsudky, než aby mohl ještě k sobě najít cestu v míru. Což měla města v starém Řecku po mnoha sporech ještě sama sílu, aby se sjednotila? Riccardo, co když Bůh použije pana Hitlera, aby ponížil velikášství evropských národů tak – jen vzpomeňte například na Francii –, že by potom své hranice, jež Hitler zrušil, nemohly znovu obnovit, co? Války mají vždy jiné výsledky než ty, za něž se šlo do boje. Není třeba být generálem, že ano, aby tu člověk pochopil, ano, že tak obrovskou myšlenku, jako je sjednocení Evropy, lze uskutečnit jenom v krvi, v mukách, jen na bitevním poli – ne diskusemi liberálních demokratů, kteří vždycky jen zastupují partikulární ziskuchtivost, ano. Ten fakt, že Skandinávci, Italové, Charváti, Rumuni, Vlámové, Baskové a Bretonci, Španělé, Finové a Maďaři vytváří *jednu* frontu s Němci proti Stalinovi, že ano, (*rozhořčeně*) měl panu Rooseveltovi zabránit, aby dal Kremlu slib, že smí obsadit Berlín. – Vždyť je to také, že ano,

pustý slib, prázdný, do větru, ano.

Velikášství, že ano ...

RICCARDO: Dovolte, Eminence, vždyť Rusové jsou bezesporu v právu,

vedou naprosto správný, spravedlivý boj!

Vždyť byli napadeni, zem zpusťována,

lid zavlčen a povražděn.

Jestli teď ohrožují Evropu,

je za to odpovědný pouze Hitler.

KARDINÁL (*chládně, netrpělivě*): Nu třeba – ale když

hoří dům,

je nutno hasit. Otázka,

kdo ho zapálil, se musí, že ano,

řešit později.

(*Směje se*) Dejte si pozor, hrabě! – Náš Riccardo – je idealista, chci říct

fanatik, že ano. Nakonec

idealista vždy v domnění, že koná dobro,

cedí krev – *víc* krve nežli kterýkoli realista.

(*Směje se blabosklonně, chce obrátit hovor jinam. Pak řekne se suverénní ironií, takže Riccardo vypadá komicky*)

Riccardo, vy idealisté jste *nehumánní*.

My realisté, my jsme lidštější,

bereme člověka takového, jaký je.

My se smějeme jeho chybám, máme tytéž.

Idealista se nesměje – umí se snad pan *Hitler*

smát? Má sám nějaké chyby?

Ne, ten se světu nesměje,

on jej chce zlepšit.

Kdo odporuje jeho ideálům, ten je zahuben.

Mám strach, že právě proto není možný žádný kompromis;

Hitler svět napřed rozbije, aby ho potom

obdařil *svým* mírem. No pěkně děkuji.

My realisté jsme kompromisní, konformisté –

děláme ústupky.

A proč ne, že ano. Buď

žít *nebo* být důsledný, že.

Nezapomeňme však, že ďábel stejně jako

světec jsou na svět dosazeni od Boha.

A někde uprostřed je člověk, který má vždy jen volbu mezi dvěma hříchy, že ano, Riccardo, (*ledabyle*) váš fanatismus církvi nepomáhá. Hitler už tady jednou je, a *musíme* s ním žít, že ano.

A varujte se – já, stařec, vám to snad smím říct, že ano – Riccardo, varujte se hodnotících soudů, které nás, současníky, před dějinami pouze blamují. Hitler, říkáte, prý *napad* Rusko: Já a váš otec, že ano, milý hrabě . . .

FONTANA: Úplná pravda, Eminence . . .

KARDINÁL: . . . se spokojíme tím, že říkáme jen: Hitler vtáhl.

Vtáhl – ano. Nepolemizujme o tom. Myslíte, že ten vychytralý mistr šachu táhl na Moskvu *s chutí*? *Nemohl* jinak – ani v devětatřicátém, když uzavřel pakt s panem Stalinem, (dřív než to mohli provést Angličané) ani v jedenačtyřicátém, když pakt porušil. Vy netušíte, že ano, jaký se stane z vládce otrok událostí, jež sám nastrojil, ano.

A když se Hitler spojil se Stalinem, aby napadl Anglii, vzbudil za svými zády tygra. *Nemoh* vědět, dokdy bude hrát Rusko roli jeho dodavatele obilí; požadavky: Baltik, mořské úžiny, Besarábie – až vyděračsky stouply.

A Churchill si byl dodávkami z Ameriky jist, že. Pan Stalin sice přímo neohrozil Hitlera, tak jako Napoleon nedonutil Alexandra k ofenzívě. Přiznejme však, že sotva někdo tušil, *jak* dlouho může Stalin odolávat wehrmachtu. Nemýlil se *jen* Hitler, že ano. Rychlým vítězstvím na východě

by se jistě stal neporazitelným, ano.

Naštěstí *nezvítězí* – naštěstí
ale také, že ano, *nepadne*, že.

RICCARDO (*velice znepokojen, co možno nejpřívětivěji*):

Eminence, Svatý otec by přece musel
protestovat proti tomu, že statisíce lidí
jdou doslova na porážku – a jsou to vraždy,
které průběh války nikterak neovlivní.

KARDINÁL: *Musel by* – pročpak vlastně, že ano?

Jen důstojný klid fanatika odzbrojuje, nic jiného.

Šéf, že ano, by příliš mnoho riskoval,

kdyby se exponoval za židy.

Menšiny nejsou nikdy oblíbené,

v žádné zemi. Židé provokovali

Němce dlouho, že ano.

Vyčerpali svůj kredit u nich, že.

Pogromy nepadají z nebe.

FONTANA (*opatrně, cítí, že Riccardův zásah působí jen záporně*):

Já si to myslím také, Eminence – ale

v Německu lze jen stěží mluvit

o pogromech. Vždyť Hitlerovi právníci

sepsali celé sbírky zákonů,

aby židy zbavili práv, aby je nyní mohli

i fyzicky zničit.

RICCARDO (*klidně, což se nemine s účinkem*):

My křesťané jsme bývali

také v menšině, a třeba se v ní ocitneme

brzy zas. Myslím si, že Bůh nerozlučně spojil

národ, k němuž patřil Kristus,

s námi, křesťany . . .

KARDINÁL (*dlouho se směje, pak velmi obratně*):

No, no – mi drazí Fontanové,

komu to všechno říkáte!

Snad ve mně, hrabě, nevidíte nepřítele židů?

FONTANA (*rychle*): Ovšemže ne, Eminence –

KARDINÁL: No tak! Říkám jen, že ten podíl,

co měli židé na vedoucích místech,

dřív než se Hitler chopil moci,

byl jistě nezdravý. Těch
lékařů, právních zástupců, bankéřů, továrníků.

I novinářů, že ano – no samozřejmě
proto, že byli *schopnější*:

Príslušníci menšin jsou *vždycky*
schopnější, už během školy dostávají
výprask za druhé, že.

A tak jsou potom nepříjemně schopní, že ano . . .

FONTANA (*který chce stůj co stůj zachránit situaci*):

Rozhodně až *moc* schopni v národě,
který má přes šest miliónů nezaměstnaných.

KARDINÁL (*spontánně, věcně*):

Že ano, a *víc* jsem ani nechtěl říct.

A hlavní problém, Riccardo – je přece

Hitlerova strašná oblíbenost, že ano.

RICCARDO: Je třeba, aby Eminence měla na mysli: od jeho
vjezdu

do Paříže uplynuly už konec konců dva roky –

dva roky války. Lid je unaven

a má strach. A k tomu bomby Spojenců . . .

Berlínská společnost zle nedává.

KARDINÁL (*živě, ochotně obrací hovor jinam a chodí sem a
tam*):

Lid *miluje* ty vládce, jichž se musí bát.

Nero – nu, nežertuji, že ano – Nero –

ten byl u lůzy stejně oblíben.

„A římský lid ho *zbožňoval*“, ano, strašlivé.

Také „stavitel“! Cirkus a sjezdy strany . . .

požár parlamentu – a potom hon

ne na křesťany, ale na židy,

na komunisty – Strašná přirovnání, že ano.

(*Zpola cynicky, napůl stísněně*)

Společnost, Riccardo, ta možná vidí

v Hitlerovi parvenu, nicméně má i ona radost z toho,

že ano, když jejím synům uděluje kříže.

Lid však, ano, to bych chtěl znát *ten* lid,

který by *nezbožňoval* vládce,

co mu dal v plen tolik obětních beránků, ano.

Vždyť kde by byla církev, pánové,
kdyby ve středověku lůze
nezapálila hranice, ano. Panem et circenses,
konfiskace, odpustky, smrt ohněm: Něco
se musí lidu předhodit! A Hitler, že ano,
mu dal i *chléb*, na to nezapomeňme. Chléb,
uniformu a dýky.

Vždyť mnoho jeho SAmanů běhalo *dlouhou dobu*
za rudým praporem,

dřív než byl na něj našit hakenkreuz, že ano . . .

Nemůžem přece ignorovat, ano, že mu dal lid
polovinu všech hlasů nebo

bezmála polovinu, ano – v třiatřicátém,
při posledních trochu svobodných volbách.

Nu ovšem, štedří Kruppové a jim podobní
dodali Hitlerově kabinetu už tenkrát, ano,
tři milióny marek. Těmi pak lůzu nalákal.

A potom biskupové, němečtí biskupové!

Nahlas se to zde ovšem říkat nesmí,

to mezi námi, milí Fontanové, mezi námi:

(S takřka labužnickým zadostiučiněním, slova se mu rozplývají na jazyku jako ústřice) Jde tu o šéfovu čest.

Velký diplomat Pacelli, ano, ovšem!

Hitler vypadal jako coiffeur – konkordát

z něj pak udělal urbi et orbi muže společnosti, že ano.

A teď ho má šéf ex cathedra zatratit?

(Směje se, starý Fontana také)

RICCARDO *(chce vzít papeže v ochranu)*:

Eminence – což *nemusel* být konkordát uzavřen
k ochraně našich bratří?

KARDINÁL *(srdečně se směje, poklepává Riccardovi po rameni)*:

Tak se dělají dějiny, Riccardo, ano.

Doufejme, že se tak později budou na to dívat.

Ne, zeptejte se otce. Nikdo zde

tehdy od Hitlera nečekal to zlo,

které už předpověděl ve své knize . . .

Tam bylo psáno, že ano, že by se jednou mělo

otrávit tak asi deset tisíc hebrejců, jak řek –
on je přec robustní, že . . .

To bych se před tím mužem měl víc na pozoru, že.

FONTANA: Zvěčnělý Pius Jedenáctý, Eminence,
prohlásil konkordát s Hitlerem
za platformu, z níž lze *protestovat* . . .
bude-li to nutné . . . Teď je to nutné.

KARDINÁL (*zase obrací hovor jinam*):

Náš starý šéf byl útočný, ano . . .

Pacelli však chtěl především

dovršit konkordáty jedním největším, že.

A to Stolice ještě poradila chudákům

demokratům v Německu,

aby se sami vzdali, že.

Myslelo se, že Hitler bude druhý Mussolini,

s kterým se dá tak dobře obchodovat . . .

(*Směje se*) Nu ano, tihle demokrati! – Před lety

jsem se potkal v Paříži s jedním z předchůdců Hitlera . . .

Moc slavný muž, teď v emigraci, zatrpklý.

„Nu to jsme také chtěli!“ – řekl. Myslel na

likvidaci nezaměstnanosti, stavbu

dálnic, že. Plány prý byly ještě od něho . . .

FONTANA: Tak proč je neprovedl?

Já myslím, Eminence, že vím, kdo to byl.

KARDINÁL (*se směje*):

Ano, *proč!* – To jsem si v duchu myslel taky.

No, naši básníci dřív, milý hrabě,

. . . věděli také přesně, jak se to má dělat –

jenže to neprovedli, že ano, ovšem.

(*Zase vážně, naprosto oportunisticky*)

Dokavad Hitler vítězí a je tak oblíben –

Stalingrad jeho trůnu nohy nepodrazí –

to by šéf mezi lidem ztratil populárnost,

kdyby se nyní otevřeně zastal židů, že.

To předvedl už bratr Innitzer, že ano.

Byl Hitlerovým zapřisáhlým nepřítelem – do okamžiku,

kdy ten geniální lotr *přece jen* vtáhl do Vídně.

Tam ho lid s pompou přijal,

jen quantité négligeable, šedesát tisíc lidí asi,
šlo za mříže – muž z ulice však jásal.

Kardinál tehdy udělal jednu chytrou věc:

byl po přehlídce před Hofburgem

první gratulant u Hitlera, pravda.

Riccardo, náš šéf by ztratil důvěru,
kdyby se exponoval za židy, ano . . .

RICCARDO: U Němců – snad.

Ale v USA, Eminence?

KARDINÁL (*rozhodně, s konečnou platností*):

Nejen u Němců, že ano!

I u Poláků, Holanďanů, Francouzů,

Ukrajinců – u všech, že ano,

co sami pomáhají při té štvanici, ano.

I v USA je mnoho militantních

antisemitů, že ano. Člověk

rád zabíjí, buď Bohu žalováno,

a když jednou začne, ztratí rozum,

ano. – Riccardo,

já papežovi radit *nemohu*,

aby zrovna teď dráždil Hitlera.

Porážka na Volze ho už dost

skřípne, že ano.

Jak by to vypadalo, kdyby o tom mluvil

nuncius v Berlíně s panem Weizsäckerem?

RICCARDO (*trpce*): Ach, Eminence, byl by to

zdvořilý rozhovor. Pan státní tajemník

jistě nic neví o vraždění židů.

On asi taky zcela přehlédl,

že v říšském hlavním městě

honí židy jak zločince.

A protože se nikdo neodváží

nařknout pana von Weizäckera,

že jménem svého Vůdce lže;

a protože přec tak rád ujišťuje,

že hrozby situaci jenom zostřují . . .

KARDINÁL (*ostře, protože považuje Riccardovu ironii za domýšlivost*):

A zaručíte vy, že
situaci *jistě* nezostří?

RICCARDO (*jeho poslední, už nezvládnutý a příliš blasivý pokus*):

Sto tisíc židovských rodin, Eminence,
čeká v Evropě jistá smrt.

Nic horšího se, Eminence, stát už *nemůže!*
(*Tišeji, vroucně*)

Ne, Eminence, prosím, přes Weizsäckera
to nezkoušejte a přes nuncia také ne.

Jen papež Hitlerovi – přímo a hned!

FONTANA (*rozčileně, protože Riccardo svým tónem všechno kazí*):

Prosím tě, chlapče – chceš zde
udílet rozkazy? Prosím tě . . .

KARDINÁL (*položí Riccardovi jako mimoděk ruku na rameno*):

Je nevyspalý, že ano . . .

Jsem nerad . . . Riccardo, když slyším
mluvit o Weizsäckerovi nepříznivě, že.

Je čestný muž, pravda a osvědčený
a vyzkoušený *trait d'union*

mezi nunciaturou a Wilhelmstrasse, ano.

V devětatřicátém se dalo mluvit *jenom* s ním.

Mír však nemohl zachránit ani *on*.

FONTANA (*se slabým pokusem zasáhnout*):

Nu, Eminence, ta zásluha mu zůstane.

Leckterá přednost však se stane v rukou Hitlera
lehce nectností.

KARDINÁL (*usmívaje se*): Mluvit o míru je vždycky ctností,
hrabě.

FONTANA: I když se vozy deportovaných
řítí do spalovacích pecí? Nejsem,
jak Eminence ví, žádný cynik . . .

KARDINÁL: Ano, jistěže, je to však těžký, neřešitelný . . .
Vstoupil sluha a blásí Fontanovi –

SLUHA: Jeho Eminence vysoce urozený pan kardinál
je naléhavě hledán. Důstojník . . .

KARDINÁL: Prosím! –

(K Fontanovi) Dovolíte? Samozřejmě,
že to se šéfem ještě všechno proberu.

Vstoupí důstojník švýcarské gardy a přebnaně po vojensku pozdraví.

ŠVÝCAR: Eminence, Jeho Svatost si naléhavě
žádá Jeho Eminenci do paláce.

Mám příkaz ihned Eminenci . . .

KARDINÁL *(velmi neochotně)*: Teď – před obědem? Nu což,
můj klobouk, Vittorio . . . škoda.

To už taky Stalingrad nezachrání,

že o tom chce šéf mluvit zrovna teď . . . že ano.

Když si nasazuje klobouk a když Riccardo bere od sluby kabát, aby Eminenci do něj pomohl, řekne

FONTANA: Velká škoda – můžeme počkat s obědem?

KARDINÁL: Ne, vyloučeno, milý hrabě. Škoda, ano.

(Důvěrně se směje, zdánlivě smířen)

Už venku jsem se ptal,

než jste mě pozval dovnitř,

co dneska máte . . . ano,

já jsem tak neskromný, že.

A místo specialità della casa Fontana –

debata o Stalingradu – smutné, ano.

Riccardo!

(Přistoupí k němu, Riccardo mu znovu políbí prsten)

Na svůj krevní tlak jezte citróny.

A když to nepomůže, koupel nohou, tak horkou,

kolik snesete. Tak odpoledne?

RICCARDO: Děkuji, Eminence. Kdy?

KARDINÁL *(jen tak mimochodem)*: No třeba, že ano, v pět.

Myslím, že strávíte půl roku v Lisabonu.

(Rychle, bez přechodu)

A hrabě, pro dnešek dost už politiky,

v tak slavný den! Žehnej vám Bůh a na shledanou.

RICCARDO *(stísněně)*: Na shledanou, Eminence.

FONTANA *(když ho vyprovází)*:

Bylo to velmi milé, že jste přišel, Eminence. Smím vám
alespoň . . .

Sluha za nimi zavře dveře. Všichni kromě Riccarda odešli.
RICCARDO (*sám, sklíčeně, k sobě*):

Lisabon! – k ledu.

(Zapálí si nervózně cigaretu, otevře dveře na verandu, tu se vrátí jeho otec a řekne rychle, ještě než za ním sluha dveře zase zavře)

FONTANA: Ten tě odstraní! Neptal se ani, proč jsi přijel!

Lisabon, to je odplata, žes zašel příliš daleko.

RICCARDO: To nejhorší jsem, otče, ještě zamlčel, aby se aspoň *pokusil* přimět papeže k zaujetí stanoviska.

FONTANA: A copak?

RICCARDO: Weizsäcker přijde do Říma a co nevidět bude žádat o své agrément!

FONTANA (*s nedůvěrou*): Hitler posílá *státního tajemníka* za velvyslance k Vatikánu?

RICCARDO: Bude od něho očekávat důležité věci!

Za prvé: má mít na starosti Mussoliniho, má strach, že Itálie fašismus už brzy zlikviduje.

Za druhé – a to především – Weizsäcker, Hitlerův neposkvrněný štít, má teď postaru osobně provádět na papeži masáže: vzájemné nevměšování, žádné zásadní diskuse, žádné spory. Protože Hitler ví, co pro něj znamená, kdyby se papež přidal ke Spojencům a protestoval proti zločinům: pak už by neměl naději, že by s ním někdy Západ sjednal separátní mír a ponechal mu na Východě volnou ruku...

(Oba zmlknou)

RICCARDO (*srdečně*): Jsem ti tak vděčný, že jsi při mně.

FONTANA: Stalingrad, to je obrat, jenž nám dovolí jednat. Máš jistě pravdu, chlapče – ale nemáš hlas!

RICCARDO: *Zapřísahám tě, otče!*

Je nutno jednat, dřív

než Weizsäcker sem přijde, otče . . . hned.

Zvony se zase hlasitě rozeznějí. Oba vzhlédnou a pak se na sebe podívají. Otec rezignovaně mávne rukou.

SLUHA: Je prostřeno.

OPONA

TŘETÍ JEDNÁNÍ

NAVŠTÍVENÍ

Svět mlčí. Svět ví, co se tu děje –
jistě to ví a mlčí. Ve Vatikáně
mlčí náměstek boží . . .

Z jedné ilegální polské brožury, srpen 1943

1. OBRAZ

Řím, 16. října 1943, navečer.

Podkrovní byt mladého docenta Dr. LOTHARA LUCCANIHU a jeho rodiny v rušné Via di Porta Angelica. Ulice začíná na Petrském náměstí u Berniniho kolonád a je až k Piazza del Risorgimento po levé straně lemována strmou vatikánskou zdí, vpravo vysokými obchodními domy, kavárnami a činžáky.

Z Luccanibo bytu je z oken, která vedou na ulici, uklidňující pohled naproti na papežský palác s obytnými místnostmi Jeho Svatosti ve třetím patře. A tak se v této scéně doslova odehrává to, o čem podával 17. října do Berlína zprávu pan von Weizsäcker, nyní velvyslanec německé říšské vlády u papežské Stolicе, že totiž „událost se odehrávala takřikajíc pod papežovými okny“.

Je-li to možné, měla by být vidět oknem obývacího pokoje a úzkými vysokými dveřmi, které vedou na rovnou střechu domu, horní patra papežského renesančního paláce; ale téhož účinku bude dosaženo i známým obrazem kopule Svatého Petra, jak jsme jej viděli ve 2. jednání, pro ilustraci toho, – jak píše Gerald Reitlinger ve své knize „Konečné řešení“ – „že židé byli odvlékáni na smrt téměř od svatopetrského chrámu.“

Jeviště je rozděleno do třech místností: vlevo úzká předsiň, s dveřmi v pozadí a vpravo s dveřmi do obývacího pokoje, jenž zabírá střední a největší část jeviště. Obývací pokoj, v němž je málo nábytku, je charakterizován jako domácnost učence fragmentem antického reliéfu, zasazeným do zdi, a dvěma stěnami

knihoven. Vpravo je pestrý dětský pokoj, který je tak úzký jako předsíň; dvě malé dětské postele postavené za sebou, uprostřed pokoje košík na kolečkách. Tento dětský pokoj nemá spojovací dveře s obývacím pokojem; je přístupný jen tak, že se dveřmi obývacího pokoje vyjde zase na chodbu a pak se těsně podél rampy přechází jeviště před všemi třemi místnostmi.

V obývacím pokoji stojí ještě otevřený cestovní koš a asi čtyři zabalené kufry, krabice a raneček se školními potřebami. Na gauči leží pláště a klobouky. Asi pětileté děvčátko nosí z dětského pokoje jednu panenku po druhé a pokládá je na kufry. Její bratr, asi devítiletý, leží v dětském pokoji na zemi a listuje v albu. Dr. Lothar Luccani stojí v obývacím pokoji u okna. Julie, jeho žena, připravuje na stole ke spánku kojence. Dítě napřed křičí, pak vrní, ale brzy po matčině domlouvání ztichne. Pod stojací lampou čte Juliin tchán s lupou „Osservatore Romano“.

LOTHAR: Tak, všechno hotovo.

Půl páté, a je plno světla.

Teď se tak pozdě stmívá a já už ztrácím trpělivost.

JULIE: Pročpak se pořád rozčiluješ?

Všechno je zabaleno.

Páter mě naléhavě prosil, ať přijdeme až za tmy.

Buď rád, že nás tam vůbec vezmou.

LOTHAR (*nervózně*): Ty chceš jít pěšky? Pravda,

půjdeme. A pak, až budem

v bezpečí, může nám paní Simonetta

poslat kufry . . . Ať

na náměstí vezme drožku.

JULIE (*se ho snaží uklidnit*):

Ach Lothare, to je už přece dávno

vyjednáno. Peníze jsem jí dala,

klíč má taky – jen jí tu ještě musíš

nechat něco na činži.

LUCCANI st.: To jsem zařídil. Až do dubna

je činže zaplacená.

DĚVČE: Tati, můžu vzít s sebou všechny panny?

LOTHAR: Mockrát děkuji, otče.

(K dceři) Smíš si vzít dvě.

A medvěda či pejska – oba ne.

LUCCANI st.: Nač paní Simonettu.

Na drožku můžu počkat já
a zavazadla naložit.

A budem aspoň jisti, že
je zavřeno. Proč má ta paní
ještě čmuchtat po pokojích,
když my budeme pryč . . .

JULIE *(mrzutě)*: No dědečku! – Postará se nám o Pippu
a ty jí nevěříš.

LOTHAR *(listuje roztržitě v nějaké knize, váhá, má-li ji ještě
přibalit)*:

A ty tu taky nezůstávej!
Nač ještě čekat déle, než je nutné.
Mně se to nějak nezdá . . .

JULIE *(ještě se zabývá kojencem)*:

Lothare, nebuď nervózní,
přenáší se to na děti.

LOTHAR *(velmi nervózně, podrážděně, téměř křičí)*:

Já nejsem přece vůbec nervózní!
Konec konců nás varovali!
Vycítám si jen, že jsme včera
nešli zároveň s páterem.
To zatracené balení.

JULIE: Němci jsou v Římě kolik týdnů.

A zatím nebyl zatčen žádný žid.

Proč zrovna dnes?

LOTHAR *(prudce)*: Proč! Proč! – protože

k tomu dali rozkaz teprv teď. Zlato
jim nestačilo. I synagógu vyplenili –
teď jsme

na řadě *my*. Vy pořád ještě
(po chvíli) nevěříte tomu, co už hlásil

Londýn? Všude, kde Rusi

dobyli zpět území, našli

hromadné hroby

zabitých civilistů, židů.

LUCCANI st. (*rozzlobeně odloží noviny a řekne velmi pevně*):

Znám Němce líp než ty.

A těm pohádkám nevěřím. Kdo
zabil těch pět tisíc důstojníků v Katynu,
Němci anebo Rusové?

LOTHAR: Čekat se to dá od obou, nevím.

V každém případě našli u mrtvol
německou municí.

LUCCANI st.: Ale to ještě nic neříká. Němci

Poláky exhumovali – to dokazuje,

že si byli jisti. A zavraždil je

Stalin – jako před šesti lety

svůj vlastní generální štáb.

JULIE: Prosím tě, dědo, nemáš jiné téma?

Zde nejsme v Polsku.

Proti nám bydlí papež, ten nepřipustí,

aby nás jen tak jednoduše odvlekli.

(Ukáže na okno a s úsměvem svého muže políbí)

Hitlera se bát nemusí,

Američané jsou už v Neapoli.

LOTHAR: Miláčku, nejsme katolíci.

LUCCANI st.: No – ale *já* jsem katolík – to stačí.

A pak, jsme ohlášení v klášteře.

LOTHAR (*ironicky*): *To* na ty Němce silně zapůsobí. –

Ach, vy jste naivní. – No dobře, změňme téma.

A taky se už bude stmívat.

Chlapec přinesl album do obývacího pokoje a říká svému otci

CHLAPEC: Tati, smím si vzít

s sebou známky?

LOTHAR: Ano, smíš. Sedni si tady

ke stolu a odlepuj je

opatrně z alba.

To zabírá moc místa.

Dej si je do krabice k těm,

co ještě nejsou v pošetkách.

CHLAPEC (*pobouřeně*): Ale to se pak přece pomíchají!

(Ke své sestře) Ty mi na známky nesahej!

LOTHAR: Udělej, co ti říkám – nebo tu album zůstane.

DĚVČE: Jsou taky moje.

JULIE: Poslouchejte a buďte tiše,
ať může Pippa tvrdě usnout –
pak ji v košíku vynesem.

Lothare, buď tak hodný a
dones paní Simonettě – tohle . . .

*(Položí svému muži přes ruku dvě osušky a bromadu plínek
a dává do tašky labvičku, zásyp, bračky a kabátky)*

Kočárek mužem nechat dole.

(Náhle) Neměli bychom Pippu přece jen vzít s sebou?

LOTHAR *(ověšen prádlem, netrpělivě, nespravedlivě, vezme
jí tašku z ruky)*: Ty musíš vždycky měnit všechno, co si
sjednáme.

Děcko a klášter nejde dohromady.

Nemůžeš ji tam vůbec vykoupat,
o jídle ani nemluvě.

JULIE: Máš pravdu – já jen, víš, to

není pro mne právě lehké nechat tu Pippu samotnou.

LOTHAR: Tak ještě něco? – Hned se vrátím.

(Mile) Pro mne to také není lehké, Julie.

(Políbí ji na čelo, pak políbí dítě a odchází z bytu)

JULIE *(za ním volá)*: A řekni paní Simonettě, že jsem tam
s Pippou za půl hodiny.

*Dveře na chodbu zůstanou otevřeny, je slyšet Lothara na
schodech. Julie přenese dítě, které dědeček pohladil, na
druhou stranu do dětského pokoje a položí je do košíku.*

Když stařec odchází, řekne k sobě –

LUCCANI st.: Prohlédnu elektrické hodiny a zavřu plyn.

(K vnukům) Vy se tu nehádejte.

DĚVČE: Dědo, ty známky jsou přec taky moje!

*(Na známky, kterými se u stolu zabývá její bratr, se přitom
ani nepodívá a přebaluje podle vzoru své matky na kufru
jednu panenku)*

LUCCANI st.: Já ti dám ještě panenku,
co umí mluvit jako živá.

Anebo knihu pohádek – co radš?

CHLAPEC: Mně americké známky!

LUCCANI st.: Když tam budete hezky hodní,
tak dostanete něco oba. Snad

(k sobě) nám budou smět poslat koberce,

ta chladná kamenná zem tam, v zimě . . .

Odejde přes chodbu vlevo. Ještě během jeho rozmluvy s vnuky se vrátí Lothar a jde do dětského pokoje. Julie položila kojence do košíku. Oba se dívají na dítě, pak přejdou dopředu jeviště. Lothar ji obejmě.

LOTHAR: Nezlob se, že jsem podrážděný.

(Přitiskne svou tvář na její šíji a vášnivě ji políbí)

JULIE *(řekne něžně)*: To nic – však už to dlouho trvat nebude.

Spojenci jsou už u Volturna.

LOTHAR *(zase prudce)*: Bože, tak proč se nevylodí v Ostii!

Dítě, ty doufáš ve Spojence,

otec v papeže – a já, já

nevěřím ničemu. Už jen abychom byli

za klášterní branou.

JULIE: Lothare, jen se přiznej, žes *vždycky*

viděl všechno příliš černě – že?

Což není na tom dost, že

zůstáváme takhle spolu?

(Políbí ho a pohládí po ruce)

LOTHAR *(velmi zachmuřeně)*:

Mně se bez práce a bez knih,

těžko žije a pak, těch lidí . . .

JULIE *(rezignovaně)*: Ty misantropé – pořád

jsou ti tvé knihy milejší než já, vid'?

Já jem ti někdy na obtíž.

LOTHAR: Julie, jak můžeš . . .

JULIE: Vím to, vím, před narozením dětí,

které mě dneska stačí zaměstnat, jsem z toho byla často

nešťastná.

Ani *tos* neviděl, egocentriku jeden.

(Obejme ho) Často se přeme, to je strašné.

LOTHAR *(zaraženě)*: Julie – ty víš, jak tě potřebuji!

JULIE *(se usmívá)*: Tak trochu – někdy.

LOTHAR: Jsme ještě mladí, všechno dohoníme,

jen až ta zatracená válka skončí.

JULIE: Ne – nic se nedohoní,

i ty ses kvůli mně

vzdal mnoha věcí. A oženil ses

přec jen příliš brzy.

LOTHAR: Vzal jsem si *tebe*, Julie. A v tobě všechny, co jsem neměl.

(Obrátil se, zase velmi neklidný)

V kterém pak kufru jsou mé spisy?

A kde jsou vkladní knížky? Měli jsme vybrat celý zbytek.

JULIE: U tvého rukopisu. Ale ...

(vyproští se mu z náručí)

málem bych byla zapomněla na svůj prsten.

Odejde vpravo, Lothar vlevo přes chodbu do obývacího pokoje. Stařec, který se také mezitím vrátil do obývacího pokoje, se dal do úplně nesmyslné „práce“: Vybírá z košíku na časopisy staré noviny a pedanticky lupou prohlíží data.

LUCCANI st. *(k vnučce)*: Proč sem přinášíš všechny děti, nech je radš spát!

DĚVČÁTKO: Musím je přece ještě umýt, než je odvezu.

CHLAPEC: Všechny? Jen dvě, říkal taťka!

Tati, smí si vzít všechny?

To já si vezmu taky revolver.

LOTHAR *(odnáší přitom dva kufry do předsíně, s chabým pokusem o žert)*:

Do kláštera? – Julie, slyšíš,

on chce přepadnout klášter se zbraní.

To nedělají ani náckové.

Julie vstoupí do obývacího pokoje, oba se smějí.

JULIE: Tam nesmíš přechovávat zbraně, chlapče.

Dědo – *pro* koho ještě probíráš

ty staré noviny? Snad už tě neposedla

taky nervozita?

LUCCANI st.: Kdepak, no nemám tu co dělat.

(Podívá se na kapesní hodinky) Ale máš pravdu. Radši se kouknu, jestli jsou všechna okna zavřena.

JULIE: Jsou, jsou.

Stařec přesto vyjde ven.

(Julie ke svému muži) Dám paní Simonettě

i klíč od sklepa. Ať nám

přinese k mnichům někdy sklenku džemu.

A hlavně Pippu –

(smutně) každý třetí den. Nebo mě za čtvrt roku ani nepozná.

Silně zvoní.

Už jde.

Znovu zvoní, ale teď nepřetržitě. Lothar vyjde, potká ve dveřích svého otce, který vstoupí celý zděšený do pokoje. Julie se na něho tázavě podívá, stařec pokrčí rameny a není schopen slova. Lothar zavře dveře obývacího pokoje, a zatímco zvonění neustává, otevře dveře do chodby. Všichni čtyři v pokoji se tisknou k sobě.

Německý scharführer zbraní SS a dva Italové z fašistické milice utrhnou dovnitř. Feldvébl se jmenuje WITZEL a v r. 1943 se podobal většině svých pětatřicetiletých krajanů právě tak, jako se podobá v r. 1960 jakožto vrchní inspektor městské správy v D. většině padesátníků. Snad je třeba zmínit se o tom, že je to vlastně člověk korektní – ten hrubý, oplzle veselý, chvástavý tón, kterým spouští na židy a jiné bezbranné lidi, protože se to tak dělá, se k němu nehodí. Aniž si toho byl vědom, okoukal Witzel toto hrubé žvastounství i celé věty tak rychle od svého představeného, jak rychle jim zase odvykne, jen co dostane nového představeného.

V roce 1959 je spolehlivý státní občan. Neonacistické pletichy jsou mu stejně nesympatické jako stávky za zvýšení mezd nebo jako prasklé vodovodní potrubí, protože je to člověk milující pořádek.

Feldvébl je tak průměrný současník, že se od druhých liší jen oblečením, nikoli obličejem. Proto může v první scéně brát také pátera a v poslední židovského kápa: Když mění role, není mu třeba ani přilepovat vousek nebo nasazovat brýle.

Oba Italové jsou také spotřební zboží současné historie, prachobyčejní klackové, kteří by byli stejně tak bez zábran postavili hranici pro Jeanne d'Arc. Jeden z nich má pušku připravenou k střelbě a nese ji tak nedbale pod paží, že se člověk nemůže zbavit pocitu, že by mohla spustit pouze z nedopatření. Důležitější je pro něho to, co drží v druhé ruce: malý demižón, z něhož v pravidelných intervalech upíjí. Jeho kamarád má úzký, přísný obličej a pichlavé oči. Je korektní, „řízný“ a ješitný

jako kapelník na piazzze. Zapisuje jména v seznamu a střídá přitom zbytečně tužky různých barev. Má pouzdro na pistoli a na mapu. Čepice mu sedí přesně uprostřed hlavy, je hladce obolen; i jeho uniforma s pestrou šňůrou na kabátci je čistá a vyžehlená; nosí holínky, zatímco druhý má na sobě špinavé dlouhé kalhoty, které asi i v posteli suleče jen tehdy, když nespí sám. Witzel s ním nic nezmuže – už i hejskovská bradka tohoto poberty ho rozčiluje.

KOREKTNÍ ITAL: Doktor Lothar Luccani? Žena Julie,
dvě děti: chlapec, děvče.

Jdete do pracovního tábora.

Rychle, balit!

Witzel a Ital s demižónem v ruce pronikli kolem nich do obývacího pokoje, kde Julie právě otevřela dveře.

WITZEL (bodře):

Nemluví žádným určitým dialektem, ale strašně nedbalou němčinou. Čím je blůčnější, tím více se mu ukrádá do řeči líná kasselská intonace.

Balit – no, dyť je tudlenc
celej ten krám pohromadě.

LOTHAR (k Julii, tiše): Je pozdě.

(Postaví se úplně rezignovaně k veřejím, až mu dá Witzel, který dveře na chodbu zase zavřel, tak silnou ránu, že Lothar klopýtá daleko do pokoje)

WITZEL: Tak dělej – bal to haraburdí.

LUCCANI st. (vzchopí se první): Co udělal můj syn?

WITZEL (blasitěji, aniž si starce všimne):

Má na to deset minut nebo
nejmíň pět. Balit, avanti, rychle.

LUCCANI st. (odhodlaně k němu přistoupí):

Jsme katolíci, všichni
pokřtěni, a nemáte nás právo
zatýkat. Kde je rozkaz?

WITZEL (bodře): A kde je židovská hvězda?

Katolíci, aha! Jo katolík, to já sem
bejval taky, to se stává.

Tak deset minut, že ste katolíci.

(Rozblédne se kolem sebe, ukáže na zabalený kufr)

Ste připravený? Vodkudpak ste se domákli,
že vás chcem vodvíst?

A celá rodinka?

JULIE (*klidně*): Ano. Celá. Nic jsme nevěděli,
my jsme chtěli jen odjet.

WITZEL: Tak, vodjet – do kterýhopak kláštera?

*(Směje se na své průvodce, kteří kouří a líně se povalují,
pijan na stole. Korektní se povinně směje s ním, poberta si
přitom podnikavě probliží stěny a nábytek. Witzel se obrátí
vládně k malému chlapci)*

Copak to bylo za klášter,
kam ste chtěli tak rychle pláchnout?

*(Chlapec, velice vystrašen, neodpoví, tiskne se k dědečkovi.
Lothar se ještě nevzpamatoval, pak přece jen ze sebe vy-
praví –*

LOTHAR: Můj otec je zde na návštěvě. Už celá
desetiletí je katolíkem.

Vždyť ani není v seznamu.

Tak nechte ho,

abyste neměl konflikt s Vatikánem.

*(V pokoji se hodně setmělo. Naproti, ve třetím patře papež-
ského paláce, se rozsvěcují světla.)*

WITZEL: To nemusí hnát k papežovi,

může jít rovnou k pámbíčkoví

ten starej pán, až pak šupito presto
vleze do nebe.

(Witzel se podíval na starce, který už není schopen slova.

Witzel se náhle obrátí na Julii a Lothara a křičí)

Vy myslíte, že jenom pro vás

mám tu celej méblák?

*(Prudce přistoupí ke kufrům, které jsou ještě v pokoji, a
začne házet klobouky jeden po druhém z gauče do pokoje)*

Padesát liber na židovskou skobu –

a samý prádlo a žrádlo.

Všechno vostatní rozbalit a trochu páry,

rychlejc – avanti!

JULIE (*která strachem sotva mluví*):

A kam nás odvezete?

WITZEL (*vládně*): Stavět silnice, nahoře v Apeninách.

LOTHAR (*náhle aktivní – významně k Julii a k otci*):

V seznamu jsou

i obě děti

LUCCANI st. (*který ihned porozumí*): I obě děti – ano.

(*K Witzelovi*) Prosím vás, děti nechte zde, ty by vám jenom překážely.

WITZEL (*vezme si seznam, velmi bodře*):

Jo, máme velkej smysl pro rodinu, kapišto.

Ty děti pudou taky.

A vy – vy vůbec nejste na seznamu.

No ale dete s náma.

Kdo není práce schopnej, ten se extra – s tím bude extra řízení.

Lothar a Julie spěšně vybalují a přebalují kufrы. Malé děvčátko vyleze dědečkovi na klin, také chlapec si k němu stoupne, hledají u něho ochranu.

WITZEL (*věcně ke starému*): Vy nejste eště v Římě dlouho, co, nebo pročpak se Duce vo vás neintresíroval, když nechal registrovat židy?

LUCCANI st. (*pobrdavě*): Za prvé jsem zde pouze na návštěvě a za druhé jsem katolík.

JULIE (*narovná se*): Prosím vás, nechte mého tchána s dětmi tady . . .

WITZEL (*se náhle obrátí, brutálně*): Mlč a bal. Na náboženství se my Němci přece neptáme.

(Přistoupí k reliéfu, Lothar a Julie balí, je ticho. Witzel lehce kopne Lothara, který klečí před jedním kufrém)

Sběratel uměleckých kusů, co? Cenný, že?

(Pokynem hlavy ukáže na reliéf. – Lothar, v nesmyslné naději, že naváže rozhovor a snad přece jen pro děti něčeho dosáhne, řekne)

LOTHAR: Ano, jsem archeolog. Tato plastika pochází . . .

WITZEL: Vodkuď pochází, je mně fuk, to je věc Göringových fachmanů.

Tak zabalte to už a de se.

(Ke korektnímu Italovi)

Dej sem ten druhej seznam . . .

Ital ho vytáhne ze svého pouzdra na mapy, Witzel něco zapíše a ptá se korektního –

Co je to za ulici?

KOREKTNÍ: *Via Porta Angelica 22, čtvrté poschodí.*

Witzel mu vrátí seznam, postaví se mezi Lothara a Julii, kteří na zemi přebalují kufry, sebne se a vezme z jednoho kufru malou plastiku a pytlíček a obojí chvíli drží v ruce. Ital s demižónem zpozorní, ale neřekne nic.

WITZEL *(posměšně, pak se zle zasměje, postaví antický bronz na stůl a brabe se v měšci):* Vy byste toho chtěli

tahat s sebou. – To máte starý mince nebo co? – Cenný, ne?

Ty taky zapíšeme.

(Dá si podat zase druhý seznam, zapíše něco a pak zjistí, že poberta, který sedí na stole, nespouští oči z mincí a kroutí si přitom cigaretu. Pošle ho ven. Drsně)

A hele, nebuď línej,

a neval na mě ty zlodějský bulvy!

A nečum porád na ty umělecký kusy!

Radš prolez taky druhý díry –

tady a támhle naproti,

třeba se chytne eště navíc

stejněj králík jako tenhle.

Když Ital provokativně pomalu a s nechutí, bez pušky slézá se stolu, posunuje si čepici do čela a škrábe se na zátylku, Julie, která stále vkleče balí, plna strachu vzhlédne. Zmučeně se kousne do rtu, aby nevykřikla, a zatne prsty do Lotharovy paže. Její muž jí ruku odstrčí a s ostentativní horlivostí se dále zaměstnává kufrem. Julie nedovede skrýt svůj strach, a když Ital opustil pokoj, hned se vztyčí. Witzel, který stojí za ní, ji hrubě uchopí v týle, stlačí ji znovu k zemi a pitomě ji chlácholí –

A nemusíš mít strach,

že krajan pase po stříbrných lžičkách;

tak dělej, dělej...

Julie začne tiše plakat. Dědeček si vzadu několikrát položí prst na ústa, aby naznačil vnukům, že mají mlčet. Něco jim šeptá. Teď, v okamžiku nejvyššího napětí, se přemůže a začne mluvit s Witzelem, aby odvedl jejich pozornost jinam.

LUCCANI st.: Smí si vzít s sebou
ten hoch krabičku se známkami? Má tam . . .

*(Vezme z vnukovy ruky krabičku a ukazuje ji Witzelovi,
který laskavě odpovídá)*

WITZEL: Se ví, že smí, no pro mě za mě.

LUCCANI st.: Claudie, a teď se zeptej ty, jestli si smíš
vzít medvěda a panenky . . .

WITZEL *(netrpělivě)*: Proč ne. – Jen rychle.

Tak co? – Prázdnó?

*(Tázavě se dívá na vracejícího se fašistu, který byl i v dět-
ském pokoji, nablédl do košíku s kojencem a po krátkém
uvažování a poté, co zjistil, že na chodbě nikdo není, se zase
tiše vzdálil. Na tváři má úsměv, o němž by nikdo, ani on
sám, nemohl říci, jestli platil zachráněnému dítěti nebo tomu,
že přelstil Witzela)*

FAŠISTA: Nikdo tam není, ani noha.

*(Napřed se podívá na Julii, pak se upřeně zbledí na pytlík
s mincemi)*

JULIE *(vpředu, tiše)*: I teď tady má Pippa . . . ještě –

LOTHAR *(vezme Julii konejšivě za ruku, pak ihned vstane,
spěchá)*:

Jsme hotovi.

*(Přehodí přes sebe plášť, vezme dva kufry a jde napřed.
Julie, klidnější, chce obléci dětem kabátky)*

WITZEL: Stát – eště maličkost:

ukažte ruce – děti ne.

Vy – prsten, prsten sundat.

Zabavuje se, rychle.

LOTHAR *(když svůj snubní prsten namáhavě stabuje s prstu
a Julie s otcem na výzvu ještě nereagují, přeruší s trpkou
ironií mlčení)*: Prsteny by nám mohly v „práci“ vadit.

*(Rozbňeván, protože Witzel popadl Julii, která z nervozity
nemůže stáhnout s prstů prsteny)*

Máte úřední rozkaz loupit?

Děti se tisknou k matce.

WITZEL: Loupit? – Jen nebuď drzej, ty.

Vaše hodina stejně uhodila.

Jo, eště hodinky – rychle, hodinky.

JULIE: Lothare, měl jsi pravdu.

Witzel předal její a Lotharovy prsteny a hodinky korektnímu od milice, který to všechno zapisuje a strká do své velké kožené brašny na opasku. Obrátí se k starci, který tu sedí, jako by se to všechno dělo na nějaké jiné planetě: Vyděšené, široce otevřené nehybné oči, ruce položeny na poněkud roztažených kolenou – potom si dá vzít bez jakékoli reakce kapesní hodinky se zlatým řetězem a oba snubní prsteny. Prsteny mu s prstů spíš servou než stáhnout.

WITZEL: Ty spíš nebo co – rychle,
– jedem. Voblíct děti.

(To řekl Julii a uchopí ji krátce, ale ne brutálně za vlasy, aby se jí podíval na uši)

Oringle nemáš, co. No dobře. Hotovo. Jedem.

Julie podá dědečkovi malý kufřík, sama si vezme batoh, a vleče děti ven.

DĚVČE: Já chci s dědečkem.

LUCCANI st.: To se rozumí, půjdeš –
(k chlapci) ty také. Pojďte –

CHLAPEC: A Pippa? – Kde je . . . Pippa ne?

LUCCANI st. (zacpe mu rukou ústa): Buď hezky tiše.
Rychle táhne děti s sebou; fašista se seznamem už otevřel dveře do chodby. Když se všichni tlačí na malé chodbě, zeptá se chlapec bážlivě feldvébla

CHLAPEC: Teď pojedeme do kláštera?

WITZEL: Rovnou do nebe,
direkt k pámbíčkoví –
(Vystrčí je z chodby. Venku stojí paní Simonetta a pláče.
Vejde do chodby)

PANÍ SIMONETTA: Ach, paní Luccaniová, ach Bože!

JULIE: Sbohem – a koukněte se, prosím,
do dětského pokoje, jestli je
okno zavřeno.

(Začne plakat a rychle vyjde ven)

WITZEL (poslední v bytě): Ven!
(Vystrčí paní Simonettu a práskne zvenčí dveřmi na chodbu,
až děťátko začne plakat)
V bytě je teď skoro tma, protože starý Luccani ještě rychle zhasl stojací lampu. Z papežského paláce uniká dovnitř trochu světla. Na schodišti se ozývají kroky, pak nastane v do-

mě ticho. Je slyšet, jak startuje motor nákladního auta.

Paní Simonetta odemkne dveře chodby, krade se rychle do dětského pokoje a sklóní se nad košíkem.

PANÍ SIMONETTA: Ach ty – oni ti vzali maminku!

Tak pojď, srdíčko, chudinko malá, pojď.

Bestie! Mrchy!

(Vezme z košíku dítě, uklidňuje je, až se ztiší, položí je na podušku, několikrát se nervózně rozhlédne po pokoji, pak přistoupí k zavřenému oknu a nakoukne dolů. Pláče)

Špinavý fašista, který prve dítě „přebledl“, se v tom okamžiku zase rychle a plíživě vrátil otevřenými dveřmi od chodby do obývacího pokoje, kde se v brozném spěchu snaží strčit mince z plného měšce do kapsy. Trvá mu to chvíli. Pak vezme malou plastiku, chce si ji nacpat do kapsy u kalhot, vidí, že to nejde, nakonec rozepne několik knoflíků na blůze a zastrčí plastiku pod ni. Přitom se úzkostlivě dívá ke dveřím – a v tom okamžiku přichází chodbou z dětského pokoje paní Simonetta. Oba se brozně leknou a nemohou ze sebe vypravit ani slovo. Fašista, který je ve velkých rozpácích, na ni spiklenecky pohlédne. Ještě nestačil ukrýt plastiku pod blůzu. Ukáže na dítě, pak si poklepe na kapsy, zasměje se – vytáhne ještě jednou z blůzy plastiku, ukazuje ji, neboť je tak jak tak přistižen při krádeži, zase ji pomalu schová a s úšklebkem vyjde na chodbu. Paní Simonetta nemůže ze sebe vyrazit nic než „Oh“. S rozmáchlým gestem a s chutí zabráť si trochu divadlo kolébá se fašista v kyčlích a po vzoru paní Simonetty rozprávuje ruce, jako by i on měl dítě v náručí – přitom si poklepává na plastiku pod blůzou.

POBERTA: Ó madonna mia – já,
já je zachránil.

(Spěchá odtud)

PANÍ SIMONETTA *(opře se o stěnu vyčerpaně i s úlevou a není schopna jediného kroku)*: Bestie!

OPONA

2. OBRAZ

Pracovna generála řádu. Několik kusů různorodého kancelářského nábytku, krucifix, blízko fotografie modlíciho se Pia Dvanáctého z profilu, která je o trochu větší než kříž. Čtyři renesanční židle, napodobeniny, jakých používá také švýcarská garda ve svých strážnicích. Klekátko. Velká mapa světa, která je osvětlena podlouhlou lampou a na níž je červeně vytečkováno těch několik míst, kde má rád misie. Podél nejdelší stěny místnosti je nejvýraznější obrovská barokní skříň s dvěma velkými dveřmi.

V předu, vedle telefonu, starší mnich, který čte breviář. Na dveřích, na velmi nápadném místě, visí černý kardinálský klobok a červená pláštěnka. Prosté kancelářské hodiny desetkrát odbíjejí: je 22 hodin. Vtom je slyšet blasitě se rozlébající kroky, jako by někdo chodil po tenkých prknech prázdné sýpky. Mnich vzhlédne, pak se zdvihne. Zazní sonorní, sympatický smích silného muže, tlumený, jako by vycházel ze sudu – ale ozývá se ze skříně, jejíž dveře se skřípavě a těžce zevnitř otevrou; Eminence, známá již z návštěvy ve Fontanově domě, s velkosvětskou úsměvností těžkopádně vstoupí. Levou rukou si vybrne sutanu – má červené punčochy a vysoké černé šněrovací boty – pravou paží se opírá o mnicha, který přispěchal, aby knížeti pomohl vystoupit. Z místa, kde ještě stojí opat, totiž z hluboké spodní části skříně, jejíž umělou zadní stěnu právě sám zabrazuje, se ozývá smích, hovor a kašláni. Nyní i on vstoupí a zavře za sebou dveře. Je to starší bělovlasý pán, typ důstojníka generálního štábu; je štíhlý, skromný, poslušný.

KARDINÁL (jednou nohou ještě ve skříně, s veselou okázalostí):

Jonáš, opravdu – Jonáš

v břiše velryby. Děkuji, příteli, děkuji.

Vystoupí, mnich mu oklepe trochu prachu se sutany, pak přinese ze zásuvky stolu kartáč na šaty a oprašuje také opata. Ta skrýš je senzační, že!

U této skříně, otče generále,
jednáte s Hitlerovými pochopy?

(Zase se rozveselí)

K nezaplacení, ano, že. A co když

náhle jedna z oveček –

(ukáže ke stropu)

začne z toho věznění šilet. . . .

když to už nevydrží

uteče seshora,

nu – a zuří, křičí

a utíká, že ano, přímo sem

skříní – sem, do pokoje,

kde třeba s šéfem

gestapa pijete frascati, co pak?

(Tato představa ho stejně baví jako děsí; směje se bázkivě, tázavě)

OPAT *(s úsměvem)*: Žádné starosti, Eminence,

vždyť Němci stejně vědí,

že mám dům plný dezertérů,

komunistů, židů a rojalistů . . .

respektují však klášterní klid.

(Mnichovi, který ho okartáčovává)

Děkuji, bratře, děkuji – nikdo nevolal?

MNICH *(se ukloní a jde)*:

Nikdo, nejdůstojnější otče generále.

(Poklekne) Eminence!

KARDINÁL *(nevšimavě)*: Sbohem, příteli . . .

OPAT: Dones lahvičku vína –

chcete červené, Eminence? Mladé?

KARDINÁL: Ne, děkuji – mě čeká na piazzze

kočí s vozem.

Já se nezdržím, že.

Nu tedy, doušek červeného.

(K mnichovi) Prosím vás, příteli, mladé ne, že.

Mnich se ukloní a odejde.

Co vaše revma, otče generále?

OPAT: Děkuji za optání, Eminence, bojím se,

že na mě přijde jako každý rok

s podzimní mlhou, ne dřív.

a ne později. Neušetří

mne ani letos.

KARDINÁL: Pošlu vám zítra ráno

svého kocoura. A vemte si ho hned.

Nečekejte, až přijdou bolesti.

(Kardinál usedne u psacího stolu, opat si přisune židli)

OPAT: Jste velmi laskav, Eminence, ale nepotřebujete kožešinu sám?

KARDINÁL *(s rozmáchlým odmítavým gestem, přísně)*:

A kdepak, vždyť já knajpuju, a pak,

ten teplý vzduch v mém skleníku,

na ten je každá nemoc krátká, že.

(Ukáže zase ke stropu a zakašle – prudce se rozkašle)

Ale tam – na půdě je plno prachu.

Odkud čerpají ti chudáci tam

čerstvý vzduch? Ten prach tam – fuj.

(Postupně přestává kašlat)

Tolika prachu, že.

OPAT: Jdou, prostě, Eminence,

večer na střechu a jsou tam třeba celou noc,

když mají chuť.

Přes den chodí *po jednom*

do zahrady a pomáhají v kuchyni,

i v knihovně – a proč ne!

Ta skříň zde, Eminence, je vlastně

jenom pitoreskní záležitost: Ten *pravý* význam dostane,

až Němci nebudou chtít vzorně jako dosud

respektovat exteritoriální římské domy. Pak

dveře do úkrytu zazdíme a budem vcházet

pouze skříni.

Mnich mlčky přinesl sklenice a opletanou láhev a zase odejde.

OPAT *(nalévá)*: Děkuji, bratře . . .

KARDINÁL: Tak tedy, otče opate, na vaše chráněnce!

OPAT: Nejuctivější dík! A Bůh je opatruj!

Excelence vnesla do toho refugia svou návštěvou

a srdečnými slovy

zázračnou radost a novou

blahodárnou atmosféru.

Prosím vás, Eminence,

zavítejte k nám častěji.

KARDINÁL *(dojat)*: Nu ovšem, ano, chci navštívit

ty, co se skrývají v Campo Santo a v Animu,

že ano – to víno
dělá dobře, na půdě bylo
hodně prachu. Mnozí z těch *židů* tam,
(*ukáže ke stropu*) otče generále,
přestoupí na víru Kristovu, že.

OPAT: To by byl úspěch, Eminence.

KARDINÁL: Nu – a nic se o své hosty
nebojte.

Na kláštery pan Hitler sahat nebude,
a na našeho šéfa také ne.

Je přece příliš chytrý,
než aby světu předvedl tohle divadlo.

Ačkoli Němci vědí, že z mnoha
klášterů se také vysílá . . . to samozřejmě nejde, že.

Pan von Weizsäcker mě prosil,
abych na první stránce „Osservatoru“
výslovně okupačním vojskům potvrdil,
jak vzorně Němci respektují
kurií a všechny její domy,

že. – Učiníme to,
pravda – vždyť si to zasloužili.

A pak: Tak zadarmo to nebude, že?

OPAT (*s úsměvem*): No dobře. Eminence – nabídnu tedy zítra
ráno

šéfovi gestapa malý obchod:

My jim vydáme komuniké –

a *on* mi vydá komunistu,
syna známého milánského učence,

jenž nás požádal o pomoc . . .

Papeži na tom velmi záleží.

Já myslím, že to půjde.

KARDINÁL: Tak je to dobré, že.

*Telefon zvoní, kardinál předá opatovi sluchátko, pak vstane,
posadí si klobouk na čepičku a přehodí si pláštěnku, když tu –*

OPAT (*říká do telefonu*): Ano, prosím – kdo? Hm. Okamžik.

Eminence! Páter Riccardo prosí,
abych ho s jedním důstojníkem SS

ihned přijal. Smím . . .

KARDINÁL (*zvědavě i rozzlobeně*):

Riccardo Fontana? Ó jistě – prosím, ano,
Jen se nedejte rušit, že.

OPAT (*do telefonu*): Přiveď je, bratře.

(*Položí sluchátko a řekne kardinálovi, který přechází temperamentně sem a tam, ale ještě stále se neodhodlal rozloučit*)

Páter Riccardo, Eminence, mě už mnohokrát
žádal o přímluvu u Jeho Svatosti . . .

KARDINÁL (*urazeně, podrážděně*): Ano, zajisté, to věčné
Riccardovo

téma, to už znám.

Po porážce u Stalingradu, před půl rokem,
jsem ho odvolal z Berlína,
protože jednal příliš svévolně.

Co už teď zase dělá v Římě, že?

Má být přec v Lisabonu.

Je hýčkán kvůli svému otci
a tím, že je miláčkem šéfovým,
který ho rozmazluje jako synovce.

Má velkou ctižádost. Poslouchat vůbec neumí, že.

Klepání na dveře. Kardinál se postavil tak, aby nebyl přichozím hned na očích. Opat otevře. Objeví se Riccardo, Gerstein a starý mnich, který hned zase odejde. Riccardo přes dva schody skoro skočí do místnosti, Gerstein ve dveřích zavábá. Ještě než Riccardo Gersteina představí, zvolá –

RICCARDO: To jsme to dopracovali!

Od dneška zatýkají židy
už i v Římě! – Ta hanba . . .

(*Spatří kardinála, brozně se lekne, přistoupí k němu, skloní se nad prstenem*)

OPAT: Co to říkáte? – To je strašné!

KARDINÁL: Riccardo, hleďme. To vás
posílá nuncius z Lisabonu? A kdo je . . .

(*Přistoupí ke Gersteinovi, který se hluboce ukloní, je velmi rozpačitý a také značně nedůvěřivý*)

RICCARDO (*rychle*): To je, Eminence, náš důvěrník
z říšského vedení SS – raději ho
ani nepředstavím.

Už dříve prosil biskupova syndika
hraběte Preysinga,

aby vylíčil Svaté stolici všechno
o zplynování v Belzecu a v Treblince.

(Zle) Od těch dob uplynul víc než rok . . .

KARDINÁL *(dosti srdečně, podá Gersteinovi ruku)*:

Ó ano, pravda, děkujem vám,
pane – hrozně to námi otřásl.

Bůh vám ty vaše služby
oplatí, že.

Co však – Riccardo, co jste to tu říkal?

Už i v Římě?

(Nejistě, podrážděně, pobouřeně)

Myslili jsme si, že ti biřici, nu –
milý opate, my jsme se přece domnívali, že
v Římě zatýkat židy nebudou!

Doufejme, že se většině z nich povedlo
zachránit u Spojenců!

Vždyť už jsou v Neapoli, že.

(Ke Gersteinovi, ospravedlňuje se)

A v klášterech jsme skryli také stovky . . .

Plni vzrušení mluví jeden přes druhého. Opat pozdraví Gersteina, kardinál pokračuje v hovoru s Riccardem a se všemi ostatními, opat hovoří pouze s Gersteinem, chlácholivě.

GERSTEIN *(nervózně)*: Moh byste, prosím, Monsignore,
zařídít, aby – aby sem za mé přítomnosti
teď nikdo z Němců nepřišel . . .

OPAT: Nemějte starost. Jen když jste vešel
nenápadně z ulice –

Tady vás nikdo nepotká, teď
mě zde nenavštíví žádný z vašich kolegů.

GERSTEIN: Kolegů . . . Monsignore,
mám jenom stejnou uniformu.

OPAT *(s porozuměním)*: Já vím, už jsem se o vás doslech –
ačkoliv, buďte klidný, neznám
vaše jméno . . .

Oba naslouchají kardinálovi a Riccardovi.

RICCARDO *(ještě během rozhovoru opata s Gersteinem)*:

Eminence – tak to dopadlo!

Římští občané – jako psanci!

Hon na lidi pod oknem

Jeho Svatosti! – Což se
nebude zas nic dělat, Eminence?
KARDINÁL (*vědom si své viny, proto velmi rozzlobeně*):

Riccardo, už se dělalo.

(*S patosem*) I nepokřtěné židy jsme už schovali!

Prosím vás, otče generále, ukažte Riccardovi vaši půdu.

(*Hrozí Gersteinovi*)

Vy Němci! Strašní Němci.

Vždyť já vás mám tak rád, že, i šéf

vás miluje – dejte si přece pokoj

s těmi židy, že ano! Vy věční

rušitelé míru a protestanti. Až tak

daleko jste to dohnali, že vás

teď papež musí před celou veřejností blamovat!

Pod jeho oknem přímo . . .

odvlékat ženy, děti a

každý ví, že se nikdo nevrátí!

Vy nás nutíte k tomu, teď

donutíte papeže, že ano,

aby veřejně přiznal

vaše zvěrstva.

RICCARDO: Bohu dík! Konečně už musí . . .

KARDINÁL (*vyjede pobouřeně na Riccarda, který to provo-*
kativně, s výsměchem přijímá): To bych si vyprosil, hrabě

Fontano!

Což jste tak omezen, že nevidíte,

jak každá kletba na Hitlera

zní bolševikům jako fanfára?

Pan Stalin táhne na Kyjev. Německá

letní ofenzíva zcela ztroskotala . . .

(*Ke Gersteinovi, skoro plačky*)

Co to, vy Němci, tropíte!

OPAT (*k Riccardovi*): Já vás teď vezmu ke svým chráněncům,

Ať vidíte, že vskutku pomáháme . . .

RICCARDO: Vždyť já vím, otče generále.

KARDINÁL (*studeně, rozkazovačně*):

To nevádí, jen se tam jděte s generálem podívat.

Pak se obrátí na Gersteina, zatímco opat odvádí Riccarda

skříní naboru. Dveře skříně zůstanou otevřeny, kardinál je pak přivře)

GERSTEIN: Eminence, třeba se Hitler lekne, už když mu Jeho Svatost jen písemně a tajně pohrozí, že zruší konkordát.

KARDINÁL (*vybýbavě, zdrželivě*):

Možná že ano, ovšem, je to možné.

Dnes v noci budu mluvit se šéfem.

Řekněte, pane – jak mohli Němci zapomenout na své poslání,

které jim v centru Západu dal Bůh . . .

GERSTEIN (*tiše*): Eminence, to není možné. To Bůh by nebyl Bohem, kdyby užil služeb takového Hitlera . . .

KARDINÁL: Byl, byl, jistě byl – milý příteli!

Což nebyl Kain, jenž zabil bratra,

také nástroj boží? Kain pravil Pánu:

Můj hřích je větší, než aby moh

být odpuštěn. A přece ho Bůh

poznámenal,

aby ho nikdo, kdo ho najde, nezabil.

Jak to jen říká ten váš Luther:

Že světská vláda vzchází od Kaina, ne?

Na světě má své poslání Kain, měl ho Noe,

co víme my o strašných cestách Páně!

(*Entuziasticky*) Však jedno přec jen víme, ano,

že *Západ*, že křesťanskou *kulturu*,

Bůh jistě zničit nechce.

GERSTEIN (*zbnuseně*): A proč ne, Eminence? Kdyby nás křesťany Bůh

nechtěl zničit, proč by nás potom

ranil tak hrůznou slepotou?

Vždyť církev, Eminence – smím být upřímný?

KARDINÁL: Samozřejmě, no ano, jistě, jen se vymluvte.

GERSTEIN: Řím ví už celých šestnáct měsíců,

jak Hitler rádí v Polsku: Proč

papež nepromluví slovo k tomu, že *tam*,

kde stojí věže jeho kostelů,

tam kouří Hitlerovy komíny?

Kde za nedělí zvoní zvony,

tam hoří ve všední den krematoria.
Tak dnes křesťanský Západ vypadá.
Pročpak by na to, Eminence – Bůh neměl
seslat novou potopu?

Jen Stalinovy tanky mohou osvobodit
Osvětím, Treblinku a Majdanek . . .

KARDINÁL (*velice vyděšeně*): Co říkáte? – Vždyť jistě
máte rád

svou vlast, že ano, pane?

GERSTEIN: Dovolte, abych zůstal dlužen odpověď,
Eminence!

V mé otčině je Hitler

velmi populární. Já mám rád mnoho Němců,
kteří zemřou, až k nám dorazí Rudá armáda.

Pak se vši pravděpodobností padnu také já – a přece . . .

KARDINÁL: A přece! – Vy jistě nejste komunista,
že – a to čekáte Rudou armádu?

Copak si neumíte představit,
jak budou padat oltáře, jak budou vraždit kněze,
prznit ženy?

GERSTEIN (*brutálně*): To ano, Eminence, přijde apokalypsa.

A přesto – sebezpuštější soldateska nemůže

řádit v celách jeptišek hůř,
než v této – moji uniformě, Eminence,
už léta, *celá léta* běsní

mezi židy, ruskými zajatci a Poláky

němečtí právníci a lékaři a lotři.

Můžete si to zjistit, Eminence. Desetitisíce rodin,

židovských rodin ze západní Evropy –

deportují. Kam, Eminence? Kam?

Co si tak o tom lidé v Římě myslí?

KARDINÁL (*bezmocný, protože ho „převezl“*):

No samozřejmě, ano, samozřejmě – a přesto,

milý pane, i vás zaslepil

dým z krematorií,

že nevidíte *žádnou* – jinou alternativu

pro pomoc obětem než zásah Rudé armády;

musí se najít jiná,

kvůli Západu, že ano . . .

Invaze v Normandii možná . . .
Stalinův pochod na Berlín – ne, Bože,
to je cena, kterou *nemůže*,
nesmí Evropa zaplatit!

GERSTEIN: Eminence, když Napoleon pro nic za nic zničil

Velkou armádu, vymyslel v rozhovoru
s Caulaincourtem, který
mu ani slova z toho nevěřil, pověst
o ruském kolosu, jenž prý
chce zničit Evropu. Hitler
použil této legendy, již by se byli Bismarck,
Friedrich, Vilém II.

jenom pustě smáli, už při svém přepadení
Ruska –

a každý lotr, který z Evropy s lačností
šilhá na Východ, bude v budoucnu
zas tvrdit, že musí chránit civilizaci. –

Vatikán by to neměl podporovat, Eminence!

KARDINÁL (*rád přistoupí na tuto změnu rozhovoru*):

My nečekáme od agrese nic, že ano.

Ale vy, pane, zjednodušujete. Friedrich Pruský
a Bismarck měli také strach
z ruského kolosu, že.

A protože si král – tak jako Napoleon, jako Hitler –
nevěděl jiné rady, sám vybičoval
v Rusku ambice k expanzi na Západ.

Jak Napoleon, pravda, jako Hitler: Nabídka
k spolupráci na troskách rozdělených států, že,
vždy totéž, ovšem, dokud to jde dobře.

Nikdy to dlouho dobře nejde, že ano.

GERSTEIN: Rusko však nikdy Západ tak

neohrožovalo, Eminence,
jako ho ohrozili Hitler nebo Napoleon.

Ti si ho mohli zcela podmanit,
kdyby byl právě jejich pochod na Moskvu
Rusko nevyburcoval k činu.

Evropa byla zachráněna *Ruskem* –

a tomu hrozivému zachránci
se může ubránit jen tím, bude-li s ním žít v míru.

KARDINÁL: I s bolševiky?

GERSTEIN: S *každým* vladařem v Kremlu – lhostejno, jmenuje-li se Alexandr nebo Stalin . . .

KARDINÁL: Lehce se řekne – tíž udělá, že ano . . .

Riccardo s opatem se vrací dveřmi skříně, opat zase dveře zavře.

GERSTEIN: Bylo to vždycky těžké, Eminence: I Bismarck musel umět balancovat jako mistr.

Nikdy si ovšem nedovolil ani *pomyslit*

na jakoukoli preventivní válku s Petrohradem . . .

KARDINÁL: Šéf také nikdy nevolal po kruciádě proti Rusku, že ano, nikdy.

Riccardo, já chápu vaši bolest srdce.

Viděl jste ale teď, tam nahoře,

co všechno dělá Svátá stolice, že?

RICCARDO: Eminence, to je pár privilegovaných, hrstka z miliónů –

co se dostane za klášterní bránu.

Tím, že jim papež poskytuje úkryt,

činí jen to, co dělá pro ně

mnoho rodin v Amsterdamu, v Berlíně,

v Paříži a v Bruselu.

Jenomže, Eminence, lékař, dělník,

obchodník, co schová žida,

ten riskuje, že přijde o hlavu.

A *co* riskuje papež?

KARDINÁL (*snaží se potlačit nával rostoucího hněvu*):

Riccardo – ty dnešní události tady, ovšem,

to zatýkání v Římě, to vše mění, že!

Šéf teď promluví, jako biskup,

a jako ti druzí, ano.

Ale ztrácíme čas, zatímco venku

řádí teror . . . Nechcete pro svou vlastní

bezpečnost (*položil Gersteinovi ruku kolem ramen*)

zůstatí v tomto domě – že ano,

otče generále?

OPAT: Dokud nám klášter nerozbijí bomby, zaručuji vám ochranu . . .

GERSTEIN: Jsem dojat, Eminence – Monsignore.
Mám však rodinu, a tu nemohu
nechat samu v Německu.

KARDINÁL: Bůh vás ochraňuj i s rodinou!
Pánové, já vám děkuji. Za oběti
se pomodlíme, že . . .

Příteli, já půjdu s bratrem Ireneem
sám, vy, prosím,

buďte u svých hostů . . . že, na shledanou!

(Opět zazvoní na mnicha, který se hned objeví)

OPAT, RICCARDO, GERSTEIN *(najednou)*: Eminence.

KARDINÁL: Sbohem.

(Odchází s mnichem, ale vzápětí se otočí, velmi temperamentně ke Gersteinovi): A ještě otázku, pane,
ne ze zvědavosti, ze zoufalství, že.

Londýn, Madrid, Stockholm

a mnoho návštěvníků často mluví, že se

v Německu chystá vzpoura proti Hitlerovi . . .

Co na tom je? Je na tom vůbec něco?

Opat pokyne mnichovi, aby odešel, mnich odejde.

GERSTEIN: Ach, Eminence, hrstka bezbranných,
farářů, socialistů, komunistů,

Jehovových svědků – ano. V září

jich za jeden den v Plötzensee

sto osmdesát pověsili, ženám usekli hlavu . . .

ne, to je beznadějný boj . . .

KARDINÁL *(vzrušeně, velice soucitně, slyší o tom poprvé)*:

Ženám, říkáte? I ženám!

Ó, Matko boží, stůj při nich!

A vojsko? Londýn mluví o generálech, že –

mohli by vůbec tito důstojníci strhnouti s sebou

lid, jenž Hitlera miluje?

GERSTEIN: Jen v tom případě, když oznámí:

Himmler Hitlera zavraždil! – pak ano.

Hněv lidu by se musel obrátit proti SS a policii . . .

KARDINÁL: Ďábelský nápad . . . vskutku . . . ďábelský!

GERSTEIN: Jen tak snad, Eminence, by se mohli
revolucionáři chopit vesla.

Snad. Ale nevěřím, že by důstojníci
byli ochotni k obětem. Nikoli *německá,*
ruská armáda Hitlera odstraní.

KARDINÁL: Hitlera *také*, možná, ano.

Jak je to strašné, že ano . . .

děkuji vám. A na shledanou, dobrou noc,
pánové, dobrou noc.

*Opat doprovází kardinála až ke dveřím, za nimiž je vidět
opět mnicha. Kardinál s ním odejde. Opat se vrátí a řekne
Riccardovi, který už naprosto ztratil naději a opřel se
o stěnu –*

OPAT: Souhlasím s vámi: I na Řím
musela ta rána přijít. Teď Hitler
pozná, co to znamená
vyprovokovat papeže.

Riccardo ještě neodpovídá.

GERSTEIN: Monsignore, vy jste si nyní *jist*,
že zasáhne?

OPAT: Naprosto. – Vy ne, Riccardo?

RICCARDO: Ne tak *docela*.

Což jestli papež bude reagovat jako vždy,

– to jest, vůbec ne,

(vášnivě) co uděláme potom, otče generále?

OPAT: *(úsečně)*: Je nutno poslechnout, jak víte!

RICCARDO *(vzpurně)*: To je moc lehké! Pohleďte na něj –
důstojník. Kdyby on poslouchal a křivě nepřísahal,
byl by vrah. A my?

(Důrazně, přesvědčivě)

Vy jste zachránil stovkám lidí život, otče generále.

OPAT: *Papež* mi dal tu možnost,
nezapomeňte na to, Riccardo!

RICCARDO: Nezapomínám. Ale uvažte,
jeho to samaritánství nestálo,
nehledě na finanční stránku věci,
ani nejmenší oběť,
ani *stín* nějakého rizika . . .

A jak znám vás,
vy přece *nemůžete*

nečinně přihlížet, až budou zítra – tady
cpát oběti do dobytčích vagónů –

OPAT: Bože – kněz nesmí střílet!

RICCARDO (*tiše, skoro jen pro sebe*):

Ne, ale jít s nimi. Může s nimi jít.

GERSTEIN (*netuší, jak dlouho se tím Riccardo již zabývá*):

To by byl holý nesmysl!

OPAT: To jediného žida nezachrání, žádného!

RICCARDO (*spíš k sobě*): Žádného žida, ne. Jen vlastní

úřad. – Když jsem tam v nemocnici pro zajatce

navštívil probošta dómu Lichtenberga,

trápilo ho, že nikdo z nás se k židům nepřidal.

Jdu s nimi – řekl – nacisté

mi to povolili. Potom

zas nedrželi slovo, jako vždy,

a hnali Lichtenberga do Dachau.

Teď není s nimi nikdo z nás.

GERSTEIN (*pevně*): SS by asi *nikdy* nesvolili,

aby italský kněz šel s transportem.

To by vzbudilo příliš velký

zájem spojenecké propagandy . . .

RICCARDO: A když ten kněz je žid –

jak ti klášterní bratři z Holandska,

které odvěkli na Východ?

(*Podívá se na hodinky, pak s úsměvem*)

Ten žid, s kterým jsem si dnes ráno

směnil pas,

je teď už jistě v Neapoli,

u Eisenhowerových vojsk.

(*Ke Gersteinovi*) I Davidovu hvězdu Jacobsona ještě mám.

Jen se s ní někde ukázat –

a byl bych zatčen hned.

GERSTEIN (*velice zaraženě*): Riccardo – oni by s vámi

jako s knězem nejednali, zahynul byste v plynu jako žid!

OPAT (*vyděšený i podrážděný*): Spalte tu hvězdu i ten pas –

vždyť vám to může škodit!

RICCARDO (*aby převedl hovor jinam*): Jak si to vysvětlíte,

pane Gersteine,

že váš chráněnc se neozval?

GERSTEIN: Po smrti rodičů byl hrozně zatrpklý.

RICCARDO: Ale snad ne vůči mně!

GERSTEIN (*pokrčí rameny*): Třeba ho *přec jen* chytli a hned na místě zavraždili.

RICCARDO (*znovu se podívá na hodinky, pevně*):

Prosím vás, otče generále, řekněte,

vy to přec vědět *musíte*: co udělat,

když papež protestovat nebude?

(*Mlčení. Opatova bezmocná gesta. Mlčení. Když Gerstein prohlíží mapu s označenými misiemi, Riccardo téměř posměšně*)

Nic? Vůbec nic?

OPAT (*váhavě, jen aby něco řekl*):

V některých případech . . . budem pomáhat, pomáhat, tak jak
dosud . . .

RICCARDO: A *přiblížit*? – Ne! Nejdůstojnější otče,

to je . . . to přece *nemůže* být

tečka za slovem. Nečinně přihlížet,

až zítra večer budou na nádraží Termini

hnát naše spoluobčany – a pozor,

zároveň s židy – *také* katolíky! –

do dobytčích vagónů.

My – my budem stát u toho a –

(*náhle se rozesměje*) mávat kapesníčkem?

Jestli to Němci ovšem dovolí.

(*směje se, pak demagogicky stupňuje své pobrdání a argumenty*)

a pak – pak půjdem domů?

A vyzpovídáme se – vyzpovídáme, z čeho?

Že jsme snad brali boží jméno nadarmo?

A dočteme se v jedněch novinách,

jak pokročily

vykopávky u Svatého Petra . . .

A v neděli pak rozhoupeme zvony

a budem sloužit mši – s takovou zbožností,

že *věru* neupadnem v pokušení

pomyslet na *ty*, kteří jsou

v Osvětimi právě nazi hnáni do plynu.

OPAT (*zkroušeně, zoufale*): Bože na nebi – tak

co nám zbývá!
(*Mlčí, pak -*)
RICCARDO: Nic nedělat – je stejně špatné
jako dělat pro ně.

To je – snad
ještě neodpustitelnější!
(*Vykřikne*) Jsme přece *kněží!* Co Bůh odpustí nějakému
katovi,

nám, *kněžím, papežovi*
nemůže odpustit!
(*Zmlkne, potom klidněji, vypočítavě, věcně*)
Prosím vás, otče generále – řekněte:
Když kdysi slíbil Bůh Abrahamovi,
že nerozdrtí Sodomu,
když najde aspoň deset spravedlivých –
myslíte, důstojnosti –
že znovu církvi odpustí,
když jen několik jejích služebníků
– jako Lichtenberg –
bude stát při obětech?

OPAT (*zaraženě, ale s porozuměním*):

Mnozí z nás pomáhají, jak mohou.

Nechápu však, co tato otázka . . .

RICCARDO: Chápete tak jak já, otče generále.

A chápat musíte!

Když papež takhle mlčí v prospěch vrahů,

vrhá na církve vinu,

za niž budem pykat,

Když může papež, člověk jako my,

na zemi zastupovat samotného Boha,

pak mohu já . . . pak může přece . . .

Gerstein pochopí, chce to přerušit, Riccardo se nedá zmýlit,

pak může také

jeden prostý kněz jít za papeže – tam,

kde by dnes měl stát on.

OPAT (*víc otřesen než poboršen*):

Riccardo, já vaše hrozné – obvinění

smlčím jak zpovědní tajemství –

(ke Gersteinovi, který souhlasně pokyne)

vás o to prosím také, pane . . .
Bojím se o vás, Riccardo.
A *co* vás opravňuje k slovům,
jimiž nás všechny chcete
těžce zahanbit . . .

RICCARDO (*velice polekaně*):

Ne! – Probůh, ne, otče generále.
Vy sám a ještě mnoho kněží, z nichž některé
už dávno popravili – jste přece
svou povinnost splnili, máte . . .

OPAT (*ostře*): A papež ne?

RICCARDO (*pevně*): Vzhledem k svým možnostem *ne!* Ne!

Snad ještě této noci nebo zítra
dohoní, čím byl jakožto mluvčí křesťanstva
už dávno povinen.
Jinak – jinak *musí* jít jeden z nás
kněží z Říma s nimi.

Přijde-li přitom o život . . .

GERSTEIN: Ovšemže přijde!

Půjde do plynu, spálí ho.

RICCARDO (*neochvějně*): Pak snad ten oheň, jenž ho zahubí,
když Bůh v milosti pokání
přijme . . .

OPAT: Riccardo!

RICCARDO (*s velkým pobnutím*): . . . smaže i vinu
naší vrchnosti. Idea papežství . . .

OPAT (*prudce*): . . . přežije Osvětím! Proč zoufat,
proč se trápit, Riccardo: to je smělost.

RICCARDO: Teď nejde o Osvětím! – Idea
papežství musí být věčně čistá,
i když ji přechodně
ztělesnil nějaký Alexandr VI.
nebo nějaký . . .

OPAT (*téměř hrubě ho uchopí kolem ramen*):

Už ani slovo! To je –

Copak neznáte Pia XII.?

RICCARDO (*otřesen*): Ach, otče generále, vždyť obraz
kardinála Pacelliho mi visel

nad postelí od dvanácti let.

Jen kvůli němu jsem šel na kněze, i když mě ...
matka sebevíc prosila, abych to nedělal.

Budu se zbytek noci modlit za to,
abych se v papeži mýlil;

aby do zítřejšího večera zachránil
ty lidi – vždyť já se modlím, já mám strach –
(*velmi tiše, skoro neslyšně*)

já mám takovou hrůzu z tábora.

Opat se k němu otcovsky nakloní, zatímco Gerstein rozhodně zakročí.

GERSTEIN (*energicky*): Jestli nás opustíte, vy budete vinen.

Na spásu církve nemyslete –

Tím nepomůžete *nikomu*.

A sám se proviníte, Riccardo!

RICCARDO (*zbnuseně*): Aspoň bych dostal svému slovu.

Vždyť zde pomoci nemohu,

já jsem to zkusil – je to

víc než rok, a byl jsem pro smích.

OPAT (*není jasné, jestli svým slovům sám věří*):

Nazítří ráno uvidíte, hrabě,

že nebylo nic marné. Papež pomůže.

RICCARDO (*ukáže na hodiny*):

Vždyť *ví*, co se už kolik hodin v Římě děje!

A *vy* jste jeho spojka s gestapem.

Proč už se s vámi dávno nedomluvil?

OPAT (*nejistě*): Ten nebude chtít jednat s římským gestapem,
bude chtít mluvit se samotným Hitlerem.

Myslím, že pošle ultimátum.

(*mlčí. Chodí sem a tam*)

*Gerstein se dlouze zadívá na Riccarda, pak řekne váhavě,
lživě –*

GERSTEIN: Víím ještě o poslední možnosti, však
ne, ne, to nesmím říct ...

RICCARDO: Tak přece mluvte!

GERSTEIN: Pánové, kdo jsem já,

abych zde směl dva kněze

svádět k *neposlušnosti* ...

ne, nesmím ...

OPAT: Co tím míníte?

GERSTEIN: Monsignore, kdybyste se jen na půl hodiny zmocnili s páterem Riccardem rozhlasu, vatikánského vysílače . . .

OPAT (*nedůvěřivě*): Co to znamená „zmocnili“? Vždyť chodím k vysílači volně.

GERSTEIN (*rychle, ale je cítit, že to není okamžitý nápad*): Pak dejte příkaz, Monsignore, všem kněžím v Evropě, že mají následovat příkladu preláta Lichtenberga . . . a vyzvat vaše obce od Narviku k Sicílii k záchraně židů.

OPAT (*rozzlobeně*): Kněz že by se měl odvážit hovořit místo Jeho Svatosti?

RICCARDO: Ano, jestliže papež zapomněl hovořit místo Krista!

OPAT: To je bezbožnost, pánové! Kněz jako Pontifex Maximus nařizovat svým kolegům v Evropě ex cathedra mučednictví?

GERSTEIN: Monsignore, k tomu by to až nedošlo!

RICCARDO: Určitě ne, ne! Německé fronty se bortí! Hitler se kvůli židům neodváží vydráždit katolíky celé Evropy. Milióny, skutečně milióny našich v jeho wehrmachtu, průmyslu . . .

GERSTEIN: Ovšemže, Monsignore, on se lekne.

OPAT: Ale, pánové, ani den, ani *jeden den* by se neudržela verze,

že Svatý otec

uložil svým obcím,

aby povstaly; papež sám by to

dementoval! Milý pane . . .

(*ke Gersteinovi, spíš rozzlobeně než vzrušeně*):

jen buďte realista. Kdyby úderný oddíl

obsadil berlínskou vysílačku,

aby údajně jménem Hitlera nabídl

Anglii s USA mír, jak dlouho by si

nechal Hitler tenhle podvod líbit –
půl hodiny, či hodinu?

GERSTEIN: Monsignore –
já o papežovi a vy o Hitlerovi:
to se – to se přec nedá srovnávat!

OPAT (*urazeně, podrážděně*):
Jistě že nedá! Dementovali by však
oba stejně rychle . . .

GERSTEIN: Ach tak! – Ne, Hitlerovi by v tom
bylo nutno zabránit; napřed ho odstranit,
a pak teprve rozhlasová zpráva:
Vůdce vám zabili esesáci, tak
by se rozpoutal hněv lidu.

OPAT (*sebevědomě, zhnuseně – neumí lhát; rozhodně*):
To jste už jednou doporučil,
ten ďábelský plán. Ale my, kněží, pane,
my právě nemůžeme zabránit
papeži v dementi. Kněz,
to si dejte říct,
nemůže papeži v ničem „zabránit“. To je absurdní!

GERSTEIN (*bez jakéhokoli důrazu*):
Jistě ne, Monsignore, i když
každé násilí na papeži,
a také v tomto případě,
by bylo samozřejmě přičítáno celým světem SS,
když zatýkají v Římě
lidi pro Osvětim . . .

OPAT (*vstane, rázně ukončí rozhovor*):
Prosím vás, pane, skončeme to!
Přece nechcete
v tomto domě s knězi
diskutovat o . . . o násilí
na Jeho Svatosti . . . To by bylo děsné!

GERSTEIN (*zdánlivě uražen*): Monsignore, co si to o mně
myslíte!

OPAT: Myslet si nechci nic.
Stačí náznak,
že vše, co by se podniklo teď
proti němu – a neodvažuji se zeptat,

nač jste myslel –,

by bylo automaticky svalováno na SS.

GERSTEIN (*spěšně*): Já jsem však nikdy nepomyslel na to, abych doporučoval násilí *přímo* na papeži . . . Monsignore!

OPAT (*ironicky*): Tak, to ne? – Aha.

GERSTEIN (*který se už zase úplně ovládl*):

Ale zabránit *dementi* v rozhlase může kněz konec konců tím, že *vysílačku* Vatikánu na nějaký čas zničí – *za to*, a to jsem chtěl říct, Monsignore, by celý svět přirozeně činil odpovědné SS, především tehdy, kdyby tomuto zničení předcházel rozhlasový protest papeže proti esesákům.

RICCARDO (*fascinován Gersteinovým plánem, teď jako by se probudil*):

Otče generále, vždyť to *teď* může znamenat záchranu, poslední záchranu tisíců, statisíců lidí.

OPAT (*chladně*): Vá nemáte sám k vysílači přístup, Riccardo – a to mě uklidňuje. Jste hrozně unaven a nervózní, prosím vás, než si teď trochu odpočinem, chci s vámi mluvit o samotě.

GERSTEIN: Dovolte, prosím, Monsignore, abych se rozloučil a poděkoval.

OPAT (*mírněji*): Žijte opatrněji . . . Tu dobrou radu nezazlívejte starci, jenž se za vás chce modlit, třebaže s vámi nesouhlasí. Bůh s vámi.

GERSTEIN: Pěkně děkuji, Monsignore. Na shledanou a dobrou noc, hrabě. –

RICCARDO: Přijďte k nám brzo ráno, než otec o deváté půjde k papeži!
Mnich už na Gersteina čeká.

GERSTEIN: Dobrou noc – přijdu kolem osmé.

RICCARDO: Dobrou noc.

Gerstein s mnichem odchází.

OPAT (*poté, co se chvíli na Riccarda beze slova dívá*):

Já jsem se zkrátka bál, Riccardo,
pustit vás v noci s tímhle nebezpečným mužem.
Ty jeho oči! Ten vás hypnotizuje,
ten má

Kainovo znamení. Jak se jmenuje?

RICCARDO: Nejmenujme ho raději, otče generále.

OPAT (*neurazí se*):

Promiňte, máte pravdu, vy jste
s ním také nechtěl jít, že!

RICCARDO: Protože k vám mám ještě prosbu.

A protože se musím zpovídat.

OPAT: Nejprve já vás prosím, hrabě. Jsem zděšený,
když vidím, že vy jste v rukou
toho podivného vyslance
jak vosk.

Dejte si před ním pozor, prosím vás.

RICCARDO: Ne – buďte bez obav.

OPAT: Riccardo, od toho muže bych se nadál . . .

(velice vzrušeně)

proč, prosím vás, *proč*,
přišel dvakrát zbytečně a bezdůvodně
s tím ďábelským plánem:

Zavraždit Hitlera a svalit vinu na SS.

RICCARDO: Ten plán je velmi morální.

OPAT (*rozhořčeně, prudce*):

Vede k občanské válce! „Morální“ – prosím vás.

Jste k smrti unaven.

Ale ne, o to nejde, *o to*, můj milý
by ani *jemu* nešlo. Ten nebezpečný člověk, věřte mi,
všiml jsem si ho pozorně, *ten*
zbytečně nás

nechtěl k tomu přivést.

(Jeho odpor roste, čím víc to všechno domýšlí)

Riccardo, ten by dokázal
vydati vás i sebe peklu tím,

že by vsugeroval vám –
víc očima než slovy –
že – já – já – *nemohu* to vyslovit –
je to tak zavrženíhodné . . . tak –

RICCARDO (*ještě váhá, má-li říci pravdu*):

Nic mi *nesugeruje*, otče generále.

OPAT: Ó ano, *sugeruje!*

Vsugeroval vám, že lidstvo
a svět nelze ničím – *ničím*
tak bezvýhradně poštvat proti Hitlerovi,
jako kdyby se mohla nařknout jeho stráž, SS,
z úkladné vraždy
(*opakuje, skoro neslyšně*)
z vraždy

Kristova náměstka.

RICCARDO (*zasténá, v rozčilení vysloví i Gersteinovo jméno, čehož si opat nevšimne*):

Čtete myšlenky, důstojný otče – ale
nejsou to Gersteinovy myšlenky . . .

OPAT (*je pln odporu, neschopen blasitého slova, šeptá a přitom se opovržlivě odvrátí*):

Riccardo – co . . . teď nevím,
co bych vám už řekl. – Jděte.
(*Zmlkne. Pak znovu naléhavě*)

Vy nevíte, vy *nevíte*,
co mluvíte . . . pojděte do kaple,
chtěl jste se vyzpovídat, *musíte* tam jít.

(*Třesoucíma se rukama zapálí třiramenný svícen, pak zhasne lampu na psacím stole, vezme svícen a chce jít napřed, když tu zpozoruje, že Riccardo za ním nejde. Místnost osvětlují jen svíčky*)

Pročpak nejdete, Riccardo?

RICCARDO: Nemohu, nemohu – se teď zpovídat.

Nedal byste mi rozřešení,
nemohu *činit pokání*.

Pochopte přece, otče generále,
tři měsíce, co Němci
obsadili Řím – doufám, že se konečně
Vatikán s esesáky střetnou v boji.

Teď nastalo to nejhorší,
co se mohlo stát: oni si ani
nepřekážejí . . .

Žijí ve Věčném městě pospolu –
protože papež katům z Osvětimi
dovolil

nakládat do aut oběti
pod okny jeho domu.

(Se šílenstvím v očích)

Což víme – jestli nesesílá
Bůh na papeže vraha proto,
že ho nemíní – zcela zatratit?

OPAT *(bez jakéhokoli porozumění, neschopen reakce):*

Riccardo – vy se strašně rouháte.

RICCARDO *(jako štvaný):* Ten, který řekl, nepřináším mír,
ale meč,

(pevně) musel počítat s tím,

že ten meč jednou

udeří i vůdce jeho stáda.

Církev to také musí vědět,

když sama meče stále užívala.

(Utrápeně) A já mám před tím utéct, důstojný otče?

Neodpírej zlu – což jestli je to nyní

naším posláním *jen kvůli*

naší zhoubě?

Sám sebe nesmí voják chránit – tak proč kněz?

Směl se snad zdráhat Jidáš? *Věděl,*

(s velkým strachem před vlastními závěry)

že bude navždy *zatracen* –

ta jeho oběť byla větší nežli

oběť Páně.

OPAT *(drtivě):* Riccardo – Jidáš

srovnání *s vámi* nezasloužil,

protože *vy* to chcete udělat –

a svalit vinu na *drubé*.

RICCARDO *(s divokou vášnivostí):*

Nejen *já!* Každý, celý *svět,*

by Hitlera a SS obžaloval.

A tak se to stát *musí*. Tak to *musí* být.

Pykal bych za to přece –
zde na zemi i před Bohem.

OPAT: Klopýtáte, Bůh však je dosud s vámi –
což byste se mi jinak svěřoval?

RICCARDO (*věcně, ale přece fanaticky. Opat poslouchá jen
proto, že je neschopen slova*):

Protože to *sám* nesvedu.

Protože potřebuji *vás*. Musíte říci v rozhlase,
že SS zavraždili papeže proto,
že chtěl zachránit židy.

Vyřčeno *jednou* naším rozhlasem,
bude to *naráz* známo od Islandu
k Austrálii: a po zbytek svých dnů
by tu stál Hitler přede všemi

jako *ten* odpůrce všeho stvoření,
kterým je, prokletý vyvrhel lidstva.

Nikdo, Goebbels a žádný kardinál,
by to nemohl věrohodně dementovat,
dokud nezhasne oheň

osvětimských pecí.

(*Vrhne se před opatem na kolena*)

Pomozte, Důstojnosti,

musíte mi pomoci.

OPAT (*s chladnou brůzou*): Nechte mě – jděte!

Vyvrhel lidstva, řekl jste:

to platí na vás!

Kajte se – pryč – a nechoďte mi na oči,
nebo se pojdte zpovídat.

RICCARDO (*křičí*): Bez vás to nelze udělat!

(*Zatímco se zvedá, s posledním úsilím*)

Když nepomůžete, otče generále ...

potom se *musím* modlit i za *vás* ...

OPAT: Jděte. Tak jděte ...

když trváte *sám* na tom

zločinném šílenství. Jděte pryč.

(*Odvrátil se. Chroptí*)

Pryč – ven ... Vrahu.

Riccardo jde, dveře zůstanou otevřeny, svíčky divoce plá-

polají, pak je průvan zhasne. Opat padne na klekátku na kolena.

OPONA

3. OBRAZ

Za ranního šera 17. října. Římský hlavní stan gestapa v bývalém kulturním oddělení německého velvyslanectví na Via Tasso. Vestibul je zařízen jako velká kancelář, z níž je na jedné straně příchod ke sklepům – celám, z druhé strany vedou na tmavý dvůr vrata, jež jsou otevřena, ale není je vidět. Je slyšet, jak vjíždí na dvůr těžké nákladní auto, lidé z něho vystupují a Němci je vedou za jevištěm do sklepa.

Povely jako: Dolů!

Ven!

Tak honem, honem – rychle!

Psi štěkají. Povel:

Jedeš!

Přestaň!

Pak boдрé Witzelovo počítání:

*Šestačtyřicet, devětačtyřicet, padesát –
dvaapadesát, no a s těmahle – a*

*tudle ty dva usmrkanci, to bysme měli dohromady
šedesát kusů.*

Dejte je k vostatním.

*Dřív než se na schodech, které spojují dvůr s domem, objeví
feldvébl, zvedne se vpředu Salzer, důstojník zbraní SS, který
usnul v židli, vedle níž si postavil holínky – s nohama na druhé
židli a přikryt letním pláštěm. Živá jako pes, celým tělem, dů-
kladně se protahuje a všelijak vypíná, brábne si rukama do
vlasů a přejede přes tvář, upije ze sifónové láhve, přistoupí
v punčochách ke skleněným dveřím a dívá se dolů na dvůr tak
dlouho, až se objeví Witzel a podává hlášení.*

SALZER je důstojník jako všichni ostatní, veliký, silný a bez-

významný, překypující zdravím, je mu kolem třiceti let a je ještě oddanější Vůdci Adolfu Hitlerovi než mnoho jiných, protože právě této oddanosti vděčí za to, že v obsazených územích boní bezbranné civilisty, místo aby směl nasazovat život, jako většina jeho vrstevníků, na ruské frontě.

Tak jako jsme v této bře nechtěli přesně vykreslit generála duchovního řádu podle historického opata salvatoriánů, není ani tento důstojník příliš podoben historickému obersturmführerovi Kapplerovi, jenž patří k důstojníkům SS, kteří nezmezili v anonymitě, ale měli v roce 1945 tu smůlu, že jim mohly být dokázány určité činy. A tak si musí Kappler za svou činnost šéfa německé policie v letech 1943/44 prozatím ještě odpykávat doživotní trest v káznici. Dal popravit na vlastní odpovědnost 335 rukojmí místo 330, jak mu bylo z Berlína poručeno. Ale chceme našeho šéfa policie obdařit ještě jednou pozoruhodnou vlastností, které si u Kapplera všiml konzul Moellhausen: i ona spoluurčuje průběh historických událostí a mimoto je typická pro většinu lidí, kteří dnes, včera nebo zítra musí nebo museli zastávat podobné funkce. Inteligentní, bezpodmínečně poslušný důstojník neměl záporný vztah ke svým obětem. Kdyby k tomu dostal rozkaz, zatýkal by právě tak svědomitě kurvy nebo římské jeptišky; nebyl fanatickým rasistou a pracoval docela chladnokrevně jako popravčí sekera.

Ale že ve sklepě jeho vězení vládl teror, to přece jen vyšlo najevo.

WITZEL (se objeví na schodišti, vstoupí do místnosti a hlásí):

Obersturmführere – hlásím

jedenáct set sedmadvacet zatčených –
akce skončena.

SALZER (když si obouvá holínky):

Děkuji. Dost málo, to je radost.

Dřív měl Řím osm tisíc židů.

Jestli ostatní pláchli na jih

k amíkům – no, tak ať si je živí.

Já říkal hned, že se to nevyplatí.

WITZEL: V klášterech jsou jich taky stovky.

Čapli jsme přitom asi třicet kusů,

co se tam chtěli ulejt.

Taliáni z přepadovýho oddílu
už jenjen vtrhnout do klášterů,
vo kterejch se ví na beton, že tam je ze sta
mnichů dvacet falešných,
komouši, židi a badogliovci . . .

SALZER (*s rostoucí netrpělivostí, je to nezkrotně svéblavý člověk, vůči podřízeným tím suverénnější, čím méně je si jist svou věcí*):

Witzele, zbláznil jste se? Vy jste blázen.

Proč nezlikvidovat i papeže!

Člověče – to jste nepochopil:

(*křičí*) že tady není Ukrajina.

(*Hrozí*) Witzele, za to *ručíte*,

jestli nedáte pozor, aby

se tihle hloupí fašisti slušně chovali,

jedete příštím vlakem na východní frontu.

Tihle avanti-trabanti, co jsou

náramně odvážní, když se jde

proti civilistům – ti by skutečně byli schopni

udělat v klášteře razii,

nejspíš tak u jeptišek, pakáž chlípná.

(*Sábne si na čelo*)

Jste blázen!

(*rozhodně*) Žádného katolíka neštvat, jasný?

WITZEL: No jo, ale musíme . . .

SALZER (*zařve*): Tak *jasný* – či ne?

WITZEL (*velice ustrašeně*): Rozkaz, obersturmführere.

SALZER (*docela klidně*): Tak. – Co jste ještě chtěl?

WITZEL (*zmateně*): Že sme to brali na chlup

podle seznamů, co dělal Mussolini.

Se ví, moc dětí na nich eště chybělo.

A vůbec kdo příkladně –

chci říct, byl na návštěvě . . .

ten na tom listu se ví *nebyl*.

Ale židi to sou, to zaručeně.

Jenomže některej si dovoloval

a vyhrožoval s církví,

že prej sou katolíci – někdo prej

taky vod narození a vůbec,
chci říct . . .

SALZER (*si navlékl kabát, a když si zapíná knoflíky, náhle se*

zarazí a znepokojeně řekne):

Co mi tu blekotáte – idiote!

To jste mi měl říct dneska *v noci*,

pak bych býval měl důvod,

abych celé té pitomosti odtroubil. Zatýkat

v Římě katolíky – člověče, já . . .

(*bezradný, tišeji*)

třeba *opravdu* někdo není

ani žid!

WITZEL (*opatrně*): Ale obersturmführere, to byste vy

sám taky nemoh poznat!

Kdopak ví, kdo z nich lže!

(*Jistěji*) Obersturmführere, já neměl jinej

rozkaz nežli jindy. A když to smím tak říct,

mohli bysme ty přehmaty,

myslím, když bude žalovat,

myslím, papš, tak bysme přec

ty kiksy mohli svíst na

milici, na Taliány . . .

Ty šli do toho s gustem, plundrování jim ale
stejně nešlo zarazit.

SALZER (*rezignovaně*): Tak dobře, Witzele, je to *moje* vina,

neměl jsem dávat na váš rozum;

nechte se po tom kousku vyblejsknout –

– vy troubo jeden!

Witzele, vidíte mě zde týdny

jednat – pamatujete, že bych kdy

v Polsku vyjednával s knězem?

WITZEL (*sklíčeně*): Ne.

SALZER: A nenapadá vám, *proč* si musím dát

v Římě líbit, aby mě tenhle pop,

ten jezuitský páter, tady

co chvílí otravoval,

že mám pustit zas na svobodu nějakého lotra,

kterého se nám poštětilo chytit?

WITZEL: No samo, obersturmführere, se ví.

Ale – von kvůli židům nechodí,
toho sem honí papš,
poněvač . . .

SALZER: Kvůli židům – ty hlavo skopová,
vždyť ty jsme zatím taky
nechytali! – No to je jedno.
Plavte a za pět minut
vytáhněte z cely
všechno, co se vydává mezi tou pakáží tam
za katolíky, jasný?

WITZEL: Rozkaz, obersturmführere.

SALZER: A ještě něco. Té sebrance dnes dáte
příděl tuplem; až ji budem mít
v suchu za Brennerem,
bude se s příděly zas šetřit.
A žádné facky a dost
vzduchu, jasný?

WITZEL: Rozkaz, obersturmführere.

(Rychle odejde)

Salzer otevře skleněné dveře na dvůr, kde už pomalu svítá, pískne silně na čtyři prsty a pokyne oběma vojákům milice, kteří s Witzelem zatýkali Luccaniovy, aby šli za ním naboru. Objeví se oba: korektní rychle přiběhne a „řizně“ salutuje; poberta se klackovsky táhne po schodech až do místnosti, šklebí se a blučně kouše veliký řez melounu, který kolébá v obou rukou před bezkým, nepěstěným obličejem. jako srpek měsíce. V místnosti srazí koketně, ironicky, ale pevně paty – dělá si legraci z německé „disciplíny“.

SALZER (*lbostejně*): Brý ráno. – Pohov. Co se šklebíte?

POBERTA (*dojemně si stěžuje*):

Žádná legrace, veliteli, těžká služba.

Žádný spaní, moc hladu, nic neinkasoval.

Noční služba moc těžká.

SALZER (*pobaven*): K zbláznění! – „Neinkasoval“,
já ti dám!

(Ke korektnímu)

To na něj jistě čeká v noci jeho přítelkyně?

KOREKTNÍ (*dotčen, že se Salzer zabývá pořád jen tím druhým*):

Já neznám jeho přítelkyni. Ta moje čeká, to se ví.

Dovolte mi jít domů, veliteli.

POBERTA: Hezký holky u židů, veliteli!

SALZER: Hned půjdete. Ať mi na žádnou ani nesáhneš!

A ještě něco: jste přece dobří katolíci, co?

KOREKTNÍ: Ne, já už nejsem katolík.

POBERTA (*věcně*): Ne dobrý, obyčejný.

SALZER: To nevadí, vyslechnete

ty chytráky, co se tu

hlásí jako katolíci. Uvidíme,

jestli se v starých

roztomilých obyčejích vaší církve vůbec vyznají. Provedete to?

KOREKTNÍ (*zle se směje*): Musí se modlit. Ano, modlit?

POBERTA (*potěšen*): Zpívat! Zpívání veselejší!

Anebo pokřtít v Tibeře.

SALZER (*vážně*): Nikoho nemučit, jasný?

Nikoho nefackovat, jasný?

KOREKTNÍ: A když se nebudou chtít modlit?

SALZER: Když to dovedou, ještě rádi.

Dej mi udělat kávu a pár chlebíčků, ano?

KOREKTNÍ: Rozkaz, veliteli.

(*Odejde*)

POBERTA: Je dovoleno hledat po těle, veliteli?

Moc krásný, mladý holky u židů.

SALZER: Ani mi na ně nesáhneš!

Za hodinu si můžeš jít

hoblovat svoji přítelkyni. Nejsi

snad jako někteří z těch starých mnichů, co si museli hezkou ženskou, když už to nevydrželi, sebrat jak čarodějníci.

POBERTA: Já – a mnich – ba ne!

Já moc za mnicha nehodím!

(*Teď opravdu smutně, naznačuje podříznuté blavy*)

Mladý holky u židů,

veliteli – taky do Polska?

SALZER (*končí svou toaletu, češe se*):

Tihle do Polska nepůjdou,

jedou na práci

do Rakouska . . . máme tam

v Mauthausenu letovisko.

A hele, Witzel . . . s pámbíčkáři.

Witzel se vynoří dveřmi k suterénu, vedle něho CARLOTTA, asi dvacetiletá dívka, čtyřicetiletý muž a starý Luccani. Nikdo nemá hvězdu. Všichni vyčerpaní, muži bez tkaniček do bot, bez pásků, bez kravat, neoholení. Dívka je velmi krásná, ble- dá, neupravená.

WITZEL (*k židům, křičí*):

Čelem ke zdi! – A votočit! – To sou
tři z cely číslo jedna, obersturmführere.

Porád říkají, že sou katolíci.

V pase to nemají. – *Tendle*,
ten velkej, taky ne,
jen říká, že je zbrojař, fabrikant.

SALZER (*tiše, vpředu*):

Taktak – to jste nadrobil pěknou věc –
Člověče, Witzele, to je hrůza,
pošlu vás na východní frontu. Troubo jeden!

(*Silněji, neovládá se*)

Před snídaní mi nechod' s nimi na oči!

*Poberta mrkne po dívce, rychle a tiše k ní přistoupí, od-
táhne ji od mužů, hučí do ní, chce ji dát do úst cigaretu atd.*

WITZEL (*velmi sklíčeně, ukazuje na čtyřicetiletého, kdysi
patrně velmi elegantního muže, o němž právě mluvil*):

Tendle . . . ten eště tvrdil . . .

SALZER: Teď nechci vědět, co kdo tvrdí.

Já teď chci, u sta hromů, kávu.

(*Klidně*) Nebyl by mezi nimi krejčí,
co šije dobře uniformy?

WITZEL: Ne, obersturmführere, krejčí ne.

Ale švec, vytáhli sme ho
z krámu. A holič . . .

SALZER: Blbost, holič! Vy jste mi ale připomenul,
že se musím dát oholit.

Člověk tu kvůli té pakáži,

kvůli těm špinavcům,

co ho připraví o spánek, zrovna zpustne.

Ať mě ta germánská kořist z Lotyšska

přijde po kávě oholit, jasný?

WITZEL: Rozkaz, obersturmführere –
kafe už je.

(Rychle prostírá ubrus)

Korektní přinesl velký podnos s kávou a chleby. Witzel mu jej úslužně vezme a prostře stůl. Salzer si ještě vstoje vezme chléb. Dívá se na pobertu, který se vzadu pokouší políbit dívku. Protože se, zhnusena, brání, uchopil ji kolem ramen a pasu – tu se mu dívka vytrhne a udeří ho do obličeje tak silně, až mu odletí čepice doprostřed pokoje, Salzer, který chtěl právě zakročít, se hlasitě rozesměje a chechtá se, až mu vybrknou slzy z očí. Také korektní se baví, ale Witzel, který má smysl pro pořádek jako všichni duševně méněcenní lidé a nacionálně socialistický smysl pro čest, uchopí fašistu za límec.

WITZEL: Člověče, prase jedno, to nemáš kouska cti v těle!

Vypadni – ty takhle rozdat si to s židovkama, co?

(Nakonec ho vykopne na dvůr. Dlouho se nemůže uklidnit. Má tak silný smysl pro pořádek, že zvedne pobertovu čepici a ještě ji jednou rukou opráší, pak zase otevře dveře a hodí čepici za ním)

(Křičí) Nemá to ani za groš smyslu pro čest.

Holomek jeden... já bych ho zpéroval.

SALZER *(ještě se směje)*: Ti tomu přece vůbec nerozumí,
Witzele.

Vždyť Taliáni sami vypadají jako židi.

(S chlebem a šálkem kávy v ruce přistoupí k dívce. Vlídně, udělala na něj dojem) Krucinál! To jste vždycky tak

odmítavá,

když se přiblíží mužský?

Dívka neodpoví.

Ale nevypadáte na to. Určitě

máte přítele! Je snad –

taky tam dole, ve sklepě?

CARLOTTA *(chladně)*: Snoubenec padl v Africe.

SALZER *(je mu velice trapně, mluví rychle)*:

Co? – A kdy? Padl? Jak to?

Na straně Angličanů? Nebo kde?

CARLOTTA: Na straně Němců, samozřejmě. Byl přece odtud, z Říma.

SALZER (*snaží se změnit téma*):

A odkdypak si zde židovka smí
brát Itala!

CARLOTTA: Vždyť proto jsem se stala katoličkou.

SALZER: Ach tak. – S námi na práci do Rakouska musíte,
je mi líto.

Protože jste s tím árijcem
ještě nebyla sezdaná, jste
ze zákona čistá židovka.

Vyznání roli nehraje. Němci
jsou tolerantní – každý se může modlit tak, jak chce.

CARLOTTA (*se strachem*): Už jsem se přece mohla dávno vdát
a být ze zákona poloárijka,

kdyby snoubenec nepad za . . .

za Německo! Prosím vás,
pusťte mě. Jsem zde naproti
hlášena u sester,
prvního ledna

vstoupím do kláštera jako novicka.

SALZER (*v rozpacích, velmi vážně*): To je složitý případ.

Nemůžu

ho hned rozhodnout . . . hej . . .

(*Kývne na korektního*)

Nesáhneš na ni, jasný?

KOREKTNÍ: Rozkaz, veliteli!

SALZER: Zaveď ji zpátky do cely.

CARLOTTA (*s velkým strachem*): Prosím vás – ne, ne!

SALZER: Do prvního se všechno vyjasní.

*Fašista s dívkou odejde. Je vidět, jak se Salzerovi uleví,
když nemá dívku na očích. Witzel vpředu pije kávu. Když
k němu Salzer přistoupí, vstane.*

SALZER: Človče, sed'te. Poslyšte, Witzele,

jestli ten botař jak jste

prve říkal, sám umí

dělat holínky a pěkně na míru,

pak ať je zatím árijec – a jeho příbuzenstvo pro mě za mě
taky –

jasný? Zůstane tady.

WITZEL: Jo, dobrej švec za to stojí, že.

SALZER: Já už zas jednou potřebuju boty,
v kterých bych se moh ukázat.

Vám by se taky jedny sešly.

Takové – měkké, pevné,

z kůže, co se dá čistit a

vyleštit. Tyhle posraný

(ukáže na své holínky)

křápy patří na hnůj.

Na každém kroku připomenou

čtvrtý rok války. A vyleštit už nejdou.

WITZEL: Rozkaz, obersturmführere.

*Witzel se nasnídal; odejde. – Když Salzer s Witzelem do-
mluví, změní blas tak náhle jako brací skříň a hrubě zařve na
oba muže, kteří tu ještě stojí obličejem ke zdi. Co následuje
potom, není nikterak v rozporu se Salzerovým předsevze-
tím zacházet slušně se židy, pokud jsou ještě v Římě: „za-
cházení“ se židy, kteří byli zatýkáni v jiných zemích, by se
nedalo, až na výjimky, vůbec na jevišti ukázat.*

SALZER: Hebrejská bando pokřtěná – čelem vzad!

Rychle, čelem vzad – honem, rychle!

Teprve teď se starý Luccani obrátí k divákovi.

Tak ukažte teď, že jste katolíci.

Dej sem pas.

Čtyřicetiletý ukáže svůj pas.

Jak jste se ke mně dostal? Vždyť

vy katolík nejste! Witzel?

(Otočí se, Witzel tu není)

*Korektní z milice se vrátí, složí příbor a beze slova ho sklídí
se stolu. Mezitím výslech pokračuje.*

TOVÁRNÍK *(borlivě, jako u zkoušky)*:

Dodávám vaší armádě. Mám velké továrny

na sukno. Má rodina je katolická.

Katolická šlechta. Já jsem byl v Římě náhodou,

to náhodou

mě chytli při razii.

A vytáhli mě z auta.

Říkám vám, moje zatčení

vyvolá nejostřejší intervence.

SALZER *(podrážděně)*: Musíte dělat, jako vaši bratři!

Jste přece žid – nanejvýš podám
zprávu rodině.

TOVÁRNÍK (*sáhne rychle do náprsní kapsy a vytáhne zápisník*):

Prosím vás o to. Zde je –
adresa, telefon, prosím . . .

SALZER (*odporně se zasměje, vytrhne mu z ruky zápisník a
odhodí ho daleko do místnosti, pak posměšně*):

Kampak si asi půjdou stěžovat,
když ani netuší,
že jsme tě zatkli?

TOVÁRNÍK (*zděšený*): Prosím? Ale . . . ! Vždyť to se roznese,
že jste nás zatkli.

To ví už celý Řím, celá Itálie!

SALZER (*teď proti svému předsevzetí tak jízlivě jako obvykle*):

Když mi budete vyhrožovat, pane továrníku,
vy pane fabrikante v suknech, rozumíte,
budete prostě
jednou provždy a navždy nezvěstný.
Nezvěstný – vím já,
třeba spadnete do kanálu,
nebo do pochvy prostitutky z Via Apia,
co já vím . . .

TOVÁRNÍK (*ze strachu moc řečný*):

Ale já prosím – dělám
pro německou armádu od jedenačtyřicátého. Mé továrny . . .

SALZER: Ty budou pro nás dělat dál . . .

Vy půjdete se svými souvěrci . . .

TOVÁRNÍK (*ostentativně odstoupí o krok od Luccanibo*):

Nejsou mi souvěrci, a nikdy nebyli!

Já jsem měl katolickou svatbu.

Nás oddal jeden kardinál

v chrámu svatého Petra.

Je to už víc než šestnáct let.

Já nemám se židy nic společného.

Mé zatčení je omyl, a ten

bude mít nedozírné následky!

Salzer je velice podrážděný, protože se právě těchto následků

tolik obává, neboť ví – bez ohledu na to, jestli a kdy bude papež protestovat –, že tento žid, svědek událostí v gestapáckém sklepě, nesmí už nikdy otevřít ústa. Vstoupil Witzel, za ním jde řízně voják SS Katitzky, dlouhý světlovlasý Lotyš. Nese mísu na holení.

SALZER: Už zas vyhrožujete – Jo, já mám pro strach zrovna uděláno . . . následky.

No tak, Katitzky, namydli mě . . .

KATITZKY: Rozkaz, obersturmführere.

Witzel posune židli, v níž Salzer spal, doprostřed místnosti, před ní postaví jinou židli, na niž dá Salzer noby.

SALZER: Když pracujete pro wehrmacht, pak jistě chápete proč děláme ta opatření proti židům.

Tak chápete je nebo ne?

(Lehne si do židle, ale ještě odstrčí Katitzkého stranou)

Witzel si sedne ke stolu, pečlivě razítkuje baldu formulářů, pokaždé dýchne na gumu, jako by ji chtěl spolknout. Pak si důkladně čistí zuby a uši a přiblíží výslechu.

TOVÁRNÍK: Nu, chápu, ano. Já sám však musím při nejmenším od svého sňatku před šestnácti lety být . . .

SALZER: Váš sňatek, ten nás nezajímá.

TOVÁRNÍK: Já jen, že jsem se přece po všech stránkách už dřív židovstvu odcizil. Dávno.

Když Mussolini vydal proti židům zákony,

vyhodil jsem hned ze svých podniků

všechny židy, co měli prokuru. To můžu dokázat.

Sám hrabě Ciano . . .

SALZER (*bodře*): Co čeká ve Veroně na svou popravu.

TOVÁRNÍK: I Duce se mnou jednal jako s výjimkou.

SALZER: Jo, jako s dobrým poplatníkem?

TOVÁRNÍK: Ne, s dobrým fašistou. Stokrát jsem mohl emigrovat . . .

SALZER: No, jednou stačilo.

TOVÁRNÍK: Já jsem chtěl přispět sám

k vítězství Západu nad
bolševismem. Myslel jsem . . .

SALZER (*vstane*): Tak, tak, mluvíte jako kniha.
Pokládáte náš boj za správný, spravedlivý, že?

A souhlasíte s tím,
že přičítáme židům odpovědnost
za podněcování k válce?

TOVÁRNÍK: No, rušitelé míru stíhá vždycky trest.

SALZER: To říkáte moc všeobecně.

A já chci slyšet jasné slovo!
Jste proti svému národu
a pro Adolfa Hitlera, který
svět toho národa zbaví?

TOVÁRNÍK: Můj způsob jednání za této války
mluví jasně.

SALZER: Jednání, na němž se tolik vydělá,
kolik vy vyděláte na válce,
nemluví vůbec jasně. Konec řečí.
Souhlasíte s vyhlazováním židů,
ano či ne?

TOVÁRNÍK: Vůdce snad ví, co dělá.

SALZER: Ano či ne, člověče – nezdržuj mě.

TOVÁRNÍK: Ano.

SALZER: Lezlo to z tebe jak z chlupatý deky. A teď –
plivnout tomuhle židovi do držky.

TOVÁRNÍK: Prosím vás, ten stařec je přec
katolík! A mně
nic neudělal. Ne!

SALZER: A *mně* snad udělal?

Plivněte na něj, rychle.

TOVÁRNÍK: Ne, to neudělám.

SALZER: Tak dobře – Witzel! Zaveďte toho
fabrikanta k jeho souvěrcům –

WITZEL (*vstane*): Do sklepa, rychle – dělej, rychle.

TOVÁRNÍK (*skoro s úlevou, že ho odvádějí*):

Pane obersturmführere, pozor na to,

Duce a papež budou protestovat.

Neopovažte se . . .

SALZER (*pevně rozhodnut, že ho musí zničit. Vstane*):

Ty už zas vyhrožuješ, holomku!
Vždyť ani nejsi katolík –
a tak mi dlužíš jakýkoli důkaz, *jakýkoli*,
že jsi alespoň v sobě
přemohl to židě,
což by mi dalo právo k tomu,
(*co nej cyničtěji*)
abych tě nechal utéct. Snad nemyslíte,
že vás budou hledat u *nás*.
Jestli vás bude pohřešovat vaše vdova, kdepak
vás asi bude hledat? No přirozeně,
na Via Veneto v bordelech. Chvíli
tam bude hledat, jenom chvíli.
Člověk na člověka hned zapomíná.
Jsme jako sirky,
k dodání ve velkém, jedna jak druhá, i vy.
Vyndávají nás z krabičky,
zaplápoláme trochu, zapálíme –
a šlus. Nikdo se po nás neshání.
I vdova dlouho hledat nebude.
Jestli si pomůžete sám – dobře.
A vybrožovat! – K smíchu,
ty vaše výhrůžky. Tak, plivnout
na starého a nepůjdete do sklepa,
čestně. Tak rychle, plivnout,
to za vás jasně promluví.

Muž je vyřízen. Pochopil, že i on, člověk tolikrát protežovaný, může v tomto domě skutečně zmizet „jako sirka“. Co se mu přihodí teď, není příjemné, ale lidské: Teprve po tomto nejblubším sebeponížení získá znovu celou svou důstojnost – později, na rampě v Osvětimi, ho uvidíme podírat starého Lucianiho. Teď, po Salzerových posledních slovech, už nezaváhá, ale zakryje si rychle rukou oči a s obličejem bolestně zkrouceným plivne starci na kabát. Salzer, Witzel a Ital se smějí, každý jinak. Witzel nejdéle a nejodporněji.

SALZER: Škoda, to moh být snímek pro „*Stürmer*“.
Rychle, pryč s ním,

do sklepa ne – my držíme slovo.

My toho pána dopravíme

do našeho psince.

Všichni kromě Salzera znovu propuknou v smích.

TOVÁRNÍK (*vykřikne*): Ne! – Svině!

WITZEL: Honem, ke psům, a svleč si
hnedka kalhoty. Rychle, táhni . . .

TOVÁRNÍK (*náhle se ovládne*): Ano, ke psům.

(Snažně prosí Luccaniho) Odpusťte – odpusťte mi . . .

Luccani mlčí, dívá se na něho.

(Zoufale) Neopovrhujte mnou, prosím vás.

To strach – jen strašný strach –

Teď je mi hanba.

LUCCANI: Mě už to nebolí. Modlete se.

Witzel továrníka hrubě odtáhne a strká ho ze dveří. Salzer je teď tak „rozjetý“, že na chvíli zapomene, čeho se zde v Římě obával. Ihned se vrhne na Luccaniho.

SALZER: Vy se modlete, rychle modlit, modlit,
dokažte, že jste katolík.

Zpívejte, rychle, zpívat Ave Maria!

Rychle, bude to, zpívat.

LUCCANI: Ne, já nebudu brát jméno Boží
nadarmo.

SALZER: Nadarmo? Dobrý muži, když nezapíváte
teď, učiníte to brzy

v nebi s anděly.

Nebo s mládenci v peci ohnivé.

(Přítáhne korektního)

Máte poslední příležitost: jeden souvěrec

přezkouší, jestli svedete bez chyby

zazpívat Ave Maria.

Rychle, ty ministrante, vyzkoušej ho.

LUCCANI (*pateticky, nesmírně opovržlivě*):

Tomuhle vlastizrádci –

já přece neodpovím . . .

KOREKTNÍ (*křičí*): Co – vlastizrádce?

(Udeří Luccaniho špatně mířenou ranou do prsou, stařec zavrávorá, klopýtne, rychle se zachytí. Salzer uchopí korektního za ruku a odtáhne ho)

SALZER: Pojď sem! A bít ho nebudeš!

KOREKTNÍ: Veliteli! – Taková urážka!

Vlastizrádce –

to já si nedám líbit!

SALZER (*nebezpečně zaujat, k Luccanimu*):

Co jste tím chtěl říct?

LUCCANI (*velmi ostře a s důrazem na každém slově*):

Že Ital, který vydá

starého římského důstojníka Němcům,

je vlastizrádce. Možná,

že já jsem s otcem tohoto zbabělce

ležel u Isonzy – zde . . .

(Sáhne do kapsy a vytáhne dva řády)

SALZER (*jemuž je to trapné, rychle řekne*):

Proč jste to neřek hned,

že jste důstojník – chlape.

LUCCANI (*ke korektnímu*): Nestydíš se, ty zbabělče?

My jsme na frontě bojovali proti

rakouským alpským myslivcům,

ostrořelcům – a kde bojuješ ty?

Proti bezbranným spoluobčanům. Zrádče!

Salzer mlčí, přeje korektnímu, kterým opovrhuje jako všemi italskými vojáky, tuto blamáž – a nepozná, že Luccanibo slova platí také jeho „boji“. Stařec se obrátí ke korektnímu zády a řekne Salzerovi velice klidně –

Když jsem byl generálním konzulem v Innsbrucku

a zúčastnil se bojů ve světové válce,

naučil jsem se vážit Němců –

a pořád nechci věřit, pane . . .

prosím vás, dovolte mi dotaz, prosbu . . .

SALZER (*zasažen nyní na nejcitlivějším místě, protože mu starý frontový důstojník zabránil na sentimentální strunu, a především proto, že Salzer sám se stále ulejoval z fronty*):

No dobře, to se ví, já si vás

jako důstojníka vážím. Samozřejmě, že

to nebude Osvětim, ale

Terezín, kde zůstanete v čestné vazbě

až do konce války.

LUCCANI: Děkuji vám. . . za tento důkaz

vašeho fér smýšlení. Mám prosbu . . .
je mi dvaasedmdesát, neprotežujte mě,
nechte mě se synem
a snachou – tam, ve sklepě. Konáte přece
jen svou povinnost. Jistě
sám máte také děti, pane . . . mám tam
vnoučata, devítiletý chlapec, děvče
pětileté. Pusťte je.

Znám jeptišky, ty by si pro ně přišly
a vychovávaly je katolicky, prosím vás . . . já . . .

(Postupně pozbývá rovnováhy)

Já jsem v životě ještě nikdy
neprosil, a teď vás snažně prosím . . .
myslete na své vlastní děti, já . . . já . . .

(Zajímá se v slzách)

SALZER (*chraptivě*): Dětem nebude zkřiven ani vlas,
co si to o nás Němcích myslíte!

Vy půjdete do Terezína,
a mladší židé musí dělat
nahore na silnicích v Apeninách.

LUCCANI: Ale ne děti! – Včera
večer je vzali od rodičů.

Či mám skutečně věřit tomu,
co koluje o vašich polských táborech . . .

SALZER: Lež, lživá Churchillova propaganda.

Nesmíte věřit anglickému rozhlasu.

Kdyby to byla pravda, co ti štváči
vykládají – myslíte, že by papež
tak rád dával audience

tisícům příslušníků říšské branné moci?

Jděte . . .

Nezkřívíme vám ani vlas.

LUCCANI (*klidněji, ale v brozném strachu, proto ta silná
slova*):

Jste přece důstojník, muž cti:

Jak se můžete ještě dívat
do očí své ženě a svým dětem!

Ptám se ve jménu vaší matky . . .

Salzer se k němu obrátil zády, zasažen na nejcitlivějším místě

a znechucen. Zatímco Luccani mluví, vstoupil Witzel s obchodníkem s botami, který nese aktovku. Je to zavalitý žid ve středních letech, který zůstane plaše stát u dveří, až mu Witzel pokynem ruky naznačí, že se musí obrátit obličejem ke zdi.

Při Luccaniových posledních slovech začne náhle Salzer na korektního a Katitzkého a potom také na Witzela křičet jako blázen. Vlastní křik stupňuje ještě jeho pomatenost. Konečně vytáhne pistoli, jako by ho mohl tento směšný pohyb zachránit před lidským dojetím.

SALZER: Co čumíte tak blbě do prázdna!

Odvést. Rozkaz byl odvést – a nedotýkat se ho. Všichni ven – a toho taky (ukáže na obuvníka) odvést.

Tak honem, co tu stojíte! Odvést, ven.

Witzele, přijdete někdy, když vás člověk potřebuje?

WITZEL: To je ten švec, obersturmführere.

A přines taky vercajk.

SALZER (ještě pořád křičí): To je mi fuk, nikoho nechci ani vidět. Vás taky ne.

Už ať jste pryč, všechno ven, rychle!

WITZEL: Obersturmführere?

SALZER: Kdo z tamtěch chlapů bude ještě protestovat, tomu stáhněte kalhoty a přezkoumejte obřízku.

Katolík nekatolík – na tom nezáleží.

Jestli je obřezaný nebo ne: to chci vědět.

WITZEL: Rozkaz, obersturmführere – a co ženský?

Jak se to zjistí u těch?

SALZER (křičí dál): Nezblázněte mě – idiote! Plavte, ať vás nevidím.

WITZEL: Rozkaz, obersturmführere.

Když všichni odejdou, objeví se za Salzerovými zády Gerstein, který se takřka proplížil dveřmi od dvora. Ještě vidí, jak Witzel s korektním odvádějí oba židy. Položí Salzerovi ruku na rameno, přičemž se jeho výraz, na němž bylo vidět

velkou skleslost, úplně změni: je teď téměř nabit energií a ostražitostí, což se snaží zakrýt nepřirozeným úsměvem.

GERSTEIN: Heil, Salzere!

Jste nějak nevyspalý, co? A bledý.

SALZER (*rozpačitě*): Človče, Gersteine – vy mě lékáte.

Přijdete si tak tajemně a tiše.

Kde jste byl v noci?

GERSTEIN: Co se to tu stalo?

SALZER (*stále ještě rozpačitý*):

Jak nemá člověk ztrácet nervy . . . když

ten idiot, feldvébl, posbíral z blbosti

při razii celou hromadu katolíků.

GERSTEIN (*který stěží může zakrýt své zadostučinění, přehnaně*):

Co! – Snad jste je nezatkli?

No, to jste si to pěkně nadrobili.

Teď zrovna Vůdce nemůže

s papežem potřebovat žádnou mrzutost.

SALZER: I já mám strach. Gersteine, ti mně dali.

Žebra tu za vnučata

starý důstojník

a ukazuje řády.

Víckrát se mi to nestane, ne.

Člověk na tohle vždycky doplácí,

když k někomu z té pakáže,

kterou má poslat do plynu,

se tak po lidsku přiblíží. Na to já přec jen nejsem

dostatečně otrlý. Mám toho stejně

po krk. Vy jste tam nebyl

tenkrát v Poznani, čtvrtého října, když

Himmler prohlásil, že naše práce

pro blaho dětí Izraele je –

jak se vyjádřil náš Jindra,

nenapsaná a

nepublikovatelná slavná kapitola

německých dějin . . . Jo, Gersteine,

to je ten dík, neslavný a strašný.

GERSTEIN (*okamžitě vidí příležitost, předstírá, že je poboršen a zároveň zastrašen*):

Ach tak, Himmler je *také* toho mínění!

To mně jen potvrzuje, Salzere, že brzy přijde změna kursu. *Tak,*

nepublikovatelná slavná kapitola.

Když si jen člověk představí, říšský vedoucí veřejně, nahlas připustí, že konečné řešení,

ten nejsilnější projev vůle století, snad tisíciletí – nebude smět být

v historii nikdy přiznán . . . No,

(záhadně, jakoby velmi zasvěceně)

to nejsou jenom pověsti, vidím do toho jako do zrcadla.

(Naoko odbočuje, jako by už řekl příliš mnoho)

Moh bych tu dostat chleba s máslem a hlt kávy?

SALZER *(s obrovským zájmem)*: Co! O čem mluvíte?

To se rozumí, dostanete –

Člověče, Gersteine, mluvte! Jste

přece informován, pořád v Berlíně – *já*

se nedozvím nic. Co se děje!

GERSTEIN *(tajemně, velmi významně)*:

Salzere, nesmím mluvit – jen

dobrá rada mezi námi přáteli.

Teď jezdí do Stockholmu sem tam jeden diplomat

k rozhovorům – k těm nejdívnějším

partnerům: bylo by *brozně* fatální,

kdyby zrovna teď papež

začal kecat. Nedrážděte ho.

Vždyť Vůdce *ví*, pro nevybere

to hnusné špionážní centrum

Vatikán,

a proč ho respektuje.

SALZER *(vzrušeně)*: Do Stockholmu? – A *s kým* to jednájí? – s Rusy anebo . . . ?

Mé čestné slovo, budu držet hubu.

GERSTEIN *(který nic neví, jen poslouchá, co v těchto měsících nepřesně a přehnaně rozšiřuje zabraniční vysílání)*:

Už ani slovo, Salzere, ani muk,

Vy jste byl vždycky dobrý kamarád, a proto

varuji: Neudělejte v Římě nic,

z čeho by mohl povstat
proti Němcům mezinárodní křik.

Za to pár hebrejců nestojí!

SALZER (*nakvašeně*): Tak proč mi Berlín *poručil*,
abych tu pakáž sebral!

GERSTEIN: Jak to Berlín? – *Eichmann* poručil.

Ten se rád vytahuje, ten mluví vždycky

z pověření Vůdce, protože nechce

riskovat na svou pěst. Ten vás odkopne

jak prašivce, až

Vůdce chytne vztek, když

protest papeže celé spojení . . .

se Stockholmem přetrhá.

SALZER (*zuřivě, nejistě*): Copak *já* vidím do vysoké politiky!

Jak taky? *Mně* se jen poroučí.

GERSTEIN (*pokrčí rameny*): Řeknou, že jste měl předvídat,
že hrozí nebezpečí z Vatikánu.

SALZER (*velmi vzrušeně*): To jsem předvídal, Gersteine!

Nepopleťte mě přece. Pokusil jsem se o to,

dvakrát jsem se chtěl ulejt

z té pitomé akce. A koncem září

přišel rozkaz, prvního desátý zatýkat.

Konzul Moellhausen prohlásil,

že je to politicky nevhodné, a táh mě

ke Kesselringovi. Maršál, bohudík,

oznámil, že nemá k dispozici

pro razii vojsko. Tím jsem byl kryt,

Berlín ustoupil, ale nařídil

žádat od židů padesát kilo zlata jako

výkupné. To jsem proved

před třemi týdny. Papež

to ví. Dokonce byl i ochoten

přispět penězi, kdyby ti židé

nesehnali tolik kilo zlata.

A tahle papežova ochota

– my jsme si přece mysleli, že spustí rámus! –

nám teď dodala odvahy

přece jen židy deportovat.

Asi to půjde hladce. Když držel pop zobák tenkrát,

a při takových požadavcích,
tak – proč ne teď?
Vychází s Němci velmi dobře,
opravdu, sympatický muž.
Měl byste vidět, Gersteine,
s jakou ochotou udílí
našim vojákům audience – tisícům.
Berlín to nemá rád – ale zajděte si tam
jednou, je to zážitek.

GERSTEIN (*je zaskočen, dlouho hledá odpověď, potom*):

Vaše závěry vypadají optimisticky, Salzere.

Jestli chtěl papež židům
příspěť – svědčí to jasně o tom,
že jim jde na ruku. Když ten
před třemi týdny držel zobák,
tak jenom proto, že sám věřil,
že se tím zlatem může
židům koupit svoboda.

Teď jste ho ale jaksepatří převezli.

Dávejte pozor, zítra vykřičí do éteru,
co jste dnes v noci provedli.

WITZEL (*vstoupil, ke Gersteinovi*): Heil Hitler, obersturm-
führere!

GERSTEIN (*unaveně*): Heil a Sieg!

SALZER: Přineste ještě jednou chléb a kávu, Witzel!

WITZEL (*odejde*): Rozkaz, obersturmführere.

SALZER: Možná, že papež dneska

ztropí rámus. Hlavně že *mě*

nikdo za to odpovědným dělat nemůže, *mě* ne.

A kromě toho, Berlín to přece neriskne,

Gersteine, aby ty římské židy

spálil *hned*. Ten první transport

má jet na Osvětim přes Mauthausen.

Když bude papež protestovat,

mohou je ještě pořád poslat domů. *Spálí je*

teprv, až už bude jisté,

že dál se o ně starat nebude.

(*Nabídne Gersteinovi cigarety a Gerstein se ještě jednou
pokusí Salzera zastrašit*)

GERSTEIN: Děkuji. – Divná řeč je to,
co měl v Poznani Himmler:
tak *proto* musí Blobel od srpna
naše masové hroby v Rusku exhumovat
a rychle pálit mrtvoly –
no, pěkná práce! Proti tomu se *vy* máte královsky!

SALZER: Opravdu, proč se tak namáháme,
tomu nerozumím – vy to chápete?

GERSTEIN: No tak se podívejte na mapu. V srpnu
spaloval Blobel hroby u Kyjeva –
ruští hloubkoví letci na to zírali.

Ano, Salzere, já to chápu. Vůdce
jak se zdá, zřejmě nepočítá s tím,
že Kyjev bude pořád hlavní město
německé Ukrajiny. Je to trpké . . .

karty se obrátily. – Nic jsem neřek.

*(Už nepokračuje, protože se objeví Witzel s kávou a chleby.
Potom k Witzelovi)*

Mockrát děkuju – děkuju.

WITZEL: Prosím, obersturmführere.

SALZER (*znepokojeně*): To *proto* jeli do Stockholmu,

Gersteine?

Říkáte zatraceně smutné věci.

Gerstein si za Witzelovými zády položí prst na ústa.

(K Witzelovi, snaže se o neutrální téma rozhovoru)

A copak dělá ten náš obuvník, Witzele?

(ke Gersteinovi)

My jsme teď chytli nějakého ševce,

udělá nám tu holínky.

GERSTEIN: Aha. I já bych potřeboval nové.

WITZEL: Vercajk má s sebou, ptal jsem se ho.

Ale matriál, ten si

přineseme z jeho kšeftu. Ale vercajk má,

plnou tašku. Co s tím,

povídám mu. Von na to, musím se

v Polsku starat vo svý děti, ne.

*(Witzel se baví a zasvěceně se směje. Zdrcující bestialita
všeho toho, co se děje, se projeví „zcela nepokrytě“ v těchto
větách, které zní jako vulgární vtípkování a které Witzel*

líně rozmělnuje v nedbalém „kasselském“ předměstském žar-gonu)

Jo ták, ty se chceš starat vo svý děti,
no tak se vo ně taky starej. Dyť
seš šikovnej. My ti zrichtujem v Osvětimi
krám – prima,
s vejkladama nebo možná dokonce, říkám,
ve Varšavě velké kšeft, že seš to ty.

Tam se vo tu svou famílii můžeš starat – naivka, co?

(Baví se a směje)

*Gerstein nemůže jíst, vstal, snaží se, aby na něm nebylo nic
znát. Ale i Salzerovi je ten Witzelův bodrý idiotský cynis-
mus proti mysli a podrážděně řekne –*

SALZER: Tak, Witzele – tu máte cigaretu
a plavte už. Musíme ještě něco projednat.

WITZEL *(vezme si cigaretu, odejde)*: Uctivost,
obersturmführere.

SALZER: Vy nic nejíte, Gersteine – vždyť
jste měl hlad a žízeň, když jste přišel.

GERSTEIN *(se otočí)*: Ta Himmlerova řeč mi leží v hlavě,
co nevidět se změní celý kurs. Z nás udělají
inkvizitory, za něž se budou jednou stydět
jako dnes církev za ty, co pálili čarodějky.

SALZER *(zaraženě)*: Ano, když Blobel musí exhumovat,
zdá se, že Vůdce počítá
se ztrátou Ukrajiny. Zatraceně.

GERSTEIN *(vezme si zase kus chleba, pokouší se co možno
letmo říci)*: Proto nesmíte hodit

Vůdci na krk ještě papeže!

Nedeportujte před pozítřkem:

On bude jistě protestovat – a odskáčete to vy.

SALZER *(unaveně, sentimentálně a trochu znepokojeně)*:

Jo, Gersteine, vám se mluví.

Já bych si tady taky přál

prohlížet kostely, muzea,

koupat se s dětmi v Ostii

či koupit něco pěkného ženě na Via Veneto . . .

a zatím – můj ty bože,

mám já být papežštější než papež?

Jestli se dneska do večera neozve,
tak musím v noci nakládat.

Zvoní telefon. Salzer ukáže významně na aparát, přistoupí k němu a přitom myslí nahlas.

My o vlku –

touhletou dobou: uvidíte,

to bude papež . . .

(U aparátu) Ano, přepojte.

(Ke Gersteinovi) Velitel města!

Ano, Salzer. Heil Hitler, pane generále – tak,

aha, my o tom právě mluvíme –

to jistě, ano!

Hrome, tak přece protest!

(Kývne na Gersteina, který ve velkém napětí přistoupí k Salzerovi, takže může poslouchat rozhovor)

Vždyť já jsem s tím hned počítal, ano . . .

Má . . . jak prosím? Děkuji, ano . . . ano.

Má pan generál plné znění?

Tak, už je na cestě – no dobře,

mockrát děkuji, pane generále.

Aha – jo tááák! To už je méně nebezpečné.

Není to tedy přímo od papeže.

Ale výslovně vyhrožuje, ano.

Co já si myslím? – Pan generál ví,
že jsem tu akci prováděl jen nerad.

Bohužel, biskupův dopis

panu generálovi nás nijak nezbavuje

povinnosti deportovat . . . Velmi správně.

Nezůstane jen při tom? – Toho se také bojím.

No, samozřejmě, pane generále, velmi správně.

Se židy budem zacházet co nejlíp, pokud zůstanou
u mě ve sklepě.

Musíme čekat, dobře.

Mockrát děkuji, pane generále, ano.

Heil Hitler, pane generále.

(Položí, podívá se na Gersteina)

GERSTEIN: Být vámi, zavolám hned Berlín.

Když spustí křik, vás budou činit odpovědným.

SALZER: Tak k čertu, co mám dělat!

(Pak velmi blasitě)

Už kdyby jednou tenhle zatracený pop
jasně a srozumitelně řek,
na čí straně stojí! Jestli nám nechá
(zase tišeji) volné ruce, tak jak dosud,
a chce jen tím dopisem biskupa
dostát křesťanské povinnosti –
pak musím dneska večer nakládat.

GERSTEIN: Probůh, Salzere – vždyť to je protest!

SALZER *(skoro nedůvěřivě)*:

Co povídáte, Gersteine.

Komentář biskupa

není protest! V Berlíně

se mi vysmějí, když pustím tuhle pakáž *kvůli tomu*
k vodě.

O propuštění ani slovo . . .

GERSTEIN *(trochu opatrněji)*: Nechci vám dělat hlavu,

Salzere,

ale nikdy v životě neuvěřím, že vám dá

papež tady v Římě volnou ruku . . .

SALZER *(zase rozzlobeně)*: Já tomu právě *taky* neuvěřím!

Po tomhle biskupově dopise jsem přesvědčen, že Pius
bude ještě naříkat nad svými ovečkami . . .

a Vůdce přirozeně ustoupí.

Co pro něj znamená těch jedenáct set židů!

Ale *má* věc to, Gersteine – má

věc to není! *Já* nemám

chuť už znovu odporovat.

Dokavad církve používá

jen všeobecné fráze . . .

*Gersteina se už během posledních Salzerových vět zmocní
brozný neklid, stále se dívá na hodinky, chodí sem a tam, a
chce se co nejdřív odebrat za Riccardem. Skoro nápadně rychle
se rozloučí. Venku se už docela rozednilo.*

GERSTEIN: Já jdu, Salzere.

Žijte blaze. A s popem zacházejte slušně.

SALZER *(bez nedůvěry, usměvavě, stále více se baví)*:

Jste ta největší nervózka, jakou znám.
Jako vlk v kleci běháte
pořád sem a tam. Jak někde v kleci.
I teď, Gersteine, vy o tom vůbec nevíte.
Co vás to žene jako nějakého žida!

GERSTEIN (*podezíravě, pak mírně*):

Jak to? – Jsem skutečně tak nervózní?

Chci ještě něco v Římě vidět –

(*narážka*) kdo ví, budu-li ještě někdy
smět jako Němec k Tibeře.

Velice jste mě deprimoval . . .

(*Dělá, jako by to byl Salzer, který vedl tak „defétistické“
řeči*)

Tím, co jste mi zde řekl, Salzere . . . a tím,

že amíci jsou v Neapoli

a Rusi v Kyjevě.

Ta vaše špatná nálada mě nakazila.

SALZER: Můj bože, to výslech mě tak

trochu přived z míry.

GERSTEIN (*podá mu ruku*): A za svačinu pěkně děkuju.

SALZER: Škoda, že odjíždíte, Gersteine.

Především já vám děkuji –

Cestu k letišti znáte, ne?

Pozdravujte mi Finsko – Heil!

WITZEL (*vstoupí a hlásí*): Obersturmführere, opat,
chce s váma mermomocí mluvit.

Gerstein se vyleká.

SALZER: Ten mi tu ještě chyběl – no,

co dělat než mu vlídně popřát

dobry den. Tak pro mě za mě.

Witzel odejde.

(*Ke Gersteinovi*) Vy jste měl pravdu, protest

už je tu. Ten člověk

je zde každý třetí den,

holomek jeden houževnatá,

vždycky z nás něco vyrazí.

WITZEL (*obřadně oblašuje*): Obersturmführere –

Jeho Důstojnost

pan vrchní generál, Monsignore . . .

Salzer si ihned připnul opasek a nasadil čepici. Teď se obrátí ke dveřím a dívá se na opata, který rychle a rázně vstoupí. Jakmile Witzel zavřel za návštěvníkem dveře, zavrtí Gerstein za Salzerovými zády hlavou a položí si prst na ústa.

OPAT (*který nedá najevo, že ho Gerstein teprve před několika hodinami opustil*): Dobrý den, pane Salzere – a promiňte, že musím rušit takhle po ránu.

Vy máte návštěvu . . .

SALZER (*se vlídně usměje*): Dobrý den, otče generále – mám, z Berlína: můj přítel, kolega – pan vrchní generál salvatoriánů, co musí z papežova příkazu od nás, zlých nacistů, vysvobodit jednoho komunistu týdně.

Všichni tři se smějí, Gersteinovi spadne kámen ze srdce.

GERSTEIN: Těší mě, že vás poznávám, Monsignore – už si mně Salzer postěžoval.

Vy prý jste hrozně houževnatý vyjednaváč . . .

OPAT (*polichocen*): Tak, tak – postěžoval. Ach, to je poklona! Dnes jsem tu zase kvůli komunistovi – totiž, koho vy tu nazýváte komunistou, osmnáctiletý Tagliaferro, jehož jste zatkli v Miláně – Bože můj, když ten je komunist, tak já jsem mohamedán.

(Směje se)

Otec je známý právník v Miláně a obrátil se včera na papeže. Propusťte toho chlapce, a jestli hlupák jeden zas bude šířit letáky, dá mu táta pár pohlavků . . .

GERSTEIN (*stejně zklamán, jako je Salzer rád, že opat nepřišel kvůli židům, a rychle řekne*):

Odpusťte, prosím, Monsignore –

Salzere, já už musím jít:
tak na shledanou, na shledanou!

OPAT (*vychytrale, tiskne Gersteinovi ruku a nevinně se ho ptá*):

Na shledanou! – Jak že se prosím jmenujete?

GERSTEIN: Jsem Gerstein. A právě letím do Německa.

OPAT: Aha, pan Gerstein, tak . . . – prve jsem,
jako vždycky, přeslechl.

Tak tedy, šťastný let, pěkné počasí!

GERSTEIN: Děkuji, Monsignore. – A na shledanou.

Salzer vyprovodí Gersteina ke dveřím.

SALZER: Nemyslíte, že vaše starost
(*kývne k opatovi*)

byla trošičku přehnaná?

(*Volá na opata*)

Jen se posaďte, otče generále.

GERSTEIN (*tiše, potom směrem k opatovi*):

To bych vám přál, Salzere – ale

ne. Asi to ještě – k němu

nedošlo.

No tak, pánové, na shledanou . . .

SALZER a OPAT (*zároveň*): Heil, Gersteine, a na shledanou,
šťastnou cestu . . .

OPONA

ČTVRTÉ JEDNÁNÍ

IL GRAN RIFIUTO

I viděl jsem, jak vlajka jakás hvězdná
tak rychle kroužíc kupředu se hnala,
jak strhována do prostoru bez dna,
a za ní vřava taková se brala,
že bych byl nevěřil, že lidských synů
smrt ve světě už tolik posbírala.
Mnohého znal jsem v onom davu stínů,
však jednoho jsem zvláště rozeznával:
Ten pro zbabělost vzdal se slavných činů.
Dante, Peklo, 3. zpěv.

(Přeložil O. F. Babler)

V papežském paláci. Malý, skoro prázdný trůnní sál, který bývá často používán jako intimní audienční salón a jako místnost k úředním rozhovorům. Nachově červené tapety – barva kardinálského šatu, která, jak známo, je symbolem ochoty hájit víru „až do poslední kapky krve“. Papež ovšem chodí v bílé. Jeho sutana je bílá jako holubice s olivovou ratolestí, kterou má ve znaku, jenž je vetkán zároveň s tiárou a dvěma zkříženými klíči do koberce nad zlatým trůnem.

Tento koberec se táhne vzhůru až k baldachýnu, který visí vysoko nahoře pod stropem, takže zde na jevišti už není vidět. Po obou stranách lehce vyvýšeného trůnu jsou vysoké úzké dveře, také zlatočerveně tapetované. Na levé zdi barokní pult s astronomickými hodinami a psacím náčiním. Nad ním velký mosazný krucifix. Několik zlatých sedátek u zdi. V místnosti strážejí nejsou.

Kardinál hovoří s Fontanou starším.

Hrabě, s mapou na listiny pod pažďí, má na fraku Kristův řád. Ačkoliv je zde Jeho Eminence doma, je neosobnější než při svých návštěvách v domě Fontany a v klášteře, méně mluví a gestikuluje.

KARDINÁL (nařikavě): ... v každém případě, že ano,
pan Hitler přece teprv v září ...

FONTANA: Ach tak, nedávno . . .

KARDINÁL: Ano! – Důvěrně

šéfovi naznačil,

že prý pokládá bombardéry

za zbraně jako každé jiné, že.

Německá říšská vláda prý této zbraně

použila *prvně* a doufá,

že ten nynější protiútok Spojenců

v krátkosti sama splatí

co nejostřejším úderem.

No uvidíme, že ano.

FONTANA: A hrdost přirozeně Hitlerovi nedovolí

poslat papeže jako prosebníka do Bílého domu.

KARDINÁL (*s jistou dávkou škodolibosti*):

Šéf je velice uražen, jako vždy,

když má dělat prostředníka a je odmítnut.

On přece tak rád píše

Mr Rooseveltovi dopisy,

které nic neříkají, že ano.

FONTANA (*temperamentně*): Měl by psát *Hitlerovi*,

Eminence!

Neslýchané, co si ten lotr

dovoluje se židy – a přímo v Římě.

KARDINÁL: Myslíte, že pan Hitler ví,

jak si ta jeho pakáž tady počínala?

I o tom se dnes bude mluvit, ano.

Já jsem se za ty židy modlil . . .

FONTANA (*chladně*): Nám zachrání čest, Eminence –

že papež

přec jen protestuje. Dnes ráno

mi to řekl důvěrník,

kterého má můj syn v SS.

KARDINÁL (*s velkým úžasem, dokonce zděšeně*):

Protestuje? – Ne, vyloučeno,

šéf neprotestoval, hrabě!

Už přichází. Ne, *o tom* nevím nic.

FONTANA (*udiveně*): Ale ano! Dnes ráno . . .

Poslední slova kardinál a Fontana zašeptali, protože Švýcar

tiše otevřel pravé dvoukřídlové dveře. A již vstoupil rychle a bez slova PAPEŽ a dveře se zase zavřely. Jeho Svatost, zprvu jen vysoký bílý třpyt, stojí před oběma pány, kteří poklekli na pravé koleno a líbají prsten. Kardinál se zvedl proní, hraběte papež blabosklonně přitáhne, blíž, ještě blíže k svému chladnému, usmívajícímu se obličejí. Po prvních slovech Svatého otce, který bez přechodu zahájí jednání, ustoupí pomalu Fontana o několik kroků. Zatímco se Jeho Svatost obrací víc a nakonec téměř výhradně na hraběte a později usedne na trůn, na němž si také čistí své brýle, stoupne si kardinál vlevo od papeže. Herec, který hraje Pacelliho, má mít na paměti, že Jeho Svatost je spíše institucí než osobností. Stačí velká gesta, živá hra neobyčejně krásných rukou, úsměvná aristokratická chladnost a mrazivý žár očí za zlatými brýlemi, všechno ostatní by se mělo vyjádřit nevšední nadnesenou řečí Pontifexe Papy, kterému je 68 let, ale nepůsobí dojmem starce a je právě na vrcholu své činnosti.

PAPEŽ: Milý Fontano! Jsme rádi, že vás můžem přijmout,
a plni velkých starostí o naše továrny
vyslechnout rady vaše a důstojného bratra.
Vždyť elektrárny, nádraží a přehrady, *kdekterý podnik*
vyžaduje
ochrany. My přirozeně reálně
odhadujem šanci k tomu, abychom došli sluchu,
když jde o průmysl a doly. –
Jinak se to má s naším Věčným městem.
Na Římu se už asi víckrát neprohřeší!
Pan Weizsäcker nám vyšel vstříc,
poprosil maršála Kesselringa,
aby snížil německou posádku
na cirka tisíc mužů.
Je nutno říci, že Němci
mají v tomto bodě víc pochopení
než ničitelé San Lorenza.
Ale i v Bílém domě budou dávat pozor,
aby nás znovu nedráždili.
Prohlásili jsme energicky, že My, biskup
římský, mluvčí půl miliardy katolíků,

kteří vzhlížejí ke Svatému Petru,
budem tvrdě a bezprostředně – protestovat.
(*Naríkávě*) Ale zbrojní podniky bombardovat,
to je válečné právo!

Poradil jste nám, hrabě Fontano,
abychom lidem kolem Roosevelta, průmyslníkům,
důstojníkům v USA...

FONTANA: V Londýně také, Svatosti.

PAPEŽ: Dobře, ano – bychom prodávali cenné papíry.

Ale jak chcete, milý hrabě, ty vlivné
finančníky přimět k tomu, aby se podíleli
na italském průmyslu, když je tak ohrožen?

FONTANA: O dobré papíry, ty nejlepší, co máme,
je stejný zájem, Svatosti, jak dřív.

Tím myslím hlavně na akcie
Ježíšova řádu, které...

PAPEŽ (*jako by se bránil fyzickému nebezpečí*):

Ne, milý hrabě – ne!

Chceme se vyvarovat
sporu s jezuity! – Ne, to by neprospělo!

KARDINÁL: Chraň Bože, s Ježíšovým řádem!

Pročpak před námi schovává své knihy, že!
V USA osm tisíc patres vzdoruje.

PAPEŽ (*rychle obrací*): Ovšem jen co se týče peněz, hrabě.

Jinak jsou zbožní služebníci naší věci, Bůh
nás chraň, bychom to neviděli, Eminence.

KARDINÁL (*velmi uctivě*): Ano, ano, jinak ne, že. A nejsou
nijak lakomí:

Newyorská diecéze,
samotná diecéze v New Yorku
odvádí Stolicí víc než
celý starý Západ dohromady, pravda.
Jenže nám neukazují své knihy!

PAPEŽ (*škodolibě*):

Však jednou přijde chvíle, kdy je donutíme, Eminence.

FONTANA (*s úsměvem, když vytáhne ze svých desek dva
šeky*):

Svatosti, jsem dalek toho, projevovat nevděk
k jezuitům,

k řádu svého syna. Jeden z dvou šeků,
jež si dovolím Vaší Svatosti předložit,
nám právě posílá rád Ježíšův – ta suma,
(*podá papežovi oba šeky, papež sejme brýle, aby si přečetl
číslice*)

zažene snad hněv Jeho Eminence
nad samostatností patres.

KARDINÁL (*směje se, velice zvědav na šeky*):

Že vypadám tak neúprosně, co!

PAPEŽ (*nebne ani brvou a vrátí Fontanovi šeky. Fontana mu
podá pero a drží před ním desky, na nichž papež šeky ošif-
ruje; pak je podá kardinálovi*): Milý hrabě – Eminence,
oba dva poděkujte

Naším jménem

dárcům za tento svatopetrský groš . . .

KARDINÁL (*který položky jediným pohledem sečetl, podívá
se na papeže a pak na Fontanu*):

Ó ano! – To dělá . . . ano, jistě!

Já poděkuji bratru Spellmanovi.

(*Vrátí Fontanovi šeky, Fontana je vsune do svých desek*)

FONTANA: Ta první suma, Svatosti, dá se vysvětlit jen tím,
že dárcové jsou podílníky čtyř velkých
továren na letadla v USA.

Myslím, že vydělávat tolik peněz
na bombardérech stačí. Letci
nemusí navíc ještě ničit

italský průmysl! Tím by si jezuité
uškodili sami. *Musí*

rychle a ve vší tichosti

prodati členům vlády USA

a vlivným pánům v Londýně

akcie z Toskány.

PAPEŽ (*dělá, jako by neslyšel, co už ví*):

Patres, říkáte, mají

z bombardérů dividendy. Hrabě!

Takto se přece na to dívat nelze!

Letadla, to jsou požehnaná zařízení.

Že do nich teď, v zlých dobách,

dávají místo pasažérů bomby,

za to nemohou milí patres, že ano,
co investovali tak bona fide do podniků
své peníze.

Kdo je bezelstný, bývá zneužit!
A když to nese *takovéhle* sumy,
pak musíme se podřídít
podle slova apoštola:
Když příliš vzrostl hřích,
i milost byla nesmírná.

FONTANA (*tvrdošijně, s jistou dávkou velmi decentní
ironie*):

Milost, Svatosti, bude dost velká
i *pak*,
když řádu vlídně doporučíte,
aby akcie z Toskány prodal.

PAPEŽ (*nedůvěřivě*): I se ztrátou?

FONTANA: Nikoli se ztrátou. Patres převzali
papíry většinou v nominální hodnotě
a ještě na nich vydělají.

KARDINÁL (*temperamentně*): Bude-li se řád zdráhat,
měla by Svatost přísně zakázat,
aby prodával svou rtuť
z Almadénu Stalinovi, že ano,

PAPEŽ (*podrážděně, protože si to nerad připomíná*):

Ale to je neuvážené, Eminence!
Pro Tovaryšstvo Ježíšovo představuje Stalin
znamenitý obchod.

Řád má monopol.

Komu prodávat,

když Rusko jako zákazník odpadne?

USA kupují od jezuitů v Texasu.

Ani při nejlepší vůli nemohou

převzít vše, co řád

vytěží jen ve Španělsku.

Když Němci a my, Italové,

odebíráme rtuť z jeho dolů

v Toskánsku, nemůžeme přec

řádu *zakazovat*,

aby nedodával i Stalinovi.

Jinak by musel prodat značně pod cenou!
*Kardinál se cítí velice zakřiknutý. Fontana tento výbuch za-
ráží a opatrně doporučuje –*

FONTANA: Svatost nemusí vyvíjet
tlak na Továřstvo Ježíšovo sama.
Mohl by jim v tom zabránit *pan Franco*,
Almadén leží konec konců ve Španělsku!
Pročpak dovolí on jezuitům
prodávat do Moskvy rtuť?

PAPEŽ (*opovržlivě*): Pan Franco! – Tak jako prodal Hitlerovi
divizi, vojáky, kteří tam v Rusku
krvácejí za uhlí a ocel –
nechá si také jezuitským řádem
zaplatit povolení
k zásobování Stalinových zbrojních závodů.
Nevidíme to rádi – hlavně proto,
že Rusové jsou na dodávky
plně odkázáni. Vždyť jejich vlastní doly
v Nikitovce jsou téměř vyčerpány.
Nehledě k tomu,
že Němci donedávna měli
přec v rukou celou Donskou pánev.

FONTANA (*bořekuje, potom zapřísabá*):
Něco se *musí* dělat, Svatosti,
dřív než na doly jezuitů
v Toskánsku spadnou bomby.
Musím tu dostat povolení žádat jezuity,
aby papíry z Idrie a Monte Amiata . . .

PAPEŽ: Zkuste to! Zkusit můžete, Fontano.
Neboť Nám velmi leží na srdci
osudy proletářských rodin,
které by po zničení továren
a dolů,
nejen zchudly, ale zradikálněly –
stali by se z nich anarchisti – hrozná představa.

KARDINÁL (*upřímně roztrpčený*): Ano, ovšem – nyní když
padl
Mussolini, který přece jen
čelil komunismu

a byl garantem
sociálního pořádku, nastalo totiž
vakuum, které mě naplňuje velkým strachem, že ano.
Zaplať Bůh, že jsou zde v zemi ještě Němci,
ti nepřipustí stávkou ani lenost.

Ale co pak, až jejich vojsko odtáhne, pravda!

PAPEŽ: Potom sem přijdou Američané, Eminence.

Přijmeme odpoledne
vyslance presidenta.

Jenže bohužel Mr Taylor chodí
napořád s prosbou Mr Roosevelta,
abychom odsoudili Hitlerovy hanebnosti.

Copak to byli Němci, kdo bombardoval San Lorenzo!

Němci, ti uložili každou knihu, každý pergamen
z Monte Casina do Andělského hradu,

(*zarmouceně*) pak přiletěly bombardéry Mr Roosevelta a
obrátily toto místo míru

v prach a popel. Tím *netaktnější* je,

že Němci teď už

odvlékají židy také z Říma.

(*Velice poboršeně*)

Slyšel jste o tom, hrabě – Eminence?

Vždyť je to nezdrovilé!

FONTANA: Řím je rozhořčen, Svatosti.

KARDINÁL: Zajisté, hrozná drzost!

FONTANA: *Smím* si dovolit jménem

těch izraelitů, co hledali

v mém domě útočiště, vyslovit

vřelé díky Vaší Svatosti . . .

PAPEŽ (*pln laskavosti, spontánně, srdečně*):

Ach, milý Fontano – to se rozumí,

že uděláme vše, k čemu Nám Bůh

dal sílu, abychom tak jak vždycky

pomohli trpícím.

FONTANA: Je pravým *vysvobozením*, že Svatost teď
tak energicky pohrozila veřejným zaujetím stanoviska.

– Směl bych se poníženě zeptat, jestli

německý městský velitel už nějak reagoval?

Papež se podívá polo nedůvěřivě, polo nechápavě na kardinála a potom na Fontanu.

KARDINÁL: Velitel města? – Na co?

PAPEŽ (*nedůvěřivě*): Reagoval? A načpak, hrabě?

FONTANA (*poněkud nejistě, už tuší, co bude následovat*):

Můj syn mi dneska říkal,
že ráno biskup Hudal
prý německému veliteli pohrozil,
že Svatost bude od začátku
války prvně *protestovat*.

PAPEŽ (*ostře*): Že biskup pohrozil? – A Naším jménem!

Eminence, to vy jste sám pověřil Hudala,
aby ve jménu Svaté stolice nebo dokonce
Naším jménem . . .

KARDINÁL: Bůh je mým svědkem, Svatosti! Slyšel
jsem o protestu teprve teď, zde, od hraběte . . .

Nechci, nemohu věřit, že ano . . .

FONTANA (*vzrušeně*): Neznám doslovné znění! Snad

neprotestoval biskup
jménem Vaší Svatosti,
ale oznámil, že se dá čekat
zaujetí stanoviska Jeho Svatosti.

Syn říká . . .

PAPEŽ (*velmi podrážděně*): Syn, hrabě Fontano – kde
je váš syn? Nemá být v Lisabonu?

KARDINÁL (*ulekaně, horlivě*): Minutant na mne čeká dole,
ve státním sekretariátě, Svatosti.

PAPEŽ (*velice rozhněván*): Sem s ním! Musí mi podat
vysvětlení,

co si to dovoluje
jako člen zahraničního úřadu
do těchto věcí pořád strkat prsty.

Židy a Němce

mají na starosti dva patres,
jež jsme k tomu zvláště určili.

*Kardinál přistoupil rychle ke dveřím a pošeptal Švýcarovi
rozkaz. Tváří v tvář papežovu hněvu jde jeho poslušnost tak
daleko, že se teď i on vůči Fontanovi staršímu tváří upjatě.*

FONTANA: Svatosti, odpusťte mému synovi.

To ze zoufalství je tak horlivý. Na vlastní oči
viděl v Berlíně, jak tam nacisté
házeli do nákladních aut děti.

PAPEŽ (*neurle, mávne pobrdavě rukou, mluví teď tempera-
mentně a přirozeně*): Na vlastní oči! – Hrabě, diplomat
toho vidí a – musí mlčet.

Váš syn postrádá disciplínu.

Co všechno musí vidět nuncius v Berlíně
nebo v Bratislavě! Slyšel už loni v červenci,
že někde u Lublinu

šli židé ze Slovenska do plynu.

A utekl snad proto z Bratislavy?

Ne, koná dál svou povinnost, a hledme,
dosáh toho, že se už žádní židé,
ani nepokřtění,

do Polska nevozí.

Kdo chce pomáhat,
nesmí Hitlera dráždit.

V tajnosti, jako Naši patres,
mlčenliví a lstiví jako hadi.

Tak musí čelit SS.

My jsme ukryli v Římě stovky židů.

Tisíce pasů vystavili!

Pan Hitler dávno není nebezpečný,
v Portugalsku a ve Švédsku se říká, že jedná
se Stalinem o míru – pověsti, které jsou nám zcela vhod,
vždyť víme, že není na nich zrnka pravdy,

jež však přece jen, možná, pohnou Bílý dům a Londýn
k ochotnějšímu kompromisu. *Vyjednávat* se má,

a ne hrát s Evropou vabank

a dělat ze Stalina Hitlerova dědice.

My přenecháme vrchním pastýřům,

kteří působí přímo na místě,

aby rozhodli sami,

jakou lze čekat odvetu

v případě protestů jednotlivých biskupů.

Jestli mlčíme, milý hrabě,

pak *také* od maiora mala vitanda.

FONTANA (*rozbořčeně*): Nuncius v Bratislavě, Vaše Svatosti,

dokázal však svým protestem
zachránit život mnoha lidem,
aniž se vrazi pomstili.

PAPEŽ: Jen vzpomeňte na poselství, co bylo loni o vánocích:
Samé kázání lásky k bližnímu.

A výsledek – naprostá ignorace.

FONTANA: I mě hluboce zarmoutilo, Svatosti,
že zůstalo tak bez odezvy.

Škoda, že se v něm Svatost nezmínila
expressis verbis o židech –

a o bombardování otevřených měst.

Zdá se, že na Hitlera i na Churchilla

platí jen nejsilnější slova.

PAPEŽ (*se netrpělivě odvrátí a otočí se k Riccardovi, který
právě vstoupil. Laskavěji, usmívaje se*):

Váš syn! – Zde je, ta horká hlava.

*Riccardo je stísněný, protože se domnívá, že papež přece jen
protestoval, a má pocit, že se v něm včera večer velice zmylil.*

Políbí prsten, papež se usmívá.

RICCARDO: Svatý otče . . .

*(Potom se ukloní před kardinálem, který ho chladně od-
káže na papeže)*

PAPEŽ: Máme z něj radost, Riccardo,
a sledujeme s láskou jeho horlivost. Kdo
pronásledovaným pomáhá, ten jedná vždy i na Náš příkaz.

Ale – ale jsme právě ohromeni zprávou,
že on anebo biskup Hudal protestoval
proti zatčení židů Naším jménem, ne?

Eminence – že prosím otce generála.

Kardinál dává u dveří příkaz Švýcarovi.

RICCARDO (*nepochopí, velmi zdvořile*):

Já – Ne, Svatosti, můj důvěrník v SS
mně říkal,

že Svatost pohrozila protestem

ústý biskupa Hudala.

PAPEŽ (*rozhněván*): Jak se odvažujete
konspirovat s SS?

KARDINÁL (*zle*): Svatý otec, že ano, slyší

o svém domnělém

zaujetí stanoviska poprvé – že.

PAPEŽ: Nechte ho, Eminence!

RICCARDO (*jako zničen, obrácen k svému otci, ale dosti nahlas*):

Tak přece. – Zase nic!

(*Ještě tomu nevěří*)

Vždyť Svatost pohrozila protestem?

Já nerozumím . . .

(*Pochopil, řekne vášnivě, téměř vykřikne*)

Svatosti, teď budou židy deportovat, vraždit.

KARDINÁL: Mlčte . . .

PAPEŽ (*s úsměvem*): Ach ne. – Riccardo,

Bůh ti žehnej, a mluv, máš dobré srdce.

Jen nesmíš vyjednávat s SS.

Ať řekne páter, co se stalo.

Ty se drž zpátky!

Muže v tvém věku

ctí jen skromnost.

RICCARDO: O mou čest nejde, Svatosti.

Běží mi o čest Svaté stolice,

ta je mi drahá . . .

FONTANA: Riccardo!

Papež mlčí, kardinál za něj rychle odpoví.

KARDINÁL: Tak, jde mu o čest kurie!

Nikdy jste nezaslechl o tom,

že jsme zřídili celé úřady,

kanceláře a komitety

proto, abychom pomáhali, chránili – ano,

myslím, že už jsme přece o tom spolu

mockrát mluvili, že?

RICCARDO (*přestává se ovládat*):

Té pomoci se dostane jen hrstce židů v Itálii, Eminence!

I o tom jsme už často mluvili.

(*Teď se obrací také na papeže*)

Ale vždyť teror zuří ve všech zemích!

Jenom v Polsku už zavraždili

milión osm set tisíc židů!

Protože toto číslo,

Svatosti, stvrdil úředně v červenci
polský vyslanec v Bílém domě
Vašemu papežskému legátu –
nemůže si Bůh přát,

aby je Vaše Svatost ignorovala!

KARDINÁL (*rozhořčeně*): Odejďte, že ano,
jak to před Svatým otcem mluvíte!

Zakažte přece svému synu, hrabě . . .

Během posledních Riccardových slov se papež zvedl, ale zase si sedl. Trvá to chvíli, než může promluvit, pak s nejvyšším vypětím –

PAPEŽ: „Ignorovala!“ Nemáme v úmyslu
skládat Riccardu Fontanovi účty – jeho pan otec
k tomu mlčí? – Nicméně
byli bychom rádi, kdybychom se zde jednou i My
dostali ke slovu.

(S rostoucí trpkostí a s pokusem obrátit hovor jinam)

Jestlipak víte, exempli causa, pane minutante,
že Jsme před několika týdny byli ochotni
pomoci z nouze množstvím zlata římským židům,
které chtěli zatknout?

A Hitlerova banda slíbila dát za výkupné
židům svobodu.

Potom nás chtěli velmi nereálnou sumou
vydírat.

Přesto bychom ji byli zaplatili!

RICCARDO (*se zaraženě obrátil na svého otce, pak na papeže, tiše*):

Tak Svatost – věděla,

už týdny věděla –

co tady SS chystá na židy?

PAPEŽ (*vzrušeně, vyběhavě*):

Co to říkáte? Otec generál může dosvědčit,

co všechno už se vykonalo,

kláštery přijímají . . .

Vstoupil generál řádu, kterého už známe, papež se k němu rychle obrátí. Monsignore poklekne, políbí prsten, ukloní se kardinálovi a je hned vtažen do rozhovoru. Eminence se vyběhá pohledu na Riccarda, který si stoupl vedle svého

otce. Dřív než stráž mohla odejít, zatleskal a dal přinést čtyři sedátka stojící podél zdi a seskupit je kolem papeže. Eminence si sedne, pak také starý Fontana, který je velmi nervózní a vyčerpaný.

PAPEŽ (*opatovi, chladně*): Zpravte Nás, prosím, otče generále, co biskup Hudal Naším jménem podnikl proti zatčení židů.

To přišel sám na tuto chvályhodnou myšlenku?

OPAT: Von Kessel z německého vyslanectví mě tajně za svítání vyhledal a prosil, aby Jeho Excellence, biskup, pohrozil německému veliteli tím, že Vaše Svatost bude protestovat.

PAPEŽ (*potěšen, s úlevou*):

Podívejme se! Němec – jak sympatické.

Oh, divná doba, kdy velezrada má být poslední zbraní spravedlivých! Němec se stydí za SS. Tak, Kessel je ten muž,

budeme si to jméno pamatovat. – Nu, dopis biskupa své vykoná a zachrání, dá-li se něco zachránit.

RICCARDO (*s bezohledností člověka, který už beztak všechno ztratil*): Ten dopis nezachrání nic, Svatosti!

Jen vy sám . . .

FONTANA (*postaví se mezi Riccarda a papeže*):

Smím mluvit místo syna, Svatosti?

PAPEŽ: Oč jde, hrabě?

FONTANA: Když ve vši pokoře smím prosit, Svatosti:

pohrozte Hitlerovi tím, že *donutíte*

půl miliardy katolíků k protestu,

bude-li dále pokračovat ve vraždění!

PAPEŽ (*cítí, že musí osvědčenému rádci odpovědět věcně. Je v rozpacích, podrážděný, mluví, jako by tuto věc vysvětloval už mnohokrát, ale přece se přemůže, přistoupí k Fontanovi a položí mu ruku na rameno*):

Fontano! Poradce s vaším rozhledem – je vskutku trpké, že ani vy Nám nemíníte rozumět. Což nevidíte, že na křesťanskou Evropu dolehne katastrofa, jestli Bůh neučiní *prostředníkem* Nás,

Svatou stolicí?

Hodina temna přišla: My sice víme,
že nepostihne Vatikán.

(Vždyť nedávno to Hitler znovu zaručil.)

Co však ty naše lodi venku, které máme vést?

Polsko a celý Balkán, Rakousko a Bavorsko?

Do jakých přístavů by dorazily?

Mohly by lehce v bouři ztroskotat.

Nebo, zahnány větrem, připlout k Stalinovým břehům.

Německo je dnes Hitler.

Jen fantastové mohou tvrdit,

že pád dnešního německého režimu

by *nepřivodil*

pád německé fronty.

A Hitlerovým generálům, co ho chtějí odstranit,
nedůvěřujeme ani v nejmenším.

Chtěli už jednat ve čtyřicátém na jaře.

A jakpak jednali?

Dali se od Hitlera dekorovat,

a rozdrtili celou Evropu.

Ty pány známe z Berlína.

Generalita je bez názoru,

když padne Hitler, složí zbraně . . .

KARDINÁL: A Stalin by měl volnou cestu do Varšavy,
do Prahy, Vídně – ba až *k Rýnu*, pravda.

PAPEŽ (*zase usedl*): Zdalipak je to prezidentu jasné?

Stalin ho nechce ani vyslechnout.

Od Casablancy nevládne už

jen rozum v Bílém domě.

A Mr Churchill je moc sláb. Nevypadá,

že by chtěl

na Západě zřídit druhou frontu. Rád vidí,

jak Rusové se s Němci

vybíjejí navzájem.

KARDINÁL: My z toho také nebudeme smutni, pravda.

PAPEŽ (*při každém slově poklepává na opěradlo svého trůnu*):

Hitler teď, milý hrabě, Evropu hájí sám.

A bude bojovat do posledního dechu,

protože vraha žádná milost nečeká.

A přesto by ho Západ *měl* vzít na milost,
dokud je užitečný na Východě.

V březnu jsme prohlásili veřejně,
že nemáme nic, *pranic* společného
s úmysly USA a Velké Británie.

Dřív ať se dohodnou s Němci.

Ministr zahraničí ze Španělska
to už roznes v celém světě.

Buď jak buď: státní zájem nedovolí
prohlásit pana Hitlera za lotra,
pak by s ním totiž nešlo vyjednávat.

Nemáme jiné volby.

Německá tajná služba v Římě chtěla
už přece s generálem řádu Ježíšova

– litujem, pane minutante,
že nevíte o snahách svého šéfa . . .

RICCARDO: Víím o nich, Svatosti,
a přece nechápu,

že nám to vůbec může přijít na mysl,
použít Hitlera jako nástroje.

PAPEŽ: Jehož se zbavíme tak rychle,
jak to půjde . . .

KARDINÁL: Bohudík, pane minutante, že
vaše mínění je zcela bezvýznamné.

RICCARDO (*nepřátelsky*): Ptal se mě na ně Svatý otec,

Eminence!

Mám odpovědět, Svatosti?

PAPEŽ (*chlavně*): Věcně, že, věcně. Věcně.

RICCARDO (*zaútočí a dosáhne jen toho, že žádné z jeho slov
už zde nedojde sluchu*):

Svatosti, je třeba připomenout, že náš řád
už celá léta školil odborníky
pro Rusko a jejich úkol

byl hned za Hitlerem, to jest po německém
vpádu, obracet Rusy na víru.

KARDINÁL (*pobouřeně*): No – a? Jako byste vy,

minutante,

už před invazí předvídal,
že Stalin se tak dlouho udrží!

RICCARDO (*dále k papežovi*): I komentáře
mnoha biskupů k takzvané Hitlerově kruciádě
jsou . . . rouhání.

A to, že k Evropě se žene rudá bouře,
je také vina Vatikánu, Svatosti.

Kdo seje vítr – vždyť Rusko
bylo konec konců napadeno!

*Papež udělá dva těkavé pobyby rukou. Mlčí, buď proto, že
ho jako prve z rozrušení opustila řeč, nebo proto, že je pod
jeho důstojnost odpovídat.*

KARDINÁL (*hned po Riccardových slovech*):

Svatosti – prosím, skončete to!

Je neslýchané, vsutku, co si minutant . . .

(*K Riccardovi*) Já jsem vás považoval za schopného, ano.

Polemiky

však státní sekretariát potřebovat

nemůže, pravda. Mluvíte

jak – londýnské noviny, že.

PAPEŽ (*jeho hlas zní jako zrezivělý, pak se sžíravou ironií*):

Hrabě Fontano, zdá se Nám, že

syn je mimořádně zralý k dovolené . . .

FONTANA: Svatosti, to on je ze zatčení

preláta Lichtenberga v Berlíně

a také z toho, co sám viděl –

PAPEŽ (*sarkasticky, ale ještě se třese pobouřením*):

Nu, to Nás bolí za něj – Riccardo,

navštivte na půl roku Castel Gandolfo

a dejte do pořádku Naši knihovnu – jestli vám na

to stačí nervy. A především se dlouho procházejte

na vzduchu a dívejte se

na Campagnu, na vodu.

Albánské jezero tak harmonicky ráno šumí.

A chladná jasnost říjnového dne

otvírá výhled na moře

a spolu s ním i pohled do vlastního nitra . . .

Jeďte už dnes.

Povolíme vám rádi dovolenou . . .

KARDINÁL: Ano, ovšem, a jen trochu četby,

abyste šetřil svoje nervy – čtěte si

nové mistrovské dílo Ferrerovo o
vídeňském kongresu – je překvapivě aktuální, že
(*Vážně k papežovi, poněkud rozvláčně, aby zachránil situaci*)

Pánové z Foreign Office a z Washingtonu,
by tohle měli čísti také, jako školní četbu,
že ano! Neboť i v Německu musí platit

zásada: – Že

Talleyrand měl sice jako každý sluha Napoleonův
ruce zbrceny krví, a *přesto* se s ním
mohlo jednat jako s partnerem.

Jak ten rozešťval kdysi alianci ve Vídni,
všechny odpůrce Francie,
a tajně zaranžoval Británii s Rakouskem
proti carovi Alexandrovi: *to je*

ten nejmoudřejší návod pro přítomnost, pravda.

Ostatně, pane minutante, snad vás smím
v dobré vůli poučit, když se tak staráte
o blaho Kremlu:

I to přispělo k blahu Ruska,

že jeho expanzivním choutkám byla učiněna přítrž!

Tak evropský mír přestál desetiletí.

A rovnováha staletí, že ano.

Riccardo se pokloní kardinálovi se sotva znatelnou ironií.
PAPEŽ (*jako by Fontanové už nebyli v místnosti, spontánně,*
rád, že se mu podařilo změnit téma):

Nu Eminence, *to* byli ještě diplomaté,

tam na vídeňském kongresu! Když srovnáme
tu jejich moudrost s požadavkem Casablancy,
s tím primitivním unconditional surrender!

Tak Spojenci jen dosáhnou,

že se chudáci Němci víc než dosud

ztotožní s tím svým Hitlerem.

Proč neprohlásí, uzavřeme mír,

jestli bude pan Hitler odstraněn?

To by pak byla báze, která by i Nám dovolila
obvinít Hitlera,

aniž by bylo nutno protestovat proti Říši.

Když ne s Hitlerem, aspoň s *Němci*

budeme muset vyjednávat jako s partnery.

KARDINÁL: Ano, Svatosti, nepochybuji o tom,
že také v Německu se najde Talleyrand,
například pan von Hassel nebo . . .

OPAT: Ani s *tím* by se nejednalo, Eminence!
Němci se všem už *příliš* zprotivili.

PAPEŽ: Správně, můj milý otče generále – ale
mír zde v Evropě nenastane bez Říše
která jakožto pupek kontinentu
sdostatek odděluje Východ od Západu.
Přátelství velkých pánů trvá jenom pak,
když jejich země spolu nehraničí . . .

KARDINÁL: Ano, když bude Říše rozdělena prostě jako
kořist, že,

bude to míti stejné následky jak rozdělení
Polska mezi Hitlera a Stalina či jako
v roce 1807 tylžský mír: o příští válce
by tím bylo rozhodnuto, že ano.

PAPEŽ: To přece vždycky zdůrazňujem vyslanci presidenta,
Eminence!

Pan Hitler může padnout jenom tehdy,
když Říše bude žít dál jako nárazník
mezi Východem a Západem – *malická* autonomní
vojenská moc – nikoli silná,
ale silná dost, aby nemohla být
zcela okupována a roztržena.

KARDINÁL: Co si ti Němci dneska – tady dovoluují,
vždyť odvlékají také katolíky, že!

Ta drzost *musí* vést jen k jednomu:
Srazit je na kolena, Němce!

FONTANA (*roztrpčeně*): Na celá desetiletí, Eminence!

Navždy, navždy

musí být Němci na kolenou.

KARDINÁL (*chlavně k Fontanovi. Jeho první věta platí také
Riccardovi, jehož matka, jak je tu známo, byla Němka. Pak se
rozpálí*):

Nu ovšem, dávají světu protestantismus – chci říct
velikášství a – dobrou hudbu;

musí se to brát chytře,
v malých dávkách, nebo je budeme mít

co nevidět na krku, že ano.

Jestli ta jejich válka proti Moskvě nepřinese
nic jiného, než že Rus vtáhne až . . . až . . .

do Slezska či do Štětína –

a už to skoro takhle vypadá,
potom pozbyli práva k tomu,
aby se ještě někdy dotkli zbraně.

Pak se jim nesmí, že ano, jako za časů

před Bismarckem, tím jejich
barbare de génie – dát *více* zbraní,

než je nutno k tomu,

aby si ve svém pohrávání s vražděním a válkou
navzájem mohli pouštět žilou, ano.

To byla celých tisíc roků

jejich nejlepší zábava. Evropě přitom

nebylo tak zle, že . . .

PAPEŽ (*netrpělivě*): *Tempi passati, Eminence* – už dávno.

Jistě, ten teror proti židům, to je *obavnost*,

jenom nás nesmí roztrpčovat *natolik*,

abychom zapomněli, jaký *úkol mají*

v nejbližší budoucnosti

Němci, ochránci Říma.

A nejen pro hranice na Východě,

pro zachování rovnováhy také

musí Německo zůstat schopné života.

A rovnováha kontinentu je víc

než jeho sjednocení.

To by se nelíbilo ani starým národům.

Vždyť proudy v Evropě Bůh velmi zřídka

řídil *jedním* směrem, do *jednoho* toku.

Potom proud dostal prudký spád

a smetl staré řády:

tak jako za Filipa, za Napoleona i za Hitlera.

Ne, každá země ať má *vlastní* proud,

vlastní směr, hranice a břehy;

je to zdravější, ovladatelnější

– Aliance ano – ne sjednocení.

Co Bůh zamýšlel tím,

když v zimě třicet devět

zabránil Londýnu a Paříži
podpořit Finsko v boji proti Moskvě,
tak jak to bylo plánováno?
Plán byl, ale nic z něho.
Tenkrát, aniž to někdo zpozoroval, byl osud světa zpečetěn.
Francie s Anglií proti Stalinovi –
To by Hitlera, jenž už věděl,
že s Ruskem styky přeruší,
přivedlo po bok Velké Británie.
Kontinent by byl vyšel z toho boje
pod jeho vedením sjednocen.
Británie by byla zachránila svoje impérium.
Proč to Bůh nechtěl?
Proč nechal dojít k tomu,
že se teď Západ zničí sám?
Nenašli jsme v tom dlouho žádný smysl – dnes
však víme,
že Hitler jako triumfátor by býval *všechno*, všechno,
i Nás, zardousil. Je právě ještě
snesitelný, když jenom tak tak živoří.
I tato chvíle byla chvílí boží.
Pán rozhodl pro Naši spásu.
Buď Bohu chvála. – Je třeba skončit,
Nás čeká Naše milá kongregace.
Chceme co nejdřív prohlásiti Inocence Jedenáctého
za svatého.
Velmi Nám na tom záleží, aby se tento
velký předchůdce ocitl znovu v zorném poli
uvědomělého Evropana.
S ním v čele utvořilo křesťanstvo –
alianci, aby čelilo Turkům.
S pomocí boží také tentokrát ztroskotá
nájezd od Východu, neboť
Evropa pozná ještě včas,
že před *tou* hrozbou musí jít
i její vnitřní spory stranou.
(*Chystá se odejít, když po několika krocích vytuší, že se mu
Fontanové chtějí postavit do cesty, řekne*)
A modlete se, drazí v Kristu, i

za ty židy, z kterých předstoupí
už brzo mnozí před trůn Páně.

FONTANA: Svatosti – při vši povinné úctě k tomu,
co Vám ukládá mlčení:

Snažně a pokorně Vás prosím, prosím . . .

PAPEŽ (*který se po jistých rozpacích rychle vzpamatoval*):

Vy jste snad věřil, Fontano,
že jsme chtěli ten zločin před našimi okny
nechat beze slova? To přirozeně ne!

Teď samozřejmě potvrdíme proklamaci, že papež stojí
s velkým úcastenstvím blízko obětí . . .

K tomu Nám – Eminence, zbývá ještě čas,
a chcem to učiniti hned! Písaře, prosím . . .

Nikdo nesmí říct, že bychom příkázání lásky k bližnímu
obětovali politické kalkulaci – to ne!

Jak vždy, i dnes je Naše mysl s trpícími.

Jako by nikdy nic jiného nezamýšlel, tváří se teď papež, že bude proti zatýkání židů veřejně protestovat. Kardinál zavolal písaře, goticky dlouhého, jako řít slabounkého mnicha, který vypadá tak poslušně a nerozhodně, jako by byl už ve čtvrté generaci úředníkem, a jehož vybrané chování každého normálního člověka hluboce zahanbuje. Při promoci v Německu obhajoval téma: Liliový symbol u pozdních praerafaelitů. Zatímco útlocitný benediktýn padl, jak je předepsáno, třikrát na kolena, z čehož si vytvořil vlastní, zcela svérázný ceremoniel, a zaujal pak s násadkou na pero v ruce místo u psacího pultu, Kristův náměstek se „soustřeďuje“. Chladnost a tvrdost jeho obličeje, označovaná výrobcí církevních propagandistických textů často za „nadpozemské vytržení“, dosáhly přitom bodu mrazu – tak jak se často dává fotografovat, upírá se i teď jeho zrak přes všechny přítomné někam do daleka, vzhůru. Je nutno, aby tato scéna působila najednou ireálně, až fantasmagoricky. Slova, slova, úplná degenerace řeči – klasický příklad mluvení, aniž se co řekne – ještě štěstí, že v této scéně není technicky možno ukázat v pozadí některé z obětí: rodiny v rozdraných šatech, od kojenců až po starce, některé ze statisíců evropských rodin, i katolických, několik jeptišek a mnichů na

cestě do plynu, opuštěných ode všech, opuštěných i Kristovým náměstkem. Stalo se v Evropě 1941–1944.

PAPEŽ (*diktuje*): K... Svatému otci... doléhá pořád
důrazněji

a k Jeho stále větší lítosti ohlas...
běd, které dnešní konflikt
dlouhým trváním... ještě zvyšuje.

KARDINÁL: To bude Němce věru mrzet.

Fontanové na sebe mlčky pohlédnou, obličeje páterův je strnulý.

PAPEŽ (*přechází nyní při diktátu sem a tam*)

Poté, co papež se, jak známo, marně snažil
zabránit vypuknutí války
tím, že... tím, že... varoval vůdce národů,
aby nesáhli k dnes tak strašné síle zbraní,
neopomněl

užít všech prostředků, jež má po ruce,
k zmírnění útrap, které...

které... ať v jakékoliv formě, jsou
dílem strašlivého světového požáru.

Jak přibývalo útrap, rostla

i všestranná a láskyplná pomoc Otce papeže – středník.

Papeže; nezná

– to přijde *proloženě* – ...

PÍSAŘ (*velmi slabým hlasem*):

Ovšem, Svatosti: to přijde *proloženě*.

PAPEŽ (*s velkým gestem a zvýšeným hlasem*):

...nezná nižádných hranic, čárka, rozdílu národností,
čárka, náboženství či rasy.

(*K Fontanům*) Nu, spokojeni, drazí v Kristu?

KARDINÁL (*na kterého to zdánlivě zapůsobilo*):

I rasy, Svatý otče, ach ano,

to je vskutku *velmi* aktuální, že.

A ještě by snad bylo třeba,

jestli smím pokorně a vděčně, prosím, doplnit:

(*Obrácen k písaři, s patosem*)

Ta všestranná a neúnavná činnost Pia XII.

(ukloní se spolu s páterem)

se v posledních dnech ještě zvýšila,
když došlo také teď ve Věčném městě Římě
k zatčení izraelitů,
když . . .

PAPEŽ (*prudce, odmítavě*): Ne, Eminence, tak to ne!

Tak přímo ne a ne tak dopodrobna,
to by už bylo zaujetí stanoviska
k válečným událostem.

Svaté stolici má vládnouti duch *neutrality*.

(*Netrpělivě*) Tak přímo ne . . . nu, písáři,
jak pak to bylo, než padla zde ta slova
o Římu a o židech?

PÍSAŘ (*vstane, pokloní se, velmi slabě*):

Ta všestranná a neúnavná
činnost Pia XII.

(*poklekne, pak vstoje pokračuje*)

se v posledních dnech ještě zvýšila,
když . . .

„když“ bylo poslední slovo, Svatosti.

PAPEŽ: Tak řekněme: když vzrostly . . . ano,
když útrapy

tak . . . tak *mnobých* nešťastníků ještě *vzrostly*.

Myslíme, Eminence, že takhle to zní *obecněji*,
než kdybychom zde mluvili jen o židech.

KARDINÁL: To beze sporu, jistě, Svatosti,
no samozřejmě, zní to *obecněji*.

PAPEŽ (*smířlivě*): Když už jste, Eminence, i vy bratře,
vzpomněli Naší maličkosti,

bylo by nyní na místě

vzpomenout vděčně modliteb všech věřících.

Tak písáři:

(*Nyní diktuje velmi rychle*)

Kéž by ta požehnaná činnost, čárka,

a hlavně modlitby všech věřících

na celém světě . . . milý hrabě!

FONTANA (*přistoupí k papeži, který stojí vpředu, a řekne
chladně*):

Prosím, Svatosti?

PAPEŽ (*laskavě, důvěrně*): Jeden ze šeků, Fontano,
co jste Nám dneska přinesl,
Nám připomenul cenné papíry Maďarských železnic:
o to se postaráte, hrabě, že,
abychom o ně nepřišli,
i kdyby měla Rudá armáda Maďarsko obsadit?

FONTANA: Já je nabízím v Curychu, Svatosti,
prostřednictvím svých známých;
jedna část je již prodána,
nikoli nevýhodně.
Jen nesmí vejít ve známost,
kdo se jich zbavuje.

PAPEŽ: To chápeme. Pryč s nimi.

A není třeba na nich *vydělat*, jen pryč s papíry!
Kdo ví, jestli pan Hitler dokáže Maďarsko ubránit . . .
Riccardo se mezitím obrátil na pátera a snaží se ho odtáhnout od kardinála napravo dopředu. Podaří se mu to, papež mezitím diktuje dále a Fontana ustoupí.

PAPEŽ: Kde jsme přestali?

PÍSAŘ (*se pokloní, pak tenkým blasem, skoro zpívaje*):

A hlavně modlitby všech věřících na celém světě.
Já myslím, kdybych Vaší Svatosti
směl navrhnouti tuto formulaci:
Papež se soublasným pokynem ruky.
. . . kteří se svornou myslí, s vroucím
zanícením nepřestanou své hlasy vznášet k nebesům . . .
Kardinál s papežem se na sebe podívají.

PAPEŽ: Ano, tak je to zcela v Našem duchu, dobře.

Jak jsi to řekl: vznášet k nebesům – ano,
čárka, uspíšily, aby se došlo v budoucnosti k ještě větším
výsledkům

a vbrzku nastal den, kdy

(*Velmi důrazně, téměř liturgicky zpěvně*)

světlo míru znovu vzplane na zemi,

utichne každá nesvornost a hněv,

lidé odloží zbraně a sejdou se jak bratři,

aby konečně v poctivosti spolu

dělali vše pro společné blaho. Tečka.

Během dlouhé poslední věty přistoupil papež k písáři. Po

slově „odloží“ jde ke kardinálovi a k Fontanovi, dokončuje přitom diktát, který téměř vyzpěvuje. Mezitím Riccardo skoro vášnivě naléhal na opata.

RICCARDO: Jen samé fráze! – Otče generále, vy víte stejně jako já, že si jich Hitler všimnout ani *nemá!*

Pomozte! Musím ještě dnes – musíme *oba* k vysílačce!

OPAT (*když se zas od Riccarda odvrátil, tiše, naléhavě*): Neblázněte! A mlčte . . .

KARDINÁL (*už během Riccardovy rozmluvy s opatem*): Ta výzva, Svatosti, ta jistě opravňuje k naději, že . . .

PAPEŽ (*uslyšel, že opat prudce mluví s Riccardem. Odvrátí se od kardinála a řekne s úsměvem, ale ne moc přívětivě*):

Nu, pane minutante, jste stále ještě s Námi nespokojen?

Také kardinál se obrátí k Riccardovi. Dřív než Riccardo, vzrušen na nejvyšší míru, může odpovědět, řekne jeho otec –

FONTANA: Svatosti, toto provolání, v němž není ani slovo o zatčených, se nikdo neodváží vztáhnout k židovské otázce.

PAPEŽ (*u konce s trpělivostí*): Což jsme expressis verbis nehovořili o lidech *všech ras*, hrabě Fontano?

KARDINÁL: Ta výzva vstoupí do dějin, ano.

OPAT: My děláme, co můžeme.

FONTANA: Jak jistě víte, otče generále – má Svatá stolice jiné prostředky, jak dojít sluchu.

Svatosti, s Hitlerem mluďte *ultimativně*.

Nebo dopisem, jež mu Weizsäcker odevzdá.

Papež rozrušen podívá se na písaře a pokyne mu, aby odešel.

PÍSAŘ (*se ukloní*): Vaše Svatost – jestli smím na to poníženě upozornit, ještě nepodepsala.

Když přistupuje k papeži, který se velice podrážděně chopí podávaných desek, připíná si Riccardo na sutanu židovskou

hvězdu, kterou nosil s sebou. To spatří papež. Je neschopen slova. S pohledem upřeným na Riccarda sahá, nebo spíš bmatá po zlatém psacím náčiní, které mu mnich podává, a chce ponořit pero do kalamáře. Mělo by to být busí brko, stejně jako to, jímž podepsal papež 1. listopadu 1950 dogma o nanebevzetí Panny Marie. Jako duchem nepřítomný ponoří pero do inkoustu, a když je klade na papír k podpisu, řekne kardinál –

KARDINÁL (*bez dechu, roztrpčen*):

Vzpamatujte se – pane minutante!

Dejte to – pryč! Jděte,

co si troufáte tváří v tvář Svatému otci!

Blasfemie... na kněžském šatu...

Blasfemie.

FONTANA (*prosebně*): Riccardo – ne, prosím tě...

RICCARDO (*odhodlaně, vášnivě*): Svatosti, vy podpisujete

Hitlerovi bianko plnou moc,

aby se židy jednal tak

jako dosud...

Když papež, jenž je velice vzrušen, rychle podpisuje, vyklouzne mu pero z prstů. Ušpiní si ruku inkoustem a vyčítavě ji drží tak, aby to každý viděl.

KARDINÁL (*zvolal ihned po Riccardových slovech*):

Už ani slovo!

Prosím vás poníženě, Svatý otče, skončeme

tento výstup!

Papež se natolik vzpamatoval, že zas může mluvit. I když nekotá, vážně v řeči, což se stávalo kardinálu Pacellimu častěji, papežovi jen zřídka.

PAPEŽ: Ve jménu obětí... i tato... tato

arogance! – A tato nepřístojnost –

hvězda na rouchu služebníka Kristova.

Podívá se znovu na svou ruku, potřísněnou inkoustem, a hluboce uražen ukazuje tuto vždycky tak pečlivě pěstěnou ruku okolostojícím jako ránu. Kardinál pošle písaře s rozkazem pryč a pak, obrácen k Riccardovi, ukáže zděšeně na jeho prsa, na místo, kde má Riccardo připevněnu Davidovu hvězdu.

RICCARDO (*ihned odpověděl na papežovu výčitku*):

To je ta hvězda, již musí nosit
od svých šesti let
každý žid, na znamení psance –
Budu ji nosit *tak dlouho* . . .

PAPEŽ (*se třese bněvem*): *To neučiní!*

My mu to zakazujem – zakazujem –
tohleto na sutaně . . .

(*Přestane mluvit, protože je nebezpečí, že mu selžou slova*)

RICCARDO (*téměř klidně, věcně*):

Tu hvězdu budu nosit tak dlouho,
až Vaše Svatost zatratí
před celým světem *toho* muže,
který tak bestiálně vraždí židy v Evropě.

Papež oněměl, očividně vůči Riccardovi bezmocný a neschopen slova.

KARDINÁL: Rouhání, šílenství!

RICCARDO (*zvýší hlas*): *Šílenství?* – Ne, Svatosti, král

dánský, člověk bez moci,
ten Hitlerovi pohrozil, že hvězdu bude nosit
sám, tak jako *každý* z členů jeho domu,
když budou dánské židy k tomu nutit! . . . *Nenutili*
je! Kdy už konečně,
Vatikán bude jednat *tak*,
aby nám, kněžím, bylo dovoleno
přiznat se beze *studu*, že
sloužíme *té* církvi, jež vidí
nejvyšší příkaz v lásce k bližšímu.

KARDINÁL: V poslušnosti! V bezpodmínečné poslušnosti
vidí vždy jezuita nejvyšší příkaz, minutante!

RICCARDO: Jen v poslušnosti k Bohu.

KARDINÁL: . . . jenž k tomu používá hlasu, že ano, vůle
Jeho Svatosti. Tak poslouvejte!

Papež ostentativně mlčí.

Co jste jako člen Tovaryšstva Ježíšova slíbil?

RICCARDO:

Promiňte, Eminence, což neslibuje každý kardinál
věrný purpuru svého pláště,
že bude bránit svoji víru
až do poslední kapky krve?

Základem naší víry, Eminence, je však
jen láska k bližnímu – dřív než mne odsoudíte,
vzpomeňte deportovaných.

KARDINÁL: Copak vás odsuzuji, já se za vás modlím, ano!

Ale to rouhání zde – na sutaně . . .

No tak už jděte přece

Svatému otci z očí.

PAPEŽ (*se zase pokusí odejít, je opravdu otřesen a nesmírně
vzrušen*):

Vzpouora a v těchto sálech.

Neposlušnost a domýšlivost, protestantismus –

Fuj – to je dík za vše,

co jsme pro minutanta učinili.

FONTANA: Prosím o propuštění, Svatosti!

PAPEŽ: Vy zůstanete, hrabě. Jste už dost trestán

tímto synem, za jeho pošetilost pykat nesmíte.

FONTANA: Svatosti, prosím, propusťte mě.

PAPEŽ (*suverénně, chladně*):

Zůstanete a punktum. – Vy, otče generále,

(*Obrátí se na opata*)

*Pisář tiše vstoupil, nese velkou mosaznou nebo měděnou
mísu s vodou a ručník.*

vy Nám ručíte za to, že ta nepřístojnost – zde

skončí. Odvedte minutanta

domů – Bůh ho opatruj, neví,

co mluví, My jsme mu odpustili.

Ovšemže nesmí zpátky do úřadu,

ani do Lisabonu . . .

*Ricardo stojí, jako by se ho to všechno už dávno netýkalo;
není ani jasné, zda vůbec poslouchá. Mnich s mísou přistoupí
k papežovi. Zdrčený Fontana padne před papežem na ko-
lena, zdá se, že mnich hrůzou zemře vstoje.*

FONTANA: Svatosti, prosím . . . Prosím, Svatý otče . . .

PAPEŽ (*je mu to trapné*):

Fontano, nu tak vstaňte, copak vy za to můžete?

Vždyť nás dva přece nemůže skutek vašeho syna
rozdvojit.

(*S definitivní platností, jasně a tvrdě*) Non possumus.

To se stát nemůže a nestane,

abychom psali tomu neblahému Hitlerovi.

Vždyť zároveň s ním bychom tím

i Němce in corpore

provokovali a denuncovali.

Němci však i pan Roosevelt v Nás musí vidět

vždy slušného prostředníka.

A nyní dost, ad acta.

Během poslední věty se vrátí k trůnu, v míse, kterou mu podávají, si chce omýt ruce – když tu Riccardo, už ve dveřích, pevně a klidně řekne –

RICCARDO: Kéž neztratí Bůh svou církev proto, že jeden její papež neplní své poslání.

Papež, neschopen slova, vstal. Nedaří se mu utajit, že tato slova se ho dotkla na nejcitlivějším místě. Všichni poblížeji na otevřené dveře, jimiž Riccardo rychle a rázně vyšel. Každý je obromen, nepadne ani slovo, mluví jen gesta a pohledy. Fontana, který ovšem o Riccardových úmyslech nic neví, cítí, že tu jde o víc než jen o neodpustitelné „pohoršení“. Bezmocně a s velkou úzkostí postoupí tři kroky ke dveřím, jako by chtěl Riccarda následovat – pak se zničeně obrátí. Oči má sklopeny a přidržuje se pultu. Ve dveřích se objeví Švýcar s halapartnou, kardinál mu rozčileně pokyne, dveře se zvenčí zase zavřou. Papež se posadí a začne si mýt ruce. Je neschopen vypravit ze sebe slovo, ještě že může při tom skrýt třes rukou. Kardinál ho zaraženě pozoruje, pak k němu přistoupí a řekne důvěrným tónem, jehož používá jen zřídka –

KARDINÁL: Svatý otče – nepřipouštějte si tak k srdci . . . tyhle urážky.

Vždyť je to nezdvorilost, že ano!

Papež se na něho bolestně a vděčně usměje. Už může mluvit. Aby si trochu uklidnil své otřesené svědomí, řekne opatovi –

PAPEŽ: Milý opate, je v kláštorech

pro utečence dosti chleba?

OPAT (*chlácholivě, jako k těžce nemocnému*):

Pro první týdny, Svatosti, je jistě

všude zásob sdostatek.

PAPEŽ (*rozhořčen, že byl tak zneuznán*): Summa iniuria!

Což bychom nechtěli všem, všem pomoci!

To, co nám bylo dovoleno vykonat, se stalo.

*Ví Bůh – nemáme – vinu na té krvi,
co se tu prolévá. – Jako čekají květiny
(Zvýšeným hlasem deklamuje)*

*pod silnou vrstvou sněhu
na vlahé jarní vánky,
musí i židé v modlitbách a v důvěře
vyčkat hodinu
nebeské útěchy. – A my,*

(Utřel si ruce, vstane)

*co jsme se zde v Kristu shromáždili,
se teď pomodlíme . . . Fontano, prosím,
tak pojdte přec i vy do našeho středu, prosím vás.*

*Fontana si s nechutí stoupne mezi opata, který padne na ko-
lena vlevo od stupňů trůnu, a mezi kardinála, který poklekne
vpravo. Mnich postaví na stůl mísu s vodou a ručník a po-
klekne tam, hluboce skloněn. Papež sestoupí se dvou schodů,
skloní se k Fontanovi a laskavě řekne –*

PAPEŽ: *Fontano – kdo by měl vědět lépe nežli My,
co je to býti otcem. To je koruna trnová.*

*Fontana musí políbit nastavený prsten. Potom se papež zase
zcela ovládající režii situace, vrátí na trůn: „Hubená a vysoká
postava se vztyčí . . . a obrátí oči k nebi . . . S široce rozepjatými
pažemi vypadal papež, jako by chtěl sevřít veškeré lidstvo do
otcovské náruče.“*

PAPEŽ *(se modlí a již po prvních slovech padá opona):*

*Exsurge, Domine, adiuva nos, et libera nos
propter nomen tuum –
sit super nos semper benedictio tua –*

OPONA

PÁTÉ JEDNÁNÍ

OSVĚTIM NEBOLI HLEDÁNÍ BOHA.

Za špatného počasí nebo silného větru šířil se zápach spáleného masa mnoho kilometrů, takže veškeré obyvatelstvo v okolí mluvilo o spalování židů, i když propaganda strany a správních úřadů tvrdila opak. Protiletcecká obrana nepřestávala protestovat proti nočním ohňům, které byly vidět vysoko ve vzduchu. Ale spalovat se muselo i v noci, aby se přicházející transporty nemusely zastavovat. Program jízdního řádu jednotlivých akcí, který byl pevně stanoven říšským ministerstvem dopravy na konferenci pro jízdní řády, musel být zejména z důvodů vojenských bezpodmínečně dodržován, aby se zabránilo na příslušných místech zácpě a chaosu.

Byla mně nápadná jedna mladá žena, protože příliš horlivě pomáhala svlékat malé děti a starší ženy a pobíhala stále sem a tam... Nevypadala vůbec jako židovka. Až do konce obcházela ženy s mnoha dětmi, které nebyly ještě hotovy se svlékáním, laskavě s nimi mluvila, uklidňovala je. Šla do bunkru s posledními. Mezi dveřmi se zastavila a řekla: „Od začátku jsem věděla, že jdeme do Osvětimi proto, aby nás dali do plynu; ušla jsem zařazení mezi práce schopné tím, že jsem vzala do náručí děti. Chtěla jsem celý proces zažít s plným vědomím a přesně, do všech podrobností. Snad to nebude dlouho trvat. Sbohem!“

Zápisky osvětimského velitele Hösse.

Nejvýznamnější události a objevy naší doby mají jeden společný znak, že totiž přesahují lidskou představivost. Žádná fantazie nestačí představit si Osvětim nebo zničení Drážďan nebo Hirošimy, nebo průzkumné lety do vesmíru, nebo třeba jen průmyslovou kapacitu nebo rekordy v rychlosti. Člověk už není schopen postihnout, co dokázal.

Proto jsme se dlouho zabývali otázkou, jestli a jak je možno v této hře ukázat Osvětim. Dokumentární naturalismus nám jako styl nevyhovuje. Tak vysoce nadnesená figura, jako je

Doktor, který ani nemá občanské jméno, monology a všechno ostatní jasně ukazují, že jsme neusilovali o napodobení skutečnosti – a při inscenaci se o to ani snažit nesmíme. Na druhé straně se nám zdálo nebezpečné počínat si v dramatu jako třeba Celan ve své mistrovské poémě „Fuga smrti“, která vyjádřila splynování židů pouze v metaforách, např.:

*Černé mléko jitra, pijeme je večer,
pijeme je v poledne a ráno, pijeme je v noci . . .*

I když tato slova a jejich zvuk působí velice sugestivně, metafory přece jen natolik potlačí pekelný cynismus této reality, která je už sama o sobě skutečností nesmírně přepjatou – že dojem něčeho neskutečného, který z ní dnes, patnáct let po událostech, máme, vyhovuje našemu už beztak silnému sklonu považovat tuto realitu za legendu, za apokalyptickou neuvěřitelnou pohádku, což je nebezpečí, které se cizorodými efekty ještě zesiluje. I když se budeme držet co možno nejvíc historických svědectví, budou slova, obrazy a události na jevišti působit už zcela surrealisticky. Neboť i ten fakt, že dnes si můžeme prohlížet Osvětim jako Koloseum, nás stěží může přesvědčit o tom, že před sedmácti lety byla v našem reálném světě tato obrovská továrna s řízenou železniční dopravou postavena proto, aby v ní normální lidé, kteří si teď patrně vydělávají svůj denní chléb jako listonoši, soudci, pedagogové, obchodní zástupci, důchodci, státní tajemníci nebo gynekologové, jiné lidi zabíjeli.

1. OBRAZ

Jeviště je co nejtemnější. Bylo by dobře, kdyby strážníci vpředu vlevo zatím nebylo vidět.

Že monology jsou mluveny nebo „myšleny“ uvnitř vagónu, aniž je vidět ty, co je říkají, naznačí nejdříve zvuková kulisa: je slyšet jízdu a potom posunování nákladního vlaku. Surové ranní světlo osvětluje scénu jen nepatrně, takže jsou vidět pouze obrysy deportovaných, kteří vpravo a daleko vzadu sedí na bobku, natlačeni mezi kufry a bednami.

Kromě monotónního rachotu kol, který je slyšet i během mono-

logů, zatím žádné realistické efekty, jako dětský pláč, hovor
atd.

Monology

STAŘEC:

Nezemřít ve vagónu, jen ne před očima vnuků.

Už dávno vysušil strach jejich tváře,
udusil jejich otázky. Cítí, co já teď vím:

Že konec cesty je též naším koncem. –

Ať se to stane kdekoliv, ukrutný Bože,

to *Tvé* nebe je nad námi, a kati,

to jsou lidé, *Tebou* zmocnění.

Ty také tomu přihlížíš? Ach ano, budeš přihlížet. –

Tak věrně

jsem Ti sloužil mezi mnohými, již

Tebou pohrdali, tak jistý jsem si byl *Tvou* všemohoucností:

Jakpak bych *mohl* pochybovat, Nepochopitelný, že

máš i Ty své ruce v této hře! Což nebyla

mou útěchou po celý život jistota,

že Tobě nikdo, *nikdo* z ruky nevyrvé kormidlo?

A je to tato víra v Tebe, jež mě zahubí.

Ve jménu Tvém Tě varuji:

Neukazuj Svou sílu tím, že budeš upalovat

děti tváří v tvář matkám, jen abys

v nářku mučených zaslechl své jméno.

Kdopak by mohl v kouři krematorií vidět

Tvůj pokyn k pokání?

Nezměrný Bože – což Ti je člověk

nejvíce podoben, když nezná míry? Což je

takovou propastí zloby proto,

že Tys ho stvořil k Svému obrazu? –

Já nemohu už reptat, Strašlivý,

ani se modlit, jenom snažně prosit:

Nenech mě zemřít ve vagónu,

před očima vnuků.

ŽENA:

Vysmívali se, když u mne našli

kabátky a plenky. Zdvořile
vyslechli, že jsem už v osmém měsíci.
A laskavě se ptali po mém muži. –
Jako by zrovna tebe dva dny předtím
nebyli vlekli z dílny a nevláčeli
po schodišti, až ti tekla krev.

Jak jsi se ohlédl – ten výraz! Ach vědět,
cos chtěl ještě říci. Mínils tím
naše dítě? *Nač* jsi myslil?
A jak se smáli, jak se smáli, když's
na mě volal, že zas přijdeš.

Spokojeně jsme žili svoje všední dny,
bez nepřátel, s radostí nad svým
balkónkem, a hledali si slunce
na piazzze vedle prodavače hroznů a chládek
v městském parku a za nedělí oddech v biografu.
A teď – *už nikdy* spolu, nikdy ve třech!
Nikdy jídlo a hovor u vlastního stolu a prostor,
jenž nás chrání, bezpečné sny a cesty,
a denně mléko, večer světlo, lůžko
a muž, který má rád svou práci a dá mi útěchu
a teplo v noci. A záštitu.
Zapomněli jsme, jak hrozivý je svět.

Ohroženo je dítě už v těle své matky,
ohrožen je i stařec, jenž chce zemřít
doma, tak jako na smrt poraněné zvíře v houští,
uštvané životem. – Jak jsme o tobě rozmlouvali,
hledali jméno, a šťastni kupovali
měsíc za měsícem pro tebe kabátky a košíček.
Nesmí to být. *To* se nesmí stát.
Ty žiješ! – Cítím tvé ručky, tvoje srdce.
Za měsíc přijdeš na svět,
a budeš bez ochrany.
Madono, Matko boží – zabraň tomu!
Nech mi to dítě – nech nás žít!

DÍVKA:

Ne, není naděje, můj milý, že mě najdeš.
Chladný jak nádhera v San Giovanni je Bůh.
Nedojímá ho, že ta těhotná vedle
nebude nikdy matkou, že já nebudu tvou.
Chladný je Bůh, tuhnou mi ruce, když je spínám.
A staří bohové jsou mrtví jako báje o nich,
jako antické trosky v muzeu Vatikánu,
v márnici umění. – Jinak by musela být naděje,
že najdeš mě, tak jako
Orfeus našel Eurydiku.

Ale vagóny nejsou člunem k Hádu.
Koleje k Polsku nejsou řeka Styx. Vždyť i podsvětí
je vyrváno bohům a obklopeno
hlídači, které nedojímá zpěv.

Už nenajdeš mne nikdy, kdybys hledal
do smrti. Tak dlouho nehledej. Najdi si dívku,
jež ti dá víc než já. Zapomeň. Buďte šťastni.
A s láskou nečekejte. Milenci jsou vždy v nebezpečí,
vždycky ohroženi. Nepromeškejte svůj den,
jako my tehdy v Campagni.
Nepromeškejte večer na moři,
dokud je prach, ten černý písek z Ostie,
to vaše lože, ještě teplý.

Však nezapomeň docela a příliš rychle.
Tma kolem nás a úkryt náš a příboj,
jenž zaplavil nám srdce
a vynesl tvá slova, naše rozněžnění tam,
kde je nikdo neslyšel. Přimknuta k tvému tělu
byla jsem tak malá, bezpečná jako nikdy –
a otevřela mě tvá ústa. Škoda, že dar té noci
nám pak přec jen nebyl darován!
Proč jsem se – můj milý, odpusť – bránila
tvým rukám. Byl bys teď aspoň se mnou, jsem
strašně opuštěná. My jsme však propásli svou chvíli.
Kdybych tak byla s tebou na pobřeží! Kdyby nás

prudký příboj strhl do vln spolu.

Teď jsem tak sama. Vem ještě jednou do svých dlaní ten písek z Ostie a hoď ho do moře, popel, můj popel, a zavolej mé jméno tak jako tenkrát, v Ostii –

Po posledním monologu silný rachot posunovaných vagónů, vlak se zastaví a zároveň s otevíráním zasouvacích dveří začne „řev“, známý z různých kronik, s nímž musili káповé vykládat vagóny: velmi naturalisticky reprodukované, často opakované povely jako

„Ven, rychle, rychle“

„Kufry zůstanou tady“

„Rychleji, rychleji“

„Nemocní dozadu“

„Zůstat vzadu“

„Ven, dělej, člověče“

Dětský pláč. Jedna žena křičí: „Rachele – Rachele – kde jsi, Rachele“. Do toho štěkot psů, píšťala – a sykot páry z lokomotivy. Káповé vytahují z vagónů, z imaginárních vagónů, velmi rychle a brutálně vyplašené lidi, kteří mizí ve tmě jeviště. Ticho.

2. OBRAZ

Během celé této scény je šero. „Mrak“, který je vidět skoro na všech zachovaných kresbách vězňů, stál neustále nad Osvětimí tak jako morový zápach spáleného masa a myriády much a budil pozornost okolního obyvatelstva i cestujících na trati Krakov – Katowice, kteří se tlačili k oknům, když vlak projížděl kolem tábora.

Stojící kouř a ohnivá záře, jež byly vidět ještě ze vzdálenosti třiceti kilometrů, a déšť jisker z krematorií a z deseti obrovských hranic, na nichž se mohlo spalovat najednou na volném prostranství kolem tisíce mrtvol, vytvářely atmosféru pekla, která obklopovala i nádraží a vstupní nádvoří této továrny na smrt. To, co se dělo uvnitř podsvětí, u krematoria, to si nelze vůbec představit, tím méně zachytit jeho atmosféru.

Scéna je jako ze strašidelného snu, i když by se dala tato skutečnost ukázat „reálně“. Stačí několik drobných pokynů:

Vlevo, vpředu na jevišti je strážnice, k níž se vpravo napojují dva nelidsky pěstěné květinové záhony a lavička. Zvýšené pozadí jeviště se mírně svažuje napravo dozadu, takže deportované je na cestě k neviditelným plynovým komorám vidět co nejdéle. Na pravé straně spojuje šikmá plocha zadní a přední část jeviště. Pozadí tvoří často fotografovaný a dodnes (1959) beze změny zachovaný dům s bránou, jímž do Osvětimi vjížděly vlaky s vězni. Dlouhá, smutná budova, podobná stáji, s několika málo okny a uprostřed s nízkou strážní věží, která připomíná silo.

Ke strážnici vedou dva schody a je otevřena do hlediště. Zadní stěnu tvoří zprvu zatemněné velké okno, před nímž je psací stroj, telefon a kancelářské židle. Úplně vlevo ohraničuje prostor úzké polní lůžko, vedle něho stůl na nízkých nožkách, s kávovým přiborem, chlebičky, a s mnoha láhvemi s kořalkou, které nechyběly nikde, kde se pod velením abstinenta Adolfa Hitlera vraždili lidé.

Celá tato scénérie je pro Osvětím charakteristická jen tehdy, když má neustále chmurné pozadí, kouř a obeň. Musí být cítit, že tento smutný domek se zabrádkou je ve srovnání s tím ještě lidskou fasádou. Fasádou, která však více odhaluje než skrývá, co se za ní děje. Nemůžeme se bobužel uklidňovat tím, že osvětimský tábor udržovali v chodu duševně choří nebo sadističtí zločinci. Tady měli své „pracoviště“ normální lidé. Abychom si to znovu připomenuli, začněme obšírně s Helgou.

Zvoní blučný staromódní budík. HELGA, pracovnice u spojovací služby SS („bobeček“), jej hned zastaví. Odhodí vlněnou deku a zvedne se na polním lůžku, usnula totiž při rozsvícené lampě. Je právě tak mladá jako apartní, jen ve cvičebním úboru. Má na košili pod pěkným levým prsem sportovní odznak a bílé kalhotky jsou nahoře vlevo ozdobeny černými SS runami. Zatím je otočena k divákům zády, pak ukáže pomalu pravou, levou nohu, velmi bezké nahé nohy, konečně se postaví před lůžko a začne si smutně broukat píseň Hanse Leipa „Lilimarleen“. Běží bosa k ponornému obřivači, postaví ho do konvice a přinese si potom z otáčecí židle u psacího stroje punčochy, které si s rozkoší navléká, neboť jsou ve čtvrtém válečném roce vzácné. Už se docela probrala a je čilá. Napřed si oblékne blü-

zu s černou kravatou a pak svůj napůl mužský šedý kostým, který ještě zdůrazňuje její postavu jako ze žurnálu, odemkne dveře, krátce začichá do mlhy a kouře a nasadí si na světlé vlasy „lodičku“. Její noční služba končí v 7 hodin, tedy již brzy. Složí pokrývku, naleje horkou vodu do filtru a chce při snídani opět pokračovat ve čtení tlusté knihy, když tu se objeví sturmbannführer dr. Fritsche se dvěma pány průmyslníky.

Ještě něco o Helze. O specificky ženské vlastnosti, totiž aby byla vždycky stejného mínění s těmi, kdo na ni udělali dojem, a aby neviděla nic, co by její pohled mohlo zkalit, se nemusela nijak zvlášť snažit, neboť měla tyto vlastnosti jako všechno čistě ženské vrozeny tak silně, že by byla shledala i v Osvětimi všechno „v pořádku“, kdyby o tom někdy přemýšlela. Ona ovšem nikdy nepřemýšlela. Proto je pro zdejší pány, kteří v noci přece jen občas vidí strašidla, zvlášť svůdným uspávacím práškem. Nemá nic společného se zlými ženami, které dělaly v táboře dozorkyně, ačkoliv samozřejmě přesně ví, k čemu přispívá ve své funkci telefonistky a pomocnice u dálkopisu. Ještě mnohem lépe než třeba velitel Rudolf Höss dokazovala Helga docela nevědomky a prostě svou srdečností a svým ženským půvabem, jak lidský zůstává člověk i jako zločinec z povolání a že termín „lidský“ se stal slovem naprosto nepoužitelným, protože je příliš mnohoznačný. Pokud se Helgou nezabývá žádný muž, nejraději sní o tom, že by mohla žít někde daleko odtud, třeba v Lüneburských vřesovištích. Chtěla by totiž být věrnou a šťastnou nevěstou, místo aby pořád podváděla svého snoubence, bezkébo, ale prostoduchého katana v krematoriu, který měl hodnost poručíka, s Doktorem, jemuž podléhá natolik, že přemáhá velice silný strach a předsudky, jen aby s ním mohla být za poledne hodinu v posteli. Nenávidí tohoto Doktora, protože je jeho lascivnímu kouzlu vydána napospas – stejně jako nenávidí všechno zlé a příliš inteligentní. Ze své potřeby čistoty a slušnosti by dokonce zavrhovala zabíjení židů, kdyby jí někdy napadlo, že by to mohlo být stejně zvrhlé jako třeba cizoložství nebo poslech anglického rozhlasu. Ale jako téměř všechny mladé dívky, je dokonale přizpůsobivá nejen jako tvárný materiál v rukou milence, nýbrž i jako mnoho sekretářek je až k nejintimnějším projevům sympatie nebo antipatie pouze papouškem svého šéfa.

Proto o dva roky později, v r. 1945, rychle a bez jakéhokoli oportunismu pochopí, že to, co se dělalo se židy, „nebylo pěkné“ – ale v té době jí to vysvětlí opravdový muž, žid a okupační důstojník. Sama ostatně potom ani v posteli z opatrnosti nepřizná, že až po ty nejpříšernější podrobnosti věděla, k čemu v Osvětimi přispívala; vůbec „přirozeně“ nevěděla, že by tam lidi systematicky vraždili, a Američan jí to věří nejen proto, že je rozkošná: docela vážně považuje za možné to, co říká, stejně jako soudci v Norimberku od Julia Streichera vážně vyslechli, že mu o vyvražďovacích akcích nebylo nic známo.

Doktorovi pomáhaly nejen sladké a bezcharakterní dívky, ale i zakyslí charakterní občané, ve shodě s konstatováním knížete Talleyranda, o jehož věcnosti nelze pochybovat, že ženatý muž, který má rodinu, je vždy ochoten udělat za peníze všechno – komu dá bůh úřad, tomu dá i kolegy. Tyto „smyšlené“ pány, kteří teď přišli za Helgou, už známe nejen z druhého obrazu prvního jednání – známe je odedávna, ať už je denně vidáme na skluzavce německého hospodářského zázraku nebo v zrcadle své vlastní koupelny.

Již tohoto rána je na nich vidět, že přežívají válku ve zdraví a spokojeni se svými financemi. Všichni zdánlivě nepostradatelní na svých místech, a proto chráněni před nasazením na frontu, jsou ve skutečnosti vyměnitelní jako pneumatiky. Proto stačí všimnout si za všechny tři jednoho z nich:

Vezměme toho v uniformě. Pan Dr. FRITSCHÉ je bledý obrýlený muž, podobný reichsführerovi Himmlerovi jako neretušovaná amatérská fotografie mistrovskému snímku. Jeho úkolem je proti potvrzení o přijetí přidělovat zdravý „vězeňský materiál“ obou pohlaví z transportů do výroby, která byla zřízena velice blízko Osvětimi – a po několika měsících zase proti potvrzení od tak ctihodných firem jako IG-Farben přijímat nemilosrdně sedřené lidské vraky a dodávat je do plynových komor. Pan Fritsche nikdy nepocítil předsudky vůči této činnosti, protože je původním povoláním právník a ví, že se zde neděje nic, co by nebylo služebně přesně nařízeno. Nikdy by nedostal chuť zajatce bit, a doufá, že také jeho podřízení udělují výprask jen tehdy, když vězeň simulantstvím nebo leností vytvořil zákonné předpoklady k trestu bití. Důkaz, že nemoc nebyla simulována, je podán tím, že na ni vězeň zemřel.

Pan Fritsche zásadně nepřiblíží ani nenaslouchá provádění disciplinárních trestů a také prohlídce krematoria se vyhýbá, protože se beztak často bojí toho, „že by selhal a upadl opět do starých měšťáckých představ“. Proti takovým záchvatům bojuje dlouhými procházkami pod ochranou dvou vlčáků a četbou nár. soc. propagačního materiálu, ačkoliv je pan Fritsche zcela apolitický. Za velkého strádání vystudoval vysokou školu a oženil se s chudou dívkou, proto také usiluje ve své kariéře o rychlý finanční postup, nikdy by se však nezákonně neobohatil; zlaté náramkové hodinky z majetku jednoho spáleného amsterdamského žida se na jeho zápestí dostaly nařizovací cestou. Protože se Hitler nedávno zase ostře vysmíval právníkům, kteří prý jsou všichni „včerejší“, nevidí už ani dr. Fritsche mnoho smyslu v soudcovské kariéře – a advokátní činnost se mu zdá přímo absurdní. Ne snad, že by vycítil, jak je groteskní, když právě takoví lidé, jako je on – a to byl, jak známo, po r. 1950 v západním Německu zjev velmi častý – soudili lidi, kteří například ukradli kolo. Sturmbannführer Fritsche si pouze říká, že moderní soudnictví po konečném vítězství asi sotva připustí více než tyto dva výměry trestu: smrt nebo odsouzení odsouzenců na zkušební dobu do dobytých východních území; Velkoněmecká říše se nebude zatěžovat přebytečnými žrouty ve věznicích. Z této úvahy, a protože se to rádo slyší, mluví pan Fritsche o dědičném statku na Ukrajině – nedávno bobužel na čas zase ztracené – na němž, jak myslí, bude se svou rodinou hospodařit a jejíž za své zásluby jistě dostane. Nemá samozřejmě o hospodářství ani ponětí. Nemá k ničemu živoucímu, například k Helze, naprosto žádný vztah. Dokonce ze strachu před tím, že by ho mohl kopnout kuň, odmítá se k němu přiblížit. V r. 1952 je finančním odborníkem v jedné z nejvýznamnějších německých spořitelen, v r. 1960 vrchním zemským soudním radou s nárokem na penzi – změnil povolání, aby, máje srdeční chorobu, zabezpečil rodinu, i když to znamenalo na čas finanční ztrátu . . .

Trochu se rozjasnilo, pokud to ustavičný kouř a mlha dovolí. Zatímco si Helga vaří kávu, objeví se Fritsche v zimním plášti, s čepicí a s chrániči na uších a právě chce vejít do strážnice, aby se zabřál. Tu k němu zleva přistoupí zamračený důstojník s přílbou, bičem, svítilnou a s vlčákem.

DŮSTOJNÍK: Sturmbannführere – hlášení!

(Priváže psa pevně k lavičce)

FRITSCHÉ: Tak brzo ráno? – Co se děje?

DŮSTOJNÍK: Sturmbannführere, na vnější rampě došlo k překvapení: sám papež nám sem poslal svého kněze . . .

FRITSCHÉ: Co to mluvíte, papež?

DŮSTOJNÍK: Poslal nám s pokřtěnými židy kněze, jako průvodce.

Jsou to ti židé z Říma! Měl je

po cestě doprovázet a zřejmě pečovat o jejich duše.

A . . .

FRITSCHÉ: A co?

DŮSTOJNÍK: A naložili ho, ti idioti z Říma, jak tu sebranku.

Spolu s tou pakáží

do vagónu, ačkoli

nosí sutanu, je Ital, žádný žid,

prý sprízněn s Pacellim.

FRITSCHÉ: No zatraceně! To je svinstvo!

DŮSTOJNÍK: Oslovil mě, to byla ještě tma, a štěstí, že jsem držel psa . . .

FRITSCHÉ: A teď kde vězí?

Už viděl něco z tábora?

DŮSTOJNÍK: Ne, zatím nic. Je ještě venku, na rampě číslo jedna. Já jsem ho svěřil četníkům,

co převzali ten transport od Passau,

a železničářům, kteří ho doprovodí zpět.

Teď s nimi snídá a . . .

FRITSCHÉ: Svinstvo! Jen ho moc nehlídejte.

Do odjezdu se musí pohybovat

na vnější rampě tak,

aby ho nepopadla zvědavost a

nezdržoval jak ti lidé z Červeného kříže.

DŮSTOJNÍK: Já se jen bojím, že zde už během transportu viděl dost a dost!

FRITSCHÉ: Dáme si na to skleničku. Pojdte.

(Projdou zahrádkou, Fritsche zaklepe téměř nesměle)

HELGA: Dále.

FRITSCHÉ (*rozpačitě*): Heil – Heil a Sieg! Smíme se u vás trochu ohřát, slečno Helgo?

HELGA: No prosím, beze všeho, dobrýtro. Zima, že? Posluž si, Heini, vem si cigaretu.

Vemte si, pane Fritsche.

DŮSTOJNÍK (*vezme si cigaretu*):

Děkuju, Helgo, jak se máš?

Kořalku nechci, nejsem ve službě.

HELGA: A vy, pane Fritsche? Kávu?

FRITSCHÉ:

Ne, děkuji, mně trochu kořalky, já musím na rampu, (*K důstojníkovi, když Helga skládá pokrývky*)

Jen pryč s tím knězem, rychle pryč.

Zavolám kvůli tomu v osm

do Berlína. Chce ten chlap

zpátky do Říma? – – Ten nám tu ještě scházel!

DŮSTOJNÍK: Chce do Breslau a marky má.

Navštíví prý tam biskupa,

pak jede do Berlína k nunciovi.

FRITSCHÉ: Jak to? Snad si pán nechce stěžovat?

DŮSTOJNÍK: Ne, o tom nemluví. Prý tam byl zaměstnán.

Má samozřejmě zlost na toho idiota,

co ho v severní Itálii nebo v Římě

sebral jak židovského kluka.

Teď už se ale uklidnil.

FRITSCHÉ: Ten, co to proved, bude mít

brzo příležitost povyrazit se v Rusku na frontě.

Nezodpovědný blbec!

A právě teď, kdy naše situace

na jihu je tak dost překerní,

vyvádět jak na Ukrajině.

K nevíře, zrovna teď, kdy Vůdce nedávno

znova zdůraznil, že církev

před konečným vítězstvím se vůbec nesmí napadat!

A Himmler – slyšel jste to?

DŮSTOJNÍK: Ne, sturmbannführere.

FRITSCHÉ: Před nedávnem své matce vypravil
církvní pohřeb – Pěkné, co?

Tak pryč s ním, pryč s tím černokabátníkem!

Zpět do Berlína, tam budou vědět,

co s tímhle pánem z Vatikánu udělat.

Tak, ještě jednu na to leknutí.

Buďte tak hodná, Helgo, utěšte nás.

HELGA: Já mám pořád jen utěšovat, kdo mě utěší. –

FRITSCHÉ: Tak – potom zavolám Berlín.

Heil Helgo, pěkně děkuju!

HELGA: Na shledanou!

DŮSTOJNÍK: Jdu taky, chci se vyspat.

HELGA: Heil, pane Fritsche. Heil, Heini – vyspi se,

já mám taky co dohánět.

(Živá a směje se)

Fritsche s důstojníkem odejdou. Helga zhasne stolní lampu a vytáhne vzadu na oknech zatemnění. Cirkulárka zvoní; tento zvuk, ozývající se z jedné táborové dílny, podmalovává čas od času zvlášť pregnantní Doktorova slova.

Když elegantně přeskočil záhony malé zahrádky, vynořil se zprava „krásný ďábel“ a vyběhne po dvou schodech ke dveřím s hůlčičkou v ruce a s knížkou pod paží. Objeví se v místnosti, usměvavý a roztomilý, lstivý a přitažlivý, vysoký a štíblý. Helga se brozně lekne, ale je vidět, že je to úlek, který je jí milejší než duševní klid. Škubne sebou, ale Doktor ji už strbne k sobě a líbá na ústa, pak Helga řekne –

HELGA: Ty! – Jdi pryč, nech mě, ďáble.

Nenávidím tě, *nenávidím* – nech mě!

Kdyby nás někdo viděl, ne! –

Okno, ty protivo! A jdi si k té své židovce!

Po prvních polibcích se pokusila odstrčit ho od sebe. Doktor se tiše a něžně směje, a zatímco Helga kolem sebe hněvivě, ale beznadějně tluče, stáhne ji ve rvačce do své náruče jako do svěráku.

HELGA (zmučená, slabá, vine se k němu a Doktor ji kousne do ucha):

Ty nás chceš všechny zničit, všechny tři.

Jen spi s vězeňkyněmi, než tě pověsí.

DOKTOR (*s něžnou ironií, již se Helga musí nakonec zasmát*):

Žárlivá na tu chudinku?

Vždyť já ti taky nevytýkám, že

v noci plníš u Güntera
své povinnosti snoubenky.

Pro mě máš čas jen v poledne –

tak dneska? – Kdopak to klepe na mé dveře,

kdo se to plíží k mému domku a ptá se,

jen se ptá, jestli pan Doktor může

půjčit Annu Kareninu?

HELGA: Ty přece máš tu židovku.

DOKTOR: Má kočička, vždyť ty se přijdeš jenom ptát,

jestli mám nějaký *doják*...

A na tom přec nic není!

Což za to můžeš,

že jsem právě pod sprchou.

HELGA (*se vyprostí, odstoupí od něho na tři kroky*):

Puť mě – vždyť nás tu můžou vidět.

DOKTOR: No právě, honem od okna.

(*Vezme ji do náruče, Helga kope nohama, Doktor s ní dvakrát zatočí dokola*)

Ó já, máš punčochy, to prvně!

HELGA (*která se teď k němu klidně přitiskne*):

Dnes je tak chladno. Ach, ty –

DOKTOR (*ji rychle položí na polní lůžko a dá jí levé koleno mezi nohy; něžně*):

Hrozně se těším na poledne. Podívej...

(*Vytáhne z kapsy perlový náhrdelník a rozhoupá ji ho nad obličejem*)

HELGA (*si ho nevyšimá a řekne utýraně*):

Udá tě, zabije nás.

DOKTOR: Tak přestaň s Günterem. On je rád,
že jednou nemá koho zabíjet.

Dnes v poledne má službu u pecí,
a my se zahřejeme v posteli.

No a? – Budeš se hrozně bát a

budeš hrozně malá, má nahá kočička –

(*Tiše*) a naráz divoká, tak divoká, že zapomeneš,
s kým to vyvádíš.

Koukej se.

(Pobupuje náhrdelníkem)

HELGA: No, ty jsi strašný.

DOKTOR: Ten náhrdelník se ti nelíbí? Našel jsem perly, když jsem včera ráno kuchal tučnou židovskou ústřici.

Dám ti je k svatbě.

HELGA: Nestojím o ten krám.

Jak bych to řekla Günterovi!

DOKTOR: Že jsi je zdělila, no bože.

Dnes v poledne je zasvětime.

(Vstane, chodí nervózně sem a tam po místnosti a řekne s neodolatelnou ironií):

To se pak aspoň nebudeš při denním světle stydět.

Obleču ti ty perly.

A tvoje levá ruka si stejně snubní prsten oblékla . . .

HELGA: Ještě se posmívej!

Nechci to, už to nechci.

Nechci.

DOKTOR *(velmi mírně)*:

Vždy ti to dělá dobře, já to vím, jako když vyleštíme zašlé zrcadlo.

HELGA *(prudce zavrtí hlavou a musí se usmát; pak ho obejmě a přitáhne na postel)*: Ty ďáble!

DOKTOR: Jak vlastně vypadám já po tom tělocviku?

HELGA: Ty klidně, ne tak nervózně a *zle*, hlavně ne tak *zle*!

DOKTOR: Zle? Jak to zle?

HELGA *(která ho pevněji obejmě)*: Tvůj smích je falešný jak ta má věrnost Günterovi – a moje láska k tobě, hnusná láska!

Ty, vážně, nevím, jestli

tě mám ráda. Často až k zbláznění, no fakt.

Ale pak přijde nenávist, a to

tě nenávidím z hloubi srdce, vážně . . .

Prosím tě, buďme čestní – zruším zasnoubení.

DOKTOR: Vždyť ty s ním přece každý večer spíš!

HELGA (*začne plakat*): Ne, přestaň – každý ne!
A to jen proto, abych byla odpoledne s tebou. Proč mě
posíláš pořád pryč? Já nechci
vědět, jestli tě mám ráda – já vím jen,
že na tobě visím, *musím* s tebou být.

Prosím tě, vezmeme se . . .

DOKTOR (*zvolna se od ní odpoutal, vstane a zase neklidně
přechází sem a tam*): Oženit se a plodit děti – můj bože!

To je hřích, který nespáchám
nikdy, to ti slibuji!

Srdíčko moje, ty si jen hezky zůstaň u Güntera.

Mé klima je moc drsné pro tebe.

Jeho je lepší.

Daruješ Vůdci vojáky a
děvčátka, co s gustem rodí.

(*S velkou sebeironií*)

Než tvoje dcery dospějí,

okoukám zde, jak dělat

dvojčata. Pak budu moci

tomu dobytku, té naší světlé vyšší rase,

předepsat na dvojčata recept,

a pak se budou množit jako krysy.

Mé jméno objeví se ve slovníku:

to je má poslední a nejpošetilejší meta.

Srdíčko moje, což to nestačí?

Copak mám ještě sám manželsky orat, vláčet a sít?

Vždyť dělám dost pro zachování

čisté lidské rasy.

Já jeden život ničím,

druhý vytvářím –

a vždycky způsobuji *bolest*.

Ti jedni trpí, že je házím do plynu,

ti druzí, že je házím do života.

Své vlastní děti, ale kočička,

má strýček Doktor příliš rád,

než aby je chtěl vydat

dějinám světa napospas.

(*Přitáhne ji k sobě a řekne skoro vášnivě*):

A když si zacvičíme na stole a na koberci:
strach neměj, haranta ti neudělám.

HELGA: Prosím tě, přestaň, zhnusíš se mi . . .

(Tíše, potom tak zajímavě, že to skoro ani nemůže vyslovit)

Ty, řekni, pročpak jsi
zrovna s židovkou, co jsi jí . . .
měla přece dvě děti. Ví,
že tys ty děti . . .

DOKTOR *(odtrhne se od ní, ale bez jakéhokoli vzrušení,
věcně)*:

O svých úředních věcech s tebou nemluví.

Nebuď tak směšně žárlivá . . . joj,
buchtičky! Malé a blond jak ta tvoje
a taky k nakousnutí. Mám hlad.

(Políbí ji, vezme si moučník, jí a chce odejít)

Bude selekce Taliánů.

HELGA *(se mu postaví do cesty, poprvé ukáže jistou rozhod-
nost, ale ne nadlouho)*:

Přestanu žárlit, když mi řekneš,
proč zrovna s touhle ženou . . .

DOKTOR *(znechuceně)*:

No zkrátka, *dráždí* mě to, pro pána krále, dráždí.

HELGA *(pošetile a žensky)*: Já tě tedy dost nedráždím?

DOKTOR: Ty hlupáčku – ty buchtičko!

Tomu ty nerozumíš: chci *vyzkoušet*,
jestli ta chudák ženská bude se mnou spát
i potom, až jí řeknu, kde jsou děti –
a to, že *já* jsem tady pánem
nad životem a smrtí. To chci vyzkoušet.

HELGA *(odtrhne se od něho)*:

Jsi hrozný. Dej jí život,
alespoň ji nech naživu . . .

DOKTOR: A proč, když její parchanti jsou mrtví!

HELGA *(blasitě, rozhořčeně)*: Má naději,
a proto k tobě chodí. *Jenom* proto!

Tak by si počínala každá žena. I já.

DOKTOR: Možná, že prvně přišla kvůli tomu.

Nebo, aby se mohla jednou umýt v teplé vodě
a kvůli večeri – to snad.

HELGA: Co tedy z toho máš, když to víš!

DOKTOR (*s úsměvem*):

Dnes to už ovšem není takhle jednoduché.

Teď chodí taky . . .

(*Směje se a nedokončí větu*)

HELGA: Jsi pro mě pořád větší záhada – No ano –

(*Vyhrkne zajíkově*) Jestli se chováš k ní – jako ke mně,
no tak tě prostě *musí* milovat,
i když tě přitom, stejně jako sebe,
na věčné časy proklíná.

DOKTOR: Na věčné časy!

HELGA: Už víckrát k tobě nepřijdu, ne, ne.

DOKTOR (*políbí ji, usmívá se*):

Dobře, tak tedy, jako vždycky. O půl druhé.

Už hrozně toužím po tvém kožíšku, má kočičko.

HELGA (*křičí, se slzami v očích*):

Už *nikdy*, jak jsem řekla, nikdy.

DOKTOR (*zase ji vezme do náruče, tiše, něžně*):

Napřed se vyspi. – A neklep.

Jen se rozhlédni. Když bude někdo za tebou,

tak půjdeš prostě dál – kolem domu

a pak dovnitř.

HELGA (*sklíčeně*): Musím o tom *moc* přemýšlet.

DOKTOR (*usměvavě*): Pak si zapřemýšlíme spolu. Pa.

Helga ho vyprovodila ke dveřím, Doktor stojí venku před domkem. Kouše moučník a přitom se s ní loučí. Aniž to pozorovali, vytvořila se v pozadí vlevo jako přelud hradba deportovaných, jsou bez zavazadel, museli je nechat ve vlaku. (Od historické pravdy se odchylujeme jen potud, že tady ještě nejsou ženy a děti odtrženy od mužů, ve skutečnosti byly rodiny rozděleny hned na rampě, tedy před selekci.)

Zvukový doprovod tak dlouho, dokud vedou deportované dolů po šikmé ploše doprava: klidný a tichý opakující se zvuk betonové mičačky. Náhle zazní zprava píšťala – asi tam, odkud je vidět odraz ohně, který nesmí být znázorněn naturalisticky. Jeden kápo se odlepí od skupiny stojící vzadu, beze slova odpočítá šest deportovaných různého stáří a pošle

je napravo dolů. Helga a Doktor se chvílku dívají na tyto první oběti, které postupují, téměř ochromeny strachem, až zmizí vpravo vzadu. Pak obnivé záře zesílí, míchačka běží tišeji. Její monotónní zvuk odpovídá stereotypnímu průběhu vraždy.

HELGA (*chce rychle odejít. Najednou ukáže nalevo a řekne*):

Ty – podívej se! Tam!

Tam vzadu – kněz.

DOKTOR (*se odtrhne a postoupí o dva kroky vpravo*):

No a? – Jdi už spát, Helgo.

HELGA: Ne, poslyš – Fritsche

nařídil, že tenhle kněz

– snad je to on –

sem do tábora nesmí vkročit!

Byl deportován omylem!

DOKTOR (*se otočí*): No, to jsou všichni, to nic neznamená!

HELGA: Prý není žid!

DOKTOR: Já určím kdo je žid – říká Göring.

No dobře, dobře.

HELGA: Tak na shledanou. – Dnes to páchne. Hnus.

DOKTOR: Jsou mraky a kouř nestoupá. –

Spi sladce, buchtíčko.

Helga rychle projde zahrádkou, zabne vlevo kolem domku, ještě vidíme za oknem její hlavu, pak zmizí. Doktor poklepává hůlčičkou po jedné ze svých velmi elegantních měkkých holínek a poblíží na Riccarda, který se tak jako paní Luccaniová, její tchán a děti k nepoznání změnil. Zblízka je slyšet pronikavý rachot rozjíždějícího se nákladního auta. Tísňivé „světlo“, kouř plný plynu a obnivé záře koncentruje teď úplně divákovou pozornost na Doktora, který tu stojí, obrácen zády k obecenstvu, široce rozkročen, a přece půvabně. Upřeně poblíží na Riccarda, který se plaše a bážlivě ohlédne, jako by cítil tento pohled, a pak rychle vezme do náruče Luccaniovu dcerušku.

DOKTOR: Hej ty tam! – Vaše Svatosti.

Ty černý, pojď sem.

Paní Luccaniová k sobě synka pevněji přitiskne, všichni deportovaní kromě Riccarda se dívají na Doktora. Nastalo velké ticho.

Tak pojď sem!

Přistoupí netrpělivě vlevo dozadu ke skupině a kývne na Riccarda, který se mu už nemůže vyhnout a s děvčátkem v náruči váhavě vystoupí z řady. Doktor se zase mlčky vrátí co nejdál na rampu vpravo a pokyne Riccardovi, aby šel za ním. Riccardo ho váhavě následuje. Paní Luccaniová ho vidí odcházet spolu s dítětem a celá bez sebe vykřikne –

JULIE: Neodcházejte! Zůstaňte, buďte s námi!

Pláče. Její tchán ji vezme chlácholivě kolem ramen a domlouvá jí. Riccardo po jejím zvolání zůstane stát a oblédne se. Má strach.

DOKTOR (*brozí, jako na psa*): Povídám, pojď sem!

Riccardo popojde ještě kousek. Teď stojí proti sobě docela vpředu. Riccardo krvácí na čele a v obličeji. Ztloukli ho.

DOKTOR (*přívětivě – ironicky*):

Vlastní výrobek – to pěkné škvrně?

RICCARDO (*zle*): Němci jí zavraždili otce.

Jim bylo k smíchu, že má brýle.

DOKTOR: Zlí lidé, tihle Němci.

(Krátce a téměř kamarádsky tukne Riccarda bůlčičkou do prsou a bejskovsky s ní manipuluje)

A kde máš Davidovu hvězdu?

RICCARDO: Zahodil jsem ji, chtěl jsem prchnout.

DOKTOR: Slyšel jsem, že prý nejsi žid? A na rampě jsi přece říkal, že papež prý tě poslal se židy.

RICCARDO: To jsem řekl, abych mohl utéct.

Věřili mně a nechali mě jít.

Jsem žid, jak všichni ostatní.

DOKTOR: Všechna čest! Slušný jezuitský trik.

A jak to, že tě zas chytli?

RICCARDO (*opovržlivě*): Mě nikdo nechyt.

Sám jsem se vplížil zpátky.

DOKTOR (*jízlivě*): Podívejme se, jaká ušlechtilost!

Dobrovolníků máme málo. A kněží také.

Pro případ, že by někdo umíral.

No podnebí je v Osvětimi dosti záludné.

Ty samozřejmě vůbec nejsi žid . . .

Riccardo mlčí.

(Doktor si sedne na lavičku, velice ironicky)

Tak tedy mučedník . . .

A proč jsi vlastně prchl?

RICCARDO: Vy byste neměl strach, kdyby vás sem vtáhli?

DOKTOR: Proč strach? Z internačního tábora.

A kdybych byl tak per tu

s pámbíčkem jak ty!

RICCARDO *(velice naléhavě)*:

Spalují tady lidi . . .

Ten zápach spáleného masa, vlasů . . .

DOKTOR *(teď mu vyká)*: Hlouposti. Co tu vidíte,

je samý průmysl: Mazný olej a žíně,

léky, dusík, guma, granáty.

Tady se rodí nové Porúří.

Má tady filiálky IG-Farben, Buna

a co nevidět Krupp.

S nálety na nás nejdou.

Pracovní síly jsou tu levné.

RICCARDO: Víím už rok, co se tady děje.

Jen moje fantazie na to nestačila.

Dnes už bych neměl odvahu . . . jít s nimi.

DOKTOR: Tak! – Vy tedy víte, na čem jste. No dobře . . .

Já chápu vaši ctižádost být ukřižován,

ale tu legraci si udělám, že jménem

Boha Otce i Syna a Ducha svatého

odmítnu vaše chvastounství.

Mám s vámi jiné úmysly.

Riccardo postavil dítě, které držel v náruči, na zem. A to se k němu ještě úžeji přitiskne.

DOKTOR *(k děvčátku)*: Na, strýček Doktor ti dá

bonbóny – pojď – sem . . .

(Vytáhl z kapsy kornout. Dítě po něm dychtivě sáhne)

DÍTĚ *(plaše)*: Děkuju.

Doktor vezme dítě, které drží v ruce kornout, a chce je posadit vedle sebe na lavičku. Ale děvčátko se v tom okamžiku vzepře a přitulí se opět k Riccardovi.

DOKTOR *(jízlivě)*: Je hrozně přitulné.

(Mile k dítěti) Jak ti říkají?

Dítě mlčí.

Škoda, že malá není z dvojčat.

Dvojčata, to je můj hobby.

Ostatní děti zde, i při návalu, nežijí nikdy déle než šest hodin.

A stejně jejich matky. Pracantů máme habaděj

a jsme tak velkorysí,

že děti pod patnáct let

i s mámou posíláme do plynu.

A tak si ušetříme fůru křiku. – Co je?

Říkal jste, že jste věděl, jak to tady chodí.

RICCARDO (*chrapí hrůzou*): Skončujte to.

DOKTOR: Co? Snad už nechcete taky zemřít?

To by se vám tak hodilo:

jen čtvrt hodinky inhalovat – a pak

zasednout po pravici boží jako světec. Ne!

Natolik vás zas protežovat nesmím

před všemi ostatními současníky,

kteří se bez útěchy obracejí v prach.

Dokud jste schopen věřit, pastore,

je přece umírání jenom sranda.

Vzadu dojde k rovačce. Deportovaní mají jít dále, zástup po-

stoupil. Tu chce paní Luccaniová utéci za Riccardem.

JULIE (*křičí*): Nechte nás pohromadě! Nechci. – Mé dítě!

Kápo přiskočí, chce ji strčit zpátky do řady. Luccani starší

nešikovně zasáhne.

STAŘEC: Ne! Ženy nebijte. Nebijte je, co jejich děti!

Dítě chce Riccarda zatáhnout ke své matce. Riccardo váhá.

Doktor zakročí.

DOKTOR: Nech ji!

(*K ženě*) Kdopak by plakal kvůli rozchodu!

Deportovaní postupují, starý pán chce zůstat vzadu, ale je

strkán dál a volá slabým hlasem –

STAŘEC: Julie – Julie – čekám . . . pojd' už.

Odtáhnou ho. Když tato skupina s průmyslníkem, který star-

ce podpírá, i s těhotnou zmizí vpravo, zůstane pozadí prázdné.

Brzy zmlkne i míchačka.

JULIE (*k Doktorovi, úpěnlivě*):

Nechte nás pohromadě s knězem! Vždyť vidíte,

jak dítě na něm visí. V transportu
nás tak uklidnil. Prosím vás, nechte nás
zemřít společně, spolu s knězem –
*Její chlapec, kterého vytáhla s sebou z řady, ustrašeně před
Doktorem couvá.*

CHLAPEC: Pojď, mami, pojď –

DOKTOR (*k Julii*): Ale, ale! Zde nikdo přece neumírá.

(*K Riccardovi*) Řekněte této paní pravdu!

Tam ty komíny, samá fabrika.

Budete dělat, tvrdě pracovat.

A nikdo vám zde neublíží.

(*Pobladi chlapce chlácholivě po vlasech*)

Pojď, chlapče. Teď se dává jídlo

a navrch dostanete pudink!

JULIE (*předtím ještě pološilená strachem, teď plna důvěry
v Doktora*):

Nevíte něco o mém muži?

Kam se to poděl můj muž?

DOKTOR: Tak běžte. Zde je – sestřička,
vemte ji s sebou.

Váš muž? – Nu, ten je jistě ještě v Římě.

Anebo možná v jiném táboře.

Já tu přec všechny lidi neznám.

(*Riccardovi*) Rychle, dejte té paní dítě!

(*K Julii*) Tak, vemte si je. – Musím tu ještě něco projednat.

JULIE (*k Riccardovi*): Zůstaňte s námi, prosím, zůstaňte!

Ráno jste znenadání zmizel, a na dlouho.

Byla jsem vám tak vděčná, že jste se zas vrátil.

RICCARDO (*pobladi děvčátko, políbí je a dá je matce*):

Přijdu za vámi, přijdu – Bůh je svědkem.

DOKTOR: Tak prosím, za čtvrt hodiny

bude váš přítel zase u vás . . .

(*Přivleče kápa a předá mu rodinu*)

Kdo sebou nehodí,

nedostane nic k jídlu.

A pospěšte si – rychle!

Všichni odejdou kromě Doktora a Riccarda.

Riccardo závravorá.

DOKTOR (*blahosklonně*): Jste hrozně unaven, jak vidím –

Sedněte si . . .

*(Ukáže na lavičku a přechází tanečnickými kroky sem a tam.
Riccardo si vyčerpaně sedne)*

RICCARDO: Co jste to za – ďábla!

DOKTOR *(se obromně baví)*:

Ohromné! – Já a ďábel!

A vy, domácí kaplan.

Tak ujednáno: Spaste moji duši . . .

Ale napřed vás musím ošetřit – prosím.

Pojďte – kdo vás tak poškrábal?

*Riccardo zůstane sedět a zakrváceným kapesníkem si stírá
s čela krev.*

Doktor vejde do domku.

(Ve dveřích)

Tak rychle, pojďte. Mám s vámi ještě plno plánů,
pane kaplane . . .

RICCARDO: Co vlastně po mně chcete?

DOKTOR: Vážná nabídka.

Víte vy vůbec, co vás jinak čeká?

(Stojí v domku a přebrabuje se v domácí lékárnice. Riccardo se vleče po schodech a klesne na nejbližší židli. Když mu Doktor přikládá náplast, chlácholivě, téměř vážně)

Není to dávno, co ti zdejší idioti

mučili jen tak pro legraci v bunkru hladem

celých deset dnů kněze z Polska,

protože stejně jak vy chtěl dobrovolně zemřít
místo zajatce – otce rodiny.

A nakonec ho ozdobila koruna z ostnatého drátu.

Dobře, měl, co chtěl, co vy všichni chcete:

Své utrpení v Kristu – a později ho jistě Řím

prohlásí za blahoslaveného. Zemřel docela individuálně,
překrásný, staromódní, osobitý úděl. –

Ale vy, milý příteli, vy byste šel jen do plynu.

Jen zcela prostě do plynu,

a nikdo, člověk, papež ani Bůh,

se o tom nedoví. V nejlepším případě vás budou pohřešovat
jak svobodníka na Volze,

jak posádku na ponorce v Atlantiku.

Zde zemřete, když mermomocí chcete,

tak jako hlemýžď pod autem,
zemřete – jak zmírá dnešní hrdina, bezejmenný,
zahuben silami, které ani nezná,
natož aby proti nim mohl bojovat. Tedy nesmyslně.

RICCARDO (*posměšně*):

Což Bůh by mohl oběť nevidět jen proto,
že byla zavražděna bez pompy a patosu?

Tak jednoduše si to jistě nepředstavujete!

DOKTOR Aha! Tak Bůh ví o svých obětech!

Opravdu?

V celé mé práci běží v podstatě
jenom o tuto jednu otázku... Ano,
dělám zde skutečně, co umím.

Posílám od července dva a čtyřicet, už patnáct měsíců,
ve všední den i o sabatu, zástupy lidí k Bohu.

Myslíte, že se mi nějak odvděčil?

Ani blesk na mne neseslal.

Chápete to? Vždyť *musíte* to vědět...

Nedávno za *jediný* den devět tisíc lidí.

RICCARDO (*zaúpi, řekne, i když zná pravdu*):

To není pravda, to *nemůže* být...

DOKTOR (*mírně*): Devět tisíc za den. – Rozkošná chamraď,
jako to dítě, co jste měl v náručí...

A přesto: za hodinu bude v bezvědomí nebo mrtvé.

V každém případě připraveno k spálení... Malé děti –
jsou často spalovány v bezvědomí,
moc zajímavý úkaz, hlavně kojenci.

Pozoruhodné: Ne vždycky je plyn usmrtí.

*Riccardo si zakryje obličej rukama, náhle se vrbne ke dve-
řím, Doktor ho strhne zpátky, směje se.*

Pokaždé přece nemůžete pláchnout!

A netřeste se tolik. Čestné slovo:

nechám vás *žít*... Na tom už nezáleží,
jestli vyletí komínem o číslo míň anebo víc.

RICCARDO (*křičí*): Žít – abych se stal *vaším* zajatcem!

DOKTOR: Ne, zajatcem ne. Partnerem.

RICCARDO: Věřte mi přece, opustit svět,

v němž můžete být vy a Osvětím –

je sotva těžší než v něm žít.

DOKTOR: Mučedník chce spíš zemřít nežli uvažovat,
jo, Valéry měl pravdu. Řekl:

Anděl – a možná, že jste anděl –

(*Směje se*), se liší ode mne, od ďábla,
jen tím, že teprv začne uvažovat.

Tomu uvažování vás dám napospas
jak plavce oceánu.

Udrží-li vás vaše sutana i potom nad vodou,
rád se dám od vás na mou duši vrátit
do lůna církve Kristovy.

(*Směje se*) Kdoví, kdoví. Dřív byste se měl ale pocvičit
v té známé trpělivosti k Negativnímu.

Zkuste to napřed nějakých pár týdnů
pozorovat ten nejsmělejší experiment,
pro který se kdy člověk rozhodl.

Jenom má přirozenost teologa –

(*Dotkne se Riccardova límce*)

(*Tenbleten obojek jsem kdysi také nosil*)
se mohla odvážit

vzít na svá bedra tíhu takového rouhačství . . .

RICCARDO (*bije se zoufale do čela, křičí*):

Proč – tak proč! Proč to děláte?

DOKTOR: Protože jsem chtěl odpověď – odpověď!

A tak jsem riskoval, jak ještě neriskoval nikdo,
co světem stojí svět . . .

Přísahal jsem, že staříka

tak nesmírně, bez jakékoli míry vydráždím,
že bude nucen dát mi odpověď.

Aspoň tu zápornou,

která jediná

ho ještě může omluvit, jak řekl Stendhal:

že totiž neexistuje.

RICCARDO (*sarkasticky*):

Doktorský cynismus – za který milióny lidí
platí životem. Vy tedy nejste . . .

ani zločinec?

Vy jste jen idiot? Tak primitivní

jako Virchow, když prohlásil, že pitval
deset tisíc mrtvol, a duši nenašel . . .

DOKTOR (*dotčeně*): Duše! A není *toble* primitivní!

Není až příliš lehké

stále uhýbat pomocí těch frází?

(*Napodobuje modlícího se kněze*)

A pořád – credo quia absurdum est?

(*Vážně*) Tady je odpověď: ani vzdech

z nebe nezazněl,

ani vzdech celých patnáct měsíců,

co zde posílám turisty na nebeskou pouť.

RICCARDO (*ironicky*): Taková otrlost – jen kvůli něčemu,

co svede každý kantůrek, a bez takových investic,

jen když je dosti omezený, aby se o to pokusil:

popřít nepostižitelné . . .

DOKTOR: A shledáváte snad víc útěchy v tom,

že Bůh sám lidstvo opéká na rožni dějin?

Dějiny! *Theodicea* – skutečně?

(*Směje se jako kativ pacholek*)

Dějiny: Prach a oltáře, bída, násilí.

A každá sláva výsměch oběti.

Opravdu: Stvořitel, tvoření i stvoření

jsou Osvětímí popření.

Život jako idea je mrtev.

To by mohl být počátek velkého obratu,

počátek vykoupení z útrap.

Po tomto poznání zbývá už

jen *jedno*: klnout každému, kdo život tvoří.

Já odstraňuji život, to je současná humanita,

jediná záchrana před budoucností.

Myslím to vážně, dokonce i v soukromí.

I svoje děti jsem jenom ze soucitu

pohřbil už v prezervativu.

Mlčení.

RICCARDO (*pokouší se mu vysmát, nakonec křičí, aby nemusel plakat*):

Vykoupení z útrap! Humanistická přednáška

sadistického vraha: zachraňte – zachraňte

aspoň jedno dítě,

aby se ukázalo, že jste člověk.

DOKTOR (*klidně*):

Co opravňuje kněze k tomu, aby pohrdal esesáky?
Jsme dominikáni technického věku.

Ne náhodou má tolik z nás, a prominentů,
tak znamenité katolické kořeny.

Heydrich byl žid, no budiž. Eichmann a Göring –
protestanti,

Však Hitler, Goebbels, Bormann,
Kaltenbrunner . . . ?

Velitel Höss se měl stát knězem . . .

Himmlerův kmotr –: světící biskup v Bamberku.

(*Směje se*) Spojenci prohlásili slavnostně,
že každého z nás pověsí, jestli nás ovšem dostanou.

Logické: po válce bude uniforma SS
rubášem viselců.

A církev, která celá staletí
vraždila jinověrce na západě,
si hraje na *nejvyšší* mravní autoritu kontinentu.

Absurdní! Tomáš Akvinský,
mystik a náboženský snílek jako Heinrich Himmler,
který namluví také spoustu dobře míněných nesmyslů,
právě tak zatracoval nevinné
jako ti idioti tady židy . . .

A přesto jste ho ponechali ve svých chrámech!
To by pak mohly i německé čítanky
v příštích epochách přinášet
projevy Himmlera, v nichž oslavuje matky s mnoha dětmi . . .
(*Královsky se baví*)

Naše kultura, jež se uchází o duši mladé generace
s církví, na jejíž konto padá inkvizice –
končí naprosto zákonitě tak,
že si k své vlastní tryzně svítí
pochodněmi z osvětimských pecí.

Souhlasíte? – No samozřejmě ne.

(*Odplivne si, napije se kořalky*)

Jeden je čestný – druhý věřící.

(*Zle*) To vaše církev první ukázala,
že člověka lze spálit jako koks.

Vy jste jen ve Španělsku zpopelnili

tří sta padesát tisíc lidí a bez pecí,
a téměř všechny zaživa: *to* už si vyžaduje –
Kristova přispění.

RICCARDO (*velmi rozbořčeně, blasitě*):

Vím tak jak vy, vždyť jinak bych tu nestál,
jak často už se církev provinila,
a dneska znova. – Nemohu s vámi dále hovořit,
jestli činíte Boha odpovědným
za zločiny, jež napáchala církev.
Bůh nestojí *nad* dějinami –
Má účast na osudu všeho pozemského.
Je úhrnem vši lidské bolesti.

DOKTOR (*mu vpadne do řeči*):

Ano, ano, to jsem se kdysi také učil.
A jeho utrpení tady poutá princip Zla.
Ale jak to? V čem –
kdy mne někdo spoutal?
Luther si tolik nenamlouval. Řekl: Ne člověk,
to Bůh věší,
rdousí a válčí, láme kolem . . .

(*Udeří Riccarda se smíchem po ramenou, Riccardo ustoupí*)

Váš hněv mě baví: Vy jste partner,
hned jsem to poznal. Pomůžete mi v laboratoři
a navečer se budem přít
o produkt slabých nervů,
který vy ještě zatím nazýváte Bohem,
nebo o jiné filosofické nesmysly.

RICCARDO: Ani mi nenapadne, abych vás
jak dvorní šašek bavil v hodinách,
kdy vy jste vydán napospas sám sobě.

Nikdy jsem ještě neviděl člověka klesnout takhle hluboko,
neboť *vy* víte, co děláte . . .

DOKTOR (*nepříjemně dotčen*): A to vás *musím* zas zklamat:

Tak jako celá vaše víra
je hrozný sebeklam, tak také vaše naděje,
že bych se cítil špatně. Jistě,
mě souží nuda neustále.
Proto mě hádka osvěžuje,
a proto zůstanete naživu.

Ale že bych se trápil? Ne. Studuji hlavně homo sapiens: včera jsem viděl u pecí, jak jeden dělník našel mezi mrtvolami, jež musí odtrhávat, aby se tam vešly, svou ženu; jak asi reagoval?

RICCARDO: Zdá se, že *toto* studium vás nijak nerozveseluje . . .
vy na tom nejste o nic líp než ten váš dělník.

DOKTOR: Ne? Já mám ještě své knihy. Mě právě zaměstnává otázka, jak dlouho po Napoleonově smrti trvalo, než se ten lump, co řek Metternichovi, že čerta dbá o smrt jednoho miliónu lidí, stal ideálem dalších generací. Interesantní vzhledem k Hitlerovi . . . Samozřejmě, že tenhle hnusný vegetarián nesvedl, jako Napoleon, všechny svoje sestry. Tak pěkný rys mu dokonale chybí. Přec je však sympatičtější
(Vezme do ruky knihu, na níž je napsáno „Hegel“)
než filosofové, kteří tak dlouho proplachují mozkovými závity všechen rmut dějin světa, až vypadá pak přijatelně. Čet jsem zas tuhle Nietzscheho, toho věčného primánka, když jeden kolega ho nesl jako Hitlerův dar Mussolinimu k šedesátinám.
(Hlučně se směje)
Kompletní Nietzsche, na *bibli* . . .

RICCARDO: Což *může* Nietzsche za to, že se mu zhýralci a svině – vrahové vloupali do zahrad?

Jen šílenci ho berou doslova . . .

DOKTOR: Správně, jen šílenci, jen muži činu. Jen *těm* se hodí, že pro něho byl mírou mužských ctností dravec –

proto snad, že
v sobě nepocítil ani špetku bestie,
co by mu postačila k tomu,
aby obtáh holku.

Groteskní: Ať plavá bestie nebo
nesmělost z potlačených pudů:
Vždycky masakr miliónů.

(Směje se, jako by ho někdo lehtal)

Ne, ten přejemnělý kritik Evropy
Hitlera nefascinoval. Toho vzrušilo
zvíře, krásný dravec,
vždyť vynálezce toho monstra
psal tak opojnou němčinou,
tak skvěle arogantní, jak by namáčel
své péro v šampaňském.

(Bez přechodu)

Dostanete tu šampaňské i holky.

Dnes v poledne, až se rodina,

s níž jste přišel,

rozplyne v krematoriu –

rozplynu se i já

ve stehnech jedné devatenáctileté.

To je útěcha, která je víc než vaše víra,

neboť ji člověk vsutku „má“,

se srdcem, s ústy, všemi údy.

A zde na zemi, kde ji postrádá.

Ale však vy to víte. . . .

RICCARDO *(nadbodí)*: Určitě, pěkná útěcha – jenomže
nevydrží dlouho . . .

DOKTOR *(navlékne si rukavice, usmívá se, téměř vítězoslavně)*:

Rozumíme si znamenitě. V laboratoři

dostanete dvě roztomilé dívky,

vás ale budou více bavit nejnovější knihy . . .

Habent sua fata divini – svatí

padají na zadek.

Světlo rozumu padá na Evangelia.

Minulý rok jsem si šel do Marburgu

poslechnout Bultmanna. Na teologa smělé,

jak smejší v Novém zákoně.

Už ani v Apokalypse se nežádá,

aby bral člověk mytický obraz světa za pravdivý . . .

Už během posledních vět se ozve venku zase zvuk míchačky. Další deportovaní vidět ještě nejsou. Ale docela vpravo v pozadí se znovu vysoko a broživě objeví odraz obrovského ohně. Hučení dvou nákladních aut. Píšťala.

RICCARDO (*vyskočí, prudce otevře dveře, stojí venku, ukazuje na světlo z podsvětí a volá pohrdavě, když Doktor jde pomalu za ním*):

Zde – tam – jsem přece . . . přímo v apokalypse.

Nač ještě potřebuji věřit
v nebe a peklo.

(Přiblíží se k Doktorovi, tišeji)

Vy víte, víte, že už pro Jana
nebyl Poslední soud kosmickou událostí.

(Nablas, vmete mu do tváře)

Ta vaše hnusná podoba z pudů, špíny a idiotství . . .

ta vylučuje jakoukoli pochybnost – každou. Když tedy
existuje ďábel, je i Bůh:

vždyť vy byste už jinak dávno zvítězil.

DOKTOR (*chytí ho za ruku, překypuje smíchem*):

Tak se mi líbíte. Hle, svatovítský tanec fanatika.

*(Popadne ho i za druhou ruku, protože Riccardo se chce
vrhnout dozadu, kde se zase objevili deportovaní, kteří tam
mlčky stojí. Kolem nich pobíhá jenom kápo.*

*Doktor přinutí Riccarda, jehož vyčerpaných sil rychle ubývá,
aby usedl na lavičku. Riccardo skryje obličej do dlaní, má
lokty opřeny o kolena)*

DOKTOR (*dá nobu vedle něho na lavičku a řekne „kamarádsky“*):

Úplně grogy. Třesete se.

A neudržíte se strachem na nohou.

RICCARDO (*ubne se, protože má příliš blízko Doktorův obličej. Řekne rozmrzele*): Což jsem to někdy popíral?

Jakápak odvaha – vždyť to je

konec konců už jen ješitnost.

DOKTOR (*Riccardo ho napřed téměř neposlouchá, protože se
dívá na čekající oběti*):

Dal jsem své slovo, že se vám nic nestane.

Mám s vámi jiné plány . . .

Válka je prohraná a Spojenci mě pověsí.

Opatříte mi v Římě byt v nějakém klášteře.

Náš velitel mi bude jistě vděčný,
že jsem odvedl odsud papežova hosta,
kterého jsme sem nijak nezvali.

– Tak ujednáno? – Okamžik . . .

(Vystoupí k domku, oblédne se)

RICCARDO *(jako ze sna)*:

Do Říma? – Já se mám – vrátit do Říma?

DOKTOR: Projedeme se pěkně autem do Breslau,

(Vstoupí do domku a přistoupí k telefonu, vytočí, poslouchá, zvedne sluchátko k uchu a mezitím k Riccardovi a do sluchátka)

s jednou dívenkou, světlou jako slunce . . .

a se zástupcem Kristovým – Helga, haló!

Helga? – Už spí . . . a zas budete u Pia.

(Vyjde z domku. Riccardo je velice pobouřen)

RICCARDO: Ne – nikdy! Vy chcete jenom,
abych znovu *prchl*, o to jde.

Ani sto metrů bych neušel. Chcete,
aby mě zastřelili na útěku . . .

DOKTOR *(vytáhne náprsní tašku a ukáže mu pas)*:

To chápu, že vás trápí pochybnost
o poctivosti mojí nabídky. Však hleďte,
je to pas Petrova stolce?

RICCARDO: Skutečně – odkud?

DOKTOR: Jen data chybějí – ta vyplním,
jak potřebuji. – Tak mezi námi:

Opatříte mi v Římě byt, než
upláchnu do Jižní Ameriky.

RICCARDO: Jak chcete utéct?

Řím obsadili Němci!

DOKTOR: Proto je pro mě lehké,
abych šel zrovna tam. A na cestovní
příkaz, zcela ilegálně. Za týden
jsem tam – a potom s vaší pomocí
zmiznu. Platí?

Riccardo mlčí.

(Doktor netrpělivě, naléhavě, přesvědčivě)

Nu – myslete hlavně na sebe

a na svou duši či jak tomu říkáte!

Odjeďte do Říma a svoje poselství

pověste na petrské zvony . . .

RICCARDO *(zajímavě)*: Co nového bych mohl papežovi hlásit?

Detaily, ovšem. Ale že v Polsku

spalujete židy – o tom už ví svět,

bezmála celý rok.

DOKTOR: Ale – teď musí *mluvit* Kristův náměstek!

Proč mlčí?

(Horlivě) Vy asi ještě nebudete vědět tohle:

Minulý týden spadly dvě tři bomby,

které nikoho nezabily, do vatikánských

zahrad. A to se stalo v celém světě

senzací posledních dnů!

Američané, Angličané, Němci,

všichni se snaží dokázat,

že oni to být *nemohli*.

Zde se zas jednou ukazuje, že papež

je i pro kacíře svatý. Využijte to

a vyzvěte ho – co

je vám? Posadte se.

(Uchopí Riccarda za rameno. Riccardo klesl na lavičku)

Jste bledší nežli zeď plynové komory.

Pauza.

RICCARDO *(na lavičce, namáhavě)*: Prosil jsem papeže, aby protestoval, ale on dělá politiku.

Otec mi pomáhal . . . můj otec.

DOKTOR *(s ďábelským smíchem)*:

Politiku! – Tak *proto* on tam sedí,

ten svatodušní řečník!

RICCARDO *(okamžik jako duchem nepřítomný. Pak zamysle-
ně)*:

Nesuďme ho.

*Během posledních vět michačka zmlkla. Vpravo zezadu, od
branic s mrtvolami, se ozve pištala. Kápo zažene čekající*

doprava, vše probíhá stejně jako poslední cesta Luccaniových a ostatních Italů.

Doktor přivolá kápa pišťalkou, deportovaní zmizeli po šikmé ploše dolů, oheň vyšlehne velice vysoko.

KÁPO (*se vrátí, stojí vzpřímeně*): Sturmbannführere!

DOKTOR (*ukazuje na Riccarda*):

Ten muž jde s vámi ke krematoriu.

A žádné žerty, rozumíte.

Je to můj pacient.

Tam bude dělat –

(*Ironicky k Riccardovi*)

Já na vás budu myslet, pátere.

Budete tam mít jídla dost

a pracovní den normální, devítihodinový.

A můžete tam pokračovat ve studiu, hledat Boha.

Za čtrnáct dnů vás vezmu k sobě do laboratoře,

jestli chcete.

A vy chtít *budete*.

(*Ke kápoovi*)

Hlavu za to, že mu nebude zkřiven

ani vlas. Promluvím ještě

s vaším nadřízeným. Tak, odprejskněte.

KÁPO: Rozkaz, sturmbannführere.

(*Odejde s Riccardem vpravo dolů po šikmé ploše. Doktor se za ním bez pohnutí dívá*)

OPONA

3. OBRAZ

Stejná scéna. Zase časně ráno, asi o týden později. Sněží. Je slyšet míchačku na beton.

Helga stojí ve strážnici a češe se před kapesním zrcátkem.

Fritsche s civilistou baronem Ruttou a vrchním inženýrem Müllerem-Saalem, kteří mají v rukou aktovky.

FRITSCHÉ: Přišli jste přec jen příliš brzy.

Kasino bude ještě zavřené.

(Pustí civilisty napřed)

RUTTA: Máme celý den před sebou, sturmbannführere,

a těšíme se na prohlídku.

Pan Müller by vám moh ukázat smlouvu.

Po vašich připomínkách k polednímu
může být hotova.

FRITSCHÉ *(u dveří, u nichž civilisté zůstali stát):*

Zde snad dostanem něco na zahřátí.

Ta zima přišla zatraceně náhle. Bojím se
myslet na východní frontu.

(Zaklepe a otevře skoro nesměle)

HELGA: Dále!

FRITSCHÉ *(rozpačitě)*: Prosím vás . . . Hosté z Essenu.

Za chvíli půjde panstvo do kasina –
chtěli jsme se jen trochu napít.

– Mají za sebou dlouhou cestu. – Prosím.

RUTTA *(šarmantně)*: Moc vás rušíme? Snad jste
se dobře vyspala. Dobré jitro!

HELGA:

Měla jsem noční, to se člověk moc nevyspí, no, to nic . . .

MÜLLER: Heitler, slečno, brý ráno.

FRITSCHÉ: Pan von Rutta a pan Müller-Saale –
a slečna Helga, naše nejhezčí síla,
mohu-li to tak říct.

Jsm ve službě a zmrzli, milá Helgo.

RUTTA *(přemrštěně šarmantní)*: Známe se! Že ano, z Berlína!

Kdepak jsme se to setkali? – Jak půvabná . . .

HELGA: No přece – ve Falkensee!

RUTTA: Ach ovšem! A teď v Osvětimi. –

Vás tahle práce baví?

HELGA: No, práce jako práce.

Mám tady ale snoubence.

MÜLLER: Aha, to láska vás sem zlákala.

Šťastlivec, ten váš snoubenec,

to teda musím říct. Rozhodně . . .

HELGA: Nechcete kávu? – Nebo alkohol?

RUTTA: Jste velmi milá, slečno Helgo.

Pan Müller, jak je známo, si vezme radši kapku alkoholu, že?

MÜLLER: No, neškodilo by. V noci se udělala hnusná zima.

RUTTA (*nesmyslně se směje*):

A mně, i když nezkazím žádnou švandu, by byl milejší šálek kávy.

HELGA: S radostí, voda bude hned.

Fritsche se na ni trochu hloupě usmívá, rád by byl šarmantní, ale neví, jak na to. Helga postaví na stůl skleničky a šálky, pánové se svlékli z kabátů, Rutta má kožich a kamaše, usadí se. Müller-Saale vytáhl z aktovky fascikl, Rutta plánu stavby, který rozprostře na lůžku. Ukáže na Helgu.

RUTTA: Všechna čest, pane Fritsche! Nebyl bych čekal v Osvětí tolik půvabu.

FRITSCHÉ (*se usmívá, jako by byla Helga jeho nevěsta*):

Ach ano – Kraft durch Schönheit!

Zvoní telefon, Helga ho vezme.

HELGA: Vnitřní rampa jedna – ano. Je tady – prosím.

Pro vás, pane Fritsche . . .

MÜLLER (*komicky věcně, už když jde Helga k telefonu*):

Já bych řekl, že

by vám mohla po službě taková pěkná podívaná bodnout.

FRITSCHÉ (*stále bez jakéhokoli nápadu, naslouchá hovoru*):

Ano, jsme šťastni, že několik dam . . .

Promiňte . . . děkuji.

(Vzal sluchátko a Rutta mezitím rozbaluje plán na polním lůžku)

Zde Fritsche – rozkaz, veliteli. *Gerstein?*

Ach, *ten* si pro něj přišel?

Já tu mám hosty z Essenu –

Já k vám pátera přivést nemůžu.

Mám návrh: zavolat ho sem

a Gerstein si ho převezme.

Ano. Jistě. Je to úplně zbytečné.

Strašná lehkomyšlnost.

Já jsem to přece říkal hned. Děkuji.

(Položí sluchátko, mumlá) Pěkný průser.

(Pak náhle, obrácen k polnímu lůžku, uctivě)

Hrome! Továrna na rozbušky.

RUTTA: Že ano – ideální! Kapacita

měsíčně pět set tisíc kusů.

Kdy by tak mohl, podle vás,
začít Krupp v Osvětimi s výrobou?

Pracovních sil je přece dost.

FRITSCHÉ: Víc než dost! – Moment, prosím.

*(Poslouchá, co se děje venku, teď poslouchají všichni, Helga
sparuje kávu. Z dálky se ozývá amplión)*

Pozor, hlášení: Vězeň Riccardo Fontana, číslo 16670 hlásit
se ihned na strážnici na vnitřní rampě číslo jedna.

Konec hlášení.

FRITSCHÉ: To je kněz z Říma, árijec.

Církev ho přidělila k Italům,

protože někteří z nich byli katolíci. Teď odchází.

Byl tady deset dnů... z nedopatření.

MÜLLER *(velmi nedůvěřivě)*: A to ho beze všeho pustí?

Není to děsně riskantní?

FRITSCHÉ: Zatížíme mu duši dvěma Poláky,

jsou to dva patres, rukojmí,

když bude mluvit – zemřou.

Však on už si dá pozor na jazyk.

RUTTA: Správně! – Jo, v Essenu se to s rukojmími

dělá taky tak: Dělníci z Belgie

či z Francie, kterým se návrat

domů nedá zakázat,

musí u firmy určit rukojmí,

svého krajana.

MÜLLER: To je narafičený jako v Schillerovi.

Smích.

FRITSCHÉ *(pitomě)*:

Haha, Záruka – báseň, ach tak! A dělníci z Východu,

Poláci, Ukrajinci, ti taky se smí vracet domů?

MÜLLER: To by tak scházelo, kam bysme přišli?

Káva je už hotova. Amplión hlásí výzvu podrubé. Zatímco

Müller-Saale mluví s Helgou, Fritsche telefonuje.

MÜLLER: Odkudpak pocházíte, slečno Helgo?

FRITSCHÉ *(k Ruttovi, když bere sluchátko)*:

Promiňte, prosím, barone... ano? Zde sturmbannführer

Fritsche: Dejte ihned přinést do strážnice na vnitřní rampu

číslo jedna balík číslo 16670, sutanu. Co? Takovou černou

sutanu katolického faráře! Že ji hned nenajdete? Zbláznil jste se, 16670, dodávka minulý týden. Já jsem výslovně nařídil, abyste ten krám neházeli na tu velkou hromadu. Tak se laskavě rozhlédněte. No to bych řekl. Dobře. Ihned.

MÜLLER: Je vaše matka Saska anebo kdo vás učil vařit tak bezvadný kafe?

HELGA: Těší mě, že vám chutná. My z Hamburku to ale dovedeme také.

RUTTA: Ano, výborná. – Pane Müllere, prosím vás, přečtl byste nám návrh?

Pak půjdeme do kanceláře k panu Fritschovi . . .

MÜLLER (*předčítá*): Tak krátce a zhruba: Podstata smlouvy je: budova v Osvětimi sto dvacet krát sto osmáct metrů pronajme SS Friedrichu Kruppovi.

Za druhý: Rozvodna, postavená Kruppem a Kruppem vybavená, bude dána do správy SS.

FRITSCHÉ: Dána *nám*?

RUTTA: Jenom rozvodna, pane Fritsche. Stroje, zůstanou vlastnictvím Kruppovým, Müllere?

MÜLLER: Jo, bod 3: Stroje zůstanou vlastnictvím Kruppovým.

Za čtvrtý, rok výpovědní lhůta, dává se vždycky koncem roku. –

Myslím, že je ve vašich intencích, sturmbannführere, když denní nájem, co Krupp dává SS za jednoho vězně, neuvádíme zvláštní položkou.

FRITSCHÉ: No jasně, samozřejmě. To ne.

RUTTA: Ostatně podplukovník, to jest doktor von Schwarz z oberkomanda, před týdnem plány posoudil a souhlasí.

FRITSCHÉ:

Dobře, tak to by bylo. Teď ještě cigaretu a už musím jít.
Kouří a pijí.

RUTTA: Zatím srdečný dík. Ví bůh, kolega Streifer z IG-Farben nepřeháněl,

když chválil, v jakém vzorném souladu pracují SS v Osvětimi s průmyslem.

FRITSCHÉ: Ano, i Siemens zaměstnává vězně z některých koncentračních lágrů.

MÜLLER: Alfried von Bohlen chtěl už v září poslat do Osvětimi svého člověka.

A pan von Bohlen ví, že jeho úřad v Breslau, technická kancelář, udržuje co nejtěsnější styky s Osvětimí . . .

RUTTA (*náble*): Lidé se tady dají lehce kontrolovat!

FRITSCHÉ: Zde ano! Ale jak může v Essenu pan Krupp zvládnout všech dvacet tisíc cizinců?

RUTTA: Většinou poslouchají. A když ne:

Stapo – tvůj pomocník a přítel.

Odveze jednou toho, jednou onoho.

Poštu – mnozí z nich dostávají dopisy a píšou – poštu těch lidí z Východu tam dvakrát týdně pálí.

Těch starostí s tou pakáží.

Moc nadšeni z ní nejsme.

Baví se, Helga se nesměje. Venku se objevil Gerstein v helmě, s těkavým, neklidným pohledem, pátravě poblíží k domku, váhá. Jeho tvář je zamračená, sklíčená. Ví, že riskuje jako ještě nikdy. Usilovně se snaží o klidně přemýšlivý výraz, zaklepe, vstoupí, salutuje.

GERSTEIN: Sturmbannführere – posílá mě k vám velitel, ruším? Mám příkaz odvést jistého pátera Fontanu.

FRITSCHÉ (*vlídně*): Heil Hitler, Gersteine . . . Panstvo . . . já přijdu za vámi. Slečna bude tak hodná a doprovodí vás . . .

Už vím, Gersteine.

HELGA: Ano, už jdu – dobrýtro, pane Gerstein.

GERSTEIN: Ach, slečno Helgo, jak se daří, dobrý den.

RUTTA: Tak zatím tisíceré díky, pane Fritsche.

MÜLLER (*všichni tři si oblékají kabáty a navzájem si do nich pomáhají*):

Ve vašem vigvamu to bylo fajn, slečno Helgo,

a to vám řeknu, od vás bych chtěl pít kafe
každý ráno. Heitler!

RUTTA (*ke Gersteinovi*): Heil Hitler.

GERSTEIN: Heil Hitler.

HELGA (*volá při odchodu*):

Je tady ještě káva, pane Gerstein.

FRITSCHÉ (*civilistům*): Za chvíli přijdu.

(*Ke Gersteinovi*)

Ten černokabátník tu bude hned. – Náš doktor,
si tak divně zažertoval

a nasadil ho k pecím

jako dentistu.

Jen tak, ze psiny! Chce prý mu

znovu dopřát svaté přijímání.

To Doktor za to může, že tenhle chlap
směl vůbec vkročit do tábora.

Já ho chtěl poslat ihned domů.

GERSTEIN: A kdepak je teď Doktor?

FRITSCHÉ (*směje se, ale je cítit, že mu to zazlívá*):

Ten se zas jednou pěkně rozšoup.

Spí, všichni ještě spí. Vždyť já

se taky sotva držím na nohou.

Loučili jsme se včera s Hössem,

(*Důvěrně*) až do čtyř do rána. – Víte to o Hössovi, ne?

GERSTEIN: No ano, ale to mu přec nezazlívají.

FRITSCHÉ (*chichotá se*): Podle Doktora smí prý Höss nosit
záslužný kříž

s fíkovým listem a žaludem. Teď vážně,

ještě ho povýší – na inspektora

všech táborů v Říši. Ale přec jen:

na velitele je to silný kafe,

spát tady se židovkou!

Víte, to byla jeho útěcha –

vždyť denně hlídal u pecí

a je to v gruntu *brozně* hodný chlap.

GERSTEIN (*nechce být ani trochu ironický*):

Jo, Höss je dobrák, bude vám tu chybět.

I dneska už je v práci, jako vždy.

(*Co možná lhostejně*)

A co židovku, zlikvidovali?

FRITSCHÉ (*horlivě*):

Ne, představte si – ještě ne. Podezřelé, co?

Domnívám se, že Kaltenbrunner

si tu děvku schová,

aby měl Hösse jednou provždy v hrsti.

Tak tedy, přivedete pátera?

GERSTEIN: K vám, sturmbannführere?

FRITSCHÉ (*zcela odmitavě*): Ne – ke mně ne! Nechci (*rozhodně*) s tou věcí mít *nic* společného.

Zaveďte si ho k Hössovi.

Tam ať podpíše, že neviděl zde nic

krom květinových záhonů.

GERSTEIN: Ten bude mlčet, jen když bude venku.

FRITSCHÉ: To se tu ještě nestalo, aby byl někdo propuštěn.

GERSTEIN: Já jsem se také divil.

No dobře, musí vědět sami proč.

Náhodou jsem byl při tom, když nuncius volal.

Šel jsem pak ihned za Eichmannem,

který se zděsil stejně jako já.

FRITSCHÉ: Od Doktora to byla strašná lehkomyšlnost, zavléct sem toho černokabátníka.

Opravdu, moc si dovoluje! – Napodoboval včera večer Heydricha a Leye. Zhnusil se mi.

Všechno má konec konců svoje meze.

GERSTEIN: Heydricha – to je nevkusné.

Ley je opravdu prase z marcipánu, ale Heydrich!

Kápo, bázkivě, ztrápeně přináší uzlík šatů, na němž visí číslo 16670.

Fritsche s Gersteinem odejdou z domku, kápo musí donést šaty dovnitř.

Tovární siréna bouká. Fritsche se podívá na hodinky a nařídí je.

FRITSCHÉ (*se směje*):

Prase z marcipánu – no to je dobré. A pořád ožralý.

Sutana, hele! – Sem do strážnice,

hoď to tam. Tak Gersteine, ten černý...

KÁPO: Rozkaz.

FRITSCHÉ: . . . taky brzy přijde. Jsou to přece jen dva kilometry z krematoria.

GERSTEIN: A přesto až sem táhne zápach z masa? Co tomu říká osazenstvo v okolí?

FRITSCHÉ: Těm je to jasné, samozřejmě.

To, co cítíte, není z pecí.

Tohle je z otevřených spálenišť.

Ty pece nám už nestačí.

Já musím jít, a taky nechci mít

nic společného s touhle věcí.

Můžou být z toho ještě mrzutosti.

Carlotta projde s kbelíkem vody a kartáčem plaše kolem obou mužů v uniformách k domku, vejde a začne vkleče drbnout podlahu. Na jedné židli uvidí Helžino zrcátko, posune si, ještě pořád vkleče, šátek trochu s čela, a pozoruje své uстриžené vlasy, ušpiněný a ztrápený obličej. Asi se jí to podařilo od deportace poprvé. Začne tiše plakat – Když později vstoupí do domku Gerstein, usilovně se snaží, aby na sobě nedala nic znát.

FRITSCHÉ: Řekněte prosím v Berlíně,

že za to vůbec nemůžu.

Já tušil, že tu dlouho nezůstane,

(Ukáže na uzlík šatů)

a proto jsem ten oblek

nenechal hodit mezi ostatní.

(V chůzi) Tak tedy: já jsem bez viny, Gersteine, Heil.

A nakrmte ho ještě trochu

naproti v kantýně. Heil!

GERSTEIN:

Děkuji, Heil Hitler, sturmbannführere, mockrát děkuji.

(Skřípaje zuby) Do prdele . . .

(Nervózně přechází sem a tam, zapálí si cigaretu, pak pozoruje dívku, která drbne podlahu, a vejde do domku, aby utekl před vlastním neklidem. Když vstoupí, dívka se lekne, každý její pohyb svědčí o strachu před tím mužem v uniformě. Gerstein vytáhne z kapsy zabalený kus chleba, rozbali jej a nabídne Carlottě)

Odkud jste? – Tu máte, snězte si to.

Už jste tu dlouho?

CARLOTTA (*nevstane a nepřijme chléb*):

Z Říma – děkuji, už osm dnů.

GERSTEIN: Z Říma? To tedy znáte toho pátera, co ho volají?

No tak, vemte si ten chléb.

CARLOTTA: Známe ho všichni.

(*Odmítavě, se strachem, že bude vyslychána*)

Jak k tomu přijdete, dávat mi chléb?

GERSTEIN (*položí chléb na židli*):

Jak k tomu přijdu! – Máte hlad.

Mohu vám zprostředkovat dopis?

CARLOTTA (*po chvíli chladně*): Děkuji, ne.

GERSTEIN: Ach, vy mi nedůvěřujete.

Tak dejte páterovi s sebou zprávu, je propuštěn, vrací se do Říma.

CARLOTTA (*radostně, pak smutně*):

Propuštěn? – No ano. On vlastně taky není . . . jeden z nás . . .

GERSTEIN (*vezme z psacího stolu papír a obálku, odšroubuje své plnicí pero a všechno položí na židli*):

Pište zde, ať vás nikdo nevidí.

Ten dopis vezme páter do Říma.

CARLOTTA (*nadále odmítavě, ale s italským patosem, nakonec se její hlas utápí v slzách*):

Komu mám vlastně psát!

Můj ženich padl v Africe – za Němce,

v boji o Tobruk. Namísto díky

odsunuli rodiče, mě a nás všechny,

sestru, její děti.

Radš mi řekněte, jsou už – mrtvi?

Řekněte mi to. Přišli jsme dvacátého října.

Tam na rampě nás rozdělili. Asi sto

nás šlo do tábora. Ty druhé vezla

auta pryč. Kam? Auta s červeným křížem.

Vy přec musíte *vědět*, kam!

GERSTEIN (*bezmocně*):

Nepatřím k táborovým strážím, věřte mi,

nevím. Já dovnitř vůbec nechodím.

Michačka na beton začne pracovat, Carlotta okamžik poslouchá. Gerstein ji chce přivést na jiné myšlenky.

Váš ženich nebyl žid? – Tak pište jeho rodičům. Ať se přes Vatikán pokusí . . .

CARLOTTA: Ne, vždyť oni mají na svědomí, že jsem se stala katoličkou.

GERSTEIN: A vy toho dnes litujete – proč?

CARLOTTA: Byli to *katolici*, katoličtí fašisté, co vydali mě Němcům napospas, vzali Marcellův obrázek

a snubní prsten –: snad je to trest, že jsem zradila svůj národ a přestoupila na křesťanskou víru.

GERSTEIN: Tak nesmíte přec mluvit! I katolíky honí – už mnoho kněží

v Německu i v Polsku zavraždili.

A páter Riccardo šel dobrovolně . . .

CARLOTTA (*stále odmítavě*):

Vždyť to jsou jednotlivci, výjimky . . .

GERSTEIN: Ovšem. A přece – spousta Italů, většina teror odmítá, církve právě tak jako lid.

CARLOTTA (*zatímco ostentativně pokračuje v práci*):

Odmítá teror – jako vy, že ano.

A nedělá nic proti němu nebo málo, jako vy.

Křesťané! – Všechno křesťané.

Marcello, *to byl* křesťan. Uměl si vážit cizí víry a ponechal mi ji.

Ale já brala ohled na rodiče,

ti ho trápili tak dlouho, až jsem se stala katoličkou.

(*Velice trpce*) Pak jako katolička jsem si byla v Římě – jista.

Jen proto jsem se neschovala.

Nemohl byste přece jenom zjistit,

jestli má rodina ještě žije?

GERSTEIN: Nemohu, opravdu, já to nevím.

Napište páterovi aspoň svoje jméno.

CARLOTTA (*náhle si dá říci, začne v podřepu rychle psát, přičemž použije židle jako stolu; pak, když je v domku sama, zase se rozpláče, roztrhá to, co napsala, krátce předtím, než*

vstoupí do domku Gerstein s Riccardem, a později dá Gersteinovi útržky papíru): Já bych přec jen ten dopis napsala, Promiňte, prosím vás, a děkuji.

GERSTEIN (*se na ni usměje, přistoupí k oknu, a náhle řekne sám k sobě, ale nablas*): Už jde – ale vždyť to je: Jacobson! (*Prudce otevře dveře a skoro mu vyskočí vstříc. Když vycítí, že Jacobson, otřesen tím, že ho tady našel, může vykřiknout jen jeho jméno, zatímco jeho „umrlčí tvář“ zkřiví úsměv, který se každým okamžikem brozí změnit ve vzlykot, nemá to srdce, aby Jacobsonovi hned řekl, proč přišel, ačkoli ví, jaké brozí nebezpečí*)

JACOBSON: Gersteine! – Vy...?

(*Tiše*) Já jsem v to často doufal.

GERSTEIN (*tři kroky ustoupí a zavře dveře domku*):

Proboha, Jacobson! Vy zde – a já si myslil, že jste v Anglii. Kdepak vás čapli?

A co Riccardův pas?

JACOBSON: Na Brenneru.

Ta fotografie prý,

ta stará fotka v pase –

mně není podobná. Nic jsem nepřiznal, ač mě mučili,

to by mě rovnou zabili.

Trval jsem na tom, že jsem páter.

Chápete, já se jmenuji Fontana.

Já jsem ten páter, rozumíte.

(*Během svých slov se často pro jistotu ohlédl kolem sebe, ale je vidět, že se s touto rolí, svou jedinou nadějí, už téměř sžívá. Hekticky a chraptivě*)

Na rampě musím třídit

kufry zplynovaných. Často tam najdu šperky, co měním s železničáři za chleba.

Jen proto ještě žiju a proto, že *nenávidím*.

Chci odtud pryč.

Jinak bych byl už dávno skočil na dráty.

A teď jste mě dal volat vy...

GERSTEIN: Vás ne, Jacobson!

(*Zoufale*) Pochopte, Riccardo Fontana je v táboře!

Jsem tady *kvůli němu*.

Jakpak jsem mohl tušit,
že jste v Osvětimi vy.

JACOBSON (*jako by nerozuměl*): Jak to? Páter – a zde?
To přece není žid! Jak ten sem . . .

GERSTEIN: Deportovali židy z Říma
a on šel dobrovolně s nimi.
Už přes týden je v Osvětimi,
teď bude propuštěn.

JACOBSON (*nedůvěřivě – pak se snaží být srdečný*):
Propuštěn na svobodu – z Osvětimi? To není možné!
Ale mám radost za pátera.

GERSTEIN: Že my se tady sejdem, Jacobsone!
A já vám pomoci nemůžu, ta hrůza.

JACOBSON (*neschopen skrýt svou vzrůstající trpkost*):
Ano, já nejsem páter, Gersteine –
Za ultimátum páter stojí.

GERSTEIN (*krátce a žle se zasměje*):
Ultimátum? A kdopak by ho dal?
Věřte mi, ten příkaz
k Riccardovu propuštění jsem jenom fingoval.

JACOBSON: Fingujte tedy ještě jeden příkaz –
ať *table* dívka nebo já,
kdokoliv z nás je propuštěn!

GERSTEIN: Víte sám, Jacobsone, že to nemohu.
Jsem poručík, nic víc.
Můj život v tomto okamžiku
je více ohrožen než váš – Jacobsone!

JACOBSON (*dívá se stranou*):
Promiňte – vy máte jejich uniformu.

GERSTEIN: Jak jinak bych sem mohl vkročit?
Ta blůza – to, že se jí již nezbavím,
je *moje* splátka viny,
která nás všechny tíží. Náš odboj . . .

JACOBSON: Odboj? – Tak proč, Gersteine,
nestačí ani *na to*,
vyrvat koleje k Osvětimi?
Kde vlastně je váš odboj?
(*Tiše, naléhavě, zoufale*)
Či bojujete pořád – sám, na vlastní pěst?

Jak můžete jen *žít* a vědět,
co se tu děje, den ze dne, celý rok!

Žijete, jíte, plodíte dál děti –
a víte – všichni o táborech víte.

(*Uchopí Gersteina kolem ramen, vzlyká*):

Skončete to, tak už to *nějak* skončete!

(*Nesouvisle*) Proč nám Spojenci neshodí zbraně.

Ach, Gersteine, nechci vás obviňovat, ví Bůh,
že ještě žiji, za to vděčím vám . . .

Je to jen . . . Byl jsem už dosti otupělý, abych zapomněl –

Teď s vámi se mi zase vrací vědomí,

že z druhé strany tábora je *ještě* svět.

Gersteine, můžete pro mne přec jen něco udělat –

GERSTEIN: Jestli bych *nějak* mohl . . .

JACOBSON (*rychle*): Řekněte, že jsem se vydával za pátera
a pak vás napad, když – když přišel ten pravý.

Zastřelte mě!

GERSTEIN: *Jacobson!*

JACOBSON (*úpěnlivě*): Gersteine – zastřelte mě!

Byl bych vás napad – to zní věrohodně!

Prosím vás, Gersteine – pomozte mi. Já sám

už nemám sílu skočit do drátů –

ani ti vždycky nejsou ihned mrtví. –

GERSTEIN: Přestál jste celý rok

a jistě vydržíte! *Jacobson* –

ještě rok – už nejvýš rok,

a pak vás odtud vysekají Rusové.

JACOBSON: Rok!

GERSTEIN: Už zase mají zpátky Ukrajinu.

JACOBSON: Gersteine, proč to neudělat! – proč.

Gerstein vrtí hlavou, nezmuže se na slovo.

(*Jacobson se odvrátí*) Pak tedy půjdu, abych vás . . .

ani pátera *ještě* neohrozil.

GERSTEIN (*bezmocně, pobnut, zadrží ho*):

Takhle ne, *Jacobson*, tak neodcházejte.

JACOBSON: Čtyři, pět tisíc – ba i víc

jich denně posílají do plynu.

Nezbývá než se děsit světa, jenž to připustí.

(*Klidněji, věcně*)

A co je nejzrůdnější nápad: Kdo uteče,
dostane deset zbylých do bunkru.

Tak jako jednou.

Deset jich odsoudili k smrti hladem.

Slyšeli jsme je křičet, sedm dnů.

Poslední z nich prý zemřel páter Kolbe.

A to mně bránilo, když se snad nedávno

– na rampě – našla možnost

prchnout v jednom z vagónů s botami zplynovaných
do Breslau.

GERSTEIN: Páter má odejít legálně,
jak se domnívají. Za to nebude pykat nikdo –
kromě mne, když to praskne.

*Riccardo se objeví za Jacobsonem, kterého hned nepozná,
není schopen slova a je otřesen, že tu vidí Gersteina. Riccar-
do je už úplně zničen „prací“, kterou vykonával osm dní
v krematoriu.*

Riccardo – !

Z příkazu nunciova vás mám odvézt zpátky.

RICCARDO: Gersteine! – Vy byste mě už neměl
hledat. Jacobsone – ach, jste to vy!

JACOBSON: Co vás to napadlo – přijít sem, pátère.

Já žiju přec pod vaším jménem.

RICCARDO: Odpusťte – Jacobsone, myslil jsem,
že jste se tenkrát dostal ven.

JACOBSON: Přijít sem dobrovolně, neozbrojen –
komu jste tím chtěl vlastně pomoci?

GERSTEIN (*naléhavě, protože Riccardo zřejmě ještě nepo-
chopil*):

Riccardo, propustí vás!

RICCARDO: Propustí?

(Najednou je „botov“, usedne na schůdky ke strážnici)

Už nemůžu.

Už stokrát jsem si říkal,

že jenom moje domýšlivost mě sem zahnala.

Nevydržím, já zkrátka nevydržím.

(Tiše pláče, nikdo nemůže promluvit)

Už týden . . .

pálím deset hodin denně mrtvé.

A s každým, koho spálím.
shoří kus mé víry,
hoří Bůh.

Mrtvoly – mrtvoly na běžícím pásu,
bez konce pohřebiště, dějiny . . .

Kdybych věděl, že se – ON na to dívá –
(*Zhnuseně*) tak bych HO musel nenávidět.

GERSTEIN (*nejistě, zvedne Riccarda*):

Nikdo z nás HO už nechápe, Riccardo.

Ale vždyť ON vás chce teď *zachránit*.

RICCARDO (*unaveně*): A jak to víte. Proč právě *mě*.

Já jsem nemluvil o sobě . . . ty rodiny.

(*Mumlá, už bez souvislosti*)

Bál – bál bych se JEHO (*Ukáže neurčitě naboru*)
záchrany. – Zvíře, co požírá svá mláďata.

JACOBSON (*silnější než dříve, rozhodnut*):

Pátère, prosím, přimluvte se za nás, pomozte!

Řekněte papežovi, že teď *musí jednat*.

RICCARDO:

Už bych se nikdy k papežovi nedostal – ach, papež!

(*Náble*) Jak si to vlastně představujete, do Říma?

GERSTEIN (*borečně*):

Musíte přežít, Riccardo, žít, kdekoli . . .

RICCARDO: Žít – ? Odtud –

už není cesty k životu.

(*Ukáže na Jacobsona*)

A on? – A – všichni ostatní?

Přišel jsem s posláním, to mě *musí držet*.

Už nevím sice, jestli ještě platí,

to nevím. Ale když neplatí,

můj život také nemá cenu . . . Nechte mě.

JACOBSON: Pátère, jestli nepůjdete,

ohrozíte tím Gersteina – on vlastně příkaz
jenom fingoval.

GERSTEIN: Tohle jste neměl říkat.

JACOBSON: Aby konečně šel, vždyť čas letí!

RICCARDO (*trbl sebou*): Tak – já to tušil.

Gersteine, býval jste vždycky,

při vši odvaze, tak prozíravý –
(*Zoufale*) Proč tedy toto šílenství, jít za mnou.

GERSTEIN (*zasmušile*):

Protože vás mám na svědomí.

To já vás přived na tu cestu.

RICCARDO (*rychle k němu přistoupí*):

A co bych měl pak na svědomí *já*, nebýt zde?

Chcete, abych se z toho také dostal – ne:

opravdu, vy za to nemůžete, že jsem zde.

I já však budu zproštěn viny – že ano?,

když se vám něco stane proto, že jsem zůstal.

Pochopte přece: nesmím odejít.

A vlastně proč mě ještě uvádíte v pokušení,
vždyť vidíte, jak těžko odolávám.

(*Tiše*) Já – činím pokání, musím, musím, musím.

GERSTEIN (*rozčilený*): Vy máte dávno odpykáno, Riccardo.

Vždyť vycházíte rovnou z plamenů.

RICCARDO: Gersteine – prosím, vemte s sebou *jeho*.

JACOBSON: Mě?

GERSTEIN: A co když zahyne?

JACOBSON (*rozhodně*): Pátere, já to nepřijmu.

RICCARDO: Nezůstávám tu za *vás*, Jacobsoně.

O mou ani o vaši *osobu*

přec nejde.

Zastupuji zde církev.

Já *nesmím* odejít, i kdybych chtěl.

A Bůh ví, že bych chtěl.

Mně nejste zavázán, Jacobsoně.

Když nepůjdete vy, tak nikdo.

(*Hovoří s tísnivými pomlkami, když tu Gerstein stojí ještě pasívně – ale už s chmurnou předtuchou a s nesnesitelným pocitem, že by zde měl oba dva nechat*)

Mou sutanu si oblékněte ještě jednou –

když bude Gerstein souhlasit . . .

JACOBSON: To přijmout nemohu – od *vás* ne,

a od *něj* teprv ne.

(*Ukázal na Gersteina – od něhož teď oba čekají odpověď.*

Aby neprojevil svůj strach před tak odvážným činem, odsune své rozhodnutí)

GERSTEIN: Nic k tomu neřeknu. Rozhodněte sami.

RICCARDO: Vy smíte dělat všechno, co já nemohu.

Můžete střílet, sabotovat –
a stejně nepřežijete.

Vás přece Gerstein nezachrání proto,
abyste se skrýval.

GERSTEIN (*nemůže k tomu déle mlčet*):

Teď po praktické stránce. Zná vás – nebo vás
osobně někdo z vedení tábora?

JACOBSON: Ne.

RICCARDO: Mě zná jen šéflékař.

GERSTEIN (*zděšeně couvne*): Doktor!

Tak pozor! Riccardo, to, že vás Doktor zná,
nám ztíží útek natolik –
že se musíme ptát,
jestli to máme riskovat.
Bydlí u vchodu do tábora.
Na něj ani já nestačím.

RICCARDO (*naléhavě*): Doktor – a nikdo nedokáže,
že jste mě znal, Gersteine,
a že jste znal i Jacobsona.

GERSTEIN (*brozně netrpělivě*):

Ano, to je *má* šance, *moje* věc.

(*Ukáže na Jacobsona*)

Ale co zbývá *jemu* – jaká šance,
jestli ho Doktor se mnou najde?

Tím jen na Jacobsona upozorním.

Pauza, oba se dívají na Jacobsona. Ten váhá, pak potichu –

JACOBSON: Raději se ještě odvážit – a přitom pojít,
než čekat u vagónů, až mě jednou
automaticky odpočítají do plynu.

Gersteine, já vám přísahám: ode *mne*
se ti vrazi nikdy nedozvědí, že mě znáte.

GERSTEIN (*netrpělivě*): Teď nejde o *mě*.

Teď jde o vás. Rozhodněte se:

Buď se vrátíte k své práci –
na rampě byste snad moh

přece jenom přežít . . .

a pak oznámím veliteli,

že páter nechtěl
zachovat na svobodě mlčení,
a proto nemůže být propuštěn . . .
Anebo: Cesta k táborové bráně, k veliteli –
cesta, která vás možná vede
Doktorovi do spárů.
Co by to znamenalo, víte.
Je to tak jedna jedna.

JACOBSON: A – co pak bude s vámi?

GERSTEIN: Já se – snad – vymluvím. Pravděpodobně.

Rozhodněte sám za sebe.

JACOBSON (*rychle a pevně*): Tak já to zkusím.

Od tohoto okamžiku reaguje Gerstein rychle, nesentimentálně a tvrdě až do konce, i když už je situace naprosto beznadějná.

GERSTEIN: Tady ne, támhle v domku. Dobře.

Zkusíme to.

Tam, sutana už je tu.

RICCARDO (*se snaží být věcný*):

Mám v ní breviář? – ten mi dejte,
a půjdu. – Carlotto!

Riccardo a Gerstein jdou k domku. Jacobson zůstane vzadu, má najednou strach.

CARLOTTA (*srdečně*): Pátère, vy jste propuštěn?

GERSTEIN (*naléhavě k Jacobsonovi*):

Tak pojďte, Jacobsone, není čas.

RICCARDO: Zůstanu s vámi, Carlotto.

Váš otec ještě žije.

Zahlédl jsem ho včera při apelu.

GERSTEIN (*k Jacobsonovi, který stále ještě váhá, velice podrážděně*):

Převlékejte se, člověče, převlékejte!

CARLOTTA: Jak vypadal? A matka,
sestra, děti . . .

Jacobson suleče kazajku a navlékne si přes špinavou, roztrhanou košili sutanu. Riccardo vytáhne z kapsy své sutany breviář a růženec a uhýbá očima před Garlottou, ví, že ženy už byly spáleny.

GERSTEIN: Váš dopis vezmu s sebou – máte ho?

RICCARDO: Ne, Carlotto, ty jsem neviděl.

Otec se drží statečně.

CARLOTTA (*vyhrabává z kapsy baleny útržky papíru*):

Děkuji, já ... jsem ten dopis napsat nemohla.

Vemte si, prosím – tohle, aby to u mne nenašli.

GERSTEIN (*bezmocně*): Páter zůstane s vámi.

CARLOTTA (*zaraženě, nechce si od Riccarda vzít růženec, ale také ho nechce odmítnout*):

Ne, pátere, ne – nechte si ho.

Vy tady zůstanete?

RICCARDO (*nerozumí jejímu odmítnutí a vloží jí růženec do ruky, s úsměvem*): Ano.

GERSTEIN (*k Riccardovi se strachem*):

Jestli nás potká Doktor, Riccardo – uvidíte nás oba – zítra – tam.

Riccardo podá Gersteinovi beze slova ruku, Jacobson, už v sutaně, vezme Riccarda kolem ramen.

JACOBSON: Děkuji vám.

(*Fanaticky*) Vydržet! Přijdeme. Pomstíme vás.

RICCARDO (*pokusí se o úsměv*):

To si musíte pospíšet ...

Sbohem, Gersteine, můj otec nesmí vědět,

kde já jsem. Řekněte mu,

že se můj život naplnil –

Pravdu znáte vy.

Carlotto!

(*Rychle odejde, krátká gesta, která prozrazují, jak je zdrcen, udělá teprve před domkem. Gerstein ho doprovodil až ke dveřím, pak se obrátí. Dlouho mlčí*)

GERSTEIN (*důtklivě ke Charlottě*):

Pozor, abyste neonemocněla, mohla pracovat.

Stůj co stůj mohla pracovat.

Všechny vás zabít nemohou.

JACOBSON: Stydím se,

že jdu a vy zůstáváte.

CARLOTTA: Já se raduji za vás.

JACOBSON: Chraňte se smutku,

kdo začne plakat, ten je ztracen.

Carlotta mlčky přikývne, rychle odejde, aby přinesla čistou vodu, ale především aby oběma ulehčila odchod. Gerstein udílí s křečovitým ovládním příkazy, Jacobson si navlékl přes pruhované kalhoty černé a vyměňuje si dřeváky za boty.

GERSTEIN: Teď jdeme k veliteli.

Mluvit co nejméně.

Jste tady osm dnů, chápete, osm dnů.

Musíte podepsat

při životě dvou patres, že budete mlčet.

Udělejte to. Tak jdeme.

Mluvit co nejméně.

Byl jste přidělen k pecím.

Zkusme to.

JACOBSON: Že jsem tu osm dní? – Mám přece

(ukáže na své předloktí) jiné číslo . . .

GERSTEIN *(zasmušile)*:

Na to se vás teď nikdo nezeptá. Hotovo!

(Už ve dveřích, trhne sebou)

Tam vzadu – Doktor. Rychle pryč.

JACOBSON *(ostře a tiše)*: Jde sem. – Je konec.

GERSTEIN *(stejně)*: Vzchopte se.

(Rozkazovačným tónem) Pátère, prosím, jděte napřed.

Co nejchladnokrevněji vůči Doktorovi, který má na hlavě „lodičku“ a nenuceně se před ním rozkročí, s hůlčičkou v obou rukou, doprovázen jedním esesákem v helmě, který drží automat připravený ke střelbě. Doktor je velice elegantní, od dlouhých jemných rukavic až po vysoké měkké holínky a širokou černou pláštěnku. Cirkulárka, která je slyšet velmi zblízka, uvádí jeho výstup.

DOKTOR: Tak naspěch, Gersteine? Dobrý den!

GERSTEIN: Heil Hitler, sturmbannführere – odvážím

vězně Fontanu, pátera.

(Bez přechodu, marně se pokouší přivést ho na jiné myšlenky, snaží se být důvěrný)

A propos, Doktore, máte zde to děvče . . .

(V rozpacích se ohlíží) Je z Říma.

Kdepak je? Aha, už vím, šla pro vodu.

A snoubenec jí padl za Němce.

DOKTOR: Nemusí ji už aspoň oplakávat.

GERSTEIN (*žargonem*): Naražte si tu holku, Doktore.

DOKTOR (*se směje*): Co mě se týče, je-li pikantní,

vezmu ji do své laboratoře.

Římanka, která právě prošla tříděním podzimní sklizně –
jejich Sukkotem, slaveným po našem,

ta v táboře je jistě vzácností.

Ale já jsem si přivstal, Gersteine,

chci se rozloučit s *páterem*.

(*Zívá na plnou pusou*)

To je kraválu po ránu!

(*Dívá se a šklebí Jacobsonovi do obličeje*)

Hodně spěcháte, co? – Dojemné, dojemné.

Copak je Una Sancta už zas domovem Hebrejců?

GERSTEIN (*s dobře branou jistotou, stroze*):

Hebrejců? Co to znamená!

Mně přece sturmbannführer Fritsche . . .

DOKTOR (*vydrážděn tímto jménem*):

Ach, s tím doktor juris neutrem Fritschem, s tím mi nechodte,
co je mu do toho!

GERSTEIN:

Mám rozkaz od obersturmbannführera Eichmanna . . .

DOKTOR (*velmi jízlivě*): Jo tááák!

GERSTEIN: Abych tohoto jezuitu, diplomata u Svaté stolice,
jenž byl dopraven omylem . . .

DOKTOR: Omylem – byli všichni,
to je toho . . .

GERSTEIN (*neústupně*): . . . zavezl k nunciovi do Berlína.

Nu, tady je.

DOKTOR: Kdo? – Nuncius? *To je nuncius?*

(*Hluboce se ukloní před Jacobsonem*)

Excelence! – je pravda, že pámbíček stůně?

Říká se, že má deprese – tak jako tenkrát,
když jeho církev zatápěla

židům a protestantům ve Španělsku.

GERSTEIN: To je páter Riccardo Fontana.

JACOBSON (*snaží se přibrávat*):

Věřím, že Bůh má taky velký zármutek.

DOKTOR (*braje si s hůlčičkou, vychutnává, co říká*):

Anebo syfilis, jako fůra těch svatých nahoře,

co tady dole byli kurvy – a sodomité,
například svatý František . . .

To se hrabete v pěkné sračce,

Gersteine, starý filuto – prokoukl jsem vás
skrz naskrz od naší cesty

do Thübingen. Ale z tak podnikavých křesťanů, jak jste vy,
z těch já si střílím.

GERSTEIN (*pobouřeně*):

To bych si vyprosil, sturmbannführere.

Já žádám vysvětlení.

DOKTOR: Ach tak, vy žádáte! Vy žádáte,
abych ze sebe dělal hlupáka.

Máte mě za druhého Eichmanna.

No, to si odskáčete, Gersteine.

GERSTEIN: Vůbec vám *nerozumím*.

DOKTOR: Moc dobře rozumíte tomu, že *já pátera znám*.

GERSTEIN (*k Jacobsonovi*):

Vy *znáte* sturmbannführera, pátere?

DOKTOR (*odstrčí hůlčičkou Jacobsona*):

Pravého pátera znám, *pravého*.

Když on sem před osmi dny přišel,
chtěl mě obrátit na víru.

Šarmantní Kristův konferenciér,
co mě má jako domácí kaplan bavit,

(*Ukáže na odlesk obňů*)

dokud mu kadidlo z pecí

nevleze do nosu natolik,

že se vykašle na svou víru.

(*Dotkne se hůlčičkou Jacobsonova obličeje*)

Copak má *tenble* pro vás za půvab,

že o něj tolik stojíte?

Z křesťanské lásky k bližnímu?

GERSTEIN: To je moc levné, sturmbannführere,
takhle mě stále urážet

proto, že chodím do kostela, kdy chci.

DOKTOR: Opravdu dojemné. Člen vyznavačské církve

přijde, aby podvodem vytáh pátera –

a pašuje z lágru žida.

GERSTEIN (*naoko trpce rozveselen*):

Pašovat! – K smíchu, za bílého dne
pašovat vězně kolem Hösse?

Hned ho zavedu k veliteli!

Proč mě podezříváte?

Já jsem snad toho vězně zavolal?

Jestli není tím hledaným –
jak já to mohu vědět?

DOKTOR (*zapíská na píšťalku, zle se směje*):

Jak? Jak to víte?

No, to nám ještě řeknete.

Carlotta přijde s kbelíkem vody a pokračuje v práci v domku.

GERSTEIN (*borečně, vpadne mu do řeči*):

Jako bych se byl k tomu nějak *brnul*,
abych pátera vedl k bráně!

Já jsem chtěl čekat venku.

Jen proto, že se sturmbannführer Fritsche
omluvil hosty z Essenu,

jen proto

prosil Fritsche i Höss mě,

abych pátera čekal zde, na rampě.

– Ostatně, to děvče je už tady –

(Ukáže na Jacobsona, Doktor zase pískl)

Jestli pochybujete . . .

DOKTOR: Pochybují! Já vás *zatýkám*, Gersteine.

Byli jste přece prve všichni spolu
a tohle vyšpekulovali.

Já bych chtěl jenom vědět, za jaké imbecily
nás zde máte.

Řím se určitě po něm neptal,

jinak byste ho nevyměnil –

za tohle. Rychle: jeho opasek. *Zatknout!*

Poslední slova řekl strážnému. Gerstein vytáhne pistoli, není jasno, jestli chce střílet, strážný mu ji vyrazí z ruky a odkopne stranou. Strážný se ušklíbne, Gerstein váhavě předá opasek. Doktor se hned po posledních slovech obrátí na Riccarda, kterého sem přivedl druhý strážný a který zůstal stát několik kroků vzadu. Carlotta v domku tuší, že se venku stalo to nejhorší. Otevře dveře a začne drbnout schody.

Riccardo se snaží pochopit situaci a Doktorovo žvanění skoro neposlouchá.

Dobrý den, milý pátere, nu, našel jste u pecí skutečnost v souladu s ideou? Vás ten křest ohněm zařadí k velikým testes veritatis.

Doufám, že jste jako můj kaplan uznalý za to, že jsem vám pomoh studovat z nejbližší blízkosti márnici absolutního ducha?

Trochu zesláblý, co? Nu, kdo jak vy uctívá dějiny co by terapii . . .

(Vyzývavě se směje)

RICCARDO *(vlažně a urážlivě):*

Vy nikdy nebudete vítězem, a to z vás dělá takového žvanila.

Takoví jako vy *triumfují* jen – přechodně.

A proč jsem zde?

JACOBSON *(se probojoval k tomu, že se teď rychle vzdá, aby pustili alespoň Gersteina. Předstoupí):*

Hlásím, že jsem sturmführera oklamal.

Vydával jsem se za pátera.

Když *on* se nehlásil,

šel jsem na strážnici *já*.

Nebyl zde . . . nepřišel, proto –

DOKTOR *(po poslední větě, která má Riccarda dosti nemo-
torně informovat, se rozvzteklí):*

Ještě slovo – a jdeš *zaživa*

do pece. Čelem vzad – povídám, čelem vzad.

Jacobson poslechne.

DOKTOR: Kleknout – a na kolena. Táák!

A tlamu do bláta.

Jacobson leží na zemi, obličejem dolů. Triumfálně ke Gersteinovi, zatímco ukazuje na Riccarda.

Nu, pane kolego – tak *tenhle* s vámi nechtěl?

Nebo snad jste ho nechtěl *vy*?

(Ironicky) To je přec ten, co pro něj papež v Sixtinské kapli celé noci brečí.

GERSTEIN *(ukazuje na Riccarda):*

Tobo zde vidím poprvé – jakpak
mám vědět, kdo z nich je ten pravý?
To zkoumat přece není *moje* věc.

DOKTOR (*podívá se na Carlottu*):

No, tak se zeptáme té kundičky.
Pojď sem, ty! – rychle, pojď sem.
Oho, náš Ignatius z Loyoly!

Exercicie – četba v krematoriu.

Vždycky ji rádi předčítali u hranic.

Rychlým hmatem vytáhne Riccardovi z kapsy breviář – dru-
hou rukou uchopí Carlottu, která váhavě přistoupila)

RICCARDO (*rychle ji osloví, pak k Doktorovi*):

Carlotto – vy? Byli jsme v jednom transportu . . .

Znáte mě ještě?

CARLOTTA (*snaží se přibrávat*):

Pane pátere – jsem ráda, že jste naživu.

DOKTOR (*aniž poslouchá, k děvčeti, zatímco s hůlčičkou pod*
paží dychtivě listuje v Excerciciích):

Tys přišla z Říma, s rodinou, katolička?

CARLOTTA: Ano.

DOKTOR: Kdepak to tady máme o těch dívkách . . .

(S chutí předčítá, pozadí a on sám jen podtrhují Loyolovo
text)

Ďábel na trůně z ohně a kouře lákal

co svůdce – to známe, aha, zde je to: „Vidím očima fantazie
velké ohnivé plameny

a duše v hořících tělech.

Čichám kouř, síru, výkaly
a hnilobu!“

A to s tou dívkou, pátere, kde to je?

Hřích světské rozkoše, má láska k tělu,

(Směje se) ke světu . . . i tomu byste moh

být ještě vystaven, pátere.

Že bych vás dva dal dohromady?

(Bez přechodu ke Carlottě, když sklapne breviář)

Máš tady přece službu od sedmi?

Přišla jsi dneska taky přesně?

CARLOTTA (*se strachem*): Ano, přesně.

DOKTOR: A tvůj snoubenec padl?

CARLOTTA: Ano, u Tobruku.

DOKTOR: Taktak – jak se jmenuje – jak se jmenoval?

CARLOTTA: Marcello . . .

DOKTOR (*velmi rychle*): Tak tedy, bylas přesná – !

Přišla jsi později než páter, co?

CARLOTTA (*zmatena, neodvážá se odpovědět, koktá*):

Já – nevím – já jsem . . .

RICCARDO (*klidně, ukáže na Jacobsona, chce jí pomoci*):

Jestli už tu byl páter, než jste přišla, Carlotto?

DOKTOR (*velice podrážděně*): Pátère, to je pod vaši úroveň!
(*Ledabyle ke Carlottě, ukazuje přitom na Riccarda*)

Tak kdypak přišel ten tvůj milý přítel?

CARLOTTA: Páter – já – nevím . . . nemohla jsem –

Ačkoli na její odpovědi už vůbec nezáleží, přinutí ji Doktor železným hmatem z rozkoše z trýznění napřed kleknout, pak téměř lehnout na záda. Stalo se to zcela neočekávaně. Carlotta vykřikne

DOKTOR: No . . . víš to nebo ne?

CARLOTTA: Nepodívala jsem se, já jsem jen –
drhla podlahu – já . . .

DOKTOR (*zase s ní smýkne a pak ji prudce zvedne, s úsměvným sadismem*): Mám tě snad poslat za tvou famílií?

Koukej se, tam ty hranice.

Tam – ten drát: mám tě snad zahnat tam –
nebo tamhle –

Carlotta se ihned při jeho zběžně pronesené poznámce o smrti svých příbuzných duševně zhroutí – tato zpráva jí ještě ke všemu ostatnímu dala poslední ránu a tak šeptá, nesouvisle se zajikává, už se šílenstvím v očích –

CARLOTTA:

Mrtvi – všichni mrtvi – mrtvi – všichni mrtvi – mrtvi . . .

DOKTOR (*téměř ledabyle do jejího koktání*):

Můžeš si vybrat. Tak mluv.

Byl tady napřed tenhle – nebo tamten?

CARLOTTA (*mlčky se na něho dívá, obličej divoce zkřiven. Teď koktá*): Já nevím, nevím, nevím . . .

Doktor ji pustil, Carlotta před ním couvla několik kroků ke strážnici a dívá se jako hypnotizovaná na tuto „nejúskočnější ze všech bestii“ (Canaris o Heydrichovi), která se v něm pro-

jevila. Vykřikne, křičí jako rodící žena v narkóze, úplně divoce. Je ponecháno herečce na vůli, bude-li přitom ještě vyrážet slova – ta nejjednodušší, nejotřelejší slova může snad ještě artikulovat.

Ne – ne – nechte mě –, ne – ne . . .

Už při prvním pronikavém výkřiku, který fascinoval i samotného Doktora, se dostala jediným skokem až na schody domku. To, co se teď děje, je nezkratné, tak pudově živočišné, že to rozbíjí všechny dosavadní pokusy vyhnout se jevištní stylizaci „brůzám konečného řešení“, které máme ještě příliš v paměti.

Carlottin křik se změnil v křečovitý smích. Odbodí šátek, který strbla s hlavy, a nesmyslně se s ním rozbání. Bloudí těkavým pohledem po mužích a s růžencem v ruce se vrhne do strážnice, pronikavě a zvířecky se směje do Helžina zrcátka, klekne si s ním do kouta a snaží se s krátkým a přerývaným smíchem a vzlykotem položit růženec kolem krku jako řetizek. Vyklouzne ji z rukou.

Doktor se vzpamatoval, mechanicky otevřel pouzdro na pistoli, zamumlá –

DOKTOR: Přeskočilo jí –

(A vejde rázně a rychle do domku, aby provedl to, co se vždycky dělalo s deportovanými, kteří ztratili nervy dřív, než šli do plynu. Odloží breviář, zvedne růženec a podává jej Carlottě. Přes obličej jí přelétne pomatený úsměv, neboť Doktor se na ni dívá zářivým pohledem, s onou „sugestivní srdečností“, a její šílené oči se zachytí v jeho očích)

CARLOTTA (vyskočí, snaží se ho chytit za ruku, volá s úlevou, protože „ho“ zase našla, a chce ho obejmout):

Marcello! – Marcello!

(Pomateně se směje) Já měla strach, že se už nevrátíš.

Marcello, byl jsi tak dlouho, dlouho pryč.

DOKTOR (ubývá jejímu objetí, naléhavě a něžně říká):

Pojď se mnou – pojď, tady přec ne.

Bez váhání ho následuje. Nedotýká se jí, jenom k ní vztahuje ruku, lehce, jemně ji naznačuje a vyzývá, aby šla s ním, pobývá se, otočen zády ke dveřím, a nespouští svůj pohled z jejích očí. To vše se děje velmi rychle.

CARLOTTA (*projde kolem něho, už je venku na posledním schodu, úzkostlivě*): Marcello – Marcello!

Tu vytáhne za jejími zády, mezi dveřmi, nečekaným pohybem pistoli a zabije ji ranou do týla.

Bez jediného pohledu na mrtvolu zastrčí pistoli a v tomto okamžiku, když i oba strážní sledují, co se děje, shýbne se Riccardo pro Gersteinovu pistoli, zdvihne ji a namíří s výkřikem –

RICCARDO: Zahub ho!

– na Doktora – a vtom po něm esesák, který stojí stranou za ním, vystřelí z automatu dřív, než mohl sám odjistit a stisknout. Riccardo klesne na kolena, pak se svalí nazad. Strážný zvedne Gersteinovu pistoli, podá ji Doktorovi a vyděšeně se šklebí. Gerstein si na okamžik zakryl rukou oči.

DOKTOR: To na mě mířil? – vážně.

Děkuji, scharführere.

(Skloní se nad Riccardem)

Hm, pátere, zde v Osvětími se stejně těžce střílí, jako modlí. Škoda, byl bych si s vámi ještě rád několik týdnů podiskutoval . . .

Jste už teď Pánu Bohu trochu blíží?

RICCARDO (*zvedá se, chce něco říci, klesne nazpět, je mu sotva rozumět*):

In hora mortis meae voca me.

DOKTOR (*narovná se, posměšně*):

Amen. Opravdu jsi ho slyšel volat – tam u pecí?

(K Jacobsonovi, s kopancem)

Vstaň – rychle, do tábora k ohni

(Ukáže na Riccarda)

a tohle tam vem s sebou – no tak, vem to, vem.

Jacobson vstane, Gerstein se skloní nad Riccardem a rozepne umírajícímu kazajku, čímž demonstruje, na čí straně stojí.

Doktor si beze slova stoupne mezi Gersteina a Riccarda.

Jacobson klečí, má ruku podsunutou pod paži Riccardovou, marně se snaží Riccarda zvednout.

GERSTEIN: On není mrtev. Vy jste lékař, pomozte.

(Křičí) Vždyť ještě žije!

DOKTOR (*se na Gersteina ani nepodívá, ležérně*):

Oheň je dobrý lékař. Sežehne
židy jako křesťany.

(*Pokyne strážnému, který ho zachránil*)

Toho dopravte k veliteli.

Mějte se před ním na pozoru –
přijdu později.

STRÁŽ: Rozkaz, sturmbannführere.

Po posledním pohledu na přátele zmizel Gerstein rychle vlevo za domkem, doprovázen esesákem. Druhý strážný se snažil kopanci a ranami automatu zvednout na nohy stále ještě poloklečícího, velice vyčerpaného a hrůzou omráčeného Jacobsona, držícího v klíně Riccardovu hlavu. Velice zblízka je slyšet cirkulárku.

DOKTOR (*s pichlavou netrpělivostí*):

Pomozte tomu mrzákovil!

(*Ukáže na Carlottu*)

A tohle také ještě nechte odnést.

STRÁŽ: Rozkaz, sturmbannführere.

(S odporem uchopí Riccarda pod rameny, Jacobson zvedne Riccarda za nohy. Odejdou vpravo)

Doktor kráčí pomalu vlevo, kudy byl odveden Gerstein. Když šel kolem oken strážnice, vzpomněl si na Exercicie, vrátí se, jde kolem mrtvé Carlotty do domku, listuje v knize, usměje se, dá si ji pod paži a opustí jeviště jako nějaký docent po přednášce.

Hlasatel čte vyrovnaným hlasem ze zvukového pásku:

„Dne 28. října 1943 píše pan von Weizsäcker, Hitlerův velvyslanc u Svaté stolice, ministerstvu zahraničních věcí v Berlíně:

V tomto okamžiku, kdy oheň klesá stále níž a níž, ozve se kultivovaný hlas dobře vychovaného, staršího gentlemana politika:

„Ačkoliv bylo – jak se proslýchá – z různých stran na papeže naléháno, nedal se strhnout k žádnému demonstrativnímu projevu proti deportaci židů. Přestože musí počítat s tím, že tento

postoj mu bude našimi protivníky zazlíván, učinil i v této choulostivé otázce vše, aby nenarušil vztahy k německé vládě. Protože zde v Římě už asi další akce proti židům prováděny nebudou, lze předpokládat, že tato pro německo-vatikánské vztahy nepříjemná otázka je zlikvidována.“

Osservatore Romano uveřejnil totiž 25. října poloúřední komuniké o papežově lidumilné činnosti, v němž se píše stylem, příznačným pro vatikánský list, to jest dosti nabubřelým a nejasným, že papež poskytuje svou otcovskou péči všem lidem bez rozdílu národnosti a rasy. Proti uveřejnění tohoto komuniké není možno mít námitek tím spíše, že jeho text bude stěží někým chápán jako speciální narážka na „židovskou otázku“.

A nyní zase klidný blasatel, obeň vyhasne, jeviště je temné, je vidět pouze mrtvou dívku blízko rampy:

„Tak pracovaly plynové komory ještě celý rok. Teprve v létě 1944 dosáhla takzvaná denní kvóta vražd svého vrcholu. Dne 26. listopadu dal Himmler vyhodit krematoria do povětří. Dva měsíce poté osvobodili poslední osvětimské vězně ruští vojáci.“

O p o n a